

Empowered lives.
Resilient nations.

RAPORTUL NAȚIONAL
DE DEZVOLTARE UMANĂ
2015/2016

REPUBLICA MOLDOVA

INEGALITĂȚI ÎN DEZVOLTAREA UMANĂ

Foto: PNUD Moldova

Raportul Național de Dezvoltare Umană 2016 "Inegalități în dezvoltarea umană"
este o publicație independentă elaborată la comanda PNUD Moldova de IDIS "Viitorul".

Copyright ©2017

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) în Republica Moldova
Strada 31 august 1989, 131, Chișinău, MD-2012, Republica Moldova

Toate drepturile rezervate. Reproducerea, stocarea într-un sistem computerizat sau transmiterea parțială sau integrală a acestei publicații sub orice formă sau prin orice mijloace, electronice, mecanice, prin fotocopiere, înregistrare sau în alt mod, fără permisiunea prealabilă în formă scrisă, sunt interzise.

Analiza și recomandările de politici din prezentul raport nu reflectă neapărat punctul de vedere al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, al Comitetului Executiv al PNUD sau al statelor membre ale ONU. Raportul este o publicație independentă, realizată la comanda PNUD și reprezintă rezultatul eforturilor comune ale unei echipe de consultanți, consilieri și autori eminenți, coordonate de Grupul consultativ.

RAPORTUL NAȚIONAL DE DEZVOLTARE UMANĂ 2015/2016

REPUBLICA MOLDOVA Inegalități în dezvoltarea umană

Echipa de elaborare

a Raportului Național de Dezvoltare Umană 2015/2016

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”

Viorica Antonov, lideră de echipă și expertă, piața muncii

Igor Munteanu, expert politic și statul de drept

Dorin Vaculovschi, expert economic

Dumitru Alaiba, expert economic

Valeriu Sainsus, expert procese demografice

Victor Parlicov, expert energie și utilități

Erica Zucec, expertă gender

Mariana Iașco, expertă migrație

Rodica Gramma, expertă sănătate publică

Viorica Goras-Postică, expertă educație

Natalia Albu, expertă securitate

Maria Vremiş, statisticiană

Vasile Cantarji, sociolog

Recenzenți:

Veaceslav Negruță, expert independent, economie și finanțe

Victor Lutenco, expert independent, politici sociale și de gen

Elena Danilova-Cross, Ben Sley (Regional Istanbul Hub – UNDP)

Coordonatorii PNUD Moldova

Alexandru Oprunenco, specialist în politici, Unitatea de politici PNUD

Dumitru Vasilescu, manager de proiect PNUD

Redactori

Ediție alcătuită, coordonată și îngrijită de **Viorica Antonov**

Redactor de ediție română **Nicolae Misail**

Infografice: **Ana-Maria Veverița, Tatiana Parvan**

Aspect și design: **Dragoș Popa**

Mulțumiri

În procesul de elaborare a prezentului Raport echipa a beneficiat substanțial de suportul consultativ continuu din partea decidenților guvernamentali, partenerilor pentru dezvoltare și diverșilor actori sociali, comunitari și reprezentanți ai societății civile. Suntem deosebit de recunoscători Dnei Narine Sahakyan, reprezentant permanent adjunct, PNUD Moldova, Dlui Alexandru Oprunenco, specialist în politici, PNUD Moldova, Dlui Dumitru Vasilescu, manager de program PNUD, și Dnei Lucreția Ciurea, ofițer de monitorizare și evaluare, UN Women Moldova, pentru sfaturile, sugestiile și îndrumările privind tehnicile de sinteză și interacționare. Am dori să mulțumim în deosebi Biroului Național de Statistică și Centrului de Investigații Sociologice și Marketing „CBS-AXA” pentru sprijinul acordat în realizarea performanțelor analitice cantitative.

Consiliul Consultativ și consultări

Raportul a fost expus spre examinare în cadrul celor două întruniri a membrilor Consiliului Consultativ. Ca urmare a participării mai multor persoane la aceste întruniri, opiniile și părerile exprimate consultativ și în formă scrisă au fost preluate de grupul de experți care a elaborat acest Raport. Ținem să menționăm că, datorită complexității problematicii inegalităților, au fost desfășurate, de asemenea, cinci ateliere de lucru cu reprezentanții Consiliului Consultativ și diverși actori sociali pentru ce ținem să le mulțumim în mod deosebit pentru colaborare, implicare și interesul acordat elaborării prezentului Raport: Dnei Tatiana Beșliu (Ministerul Economiei), Dnei Galina Gavriliță (Ministerul Educației), Dnei Ala Nemerenco (Ministerul Sănătății), Dlui Ghenadie Slobodeniuc (Biroul Relații cu Diaspora din cadrul Cancelariei de Stat), Dnei Valentina Ungureanu (Biroul Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne), Dlui Oleg Lozan (Școala de Management în Sănătate Publică), Dlui Viorel Soltan (Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate), Dlui Anatol Gremalschi (Institutul de Politici Publice), Dnei Irina Corobcenco (Asociația Promo-LEX), Dnei Nadejda Darie (Congresul Autorităților Locale din Moldova), Dlui Roman Banari (Keystone Moldova), Dnei Liliana Nicolaescu-Onofrei (consultant independent în educație), Dnei Irina Revin (Asociației Antreprenorilor cu Dizabilități din Republica Moldova), Dnei Cristina Radukan (Roma Women Network), Dnei Olga Nicolenco (expert independent gender).

Cuprins

SUMAR EXECUTIV	5
DIRECȚII ȘI RECOMANDĂRI PENTRU ACȚIUNI DE POLITICĂ	9
CAPITOLUL 1. INEGALITĂȚILE ȘI DEZVOLTAREA UMANĂ: ABORDĂRI CONCEPTUALE	
Abordări conceptuale privind inegalitatea și derivatele ei	19
Sinteza indicatorilor privind dezvoltarea umană și inegalitățile	22
Situația macroeconomică: evoluții recente	24
CAPITOLUL 2. REALITĂȚI STRINGENTE ALE INEGALITĂȚILOR ECONOMICE	
Ce sunt inegalitățile economice și care sunt motoarele de reducere a lor?	30
Care sunt cauzele și efectele inegalităților economice?	32
Inegalitatea veniturilor și ratele sărăciei	36
Inegalități de gen în câștiguri salariale	43
Antreprenoriatul în rândul femeilor	45
Reforma climatului de afaceri	46
CAPITOLUL 3. CONSIDERAȚII DESPRE INEGALITĂȚI SOCIALE	
Esența și motoarele inegalităților sociale	49
Disparități cauzate de fluxuri migraționale	51
Inegalități în raport cu schimbările demografice	54
Disparități pe piața forței de muncă	58
Inegalități în acces la servicii	64
Accesul la educație de calitate	64
Accesul la servicii de sănătate	75
Accesul la serviciile de utilități publice	85
Accesul la servicii digitale	92
CAPITOLUL 4. DEZVOLTAREA UMANĂ ÎNTRE INEGALITĂȚI POLITICE ȘI BUNA GUVERNARE	
Cauzele și modelul („pattern-ul”) inegalităților politice în Republica Moldova	95
Reprezentarea politică a femeilor	97
Inegalitățile politice generate de intoleranță	103
Polarizarea politică – un generator de inegalități	109
Inegalitățile sistemului electoral	110
Inegalități privind accesul la justiție și impunitate	116
Inegalități regionale	120
Inegalități în materie de securitate umană	122
SURSE BIBLIOGRAFICE	131
ANEXE	138
MATRICEA CU INEGALITĂȚI	146

Lista

acronimelor și abrevierilor

ACA – Asociații ale consumatorilor de apă	IIG – Indicele de Inegalitate Gender
AMP – Asistență Medicală Primară	IMD World – World Competitiveness Yearbook/Anuarul Mondial al Competitivității
ANOFM – Agenția Națională Pentru Ocuparea Forței de Muncă	IMS – Indicele Sărăciei Multidimensionale
APRA – Ajutorul pentru perioada rece a anului	IPP – Institutul de Politici Publice
AȘM – Academia de Științe a Moldovei	LGBT – Comunitatea persoanelor lesbiene, gay (homosexuale), bisexuale și transgen
BEI – Banca Europeană pentru Investiții	MAEIE – Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene
BERD – Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare	ME – Ministerul Educației
BNS – Biroul Național de Statistică	MMPSF – Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
BOP – Barometrul Opiniei Publice	NEET – Indicatorul privind tinerii care nu sunt nici angajați, nici nu își continua educația sau formarea
BRD – Biroul Relații cu Diaspora	NIF – Facilitatea de Investiții pentru Vecinătate
CAD – Consiliul Anti-discriminare	OCDE – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
CALM – Congresul Autorităților Locale din Moldova	ODD – Obiectivele de Dezvoltare Durabilă
CBGC – Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice	ODIHR/OSCE – Oficiul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului al OSCE
CDESC – Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale	ODIMM – Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
CDO – Consiliul ONU pentru Drepturile Omului	ODM – Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului
CDPD – Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități	OIM – Organizația Internațională pentru Migrațiune
CEC – Comisia Electorală Centrală	PAS – Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate
CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului	PISA – Programul Internațional pentru Evaluarea Elevilor
CES – Cerințe Educative Speciale	PNAET – Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor
CN – Casa Naționalităților	PNUD – Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
CNA – Centrul Național Anticorupție	PPC – Paritatea Puterii de Cumpărare
CNI – Comisia Națională de Integritate	RD – Regiune de Dezvoltare
CPEDAE – Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității	RDU – Raportul de Dezvoltare Umană
CREI – Centrul de Resurse în Educația Incluzivă	SMSP – Școala de Management în Sănătate Publică
CSN – Concepția Securității Naționale	SYSLAB – Centrul de Dezvoltare Inovativă a Carierei
DCFTA – Acordul Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător	TBC – Tuberculoza pulmonară
DRUE – Dezvoltarea Resurselor Umane în Educație (Program Național al Ministerului Educației)	TI – Transparency International
FEN – Fondul Ecologic Național	TIC – Tehnologia informațiilor și comunicațiilor
FGC – Fondul de Garantare a Creditelor	UEA – Uniunea Euro-Asiatică
FISM – Fondul de Investiții Sociale din Moldova	UN WOMEN – Entitatea ONU pentru egalitate de gen și emanciparea femeilor
FMI – Fondul Monetar Internațional	UNICEF – Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite
FNDR – Fondul Național pentru Dezvoltare Regională	UNPRPD – Parteneriatul Națiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilități
GRECO – Grupului de State Împotriva Corupției	UTA – Unitate teritorial-administrativă
ICT Development Index – Information and communication technologies/Indicele Tehnologiilor informației și comunicațiilor (TIC)	UTAG – Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia
IDS – Indicele distanței sociale	UTASN – Unitate teritorial-administrativă din stânga Nistrului)
IDU – Indicele Dezvoltării Umane	
IDUI – Indicele Dezvoltării Umane ajustat la Inegalitate	

Sumar EXECUTIV

Trăim într-o societate care încă mai este adeptă a unor valori patriarhale, care se confruntă cu inegalități economice, sociale, politice. Inegalitățile și diferențele pe care societatea moldovenească le absoarbe își au originea în: schimbările instituționale cum ar fi trecerea de la comunism la democrație cu rămășițe sovietice îndoctrinat în conștiința societății și în mentalitatea politicului; tranziția de la economia planificată la cea de piață și antreprenariat, cu efecte atât adverse asupra bunăstării populației (crize, furturi, ilegalități și corupție), cât și stimulative (aparitia noilor tehnologii și impactul lor asupra specializării forței de muncă, provocările de ordin global ca sărăcia, excluziunea socială, marginalizarea, migrația, lipsa locurilor de muncă, privarea etc.). Inegalitățile însă nu sunt doar expresia unor carențe ale proceselor instituționale sau ale unora dintre efectele fenomenelor social-economice, dar și rezultatul implementării incorecte a politicilor, deoarece inegalitățile își au originea inclusiv în distribuirea inegală a oportunităților, când nu oricare dintre membrii societății are acces la putere și justiție, la servicii de calitate în educație, pe piața muncii, la sănătate, comunicații, utilități etc. Toate aceste inegalități generează apariția diferențelor de gen, sociale, diferențe de venituri etc. Și dimpotrivă, asigurarea principiului egalității de șanse, accesului egal și crearea cât mai multor oportunități de dezvoltare a capitalului uman menține o participare plenară a fiecărei persoane la viața societății.

Ca urmare a prezentelor constatări, scopul Raportului Național de Dezvoltare Umană (RNDU) 2015/2016 este de a identifica și de a examina care sunt inegalitățile, atât în termeni de venituri, cât și non-venituri, ce amenință dezvoltarea durabilă a țării și au efecte negative asupra bunăstării populației. Respectiv, au fost efectuate analize de ordin economic, social, politic, juridic și de securitate pentru a identifica inegalitățile și de a vedea cum interacționează acestea cu alte procese din societate.

Prezentul Raport Național de Dezvoltare Umană 2015/2016 constituie o sinteză a situației în diverse sectoare privind problema inegalităților în materie de venituri și non-venituri, grupându-le în economice, sociale și politice. De asemenea, RNDU contribuie la sensibilizarea și conștientizarea societății în vederea reducerii inegalităților prin readucerea subiectului pe agenda politică a decidenților cu un set de recomandări.

Metodologia adoptată pentru elaborarea acestui Raport se rezumă la colectarea și analiza datelor de la diverse instituții și actori sociali în cadrul unor consultări publice, a examinării studiilor și rapoartelor anterioare în domeniul respectiv, precum și a prezentării periodice a rezultatelor obținute la fiecare etapă de elaborare

a raportului membrilor Consiliului Consultativ.

În calitate de puncte de reper ale RNDU 2015/2016 au servit Agenda 2030 a ONU, în special atingerea Obiectivului 10 privind reducerea inegalităților, precedentele Rapoarte Naționale de Dezvoltare Umană, precum și numeroase surse analitice ce au permis formarea bazei conceptuale și explicația proceselor de referință în cadrul actualului Raport.

Mesajul principal al Raportului are menirea de a convinge că dezvoltarea umană poate fi atinsă prin reducerea inegalităților cu eficientizarea politicilor de incluziune socială și combatere a sărăciei, cu stimulente pentru demararea și dezvoltarea afacerilor, prin promovarea unei legislații privind asigurarea egalității de șanse care să urmărească eliminarea practicilor discriminatorii în toate sferele societății și prin politici social-economice bazate pe oportunități egale ce ar spori potențialul capitalului uman și investițional.

Structura RNDU 2015/2016 se constituie din patru capitole coerente, în care sunt analizate date primare și secundare privind inegalitățile din diverse sectoare. Capitolul I aduce în atenția beneficiarilor aspectul inegalităților în dezvoltarea umană, pune în evidență sin-

teza indicatorilor principali privind dezvoltarea umană și inegalitățile. Iar pentru a explica originea schimbărilor din societate ce au contribuit la apariția inegalităților, în capitol se examinează conceptul de inegalitate și derivatele ei esențiale ca sărăcia, marginalizarea și excluderea socială, re-distribuția inegală. În capitol regăsim de asemenea o distincție importantă între inegalitățile economice, sociale și politice, readucându-se totodată în atenția cititorului evoluțiile recente din domeniul macroeconomic și analizându-se principalii factori care au afectat ritmul optimist al dezvoltării economice în perioada de referință.

Capitolul II examinează cauzele și motoarele inegalităților economice, cu trecere în raport a dimensiunii economice a inegalităților în venituri ale populației și estimarea ratelor ridicate ale sărăciei. Capitolul face referință la analiza premiselor ce au generat apariția inegalităților economice, cum ar fi procesele de privatizare, migrația forței de muncă, șomajul, ocuparea informală, antrenarea episodică a forței de muncă în sectorul agricol, corupția. Capitolul analizează de asemenea inegalitățile de gen privind câștigurile salariale, accentuându-se importanța antreprenoriatului pentru dezvoltarea autonomiei financiare a femeilor. Iar ca urmare a necesității dezvoltării antreprenoriatului în rândul femeilor, Raportul readuce în atenția publicului importanța reformei climatului de afaceri în reducerea barierelor birocratice deschiderea unei afaceri și derapajelor funcționarilor responsabili de acest segment al economiei.

În capitolul III autorii operează cu noțiunea inegalitate socială și examinează cauzele inegalităților constatate. Capitolul continuă cu identificarea și analiza inegalităților sociale de ordin demografic și ocupațional, ca urmare a fenomenului migrației externe și interne, precum și relația lor cu inegalitățile economice. Întrucât

speranța de viață este în strânsă legătură cu creșterea economică, având un impact considerabil asupra condițiilor de trai și a stării de sănătate a populației, acest capitol conține și o analiză a situațiilor de inegalitate privind accesul la servicii de sănătate, la utilități (în special la apă potabilă și canalizare). Iar faptul că inegalitățile sociale sunt generate de fenomene de ordin social și de oportunități inegale, în capitol se analizează și relația inegalităților cu accesul la servicii de educație, la piața muncii, la servicii digitale.

În sfârșit, în capitolul IV sunt analizate inegalitățile politice, care afectează calitatea democrației și libertăților fundamentale, perspectiva de a trăi în demnitate, acestea, la rândul lor, având un impact esențial asupra dezvoltării umane. În capitol sunt analizate cauzele și modelul („pattern-ul”) inegalităților politice în Republica Moldova, cu referire la respectarea celor mai importante aspecte, ce dau valoare democrației unui stat, precum reprezentarea politică a femeilor, toleranța în societate față de grupurile vulnerabile și excluse, integritatea politică. Drept urmare, în capitol regăsim atât analiza inegalităților privind accesul cetățenilor la justiție și informație, cât și efectele corupției din sistem. În scopul redării întregului spectru al inegalităților politice, în capitol sunt de asemenea cercetate, în termeni rural-urban, inegalitățile regionale din perspectiva guvernării locale. Capitolul se încheie cu analiza dimensiunii inegalităților pe verticală și orizontală în asigurarea securității umane, ca element de bază al unei dezvoltări durabile a țării.

Ultima secțiune din RNDU 2015/2016 include un set de recomandări ce ar putea sta la baza politicii Guvernului privind reducerea inegalităților, incluziunea socială, creșterea economică și, prin urmare, asigurarea unei dezvoltări umane durabile cu participarea societății civile.

În cele ce urmează prezentăm constatările principale ale acestui Raport.

- Inegalitățile sociale se divizează în două aspecte: în materie de venituri și non-venituri. Inegalitățile în materie de venituri sunt, de regulă, de natură economică și sunt generate de diferențele existente în rândul populației apărute ca urmare a unui șir de factori, cum ar fi, de exemplu, practicile discriminatorii pe piața muncii (în funcție de sex, vârstă, apartenență etnică), salariile în stagnare, șomajul, oportunitățile inegale în educație și în inserție pe piața muncii ș.a. Inegalitățile în venituri salariale rezidă în diferențele de pregătire profesională, educație și instruire, performanțele obținute la locul

de muncă, dar și în segregarea de gen. Inegalitățile în materie de avere își găsesc expresie în distribuția inegală a activelor în cadrul unei societăți, unde cea mai mare parte de avere este concentrată în mâinile unor indivizi bogați, restul fiind împărțită între celelalte pături sociale mult mai numeroase.

- Inegalitățile în materie de non-venituri în rândul populației sunt generate de fenomene ca marginalizarea, excluderea socială, ignorarea politică, discriminarea, segregarea, insecuritatea, care își au originea atât în incorectitudinea

- politicilor de incluziune, distribuire și reintegrare, cât și în accesul inegal al populației la bunuri, servicii și oportunități de dezvoltare și participare la viața societății. Inegalitățile în materie de non-venituri mai sunt generate și de excluziunea economică a indivizilor, de discriminarea determinată de existența unor stereotipuri, prejudecăți și percepții eronate despre oameni în societate.
- Prezența stereotipurilor, prejudecăților în societate denotă imperativul prevenirii stigmatizării și discriminării persoanelor după apartenența lor etnică, religioasă, lingvistică, sexuală, politică, culturală, economică etc. prin prisma politicilor care garantează egalitatea oportunităților de acces a populației la educație, pe piața muncii, în viața economică, în sfera politică etc.
 - Garantarea dimensiunii echității sociale prin prisma politicilor de egalitate a oportunităților de acces diminuează distanța socială dintre indivizi, inclusiv distanța dintre posibilitățile lor financiare și opțiunile de valorificare a bunurilor și serviciilor în societate. Respectiv, politica oportunităților egale pentru toți și tratamentul egal, indiferent de rasă, vârstă, apartenența religioasă, dizabilități, opinii politice, sex etc. în accesul la educație, pe piața muncii, în viața economică, în sfera politică etc. încurajează soluționarea inegalității în venituri ale populației și contribuie la creșterea bunăstării ei.
 - Un segment important în asigurarea oportunităților egale prin politici și programe naționale trebuie să constituie investițiile continue în educație, lipsa cărora frânează formarea de capital uman și încetinește creșterea economică. Investițiile în antrenarea capacităților capitalului uman însă reprezintă baza creșterii productivității muncii.
 - Sărăcia și veniturile mici ale populației rurale reduc șansele de acces la servicii de calitate. Accesul inegal al populației la servicii de calitate se constată prin diferențele foarte mari la nivelul dotării cu infrastructură (asistență medicală, apă potabilă și canalizare ș. a. precum și prin diferențele foarte mari la nivelul costurilor de prestare a serviciilor (energie electrică și gaze naturale).
 - Cele mai sărace pături ale populației cheltuiesc în medie până la 15% din venitul disponibil pentru a-și permite servicii de alimentare cu apă potabilă și canalizare de standard minim, pentru care costurile sunt prea mari. Iar calitatea proastă a drumurilor rurale și transportul limitat influențează negativ accesibilitatea populației rurale la serviciile medicale de primă necesitate. În același timp, lipsa investițiilor în infrastructura spitalicească indică anumite inegalități pentru locuitorii diferitelor regiuni de a primi asistență medicală primară la timp.
 - Accesul inegal al populației la infrastructură este considerat un factor care afectează ocuparea în special non-agricolă în mediul rural. Iar infrastructura de proastă calitate la nivel local impune anumite constrângeri de dezvoltare a sectorului de afaceri. Toate acestea reduc șansele pentru crearea noilor locuri de muncă la nivel local și conduc la creșterea fluxurilor de mobilitate internă a forței de muncă din comunitățile fără o infrastructură dezvoltată spre cele cu o infrastructură dezvoltată, care au servicii de primă necesitate, cum ar fi cele sociale.
 - Dezvoltarea infrastructurii serviciilor este strategic importantă atât pentru creșterea economică, cât și pentru asigurarea unui control al stării de sănătate a populației, în special în mediul rural. Iar starea de sănătate ține direct de accesul populației la apă potabilă și sanitație. Lipsa rețelelor de canalizare și prezența fântânilor afectate mărește pericolul latent al bolilor cauzate de consumul apei în rândul populației.
 - Dacă calitatea educației determină în mare măsură calitatea vieții și creează oportunități pentru creștere profesională, toți elevii trebuie să beneficieze de acces la școli cu un sistem centralizat de alimentare cu apă și bloc sanitar în încăpere. Așa încât calitatea apei potabile și condițiile igienice din instituțiile de învățământ să nu mai fie un impediment în evoluția sănătoasă a copiilor, viitoarele resurse umane ale țării.
 - Accesul egal la educație garantează formarea comunităților economice, politice și social-culturale ale țării, în timp ce accesul inegal limitează participarea cetățenilor în rezolvarea problemelor societății, ceea ce știrbește cu desăvârșire din calitatea democrației. Asigurarea dreptului la educație și a egalității de tratament pentru toți la nivelul politicilor naționale facilitează o participare echilibrată pe piața muncii atât a femeilor, cât și a bărbaților, ceea ce înseamnă că atât femeile, cât și bărbații au aceleași responsabilități și șanse de avansare în carieră, aceleași oportunități de venituri egale pentru munca de valoare egală.

- Accesul egal atât al femeilor, cât și al bărbaților la procesul decizional influențează pozitiv soluționarea asimetriilor sociale și economice la nivel de societate și constituie un impuls important în promovarea acțiunilor de politici adresate incluziunii sociale și reducerii sărăciei, inegalităților în materie de venituri și non-venituri, mai jucând și un rol important în promovarea activităților de întreținere și îmbunătățire a infrastructurii serviciilor de sănătate, educaționale, culturale, în special, din mediul rural.
- Inegalitățile politice discriminează, fie prin prejudecăți, stereotipuri ori stigme, fie prin segregări multiple, considerate deseori silențioase (silent segregation). Cele mai mari provocări din domeniu sunt: gradul redus de responsabilitate a agențiilor/instituțiilor publice pentru realizarea egalității politice, capacități reduse de a înțelege și a formula politici adecvate, un mecanism foarte slab de monitorizare și responsabilizare a instituțiilor publice pentru realizarea egalităților politice.
- Inegalitățile politice afectează calitatea democrației și libertăților fundamentale și perspectiva oportunității unui trai în demnitate, știrbind din imaginea bunei guvernări printr-o participare redusă a cetățenilor în procesul decizional, prin marginalizarea diverselor categorii/grupuri de oameni, prin gradul redus de transparență privind procesele politice și deciziile luate. Inegalitățile politice conduc la fracturări ale coeziunii umane, creând forme sistematice și complexe de abandon, de ignorare ori de prejudiciere intenționată a drepturilor politice, a libertăților, a nevoii de progres social și economic pentru indivizi și grupuri social-vulnerabile. Iar justiția inegală impune costuri mai mari pentru cei marginalizați și zădărnicește incluziunea acestora.
- Nivelul de corupție sporește inegalitatea veniturilor, sărăcia și reduce creșterea economică, progresivitatea sistemului fiscal, nivelul și eficiența cheltuielilor sociale, formarea capitalului uman, precum și perpetuează distribuția inegală a puterii.
- Lipsa unei democrații consolidate și escaladarea fenomenului corupție evidențiază faptul că factorii interni au o importanță deosebită în asigurarea securității naționale, precum și securității umane. Acești factori se referă la caracterul și calitatea instituțiilor politice,

care sunt obligate să sporească gradul de securitate la nivel de individ și la nivel național. Însă ceea ce se constată este faptul că insecuritatea politică, insecuritatea personală și insecuritatea comunitară alimentează, în mare parte, inegalitățile privind asigurarea securității umane pe ambele maluri ale Nistrului. Respectiv, existența conflictului nesoluționat contribuie la distribuția inegală a veniturilor, accesul inegal la serviciile de sănătate, educație și nutriție, inclusiv accesul la justiție a populației pe malul stâng al Nistrului. Acești factori de insecuritate umană evidențiază anumite inegalități pe orizontală și pe verticală, determinate în mare parte de lipsa controlului teritoriului din stânga Nistrului.

Motorul esențial al reducerii inegalităților în funcție de venituri rezidă în promovarea de politici la nivel de țară care să asigure grupurilor sociale cu venituri mai mici un mod egal de oportunități economice (în afaceri, pe piața muncii, în comerț etc.) comparativ cu grupurile cu venituri mari. Acest deziderat implică politici care vizează o creștere a gradului de responsabilizare a agenților economici, diverșilor actori sociali și întreprinderilor de stat privind incluziunea în câmpul muncii a grupurilor marginalizate, inclusiv a minorităților etnice, persoanelor cu dizabilități, emigranților reîntorși acasă, tinerilor fără experiență etc. Iar inegalitatea salarială de gen poate fi lichidată prin consolidarea unui mecanism de monitorizare a implementării dreptului la plată egală pentru muncă egală și respectării criteriilor de diferențiere a salariilor în afara oricăror forme de discriminare prin imputernicirea instituțiilor active privind respectarea legislației muncii și a nediscriminării.

Motorul esențial al reducerii inegalităților în funcție de non-venituri rezidă în depășirea obstacolelor ce țin de prejudecăți și stigmatizarea diverselor grupuri sociale în societate prin politici ce ar garanta tuturor acces egal de participare la viața socială (servicii sociale, culturale, educaționale, angajare etc.) și politică a țării (participare la vot, în procesul de luare a deciziilor publice), la justiție și instituții publice, ceea ce ar garanta, aceleași libertăți și dezvoltarea unei democrații participative și reprezentative.

DIRECȚII ȘI RECOMANDĂRI PENTRU ACȚIUNI DE POLITICĂ

Identificarea, formularea și alegerea opțiunilor de politici pentru fiecare sector analizat în acest Raport este o încercare asiduă. O viziune strategică integrată de recomandări va genera acțiuni de ajustare a principiilor și instrumentelor de implementare a politicilor curente privind atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă, de a căror bună realizare depinde și succesul proiectului de aderare la Uniunea Europeană. Agenda integrării europene și implementării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă sunt două direcții de acțiune interdependente și complementare, destinate să ajute la distribuirea beneficiilor dezvoltării economice, creșterii nivelului de bunăstare și securitate socială pentru întreaga populație a țării.

Incorporarea organică a Obiectivelor Dezvoltării Durabile în ansamblul politicilor și programelor naționale este în parcurs și permite să analizăm procesul multidimensional al dezvoltării umane, determinând complexitatea și ponderea inegalităților social-economice și politice în societate, cauzele apariției lor și identificând acțiuni de politică în reducerea lor considerabilă. Reducerea inegalităților și discrepanțelor în societate solicită intervenții orientate spre politici de incluziune socială și de asigurare a egalității de șanse, ca unele din aspectele esențiale ale dezvoltării durabile, ce prevăd asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viața economică, socială, politică, fără deosebire de origine etnică sau rasială, sex, vârstă, dizabilități, religie, convingeri sau orientare sexuală.

În cadrul acestui Raport s-a constatat existența unor divergențe și discrepanțe în ceea ce privește accesul populației la diverse servicii publice, ca cele de educație și formare, la piața muncii, sănătate, utilități, digitale, determinat în mare măsură de accesul inegal a populației la resursele economice, de lipsa veniturilor. Pe lângă diverși factori de polarizare a veniturilor populației se accentuează polarizarea societății și menținerea unui nivel ridicat de sărăcie, în special în spațiul rural. Identificarea populației cu probleme grave, cauzate de veniturile mici sau lipsa lor, de oportunitățile inegale și de costuri mari marchează o îngrădire a accesibilității la diverse servicii sociale și, prin urmare, sporește șansele de marginalizare în viața politică și publică a societății. În consecință,

egalitatea, ca element esențial, ar trebui să fie promovată prin sprijinirea unor politici integrate și sustenabile, care abordează prevenirea radicalizării inegalităților în societate și atenuează provocările în adresa siguranței sociale și a bunăstării populației.

Astfel, există nevoia de incorporare a obiectivului de reducere a inegalităților în strategiile și documentele cadru existente în domeniul protecției sociale, incluziunii, nediscriminării, dezvoltării afacerilor, sănătății, educației etc. pentru a putea anticipa efectele pe care le aduc inegalitățile în societate. Acest lucru va permite o responsabilizare mai mare a autorităților publice și implicarea activă a factorilor sociali și economici în realizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă. În acest sens există necesitatea elaborării unei foi de parcurs de diminuare a inegalităților și disparităților în toate sferele societății. Aceasta ar putea include sarcini și acțiuni ce trebuie realizate într-o perioadă determinată, împărțite pe diferite ministere și actori sociali și monitorizate în mod regulat în baza unui set de indicatori, ceea ce va permite ajustarea și corectarea politicilor și programelor aflate în desfășurare, inclusiv cele care urmează a fi elaborate și implementate la nivel de țară în anii următori.

Din perspectiva narativă a prezentului Raport, se impune necesitatea realizării unui șir de acțiuni de politici spre asigurarea reducerii inegalităților în interiorul țării, după cum urmează.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN MATERIE DE VENITURI ȘI REDUCERE A SĂRĂCIEI

Acțiunile de reducere a inegalităților în venituri și a sărăciei este necesar a fi concentrate în continuare pe politici de incluziune socială și creștere economică fără a purcede la o creștere a taxelor și impozitelor pe venit. Acțiunile sunt necesare din perspectiva reducerii inegalităților teritoriale atât pe dimensiunea rural-urbană (deoarece discrepanța dintre urban și rural este mare în materie de venituri), cât și pe dimensiunea regională (Nord, Centru și Sud). Stabilind obiectivele acestui aspect, ar fi posibil să fie înregistrate în continuare anumite pierderi de capital uman, ca urmare a migrației interne și externe a forței de muncă, în special a celei tinere.

Reducerea inegalităților teritoriale poate fi atinsă prin atragerea investițiilor în dezvoltarea infrastructurii și economiei locale. În acest sens este importantă va-

lorificarea drepturilor de proprietate pentru a oferi investitorilor potențiali garanțiile necesare că nu își vor pierde proprietatea în care investesc, ceea ce va putea garanta stabilitatea unor locuri de muncă și creșterea numărului de contribuabili la fondurile de asigurări sociale.

Faptul că antreprenorii sau cetățenii sunt tratați diferențiat pentru același serviciu constituie un mare minus pentru mediul concurențial. Tratatamentul inequitabil și oportunitățile inegale contribuie în permanență la o creștere a decalajului veniturilor populației. Respectiv, Guvernul ar trebui să asigure o transparență maximă privind simplificarea procedurilor pentru obținerea serviciilor publice sau actelor permissive în rândul populației, inclusiv rurale.

ACȚIUNI DE POLITICĂ PE PIAȚA MUNCII, MIGRAȚIE ȘI DEMOGRAFIE

Tendențele demografice negative din ultima perioadă au determinat o participare scăzută a populației la activitățile economice. Pe un fundal al migrației excesive a forței de muncă, s-au format diverse tipuri de inegalități pe piața muncii, cele mai accentuate fiind la nivel de abilități și calificări, ceea ce face mai problematică capacitatea de integrare profesională a resurselor umane în câmpul muncii. O eventuală măsură în acest sens s-ar încadra în asigurarea principiului echității și șanselor egale pentru toți în strategiile și programele de învățare pe tot parcursul vieții, în baza căruia accesul la învățare să se realizeze fără discriminare. Aceasta ar viza în primul rând participarea adulților în programele de formare profesională și valorificarea învățării dobândite în context non-formal și informal.

Iar nepotrivirea dintre competențele existente și nevoile pieței muncii s-ar reduce prin încurajarea agenților economici de a crea cât mai multe locuri de stagii pentru practică, în special pentru tineri, și de mentorat pentru adulți, astfel încât pe lângă programele de instruire permanentă a capitalului uman, oferite de agențiile naționale de ocupare în câmpul muncii, să funcționeze în mod tacit solidaritatea între generații la locul de muncă, ceea ce garantează o dezvoltare de competențe și aptitudini specifice la formare pentru persoanele de toate vârstele. Ca măsură stringentă

se cere inclusiv perpetuarea programelor de formare inițială la nivel de întreprinderi sau agenții naționale de ocupare în utilizarea serviciilor digitale în rândul vârstnicilor și tinerilor dezavantajați. Ca măsură s-ar impune de asemenea importanța dezvoltării dialogului între diverși actori sociali, guvernamentali și ne-guvernamentali privind consolidarea programelor de formare continuă la locul de muncă, campanii de conștientizare a modernizării stratificării sociale și necesității adoptării unei politici echitabile de personal.

De asemenea, este prioritară dezvoltarea politicilor care să stimuleze creșterea accesului la programe de orientare profesională, recalificare și validare a învățării anterioare pentru grupuri social vulnerabile, aflate în situație de risc (femei, vârstnici, tineri, minorități etnice, persoane cu dizabilități, migranți reîntorși acasă etc.). În plus, se impune ca fiind necesară îmbunătățirea accesului și participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii, în scopul evitării excluziunii sociale, marginalizării, discriminării și riscului de sărăcie. În acest sens sunt binevenite centrele de informare și consiliere, care vizează accesul pe piața muncii al beneficiarilor la nivel local și raional, precum și o creștere a implicării societății civile prin proiecte comunitare ce ar viza facilitarea procesului de integrare/reintegrare a grupurilor social vulnerabile pe piața muncii.

La nivel de dialog social, se remarcă importanța încurajării dezvoltării, în cooperare cu angajatorii și sindicatele, a unor condiții mai flexibile privind timpul de lucru (cum ar fi cu jumătate de normă pentru mame tinere, vârstnici și tineri care studiază la fără frecvență, programele individualizate de muncă etc.), precum și promovarea reglementării unor contracte de muncă speciale (cu timp parțial, temporare, la domiciliu etc.) pentru a asigura o ocupare echitabilă pentru toți și o sustenabilitate a pieței muncii.

În ceea ce privește remunerarea (salarizarea) echitabilă și nediscriminatorie în funcție de gen, acest imperativ va putea fi realizat prin modificări ale legislației și racordarea ei la standardele europene cu privire la plata egală pentru muncă de valoare egală¹. Deoarece rata de ocupare în rândul femeilor pe piața muncii este mai mică decât cea a bărbaților și aceasta depinde de mai mulți factori, inclusiv prezența copiilor sub 16 ani, este necesar de a crea servicii de proximitate, inclusiv creșe, grădinițe și alte forme de educație preșcolară, centre de zi și funcționale inclusiv la nivel de întreprinderi. Toate acestea ar contribui la creșterea ratei de angajare a femeilor în câmpul muncii și ar fortifica poziția lor economică în societate. Femeile prezintă un risc mai ridicat decât bărbații în ceea ce privește dezvoltarea carierei, mai lentă în cazul femeilor, iar astfel de măsuri ar încuraja mamele să acceadă pe piața muncii mai ușor și mai sigur.

Ca măsură pentru a depăși bariera sărăciei și șomajului în rândul tinerilor și, totodată pentru încurajarea micilor producători locali, se impune promovarea antreprenoriatului la nivelul gospodăriilor individuale rurale, accentuând valorificarea produselor locale de casă, alimentelor sănătoase. Iar pe fundalul politicii de coeziune socială și economică această măsură ar contribui la valorizarea patrimoniului local de bunuri și servicii.

O direcție de acțiuni este necesar a fi îndreptată spre crearea oportunităților de formare a specialiștilor cu nivel mediu de calificare pentru a reduce discrepanțele mari între curricula formării în sistemul de educație și cerințele pieței muncii, atunci când lucrătorii supracalificați (care dețin o diplomă de învățământ superior) ocupă poziții pentru un grad inferior de calificare, iar lucrătorii slab calificați (care dețin un grad de educație mai inferior) ocupă poziții cu un grad superior calificării. Aceste provocări la adresa sistemului de educație pot fi depășite prin urgentarea reformei educației vocațional/tehnice și racordarea ei la necesitățile și cerințele pieței forței de muncă. În cele din urmă, este important ca după absolvirea instituțiilor de învățământ vocațional/tehnice, absolvenții să beneficieze de servicii de orientare în carieră.

Tendențele curente ale pieței muncii vizează inclusiv auto-ocuparea forței de muncă. Opțiunile de dezvoltare a acestui tip de angajare, deși sunt modeste la nivel național, câștigă popularitate în rândul tinerilor – antreprenoriat (ecologic, social etc.), întreprindere individuală sau întreprinzător individual, titular al patentei de întreprinzător și gospodărie țărănească (de fermier). Un mare număr de oameni, în special tineri, sunt auto-ocupați, deoarece aceștia nu au posibilitatea de a fi angajați salariați, ceea ce ar prefera dacă ar putea obține un loc de muncă remunerat. În acest sens, în rândul acestora dezvoltarea culturii antreprenoriale este esențială, care trebuie să fie complementară cu diverse programe de microcredite. O măsură de sustenabilitate a pieței muncii și antreprenoriatului per ansamblu ar fi stabilirea unui fond de microcredite din fonduri naționale dedicat producătorilor casnici din sectorul individual (care include gospodăriile casnice și terenurile de pe lângă casă, proprietate privată) și auto-angajaților pentru a încuraja valorificarea produselor locale (de casă). De asemenea, prin intermediul acestui fond public ar putea fi valorificate la maxim competențele și calificările auto-angajaților/liber profesioniști. Printr-un astfel de fond, diverse agenții naționale ar putea contracta liber profesioniștii pentru executarea diverselor lucrări sau servicii. Totodată, este importantă diversificarea programelor de finanțare, granturi și subvenții, precum și simplificarea condițiilor de creditare utilizate de sectorul bancar.

Abilitatea de viitor a țării este de a asigura populația în vârstă cu pensii decente. În acest sens, sunt necesare acțiuni de modernizare sau adaptabilitate a sistemului actual de pensii la rigorile economice, sociale și demografice ale societății. Modernizarea sistemului de pensii reclamă o soluționare cât mai rapidă a inegalităților din interior, având drept scop creșterea treptată a vârstei de pensionare, egalarea acesteia, dar și a venitului dintre bărbați și femei, precum și introducerea unui format definit de contribuții prin dezvoltarea unui sistem de pensii mixt, ce va include nu doar pilonul public, pay-as-you-go, bazat pe solidaritatea între generații, dar și fonduri de pensii cu contribuții obligatorii și benevole, la care să participe inclusiv generațiile tinere. De asemenea, reforma sistemului de pensii trebuie să includă și măsuri privind îmbătrânirea activă la locul de muncă, ceea ce ține în primul rând de crearea condițiilor legale pentru a facilita accesul persoanelor vârstnice pe piața muncii și schimbarea percepției cu privire la vârsta pensionării și la perioada de pensionare în rândul angajatorilor. Prelungirea perioadei active în câmpul muncii este prioritară în asigurarea unei sustenabilități financiare a sistemului public de pensii și creșterii calității vieții prin diversificarea veniturilor în rândul persoanelor vârstnice.

¹ Directiva 2006/54/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 5 iulie 2006 privind punerea în aplicare a principiului egalității de șanse și al egalității de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de muncă (reformă); Directiva 75/117/CEE privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la aplicarea principiului salarizării egale între bărbați și femei; Directiva 76/207/CEE cu privire la egalitatea de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la locurile de muncă, formare și promovare profesională cât și în ceea ce privește condițiile de muncă; Directiva 92/85/CEE privind punerea în aplicare a măsurilor vizând promovarea îmbunătățirii securității și sănătății în muncă a lucrătoarelor gravide, lăuze și a celor care alăptează; Directiva 87/80/CEE privind aducerea dovezii în cazurile de discriminare bazată pe sex; Directiva 2000/78/CE privind crearea unui cadru general în favoarea egalității de tratament în domeniul ocupării forței de muncă și a muncii; Directiva 2000/43/CE privind implementarea principiului tratamentului egal între persoane indiferent de originea etnică sau rasială vizează eliminarea oricărei discriminări directe sau indirecte pe motiv de origine etnică sau rasială.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN EDUCAȚIE

Având în vedere cadrul strategic și planul de implementare al Acordului de Asociere, promovarea învățării pe tot parcursul vieții și încurajarea transparenței la toate nivelurile educației și formării, creșterea egalității șanselor la educație vizează o serie de măsuri politice prin racordarea prevederilor legislative la cele europene și implementarea lor eventuală. Asigurarea accesului la educație pentru toți reprezintă o mai bună șansă pentru o viață de calitate, inclusiv venituri mai mari și depășirea sărăciei.

Diferențele în educație și calitatea învățământului contribuie la formarea inegalităților care se resimt și peste generații. De aceea este important ca în educație să fie implementate mai multe programe care să asigure o participare egală și echilibrată a populației pe tot parcursul vieții. În acest sens, este importantă orientarea politicilor naționale la nivel de întreprinderi sau afaceri spre nevoile profesionale ale diferitelor categorii de persoane din economia națională, spre pregătirea și recalificarea lor, inclusiv dobândirea de noi competențe.

Deoarece asigurarea accesului egal la studii reprezintă mecanismul de asigurare a flexibilității de angajare și de creștere profesională a resurselor umane, de îmbunătățire a situației privind veniturile lor salariale, se prefigurează importantă recunoașterea calificărilor și învățării anterioare în rândul lucrătorilor, în special lucrătorilor migranți întorși acasă.

Se impune ca necesară asigurarea participării depline și efective a cetățenilor în procesul educațional, inclusiv asigurarea egalității șanselor privind învățământul pentru persoanele din spațiul rural. De asemenea, creșterea calității instituțiilor școlare, asigurarea acestora cu mijloace de transport, asigurarea cu cadre didactice calificate și o bază logistică corespunzătoare. În același context, extinderea serviciilor de educație incluzivă și a practicilor pozitive în toate comunitățile, inclusiv din spațiile rurale, este

imperios necesară. Se impune de asemenea ca fiind necesară implementarea calitativă și transparentă a standardelor profesionale a cadrelor didactice și manageriale, care ar asigura incluziunea și egalitatea de șanse în organizarea procesului educațional. Și nu în ultimă instanță, se impune ca necesară adaptarea instituțiilor de învățământ la necesitățile copiilor cu CES; asigurarea accesului (deplasării) copiilor cu CES către instituțiile de învățământ/CREI; angajarea specialiștilor logopezi în instituțiile unde este un număr mai mare de copii cu CES; crearea unui fond special pentru procurarea materialelor didactice (materiale colorate, fișe, planșe), și nu în ultimul rând, majorarea numărului cadrelor didactice de sprijin.

De asemenea este necesară continuarea informării cetățenilor cu privire la dreptul persoanelor cu dizabilități la instruire și formare profesională pentru educarea unei societăți mai tolerante, mai non-discriminatorii și coezive.

Nu pot fi evitate unele constatări privind calitatea infrastructurii din instituțiile de învățământ care necesită acțiuni de reabilitare urgentă și asigurare cu acces la serviciile de primă necesitate, ca apă potabilă, canalizare și grupuri sanitare în încăperi, precum și încălzire termică.

Reducerea inegalității șanselor privind accesul la educație este un pas semnificativ inclusiv spre obținerea unor rezultate școlare mai bune. Astfel, este încurajată valorificarea activităților extracurriculare prin diverse programe artistice, recreative, distractive pentru dezvoltarea copiilor, în special a celor din familii dezavantajate. Un moment esențial este de asemenea dezvoltarea cooperării profesor-părinte în beneficiul elevului, implicarea familiei în acțiunile extrașcolare ale copilului, cultivarea toleranței față de ceilalți, precum și în facilitarea creșterii transparenței instituționale.

ACȚIUNI PRIORITARE ÎN SECTORUL SĂNĂTĂȚII

Pentru a crește accesul populației rurale la serviciile medicale și disponibilitatea lor este necesar de realizat reforma serviciului spitalicesc cu regionalizarea

serviciilor specializate, ceea ce ar crește calitatea dotării instituțiilor medicale și, respectiv, calitatea actului medical prestat populației din regiunile țării. Im-

plementarea unor programe de creștere a accesibilității populației rurale la servicii farmaceutice, servicii stomatologice este și ea un imperativ de actualitate. Sunt necesare de asemenea programe eficiente și durabile de screening și diagnostic precoce, realizate continuu la nivel național în scopul reducerii gradului înalt de depistare a maladiilor grave în forme avansate, cu șanse mici de tratare și supraviețuire în rândul populației rurale.

Pentru a crește accesul populației la servicii medicale este necesar de prevăzut mecanisme de asigurare a regiunilor rurale cu specialiști (echipe mobile cu regularitate permanentă, motivarea specialiștilor medicali de a activa în regiunile rurale). În același timp, este necesar de fortificat capacitățile serviciului de asistență medicală de urgență prespitalicească cu creșterea cotei de finanțare din bugetul AOAM conform necesităților determinate (12,7%), toate acestea pentru a crește șansa de supraviețuire și accesul la servicii medicale de urgență a pacienților din regiunile rurale. Ca măsură s-ar impune de asemenea fortificarea instrumentelor de verificare a calității și securității serviciilor prestate în instituțiile medicale, inclusiv starea echipamentelor existente și revizuirea sistemului de control a calității serviciilor medicale pentru acreditare

rea acestora conform indicatorilor de calitate a serviciilor prestate.

De asemenea, în domeniul sănătății publice se impune imperios fortificarea colaborării intersectoriale (APL, școala etc.) a actorilor responsabili de sănătatea, educația și bunăstarea populației; dezvoltarea unor programe de promovare a modului sănătos de viață, de educație pentru sănătate, care ar crește accesul populației rurale, inclusiv a generației tinere la informație despre sănătate; dezvoltarea unor programe/măsuri suplimentare direcționate spre problemele de sănătate și ajustate nevoilor specifice ale anumitor grupuri de populație (populația masculină, pacienți cu maladii cronice, pacienți în stadiu terminal al bolii, vârstnici etc.).

În scopul diminuării fenomenului stigmatizării și discriminării pacienților în contextul serviciilor medicale este necesar de dezvoltat programe obligatorii și continue pentru educare a lucrătorilor medicali în domeniul drepturilor omului. De asemenea, este prioritară dezvoltarea posibilităților de acoperire a unor pachete diferențiate de asigurări medicale pentru persoanele, care pot să contribuie mai mult la fondul de asigurări medicale.

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN SFERA **ACCESULUI LA UTILITĂȚI PUBLICE COMUNITARE**

În contextul în care bugetul public național nu dispune (și pe termen mediu nu va dispune) de resurse suficiente pentru finanțare în direcția accesului la utilități publice comunitare, investiții și mijloace financiare trebuie atrase preponderent de la instituții financiare internaționale și din partea sectorului privat. Pentru a facilita acest proces, autoritățile centrale și locale urmează să creeze și implementeze mecanisme, care ar permite consolidarea prestatorilor de servicii actuali în companii regionale, inclusiv să specifice criteriul care va sta la baza procesului de regionalizare.

De asemenea, este necesară elaborarea și aprobarea unui „master-plan” la nivel național pentru alimentarea cu apă potabilă și servicii de canalizare a localităților, precum și planuri detaliate la nivel de regiuni și/sau unități teritorial-administrative.

Este prioritară ajustarea legislației secundare în corespundere cu prevederile Legii nr. 303 din 13.12.2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare, așa încât să fie urgentat procesul de aprobare a tarifelor conform procedurii instituite prin această Lege. Ca măsură s-ar impune inclusiv importanța dezvoltării unui mecanism de coordonare a finanțării

investițiilor sectorului din resurse bugetare, asigurând sinergia dintre diferite instrumente de finanțare, precum și compatibilitatea proiectelor individuale cu planul național de alimentare a localităților cu apă potabilă și servicii de canalizare.

Măsurile specifice sus-menționate se intercalează parțial cu acțiunile asumate de Republica Moldova în cadrul Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană, cele din urmă având un caracter mai general și referindu-se mai mult la gestionarea bazinelor hidrografice, prevenirea inundațiilor, prevenirea poluării apelor etc. Implementarea Directivei 91/271/CEE privind tratarea apelor urbane reziduale, cu modificările ulterioare, are tangență directă cu reducerea inegalităților privind accesul la servicii de alimentare cu apă potabilă și de sanitație. Implementarea acestei Directive reprezintă practic o cale de parcurs pentru procesul de regionalizare (unde este oportun) a serviciului de canalizare și epurare a apelor uzate, până la etapa de elaborare a programului tehnic și de investiții. Totodată, calendarul de implementare prevăzut în Acordul de Asociere prevede că Republica Moldova va trebui să ajungă la această etapă doar peste 8 ani de la intrarea în vigoare a Acordului. Prin urmare, dacă

ACȚIUNI DE POLITICĂ ÎN SFERA **ABILITĂRII FEMEILOR ȘI EGALITĂȚII DE GEN**

implementarea respectivei Directive nu va fi accelerată, atunci în următorul deceniu țintele specifice ce țin de accesul la servicii de canalizare și epurare a apelor uzate vor rămâne doar un deziderat la nivel declarativ. Aceasta cu atât mai mult, cu cât progresele în implementarea Directivelor vor reprezenta precondiții pentru accesarea resurselor financiare din partea Uniunii Europene.

Egalitățile de gen au evoluat și continuă să se dezvolte în sensul unei perspective multidimensionale de implementare a principiului. Acțiunile necesare pentru reducerea inegalităților și abilitarea femeilor ar trebui să fie îndreptate spre asigurarea reprezentării echilibrate din perspectiva genului în sfera politică, inclusiv în materie de relații externe. În acest sens este imperativă promovarea femeilor în procesele decizionale din cadrul relațiilor externe, astfel ca toate delegațiile oficiale să respecte principiul parității de gen și să existe un echilibru între timpul alocat femeilor și bărbaților în luările de cuvânt în acest context.

De asemenea, se impune necesitatea creșterii numărului de femei în poziții de mediator și negociatori șefi în procesele de monitorizare a situației drepturilor omului, de prevenire a corupției, în procesele de consolidare a păcii, precum și în alte procese de negociere, cum ar fi negocierile internaționale privind comerțul și mediul.

O măsură necesară ar fi amplificarea sprijinului organizațiilor de femei și consolidarea rețelelor femeilor și crearea de platforme de cooperare și campanii de promovare a aspectelor de gen. De asemenea, este necesară încurajarea acțiunilor dedicate promovării pa-

rității în pozițiile decizionale și în activitățile politice, de susținere a parității în cadrul listelor electorale, campanii corespunzătoare de conștientizare în mass-media, pentru a încuraja alegerea femeilor și pentru a se asigura că partidele politice și societatea civilă au acces ușor la această finanțare pentru inițiativele referitoare la proiecte care vizează creșterea participării femeilor în procesul decizional.

Totodată, pentru asigurarea unei reprezentări sustenabile a femeilor în viața publică, este importantă stimularea difuzorilor naționali în privința unei prezențe egale a femeilor la talk-show-uri și emisiuni de dezbatere politice sau de alt gen.

O măsură necesară este, de asemenea, promovarea principiului de reconciliere a vieții profesionale, vieții private și vieții de familie. În acest sens se va face promovarea reconcilierii și echilibrului între viața de familie și viața profesională prin intermediul unor măsuri cum ar fi distribuirea egală a costurilor pe care le implică creșterea copiilor între angajatorii ambilor părinți și asigurarea unor servicii accesibile și adecvate pentru îngrijirea copiilor și a celor vârstnici.

Se remarcă ca fiind imperativă identificarea formelor de discriminare economică și socială și remedierea acestor situații pe contul angajatorilor, precum și acțiuni privind instituționalizarea Codurilor de conduită anti-discriminare în cadrul autorităților publice. De asemenea, este necesară îmbunătățirea legislației care să permită accesibilitatea femeilor la remedii juridice în cazul unor situații de hărțuire sexuală ori de discriminare economică sau salarială pe criterii de gen.

ACȚIUNI PRIORITARE ÎN **SECTORUL POLITIC**

Eliminarea deplină și efectivă a inegalităților politice va cere nu doar asigurarea condiției sine-qua-non de egalitate în oportunități sau crearea de mecanisme compensatorii în cazul grupurilor vulnerabile, dar și deconstrucția factorilor structurali, care generează discriminare, afectând astfel echitatea distribuirii progresului social. Respectarea principiilor de non-discriminare și egalitate

în fața legii în toate tipurile de politici naționale și locale va însemna obligația directă a autorităților publice de a asigura exercitarea unor acțiuni/măsuri de garantare a drepturilor și libertăților cetățenești, încurajând indivizii să-și exercite aceste drepturi și să beneficieze de remedii efective în cazul încălcării acestora. În acest sens este imperativă asigurarea accesului la informație și cu-

noștințe pentru grupurile defavorizate, ajutându-le să depășească condiția de marginalizare și să depășească prin participare socială și politică diverse bariere la accesarea serviciilor, bunurilor și oportunităților deschise de stat prin politici sectoriale, asigurându-le mijloace de comunicare socială pentru a influența normele și stereotipurile care perpetuează excluziunile ce îi privesc.

Este necesar de a reconsidera total mecanismul de lipire de capacitate juridică a persoanelor cu dizabilități, care suspendă drepturile politice și cele fundamentale ale persoanelor în cauză. Statul poate stimula mediul de afaceri să angajeze, nu doar să impună obligații. Iar accesibilitatea trebuie să fie un criteriu de vârf la planificarea infrastructurii urbane și de construcție a oricăror clădiri. Ca măsură s-ar impune monitorizarea cazurilor de segregare și înăsprirea pedepselor pentru cazuri de îngrădire a drepturilor persoanelor cu dizabilități. Inclusiv, monitorizarea instituțiilor rezidențiale în care au loc cazuri de violență sau abuzuri contra persoanelor cu dizabilități.

O direcție de acțiuni prioritare trebuie orientate spre ajustarea sistemului de finanțare publică a partidelor politice, pentru a crea mai multe opțiuni de reprezentativitate și, totodată, pentru îmbunătățirea procedurilor existente de finanțare a partidelor politice, făcând donațiile individuale mai simple și mai sigure, creând bariere în calea donatorilor monopoliști, sancționând ilegalitățile și abuzurile pe o scară de proporționalitate a răspunderii față de stat și membrii acestor partide în cazul finanțărilor ilicite, inclusiv din străinătate. De asemenea, se impune necesitatea identificării unor soluții de echilibrare a sistemului existent de finanțare a partidelor politice, care blochează noile partide și avantajează acele formațiuni conectate la marele business și putere. Totodată, este importantă soluționarea problemei de trasabilitate a surselor proprii de finanțare a partidelor politice.

O măsură esențială necesară este amendarea legislației cu privire la partide politice și a Codului Electoral, încât să permită coborârea plafonului cotizațiilor de membru și al colectării anuale de la 0,3% din veniturile bugetului de stat la 0,2%, pentru a preveni influența nejustificată a sectorului privat asupra finanțării partidelor politice, a diminua cota finanțării din surse private. Concomitent, amendarea urmează să ofere posibilități pentru cetățenii Republicii Moldova aflați în străinătate de a contribui financiar la susținerea partidelor politice, după cum pot și să voteze în alegerile parlamentare sau prezidențiale, prevenind însă abuzurile în acest mod.

De asemenea, este imperativă excluderea interferențelor partidelor politice în sistemul serviciului public, precum și acțiunile de amplificare a mecanismelor legale de întărire a democrației interne în cadrul partidelor politice, a principiului de integritate politică, inclusiv prin cererea de organizare anuală a unor audituri financiare, concomitent cu impunerea normelor de transparență, inclusivitate, proporționalitate a sancțiunilor față de abaterile înregistrate, inclusiv în cazuri de discurs agre-

siv, apeluri la ură sau discriminare contra unor grupuri în timpul campaniilor electorale sau în afara lor.

Ca măsură relevantă de asigurare a principiului reprezentativității politice se impune perfecționarea legislației cu privire la partide, care afectează în mod disproporționat femeile, în ceea ce privește modalitățile de stabilire a listelor de candidați din partea acestora, accesul la finanțare și acoperire mediatică. Ca măsură esențială se impune încurajarea dezvoltării unor planuri de acțiuni în cadrul partidelor politice ca modalitate de a susține progrese în adoptarea unor proceduri și reglementări interne sensibile la gen, care ar asigura că partidele pot să atragă, să sprijine, să promoveze și să rețină femeile în rândurile lor. Partidele pot spori oportunitățile femeilor candidate la funcții eligibile, promovând participarea lor în procesul intern, la selectarea celor mai buni candidați, pe baza de merite egale între femei și bărbați.

În aceeași ordine de idei, se impune necesitatea consolidării statisticilor de participare politică dezagregată pe genuri, la care ar trebui să participe mai activ BNS, CEC, Registrul populației și organizațiile societății civile, care ar trebui să anime un proces consultativ serios în scopul îmbunătățirii actualelor practici.

Este importantă de asemenea considerarea unor acțiuni temporare cu caracter special pentru a promova sporirea participării de gen, conform recomandărilor OSCE/ODIHR, cum ar fi atribuirea unui procent sporit de finanțare din partea bugetului conform reprezentării mai bune a femeilor pe listele de partid și totodată un procent mai scăzut pentru partidele, care discriminează participarea femeilor pe poziții de candidat în alegeri. Aceste măsuri temporare (afirmative) pot fi păstrate până când egalitatea de gen este întrunită, după cum și alte tipuri de măsuri sensibile la gen, care pot asigura că femeile sunt ajutate să contribuie mai eficient și mai substanțial la procesul politic.

Autoritățile publice trebuie să asigure condiții plenar funcționale de transparență și participare a publicului interesat în procesul de luare a deciziilor, stabilind sancțiuni concrete pentru ascunderea sau limitarea informației de interes public, inclusiv privind adoptarea și executarea bugetelor publice, selectarea și gestionarea sistemelor de achiziții publice, recrutarea și promovarea oficialilor pentru posturi electivă în sectorul public, precum și declarațiile de venituri, integritatea angajaților din sectorul public în general. O măsură importantă în acest sens este asigurarea funcționării unor sisteme de prevenire și combatere efectivă a corupției. Prin urmare, este esențială protejarea instituțiilor pentru integritatea sistemului public, anti-corupție, procuratură, justiție, servicii speciale, de influențe politice, întărirea capacităților lor instituționale de a-și îndeplini rolul lor exclusiv în stat, oferindu-le resursele necesare pentru a acționa eficient și, totodată, evaluându-le sistematic activitățile profesionale, în funcție de rezultatele efectiv obținute.

De asemenea, se impune necesitatea consolidării instrumentelor legale de asigurare a transparenței proprietăților mass media pentru a preveni distorsiunile în acest sector, prevenind monopolurile sau concentrările agresive de proprietăți. În același timp, autoritățile competente trebuie să înăsprească măsurile de suprave-

ghere, investigație și sancționare a mass media pentru fapte de manipulare a opiniei publice, învrăjbire etnică sau pe criterii religioase, discriminare pe criterii de gen, religie, naționalitate, instigare la ură, inclusiv prin amenințări în adresa securității statului, a ordinii publice și prin propagandă.

ACȚIUNI ÎN MATERIE DE SECURITATE UMANĂ

În cadrul politicilor naționale de securitate nu există o abordare conceptuală integrată a securității umane, aceasta determină existența pericolului de a securiza anumite provocări sau factori de risc. Odată confruntat cu riscurile de creștere a insecurității, responsabilitatea statului constă în asigurarea securității naționale în așa fel, încât indivizii să capete abilități de a face față amenințărilor. În această ordine de idei, se impune necesitatea dezvoltării unor capacități de reacție nu numai la noi categorii de amenințări sectoriale (energetice, cibernetice, alimentare, schimbări climatice, răspândirea maladiilor etc.) în adresa securității umane, dar și prin respectarea echilibrului dintre interesele

vitale, bunăstarea și condițiile de viață a cetățenilor. Discutarea unor dimensiuni ale securității umane, precum situația drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, impune, ca măsură esențială, introducerea dimensiunii umane a securității în cadrul procesului de reglementare a conflictului.

De asemenea, în asigurarea stării de securitate este importantă ierarhia priorității riscurilor și amenințărilor, fapt ce va facilita identificarea căilor/opțiunilor de securitate ținând cont de interesele naționale și capacitățile statului. Esențial este însă ca aceste opțiuni să reflecte conexiunea dintre dezvoltare și securitate.

Principalele constatări privind INEGALITĂȚI ÎN MATERIE DE VENITURI

DEZVOLTARE

Regiunile țării sunt de 4-4,5 ori mai subdezvoltate decât mun. Chișinău. La nivel regional, PIB pe cap de locuitor ajustat la paritatea puterii de cumpărare (PPC), cu excepția mun. Chișinăului, este strigător de mic: municipiul Chișinău (4.2193 USD, poziția 94-95 în topul mondial), RD Nord (3.151 USD, poziția 149-150), UTA Găgăuzia (2.890 USD, poziția 154-155). RD Sud (2.768 USD, poziția 157-158), iar RD Centru (2.587 USD, poziția 158-159).

Pe fundalul inegalităților economice, atât după venituri, cât și după cheltuieli, între populația din mediul rural și cea din mediul urban, pe parcursul ultimilor ani, gradul de inegalitate înregistrează o tendință stabilă de descreștere: coeficientului Gini, principalul indicator al inegalității veniturilor, în 2015 a constituit 0,253 și s-a micșorat cu 5,5% comparativ cu anul 2014.

Aceasta tendință de scădere a fost compromisă, într-un fel, de criza din sistemul bancar prin dispariția unei sume de circa 13% din PIB, lovind în nivelul de trai mediu al celei mai mari părți din populația țării, deprecierea leului și procedura de insolabilitate pentru 3 banci importante, prin atacul concertat al unor rețele criminale transnaționale.

VENITURI ȘI CHELTUIELI

Intensificarea proceselor migrației de muncă au generat și o creștere a transferurilor bănești care alcătuiesc sunt în prezent o sursă semnificativă pentru bugetul gospodăriilor. În medie, în 2015 acestea au constituit 17,4% din totalul veniturilor gospodăriilor casnice, inclusiv, 11,8% în mediul urban și 23,4% în mediul rural.

Cele mai mari salarii sunt caracteristice pentru municipiul Chișinău, pe când cele mai mici, respectiv, pentru zona economică Sud, ceea ce indică și o dezvoltare neuniformă a zonelor economice din Republica Moldova. În 2014 diferența dintre salariul mediu lunar brut din municipiul Chișinău și zona economică Sud a fost de circa 28%.

Din punctul de vedere al sexelor, inegalitatea veniturilor este cauzată în primul rând de oportunitățile inegale în carieră și implicarea în activități domestice. Deși femeile reprezintă jumătate din forța de muncă a țării (populația activă, conform datelor BNS), acestea sunt concentrate în domenii de activitate cu o remunerare mai scăzută. 7 din 10 locuri de muncă din administrație publică, învățământ și sănătate sunt ocupate de femei (78%). 6 din 10 locuri de muncă - în comerț și activități hoteliere sau restaurante.

În 2015 populația urbană a avut cheltuieli lunare cu aproximativ 43,5% mai mari decât populația rurală, ceea ce a determinat ca ponderea consumului alimentar în totalul cheltuielilor să fie mult mai mare în mediul rural decât în mediul urban - 44,8% față de 39,6%.

RISUL SĂRĂCIEI

Pe fundalul creșterii veniturilor populației nivelul sărăciei înregistrează o tendință stabilă de reducere. În ultimii 5 ani acesta s-a diminuat de circa 2 ori, astfel încât rata sărăciei în 2015 a constituit 9,6%. Unul dintre cele mai vulnerabile grupuri ale populației afectate de riscul sărăciei sunt pensionarii. Rata sărăciei în gospodăriile casnice conduse de pensionari a constituit 14,6%, ceea ce este de 1,3 ori mai mult decât media națională. Vulnerabilitatea acestei categorii de persoane este generată de mărimea mică a pensiilor, care reprezintă principala sursă de venit pentru acest grup al populației.

Principalele constatări privind **INEGALITĂȚI** **ÎN MATERIE DE NON-VENITURI**

EDUCAȚIE

Sistemul educațional din țară oferă o gamă redusă de oportunități favorabile de dezvoltare intelectuală, fizică, culturală pentru copiii cu nevoi speciale, în prezent, din 1.340 de Instituții, doar 77 au fost dotate cu rampe de acces și grupuri sanitare speciale.

O inegalitate vizibilă se menține în ceea ce privește participarea populației la educație după niveluri de instruire - profesional-tehnic și superior. Astfel, ponderea cea mai mare de 64% sau 81,7 mii de studenți din totalul de 128,2 de mii sunt concentrați în învățământul superior, comparativ cu cel profesional-tehnic, care constituie per total 36% sau 46,5 mii de elevi.

Se înregistrează o rată de ocupare globală de 42% formată din totalul persoanelor angajate ce au vârsta de 50-59 ani (27%) și, respectiv, de peste 60 de ani (15%), comparativ cu o rată globală de 58% formată din totalul cadrelor didactice angajate ce au vârsta sub 30 de ani (12%), 30-39 ani (21%) și 40-49 ani (25%).

SĂNĂTATE

Calitatea condițiilor în care se prestează serviciile medicale diferă de la un raion la altul, în special cel urban în comparație cu cel rural, indicând anumite inegalități pentru locuitorii diferitelor regiuni de a beneficia de asistență în condiții conform standardelor.

Peste 50% din capacitatea specializată și spitalicească este concentrată în Chișinău, ceea ce indică posibilități mai reduse a populației rurale de a avea acces echitabil la aceste servicii. Populația din regiunile rurale are șanse mult mai mici de a beneficia de servicii de diagnostic și tratament prin echipamente și utilaje performante. Se constată o insuficiență de la 40% la 90% a echipamentului necesar pentru asistența medicală primară (AMP) conform standardelor.

Inegalități există privind asistența medicală primară. Conform normativelor este fixat criteriul de 1 medic de familie la 1.500 populație (6,6 medici la 10.000 locuitori) și 13,2 asistenți ai medicului de familie în localități urbane la 10.000 locuitori, în localități rurale - de la 13,2 până la 19,8 la 10.000 populație. La nivel de țară se constată 4,8 medici de familie la 10.000 locuitori, cu mult mai puțin decât media pe UE.

POPULAȚIE

Dimensiunea de gen a proceselor migraționale arată că femeile sunt mai puțin tentate să emigreze (14,5%) decât bărbații (25,4%), iar atunci când doresc, o fac în vederea angajării (6,8%), comparativ cu bărbații (16,8%).

Se observă un decalaj dintre nivelul natalității celor două medii de rezidență. Situația demografică pe țară arată un nivel scăzut al natalității în localitățile urbane (9,0%) comparativ cu cel din localitățile rurale (12,3%). Acest decalaj mai este influențat de nivelul de instruire și de ocupare a femeilor, precum și de nivelul migrației interne din cele două medii.

Crește presiunea demografică asupra sistemului de pensii, numărul salariaților total pe economie în 2015 față de anul precedent fiind în descreștere cu -0,8 % sau cu 6,478 persoane, în timp ce numărul total de beneficiari a sistemului de pensii în 2015 fiind în creștere cu 1,4% sau cu 10,000 de persoane.

PIAȚA MUNCII

Se menține ridicată rata de ocupare a posturilor „feminizate” în mai multe sectoare ale economiei, în 2015 se arată o prezență mai mare a femeilor ocupate în sectorul serviciilor (59% femei față de 41% bărbați), în învățământ, administrație publică, sănătate și asistență socială (70,9% femei față de 29,1% bărbați).

Deși ponderea femeilor în totalul populației ocupate este practic egală cu cea a bărbaților și se menține pe parcursul ultimilor ani la același nivel (49,6% femei și 50,4% bărbați), rata de ocupare în rândul femeilor înregistrează valori inferioare (37,4%) comparativ cu cea din rândul bărbaților (42,1%).

INE GALI TATE

Ce înseamnă

**INE
GALI
TATE**

și care sunt
**DERIVATELE
ei?**

Ce metode de cercetare se aplică pentru

MĂSURAREA INEGALITĂȚILOR
și a **DEZVOLTĂRII UMANE?**

Care sunt evoluțiile recente

MACROECONOMICE

în raport cu **INEGALITĂȚILE** și
DEZVOLTAREA UMANĂ?

INEGALITĂȚILE ȘI DEZVOLTAREA UMANĂ: ABORDĂRI CONCEPTUALE

Capitolul I constituie o introducere privind conceptul de inegalitate și explică care sunt derivatele acestuia. De asemenea, capitolul analizează principalii indicatori de măsurare a dezvoltării umane și a inegalităților cum ar fi Coeficientul Gini, Indicele Sărăciei Multidimensionale, Indicele Dezvoltării Umane ajustat la Inegalitate, Indicele de Inegalitate Gender, precum și dinamica Indicelui Dezvoltării Umane, utilizând aplicații statistice.

ABORDĂRI CONCEPTUALE PRIVIND INEGALITATEA ȘI DERIVATELE EI

Pentru a înțelege inegalitatea ca termen, înainte de toate trebuie să facem o distincție importantă între inegalitățile economice, sociale și politice. Acest lucru ne va permite să evităm ambiguități privind termenul inegalitate.

Așadar, inegalitățile economice constată diferența bunăstării între indivizi dintr-un grup sau societate, sau între țări. Inegalitatea economică este exprimată prin inegalități în materie de venituri, salarii, inegalități de avere. Analiza venitului se efectuează în baza indicatorilor obținuți prin ancheta privind Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC). Inegalitatea salariilor diferă de inegalitatea veniturilor prin faptul că se referă la plata sau onorariul la locul de muncă prin contract individual sau colectiv de muncă. Venitul salarial se calculează pe oră, zi, lună lucrată. Respectiv, inegalitatea salariilor se explică prin diferențe ce derivă din timpul lucrat, capacitatea și performanțele angajaților, oportunitățile de promovare ale acestora, precum și din cazurile de discriminare după gen, vârstă etc. Analiza salariilor se efectuează în baza datelor Anchetei lunare asupra câștigurilor salariale în întreprinderi și Anchetei anuale asupra câștigurilor salariale și costului forței de muncă, elaborate de BNS. Inegalitățile de avere se referă la distribuția inegală a activelor într-un grup de oameni și la diferența valorii totale a activelor între indivizi. De regulă, aceste date pot fi preluate de la Inspectoratul Fiscal Principal de Stat.

Există mai multe modalități de măsurare a inegalităților economice: coeficientul Palma, reprezentând raportul dintre cei mai bogați 10% din cota venitului

național brut al populației (VNB), împărțit la cota de 40% dintre cei mai săraci sau Coeficientul Gini, care măsoară inegalitatea de venituri la nivelul întregii societăți, fiind utilizat în cadrul acestui Raport.

Inegalitățile sociale se remarcă prin faptul că definesc existența unor oportunități inegale și recompense pentru diferite poziții sociale sau statut în cadrul unui grup sau societate. Respectiv, la baza egalității sociale se află promovarea oportunităților egale sau a egalității șanselor pentru femei și bărbați în toate domeniile.

Inegalitățile sociale, spre deosebire de cele economice, se măsoară prin inegalitatea de condiții și oportunități. Inegalitatea condițiilor se referă la distribuția inegală a bunurilor pe venit, avere și la materiale, care se evidențiază prin accesul la o locuință, la o infrastructură, cum ar fi cea de transport, rețele de magazine, telecomunicații etc. Iar inegalitatea de oportunități se referă la distribuția inegală a șanselor de viață între indivizi, care se evidențiază prin accesul la servicii de sănătate, educație și justiție. Cea din urmă având prioritate asupra primei prin simplul motiv că oportunitățile egale contribuie la îmbunătățirea condițiilor de viață și atingerea bunăstării. Aici e cazul să remarcăm importanța abordărilor laureatului Premiului Nobel, Amartya Sen (a contribuit inclusiv la dezvoltarea concepției Indicelui de Dezvoltare Umană, în cadrul primului Raport asupra dezvoltării umane, publicat în anul 1990), care, la sfârșitul anilor 1970, elaborează o abordare privind bunăstarea, măsurarea căreia a devenit un obiectiv aproape pentru toate țările. Legătura dintre bunăstare și inegalitate a fost evidentă. Autorul a propus ca bunăstarea să fie

2 Alkire, Sabina. Foster, James. E. Seth, Suman. Santos, Maria Emma. Roche, Jose M. Ballon, Paola. Multidimensional Poverty Measurement and Analysis: Chapter 1 – Introduction. Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI). Working paper Nr. 82. Oxford: Oxford University Press, Decembrie 2014; 'Multidimensional Poverty Measurement and Analysis', Oxford: Oxford University Press. Citat în Concepts of Inequality Development Issues No. 1, Development Strategy and Policy Analysis Unit Development Policy and Analysis Division. Department of Economic and Social Affairs, UN, 21 october 2015, http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_01.pdf

definită și măsurată cu referință la ființele și faptele apreciate de către oameni². Respectiv, astfel de fenomen, precum excluderea sau marginalizarea unei părți din populația unei țări sau a lumii de la o cotă de acces la bunuri și servicii, produse și participarea excesivă a altei părți, înstărite, în economie și la procesul de luare a deciziilor privind modul în care ar trebui să fie distribuite produsele din lume, reprezintă o gravă problemă de inegalitate, care nicidecum nu se încadrează în concepția bunăstării. O mare parte din lucrările lui Amartya Sen sunt concentrate asupra inegalității și sărăciei³. În scrierile sale anterioare (1973)⁴, Sen a criticat literatura existentă referitoare la măsurarea inegalității în economia bunăstării, fiind foarte preocupat de clasamente complete ale diferitelor stări sociale. și nu în zadar, deoarece stările sociale precum excluderea celor săraci⁵, marginalizarea, intimidarea, discriminarea lor, reduc substanțial din oportunitățile sociale și economice pe care le au indivizii, constituind astfel o dimensiune dramatică a sărăciei, care nu face altceva decât să aprofundeze creșterea inegalităților sociale și economice între indivizi, iar odată cu acestea și pe cele politice.

Inegalitățile politice, spre deosebire de cele sociale, se remarcă printr-un sistem de distribuție inegală a puterii în stat, prin participarea nereprezentativă a femeilor în politică, prin nerespectarea proporționalității de gen în listele electorale, prin gradul de intoleranță față de anumite grupuri sau indivizi, printr-o polarizare intensă pe subiecte culturale și de orientare externă, prin participare și reprezentare politică inechitabilă etc. În totalitatea acestor factori, instrumentul principal de constituire și conservare a unei ierarhii de inegalități politice o constituie puterea politică. Această ierarhie de inegalități politice reproduce rețele sofisticate de respingere și îndepărtare a grupurilor vulnerabile de la exercițiul puterii, impunând un fel de distanță socială, care se măsoară printr-un indice de toleranță și incluziune și prin gradul de acces la servicii sociale.

Toate aceste forme de inegalități sunt derivate ale modului general de exprimare a inegalității, care reprezintă un fenomen caracteristic tuturor societăților, indiferent de gradul lor de dezvoltare. În același timp, trebuie de menționat că există o legătură puternică între inegalitatea socială și justiția socială. Realizarea unui model de justiție socială deseori este percepută

ca un proces de redistribuire a beneficiilor și obligațiilor în cadrul unei comunități de oameni, însă în realitate aceasta înseamnă egalitate de șanse și acces⁶.

O societate este justă dacă are la bază trei principii funcționale (Rawls):⁷ garantarea libertăților fundamentale pentru toți membrii societății; egalitatea de șanse sau oportunități pentru toți cetățenii; și păstrarea inegalităților ce pot fi în detrimentul celor defavorizați.

O distribuție proporțională a bunăstării în raport cu un anumit criteriu considerat a fi relevant și legitim reprezintă un model de justiție socială, în care criteriile cele mai frecvent utilizate sunt statusul, munca, libertatea, drepturile, meritele, nevoia (Spicker)⁸.

Justiția reprezintă un factor de influență asupra politicilor de reducere a inegalităților. Cu toate acestea, diverse curente sociologice și școli socio-politice interpretează în mod diferit justiția socială și, respectiv, politicile de redistribuire, adică de reducere a inegalităților. Unii autori consideră că libertatea este incompatibilă cu orice formă redistributivă și că la baza acestei forme se află un tip de monopol natural (Nozick)⁹. Abordările curente analizează problematica justiției sociale din perspectiva principiului egalității de șanse și oportunităților pentru toți indivizii. Respectiv, fiecare persoană are drepturi egale la sistemul de libertăți fundamentale. Iar inegalitățile sociale și economice trebuie aranjate astfel, încât acestea să formeze cel mai mare beneficiu al celui mai puțin avantajat dintre indivizi.

„Fiecare persoană participantă la o practică sau afectată de ea are drepturi egale la cea mai largă libertate compatibilă cu libertatea similară a celorlalți; inegalitățile sunt arbitrare, în afara cazului în care ne putem aștepta în mod rezonabil ca ele să conducă la avantajul tuturor, iar pozițiile sociale și funcțiile cărora le sunt atașate sau în urma cărora pot fi dobândite sunt deschise tuturor. Aceste principii exprimă dreptatea ca un complex de trei idei: libertate, egalitate și recompensă pentru serviciile ce contribuie la binele public (John Rawls)¹⁰.

Abordările actuale privind problematica inegalităților țin inclusiv de sărăcie, marginalizare și excludere socială a indivizilor¹¹. Oamenii sunt săraci deoarece nu au oportunități de câștiguri salariale și alte veni-

3 Robeyns, Ingrid. Sen's capability approach and gender inequality: selecting relevant capabilities. *Feminist Economics* 9(2 – 3), 2003, p. 61 – 92; [http://www.ccee.edu.uy/ensenian/catgenyeco/Materials/2011-08-10%20M5%20-%20Robeyns\(2003\)SensCapabilitiesApproach.pdf](http://www.ccee.edu.uy/ensenian/catgenyeco/Materials/2011-08-10%20M5%20-%20Robeyns(2003)SensCapabilitiesApproach.pdf)

4 Sen, Amartya. 1973. *On Economic Inequality*. Reprinted in 1997 by Clarendon Press, Oxford, UK citat în Ingrid Robeyns, op.cit.

5 Nevile, Ann. Amartya K. Sen and Social Exclusion, *Development in Practice*, Vol. 17, No. 2 (Apr., 2007), pp. 249-255.

6 United Nations, *Social Justice in an Open World. The Role of the United Nations*, New York, 2006; <http://www.un.org/esa/socdev/documents/ifsd/SocialJustice.pdf>, p.7

7 Rawls, John. *A Theory of Justice*. Revised Edition. Harvard University Press. 2009.

8 Spicker, Paul, 1988: *Principles of Social Welfare. An Introduction to Thinking about the Welfare State*. London: Routledge.

9 Nozick, Robert. *Anarchy, State and Utopia*. Basic Books, revised edition. 2013.

10 Miroiu, Adrian. Rawls, John. *Dreptatea ca echitate în Teorii ale dreptății*, Editura Alternative. București, 1996.

11 Bernt, Matthias. Colini, Laura. *Exclusion, Marginalization and Peripheralization. Conceptual concerns in the study of urban inequalities*. Working Paper, Erkner, Leibniz Institute for Regional Development and Structural Planning, 2013; https://leibniz-irs.de/fileadmin/user_upload/IRS_Working_Paper/wp_exclusion-marginalization-peripheralization.pdf

turi și, respectiv, de participare socială, de acces la servicii sociale etc. Lipsa acestor oportunități creează premise reale pentru evoluția inegalităților. În acest context devine foarte plauzibilă ipoteza că măsurarea sau evaluarea inegalităților este relevantă pentru dezvoltarea umană, cel puțin în sectoarele prioritare ca educație, servicii de sănătate, venituri și cheltuieli. Inegalitățile au existat, există și vor exista atât timp cât natura umană nu se schimbă. Astăzi cei bogați devin mai bogați, cei săraci au șanse mai puține să treacă dintr-un mediu social în altul, iar cei mai marginalizați sunt aproape fără șanse. Patrimoniul cumulat de 1% dintre cei mai bogați oameni din lume a depășit în 2015 patrimoniul deținut de restul 99% din populația globului. Altfel spus, 62 persoane au avut aceeași bogăție ca 3,6 miliarde de oameni – jumătatea de jos a omenirii¹².

Pornind de la ideea că sărăcia înseamnă o viață lipsită de șanse de a trăi decent în cadrul unei societăți, este necesar de menționat despre importanța politicilor de re-distribuire pe care le aplică statele cu scopul de a reduce din inegalitățile apărute în societate ca urmare a unor procese economice, sociale, politice etc. Un exemplu benefic în acest sens este politica de coeziune economică și socială a UE, care este un instrument ce are menirea să reducă din discrepanțele economice și sociale din comunitate, investind în crearea locurilor de muncă, acordând o importanță specială respectării oportunităților egale și dezvoltării durabile. De asemenea, politicile investiționale ale statelor europene în educație, servicii de sănătate, infrastructură, incluziune socială servesc ca bune practici de reducere a discrepanțelor sociale și garantare a unei dezvoltări durabile a țării.

Marginalizarea și excluderea socială sunt procese social-economice și în același timp depind de factori culturali și normativi¹³. Aici nu putem trece cu vederea grupurile etnice și minoritățile sexuale, care sunt cel mai des expuse marginalizării cultural-normative, afectând incluziunea lor socială, politică și economică.

Marginalizarea reprezintă poziția socială periferică a indivizilor sau a grupurilor sociale, care înfruntă oportunități inegale pentru diverse poziții sociale deoarece sunt săraci. Acești indivizi/grupuri sociale sunt săraci deoarece nu au un loc de muncă, un venit stabil, nu au locuință în proprietate. Marginalizarea poate fi atât cauza, cât și efectul inegalităților sociale și economice¹⁴. Cauză, atunci când statul garantează politica opțiunilor și libertăților egale, însă marginalizarea indivizilor este consecința propriilor urcușuri și eșecuri. Și efect, atunci când lipsesc instrumente de

oportunități egale pentru toți, iar săracii au mai puține șanse să parcurgă tranziția de la un mediu social la altul, să-și îmbunătățească condițiile de viață.

Excluderea socială este o ruptură socială progresivă a unui grup de indivizi sau a unui individ, el detașându-se de relațiile sociale și instituții, de la participarea deplină la activitățile normale în societate¹⁵. Excluderea socială este multidimensională. Cauzele excluderii pot fi dincolo de sărăcia materială, având o gamă mult mai largă de motive, cum ar fi discriminarea minorităților etnice, a persoanelor cu dizabilități, a persoanelor infectate cu HIV SIDA, a persoanelor în vârstă etc. De aceea, un element integral al dezvoltării umane constituie asigurarea șanselor egale. Aceasta nu ar funcționa eficient dacă la baza ei nu s-ar afla justiția socială, firească fiecărei societăți democratice, ce asigură libertăți egale tuturor indivizilor în aspect economic, social și politic, fără discriminare, excluziune și violență.

Prin asigurarea șanselor egale fiecare individ poate accede treapta următoare în dezvoltarea personală, devenind un nucleu puternic al societății. În caz contrar, limitarea în opțiuni și drepturi a indivizilor provoacă reacții adverse în societate, care conduc la creșterea criminalității, corupției, instabilității etc. Astfel, egalitatea șanselor este principalul factor determinant în menținerea balanței de forțe între cele două extreme – săraci și bogați. Prin urmare, este importantă analiza raportului dintre cele două extreme, care se află într-o permanență evoluție. Aceste extreme pot fi de ordin economic (cei mai săraci și cei mai bogați), social (social activi sau marginalizați și excluși), politic (limitați la exprimarea diferențelor politice, îngrădiți în drepturi, persecutați sau niciodată luați în considerare ca urmare a lipsei de reprezentare politică), justiție (făcând obiectul unui tratament diferențiat și a unor mijloace folosite) etc.

Înțelegând aceste extreme sau valori periferice ale proceselor de natură diversă în cadrul unei societăți, putem determina gradul de sustenabilitate a dezvoltării umane, ce poate fi în ascensiune sau descensiune. Dacă Indicele Dezvoltării Umane (IDU) măsoară în formă comparativă cum au evoluat indicatorii privind speranța de viață, gradul de alfabetizare, calitatea educației publice și nivelul de trai, atunci identificarea și măsurarea inegalităților permite să fie înțelese carențele și obstacolele privind atingerea acestor indicatori ai dezvoltării umane. De exemplu, cu cât mai mari sunt inegalitățile în educație, cu atât mai multe șanse sunt ca gradul de alfabetizare să nu crească. Sau cu cât mai mari sunt inegalitățile în venituri, (chintila celor mai săraci în raport cu chintila celor mai bogați), cu atât mai puține șanse au săracii de a avea acces la servicii de calitate și dezvoltare durabilă.

¹² Hardoon, Deborah. Fuentes-Nieva, Ricardo. Ayele, Sophia. An Economy For the 1%: How privilege and power in the economy drive extreme inequality and how this can be stopped, Oxfam International, Policy Paper, 18 Jan 2016.

¹³ United Nations. Leaving no one behind: the imperative of inclusive development Report on the World Social Situation 2016, New York; <http://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf>

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

SINTEZA INDICATORILOR PRIVIND DEZVOLTAREA UMANĂ ȘI INEGALITĂȚILE

Dezvoltarea umană reprezintă un fenomen complex, care include diverse aspecte ale vieții societății. Pe parcursul ultimilor decenii, sub egida Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, a fost elaborat un set de indicatori sintetici, care permit măsurarea progresului realizat de fiecare țară sau de anumite grupuri de țări în domenii ce țin de dezvoltarea umană, și anume nivelul de viață, educație, sănătate, egalitatea șanselor bărbaților și ale femeilor ș. a.

Principalul indicator sintetic, ce exprimă într-o formă numerică nivelul dezvoltării umane, este Indicele Dezvoltării Umane (IDU), care reflectă acest fenomen social prin prisma a trei dimensiuni definitorii:

- longevitatea, evaluată prin speranța de viață la naștere;
- nivelul de educație, calculat ca o medie aritmetică ponderată a ratei de alfabetizare (cu o pondere de două treimi) și a ratei brute de cuprindere în toate nivelurile de învățământ mediu (cu o pondere de o treime);
- nivelul de trai, evaluat prin Produsul Intern Brut (PIB) pe cap de locuitor, exprimat în dolari SUA la Paritatea Puterii de Cumpărare (PPC).

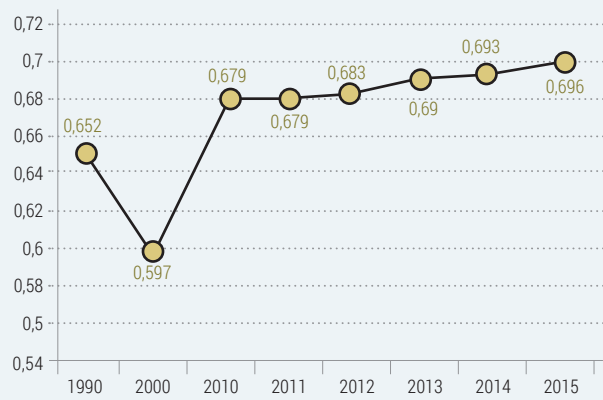
IDU se calculează ca o medie simplă a *Indicelui Educației*, *Indicelui Speranței de Viață* și *Indicelui Nivelului de Trai*. Cu ajutorul unor formule matematice, datele statistice ce caracterizează longevitatea, nivelul de educație și nivelul de trai sunt transformate într-o mărime numerică ce capătă valori de la 0 până la 1. Valorii 0 îi corespunde nivelul cel mai jos, iar valorii 1 – cel mai înalt nivel de dezvoltare umană. Fiind un indicator sintetic, IDU prezintă în formă numerică un tablou sintetic al calității dezvoltării. Este unul dintre indicatorii dezvoltării umane cel mai larg utilizat la nivel global pentru comparații internaționale și regionale.

În 2014 nivelul IDU al Republicii Moldova constituia 0,693, clasând-o pe locul 107 din 188 de țări; pentru 2015¹⁶ indicele respectiv constituie 0,696. De menționat faptul că evoluția acestui indice din momentul declarării Independenței nu a fost uniformă (Diagrama 1). Cu toate acestea, în ultimii ani IDU înregistrează o continuă creștere, fapt ce demonstrează o revenire a societății moldovenești la o normalitate relativă.

Cu toate că evoluția pozitivă a IDU nu se bazează doar pe perspectivele dezvoltării economice, cercetările empirice au demonstrat că pentru dezvoltarea umană

componenta economică are o importanță extrem de mare, determinând în mare măsură nu doar tendințele celor trei componente (venituri, sfera ocrotirii sănătății și învățământul), dar și perspectivele de creștere pentru alte componente ale ei, cum ar fi bunăstarea populației, produse și servicii, libertățile fundamentale ale omului. Astfel, creșterile înregistrate de IDU se datorează în mare parte atât succeselor din economia națională, cât și funcționalității statului de drept, în care această economie funcționează.

Diagrama 1.
Evoluția Indicelui Dezvoltării Umane

Sursa: Human Development Report, 2015.¹⁷

Conceptul de dezvoltare umană este mult mai adânc și mai profund decât se poate percepe la prima vedere prin date statistice și calcule matematice. Pentru o agreare eficace a dihotomiilor proceselor social-economice, ce au loc instantaneu în societate, în 2011 a fost instituit **Indicele Dezvoltării Umane ajustat la Inegalitate (IDUI)**. Noul indice estimează gradul de inegalitate din societate în materie de venituri, acces la serviciile de sănătate și educație. IDU ajustat la Inegalitate exprimă valoarea reală a dezvoltării umane, în timp ce IDU standard relevă nivelul potențial al dezvoltării umane. Astfel, în condițiile lipsei inegalității (de exemplu, toți beneficiază de acces egal la educație, au același nivel de sănătate și un venit egal), IDU standard este egal cu IDU ajustat la Inegalitate.

Valoarea IDU ajustat la Inegalitate este de 0,618 (2014), cu 10,8% mai mică decât valoarea IDU și plasează Republica

¹⁶ Notă: Calcule estimative ale autorilor.

¹⁷ UNDP, Human Development Report, Work For Human Development, 2015; <http://hdr.undp.org/en/reports>

Moldova cu 20 de poziții mai sus în clasamentul țărilor după acest indicator, comparativ cu clasamentul în funcție de IDU. Luând în considerare inegalitatea în toate cele trei dimensiuni, în componența veniturilor pierderea este cea mai mare, 14%, urmată de speranța de viață - 9%, și inegalitățile în educație - 7,3%. (Anexa 20).

Indicele veniturilor ajustat la inegalitate a înregistrat valoarea de 0,404, alte două componente ale IDU ajustate la inegalitate au atins valorile de 0,707 și, respectiv, de 0,665¹⁸. Un asemenea nivel al inegalității dezvoltării este rezultatul modelului non-incluziv al dezvoltării economice înregistrat până în prezent, bazat pe consumul finanțat din remitențe, în timp ce oportunitățile economice interne rămân a fi limitate.

Un alt indicator nou al dezvoltării umane, care identifică lipsurile serioase privind sănătatea, educația și standardele de viață, este **Indicele Sărăciei Multidimensionale (IMS)**, introdus de RDU în 2010. Acest indice¹⁹ măsoară inegalitatea socială, arătând numărul populației care este săracă din punct de vedere multidimensional. Cei 10 indicatori care stau la baza indicelui sunt: Obținerea unui nivel de studii, Frecvențarea școlilor, Nutriție, Mortalitatea infantilă, Electricitate, Apă potabilă, Salubritate, Carburanți pentru prepararea bucatelor, Calitatea locuinței și Active. Prin urmare, atât dimensiunea educației, cât și cea a sănătății se bazează pe doi indicatori, iar dimensiunea standardului de trai este reflectată de șase indicatori. Pentru a calcula IMS, toți indicatorii sunt preluați din sondajul bugetelor gospodăriilor casnice²⁰. Indicatorii sunt ponderați pentru a constata scorul lipsurilor, după care aceste scoruri sunt calculate pentru fiecare gospodărie din sondaj. Pentru Republica Moldova, cele mai recente date care au fost

disponibile public pentru IMS se referă la anul 2012. În Republica Moldova 1,1% din populație (0,038 mii persoane) se află în sărăcie multidimensională, iar altele 2,2 procente se află aproape în sărăcie multidimensională (0,077 mii persoane).²¹

Măsurarea inegalității economice. Coeficientul Gini.

Fără a minimaliza importanța celorlalte două forme de inegalități – politice și sociale – analizate în acest Raport, inegalitatea economică este cea mai importantă pentru societățile aflate într-o transformare rapidă, precum este cea din Republica Moldova. Inegalitatea economică presupune diferențierea oamenilor sau a grupurilor de oameni în funcție de nivelul veniturilor sau a averii acumulate, precum și în funcție de nivelul consumului sau a structurii consumului. Anume nivelul venitului le permite oamenilor un acces diferențiat la diverse bunuri și servicii, care le asigură un nivel diferit al calității vieții. Inegalitatea poate apare chiar și în situația percepțiilor diferite a utilității de către membrii societății față de aceleași bunuri și servicii, în mod special, față de bunurile publice. De asemenea, inegalitatea economică poate genera alte tipuri de inegalități, precum cea privind accesul la o educație de calitate sau la servicii de sănătate, inegalitatea în accesul la utilitățile publice, la un mediu ambiant de calitate sau la condiții de trai calitative etc. În societate se observă că persoanele cu venituri mai mari au acces la servicii de sănătate mai calitative, se bucură de condiții de trai mai bune, iar copiii lor învață în școli și universități prestigioase, care le asigură un viitor profesional mai fezabil.

Cel mai răspândit indicator utilizat în măsurarea inegalităților economice, în mod special a inegalității distribuirii veniturilor și a consumului între membrii societății, este *Coeficientul Gini* (Tabelul 1).

Tabelul 1.

Coeficientul Gini. Repartizarea veniturilor disponibile pe chintile și medii

Distribuția venitului disponibil pe chintile, %:	Total	Urban	Rural	Distribution of disposable income by quintiles, %:
I	7,7	8,4	7,9	I
II	12,7	13,2	13,3	II
III	16,7	17,0	16,9	III
IV	22,7	23,0	22,3	IV
V	40,1	38,4	39,6	V
Total	100,0	100,0	100,0	Total
Coeficientul Gini - veniturile disponibile totale	0,3164	0,2982	0,3109	GINI coefficient - disposable income
Coeficientul Gini - veniturile disponibile bănești	0,3669	0,3138	0,3690	GINI coefficient - disposable cash income
Coeficientul Gini - cheltuielile de consum totale	0,2535	0,2441	0,2359	GINI coefficient - consumption expenditures
Coeficientul Gini - cheltuielile de consum bănești	0,2969	0,2584	0,2781	GINI coefficient - cash consumption expenditures
Raportul dintre veniturile populației din chintile I și V	5,2	4,6	5,0	Ratio between income of population from quintile I and V

Sursa: BNS.

18 Ibidem.

19 Global MPI Data Tables for 2016, <http://www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/global-mpi-2016/mpi-data/>

20 Biroul Național de Statistică. Veniturile și cheltuielile populației. Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice, <http://www.statistica.md/public/files/Metadate/CBGC.pdf>

21 PNUD. Notă informativă pentru țări privind Raportul Dezvoltării Umane 2015.

Acesta măsoară gradul de inegalitate în unități procentuale, unde 0 (0%) reprezintă egalitatea perfectă (avuția societății este distribuită în mod proporțional între membrii acesteia și fiecare individ are exact același venit), iar 1 (100%) reprezintă inegalitatea imperfectă (un singur individ deține toată avuția societății, iar restul nu deține nimic). În Republica Moldova coeficientul Gini este estimat la nivelul de 31,6% (2015), fiind cu 0,4% mai mic decât în 2014 (32%). Respectiv, în 2015, indicatorul a arătat o îmbunătățire relativă a reducerii gradului de inegalitate în venituri.

Un alt indicator al inegalității, este raportul dintre veniturile chintilei superioare de venit (20% dintre persoanele cele mai bogate) și veniturile chintilei inferioare de venit (20% dintre persoanele cele mai sărace). Acest raport ne arată de câte ori mai mult câștigă cincimea cea mai bogată din societate față de cincimea populației cea mai săracă. În medie, în Uniunea Europeană 20% din populație cei mai bogați câștigă de 5 ori mai mult decât 20% cei mai săraci. În Republica Moldova valoarea acestui indicatori este de circa 5,2% (2015), fiind cu 0,1 p.p. mai mic decât în 2014 (5,3%).

În contextul costurilor exagerate la încălzire și energie, tot mai multe persoane au probleme cu achitarea facturilor. Ca urmare a prețurilor exagerate, unii consumatori nu pot face față deficitului din bugetele gospodăriilor lor, iar alții sunt debransați de la serviciile de utilități pentru datorii. În același timp, unii nu au acces la ele din cauza unor probleme de infrastructură și finanțare, de regulă, la nivel local. Așa se formează grupul de consumatori vulnerabili, examinat în următoarele capitole. Respectiv, devine prioritară analiza disponibilității utilităților la nivelul consumatorilor și relația acesteia cu inegalitățile economice și sociale. Prin urmare, sunt relevanți indicatorii privind ponderea persoanelor din gospodăriile care nu-și pot permite încălzire suficientă în timpul sezonului rece;

precum și indicatorii privind ponderea persoanelor fără apeduct în locuință și ponderea persoanelor fără acces îmbunătățit la canalizare. Această analiză a indicatorilor, inclusiv ponderea gospodăriilor care au dificultăți la plata utilităților, implică o abordare multidimensională a incluziunii sociale și reducerii inegalităților sociale și economice prin măsuri sustenabile, ca politici de opțiuni egale pentru toți.

În 2010 RDU a mai introdus Indicele de Inegalitate Gender (IIG), care măsoară inegalitățile în baza a trei componente definitorii: (i) sănătate reproductivă, măsurată prin rata de mortalitate maternă și rata de natalitate la adolescenți; (ii) abilitare, măsurată prin ponderea fotoliilor în parlament deținute de femei și ponderea femeilor adulte de 25 de ani și peste cu cel puțin studii secundare; (iii) statutul economic, măsurat prin participarea la piața muncii a femeilor de 15 ani și peste.

IIG reflectă costurile pentru dezvoltarea umană drept rezultat a inegalităților dintre femei și bărbați, atestate la cele trei dimensiuni. Valoarea acestui indice pentru Republica Moldova a fost în 2014 de 0.248, plasând-o pe locul 50.

Cu toate că situația Republicii Moldova la acest capitol nu este cea mai proastă, nu putem afirma că problema inegalității de gen în Republica Moldova este depășită. Astfel, principalele surse ale inegalității de gen continuă să persiste în materie de oportunități economice mai reduse pentru femei în raport cu bărbații. Discrepanțe se conturează inclusiv la capitolul remunerării: femeile câștigă în medie cu 12% mai puțin ca bărbații.

De asemenea, dezvoltarea umană este bazată pe creșterea anumitor indicatori, ca accesul la educație, speranța de viață și indicele nivelului de trai, care sunt analizate în următoarele secțiuni.

SITUAȚIA MACROECONOMICĂ: EVOLUȚII RECENTE

Creșterea economică este cel mai puternic instrument pentru reducerea sărăciei și îmbunătățirea calității vieții în țările în curs de dezvoltare.

În diverse condiții creșterea economică poate avea efecte diverse asupra sărăciei și perspectivelor de angajare a celor săraci, respectiv asupra reducerii sau extinderii inegalităților economice și sociale. În linii mari, reducerea inegalităților depinde de gradul în care participă păturile sociale cele mai sărace în procesul de creștere economică și în cota parte din veniturile acestora. Respectiv, o creștere economică este fixată nu doar prin creșterea veniturilor populației, ci și prin oportunitățile de participare la viața economică, politică și socială a tuturor cetățenilor, în special a celor mai sărace pături. De asemenea, o creștere eco-

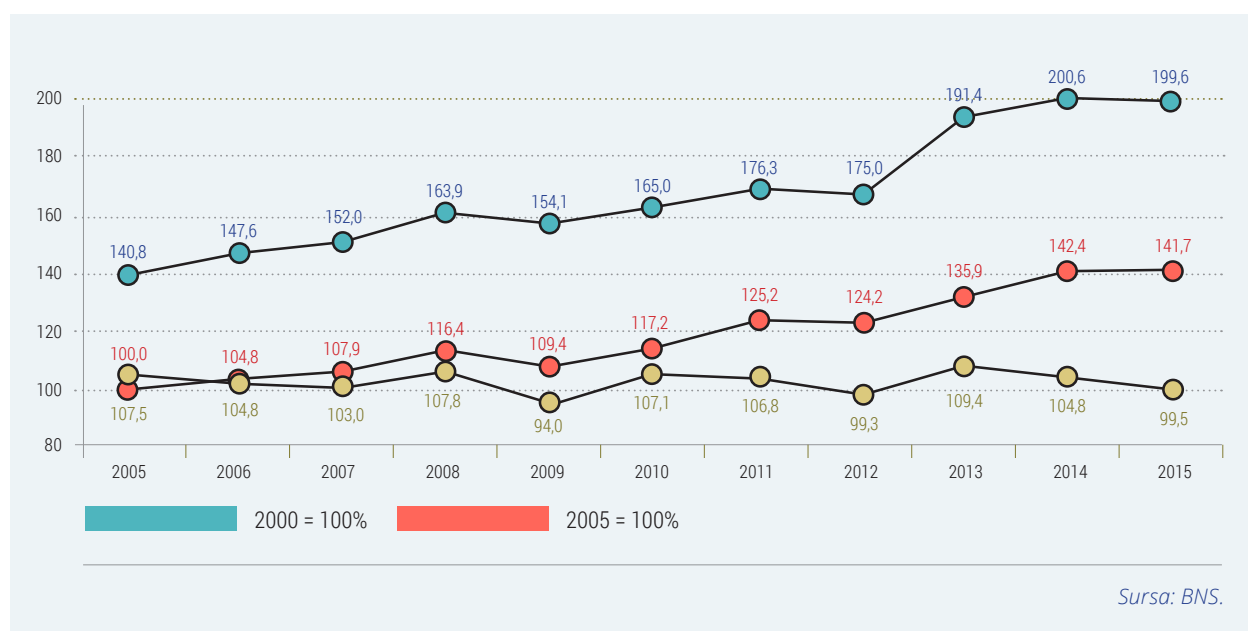
nomică se completează cu atingerea performanțelor statului privind accesul egal la educație de calitate pentru toți, creșterea speranței de viață, inclusiv accesul egal la serviciile de sănătate și utilitățile de bază (apă potabilă, canalizare, energie, servicii digitale) ce au un impact asupra nivelului de trai al populației.

Pe parcursul ultimilor 10 ani economia Republicii Moldova a avut o evoluție destul de sinuoasă, înregistrând un ritm de creștere în medie de circa 3,5% anual. Deși în această perioadă economia a înregistrat anumite succese, creșterea economică a fost influențată puternic de criza economică-financiară globală din 2009, precum și de crizele din 2012 și, respectiv, 2015. Conform datelor Biroului Național de Statistică, în anul 2015 Produsul Intern Brut a însumat 121,85 miliarde lei în prețuri curente sau 5,83 miliarde Euro, fiind în scădere (în termeni reali) cu 0,5% față de anul precedent. Declinul economic din 2015 a fost influențat de mai mulți factori, printre care: restricțiile comerciale

impuse de Federația Rusă și recesiunea din această țară, criza din Ucraina, problemele din sectorul bancar. Alți factori care au determinat declinul economic au fost prezenți și în anii precedenți: instabilitatea politică, recesiunea economică din țările Uniunii Europene, seceta puternică etc. Drept rezultat, s-a diminuat activismul economic care a condus la diminuarea principalilor indicatori economici. Analiza principalilor indicatori economici scoate la iveală sensibilitatea economiei Republicii Moldova față de șocurile externe și interne, din perioada actuală (Diagrama 2).

Cu toate că în ultimul an economia a înregistrat un declin, PIB-ul pe cap de locuitor la paritatea de cumpărare crește durabil, constituind 5014 USD în 2015 și fiind de 2,12 ori mai mare comparativ cu anul 2005. Un factor decisiv al creșterii economice l-au constituit remitențele emigranților moldoveni, care în 2014 au înregistrat un nivel de 1.612 mil. USD, fiind într-o ușoară descreștere în 2015.

Diagrama 2.
Indicii volumului fizic al Produsului Intern Brut

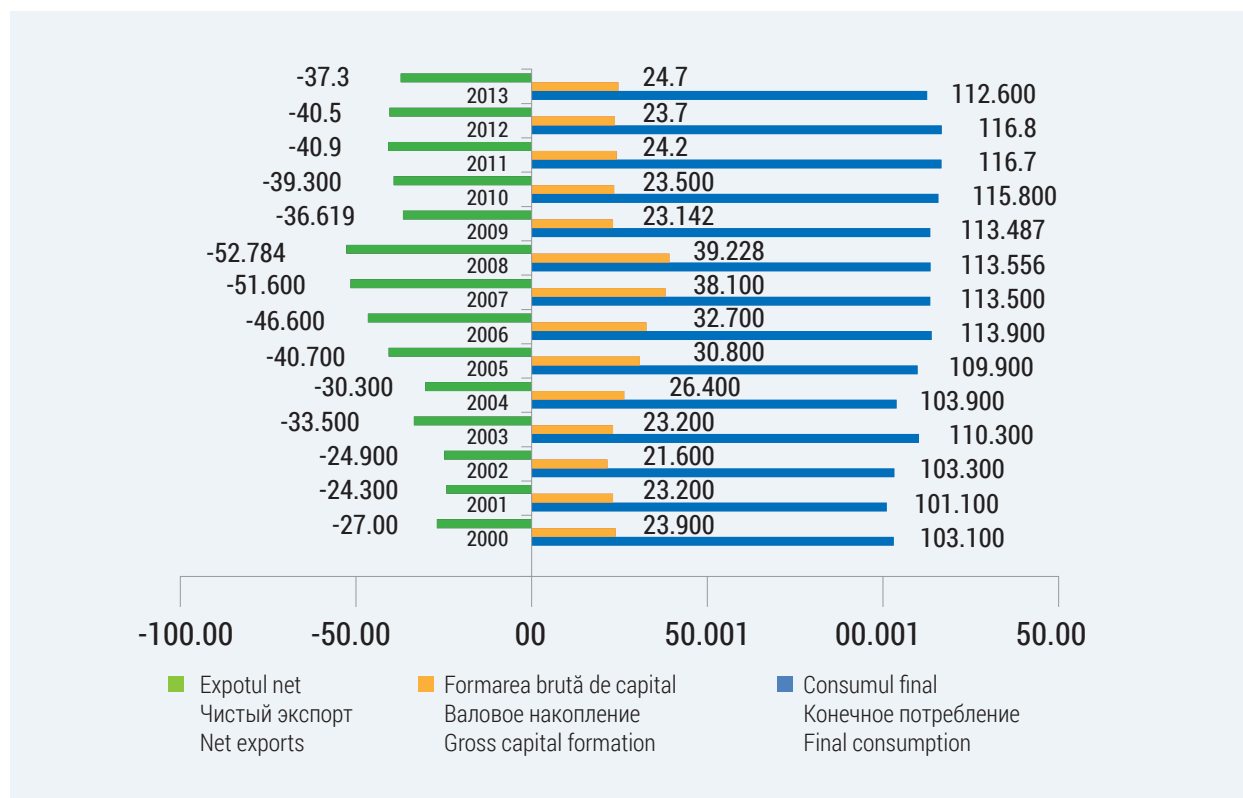

Evoluțiile recente ale economiei Republicii Moldova scot în evidență menținerea unui model de dezvoltare bazat pe consum. Analiza PIB-ului pe categorii de utilizări demonstrează că în ultimii ani creșterea economică se datorează, în principal, consumului final, astfel încât pe parcursul perioadei de referință valoarea acestuia a depășit valoarea PIB-ului. Consumul final este determinat în cea mai mare parte de creșterea consumului în gospodăriile casnice grație creșterii remitențelor transferate de cetățe-

nii Republicii Moldova aflați la muncă peste hotare. În 2015 consumul final s-a redus și a contribuit la descreșterea PIB-ului cu 2,1%. Totodată, funcționalitatea economiei a fost determinată în mare măsură și de formarea brută de capital, a cărei creștere ca pondere corela puternic cu creșterea PIB-ului. Se observă că în anii în care se înregistra o creștere economică, ponderea formării brute de capital creștea și ea simțitor (de exemplu, circa 39,2% în 2008).

Diagrama 3.

Structura PIB pe categorii de utilizări, în %, 2014-2015

În 2015, cu o pondere de 22% în formarea PIB-ului, aceasta a contribuit la o descreștere a PIB-ului cu 2,7%. Exportul net pe parcursul întregii perioade de referință a înregistrat valori negative, oscilând de la -52% în 2008 până la -30,3% în 2015. În anul 2015, descreșterea consumului final și a formării brute de capital au fost compensate de exportul net, care a contribuit la creșterea PIB-ului cu 4,3%. Reducerea ponderii exportului net în 2015 se datorează creșterii nesemnificative a exporturilor cu 2,3% și a reducerii importurilor cu 4,3%, ele fiind determinate de reducerea puterii de cumpărare a veniturilor populației, cauzate de deprecierea valutei naționale (Diagrama 3).

Analiza PIB-ului în baza datelor BNS pe categorii de resurse pe parcursul perioadei de referință (2005-2015) arată că creșterea economică a fost asigurată în cea mai mare proporție de expansiunea serviciilor de comerț, transport, telecomunicații, tranzacții imobiliare etc. Se observă o tendință clară de reducere a ponderii agriculturii în formarea valorii adăugate brute (de la 19,5% în 2005 până la 11,7% în 2015), o reducere a

cotei industriei (de la 15,9% în 2005 până la 12,2% în 2015) și o ușoară expansiune a sectorului serviciilor (de la 53,8% în 2005 la 54,2% în 2015), astfel că putem constata că anume serviciile au reprezentat forța motrice a creșterii economice în această perioadă²⁵.

În anul 2015 cea mai mare contribuție la creșterea PIB-ului au avut-o activitățile financiare și de asigurări (+0,9%), industria extractivă, industria prelucrătoare (+0,4%), tranzacțiile imobiliare, activitatea științifică și tehnică (+0,4%), în timp ce diminuarea PIB-ului a fost condiționat de agricultură, silvicultură și pescuit (-1,7%), comerțul cu ridicata și cu amănuntul (-0,1%), administrația publică și apărare, asigurările sociale obligatorii, de învățământ, sănătate și asistență socială (-0,2%). Cu toate acestea, cele mai importante sectoare în formarea PIB-ului sunt comerțul cu ridicata și cu amănuntul (19,8%), administrația publică și alte sectoare din sfera bugetară (14,2%), industria (12,2%), agricultura (11,7%). Anume modelul de dezvoltare bazat pe consum determină această structură a PIB-ului după formarea Valorii Adăugate Brute. Creșterea ce-

rerii interne de consum a determinat expansiunea serviciilor pe fundalul diminuării importanței sectoarelor productive.

Dezechilibrele economice, dar și instabilitatea politică din 2015, au condus nu numai la descreșterea activității economice, ci și la diminuarea volumului investițiilor. În pofida faptului că în anii precedenți investițiile, în special investițiile străine directe, înregistrau un ritm încurajator de creștere, în 2015 volumul investițiilor în active materiale pe termen lung s-a redus cu circa 8,8%. Cea mai semnificativă diminuare au înregistrat investițiile în utilaje, mașini și mijloace de transport, în special în ultimele trimestre ale anului 2015, fapt ce reflectă erodarea încrederii din partea businessului. Investițiile finanțate din surse bugetare s-au redus și mai puternic – cu 28,4%, tendință ce s-a accentuat, de asemenea, spre sfârșit de an în urma modificării legii bugetului de stat și acordării priorității cheltuielilor sociale în defavoarea cheltuielilor economice.

În general, cu toate că pe parcursul perioadei de referință veniturile și cheltuielile publice au înregistrat creșteri semnificative, politica bugetar-fiscală din ultimul an poate fi considerată destul de restrictivă. În anul 2015 la bugetul public național au fost acumulate venituri în sumă de circa 43,7 miliarde lei, în creștere cu 2,9% față de anul 2014. Totodată, au fost efectuate cheltuieli publice în sumă de circa 46,4 miliarde lei, acestea fiind în creștere cu 4,5%. Astfel, la sfârșitul anului 2015, deficitul bugetar a constituit 2.733,2 mil. lei, mai înalt cu 786,9 mil. lei decât cel înregistrat la sfârșitul anului 2014 sau 2,2% din PIB. Politica fiscal-bugetară tinde a fi precaută în situația în care asistența financiară acordată de partenerii internaționali de dezvoltare s-a redus considerabil.

Pe fundalul unei politici bugetar-fiscale austere, datoria de stat a crescut esențial. Creșterea pronunțată a datoriei externe de stat în mărime de 28,9% a fost determinată în mare parte de deprecierea monedei naționale față de principalele valute străine. Astfel, suma totală a datoriei de stat (internă și externă), administrată de Guvern, constituia la 31 decembrie 2015 circa 33,5 miliarde lei, în creștere cu 22% față de aceeași dată a anului 2014. Datoria de stat internă s-a majorat cu 2,1%, iar cea externă, calculată în lei, a înregistrat o creștere pronunțată de 28,9% din cauza deprecierei monedei naționale față de principalele valute străine²⁶. Iar la 31 decembrie 2016 suma totală a datoriei de stat (internă și externă) a fost în creștere cu 52,6% față de aceeași dată a anului 2015. Datoria de stat internă s-a majorat de circa 3,4 ori (din contul

emisiei hârtiilor de valoare de stat pentru executarea garanției de stat), iar datoria de stat externă a crescut cu 7,5%²⁷.

Această situație din economie conduce la extinderea inegalităților de venituri și creșterea polarizării din societate. În special sunt afectate acele sectoare ale economiei, care erau dependente de asistența financiară din partea statului.

Unul dintre factorii principali care au afectat ritmul optimist al dezvoltării economiei din anii precedenți a fost criza din sectorul bancar din 2015, însoțită și de diminuarea exporturilor și a remitențelor, ceea ce, în ultimă instanță, au condus la deprecierea leului moldovenesc cu 25,9% față de dolarul SUA și cu 13,1% față de euro²⁸. Deprecierea leului moldovenesc a stimulat intensificarea proceselor inflaționiste. Cu toate că pe parcursul ultimilor ani politica monetară promovată de Banca Națională a fost orientată spre diminuarea inflației, ținta fiind de 5% anual calculată în baza indicelui prețurilor de consum, acest lucru a reușit cu excepția anului 2015. Dacă în anii precedenți (2013 și 2014) indicele prețurilor de consum a coborât până la 4,6%, în 2015 același indice a constituit 9,7%. În general, în perioada de referință, cu excepția anilor de criză (2009 și 2015), politica monetară poate fi considerată drept una stimulatorie creșterii economice, fiind axată pe ieftinirea creditelor și creșterea masei monetare. Instrumentele politicii monetare, precum rata de bază, au înregistrat o diminuare considerabilă – până la 3,5% în 2013. Criza din sectorul bancar a determinat creșterea ratei de bază în 2015 până la 19,5%.

Fluctuațiile de pe piața valutară s-au răsfrânt și asupra comerțului exterior. În general, în perioada de referință, Republica Moldova înregistra o creștere esențială a importurilor, precum și o creștere mai moderată a exporturilor, determinând o creștere continuă a deficitului balanței comerciale. În ianuarie-noiembrie 2015 exporturile au scăzut cu 16,4%, iar importurile s-au redus și mai mult – cu 24,5%, conducând la reducerea soldului negativ al balanței comerciale. Acesta din urmă a constituit 1.830,8 mil. dolari SUA, față de 2.653,6 mil. dolari în ianuarie-noiembrie 2014. Gradul de acoperire a importurilor cu exporturi a constituit 49,6%, fiind cu 4,7 p.p. mai înalt decât în ianuarie-noiembrie 2014.

Și sectoarele economiei naționale au fost afectate de criza economică, care la moment ia amploare. În general, evoluția sectoarelor economice a avut loc în corelație cu schimbările din domeniul politicii monetar-credite, precum și a celei comerciale. Sectorul industrial

26 Ministerul Economiei. Informație operativă cu privire la evoluția social-economică a Republicii Moldova (conform datelor disponibile la 31.01.2016).

27 Ministerul Economiei. Informație operativă cu privire la evoluția social-economică a Republicii Moldova (conform datelor disponibile la 31.12.2017).

28 Ministerul Economiei, Ibidem, 31.01.2016.

a înregistrat o creștere neesențială. În 2015 volumul producției industriale a crescut în medie cu 0,6% (în prețuri comparabile) față de anul precedent. Această creștere a fost destul de sinuoasă, astfel încât în primele luni ale anului sporul producției industriale era destul de semnificativ, pe când în ultimele luni producția industrială a înregistrat un regres. În luna decembrie producția industrială era în declin, constituind doar 92,1%, comparativ cu luna decembrie a anului precedent. Principalii factori care au influențat evoluția producției industriale erau: recolta înaltă din anul 2014, dar joasă în 2015, restricțiile impuse la importul de vinuri și unele produse agricole din Moldova de către autoritățile de resort din Federația Rusă, creșterea cererii pentru producția moldovenească în țările Uniunii Europene.

Pe de altă parte, volumul producției agricole a scăzut esențial. Evoluția sectorului agricol în anul 2015 a fost influențată negativ de seceta din vară. Astfel, producția agricolă în toate categoriile de gospodării a înregistrat în anul 2015 o descreștere semnificativă de 13,8% (în prețuri comparabile) față de anul 2014. Micșorarea producției agricole a fost determinată de scăderea producției vegetale cu 22,6%, iar producția animalieră a înregistrat o creștere cu 2,2%. Au scăzut și volumul serviciilor de transport, volumul comerțului cu amănuntul și cel al serviciilor de piață prestate populației. Volumul cifrei de afaceri în comerțul cu amănuntul în ianuarie-noiembrie 2015 s-a diminuat cu 7,3% (în prețuri comparabile) față de ianuarie-noiembrie 2014, iar volumul cifrei de afaceri în servicii de

pieță prestate populației a scăzut respectiv cu 0,5%. Chiar dacă prognozele privind dezvoltarea economiei sunt destul de optimiste (diverse surse – BERD, FMI – indică o creștere pentru următorii ani în mărime de circa 1,5-2,5%), realitatea ne arată o altă situație. Pentru a inversa recesiunea în care a intrat Republica Moldova este nevoie de un efort extrem de mare. În primul rând, se impune un efort de reabilitare a imaginii deteriorate de fraudă bancară, reieșind din faptul că anume fraudele din sistemul bancar au generat majoritatea problemelor cu care se confruntă la moment economia Republicii Moldova. În al doilea rând, este necesar a întreprinde măsuri de reducere a inegalităților în sectoare cheie ca sănătatea, educația, piața muncii, în servicii, pentru a asigura republicii perspective de dezvoltare durabilă.

Încheind sinteza indicatorilor privind dezvoltarea umană și inegalitățile, analiza evoluțiilor recente cu privire la situația macroeconomică a republicii în care se extind inegalitățile, considerăm relevant să continuăm în capitolele următoare analiza esenței inegalităților propriu-zise – sociale, economice și politice, identificate în prezentul capitol. Considerăm că adoptarea unei abordări exhaustive a inegalităților în cadrul prezentului Raport, care conține suficiente informații pentru o analiză critică, în cele ce urmează, se va solda cu formule și recomandări cu privire la reducerea lor. Iar aceasta, la rândul său, va încuraja promovarea incluziunii sociale, politice și economice a cetățenilor pentru atingerea unui nivel sustenabil de bunăstare.

29 EBRD, Moldova overview; <http://www.ebrd.com/where-we-are/moldova/overview.html> și EBRD raises Moldovan 2016, 2017 GDP growth forecast; <https://seenews.com/news/ebd-raises-moldovan-2016-2017-gdp-growth-forecast-545568#sthash.hVRV2qTs.dpuf>

30 AGORA, Prognoze economice pentru Moldova în anul 2016, 28 Decembrie 2015; <http://agora.md/stiri/15259/prognoze-economice-pentru-moldova-in-anul-2016>

Ce sunt **INEGALITĂȚILE ECONOMICE**?

Care sunt motoarele de reducere a **INEGALITĂȚILOR ECONOMICE**?

Care sunt **CAUZELE** și **EFECTELE** **INEGALITĂȚILOR ECONOMICE**

	RATA SĂRĂCIEI	CLIMATUL DE AFACERI	VENITURI ȘI CHELTUIELI
ODD	1 FĂRĂ SĂRĂCIE 	9 INDUSTRIE, INOVAȚIE ȘI INFRASTRUCTURĂ 	10 INEGALITĂȚI REDUSE
INDICATORUL NAȚIONAL	1.1.1. Ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei 2,15 \$ pe zi – 4,6 (2014) 1.1.2 Ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei 4,3 \$ pe zi- 15,6 (2015), 14,9 (2014) 1.2.1 Rata sărăciei absolute – 9,6%	9.3.1.1 Contribuția valorii adăugate brute a IMM din sectorul industrie în total valoarea adăugată brută în industrie – 30,2 (2015)	10.1.1 Ritmul de creștere a cheltuielilor pe o persoană a populației per total țară și a 40% populație cel mai puțin asigurate – 112,8 (2015), 102,3 (2014)

Sursa: date actualizate conform raportului Naționalizarea indicatorilor pentru Obiectivele de dezvoltare durabilă, Rezultatele procesului de consultare cu privire la adaptarea indicatorilor de monitorizare și evaluare a Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 la contextul Republicii Moldova, Expert-grup/PNUD, cu suportul echipei de țară a Națiunilor Unite, inclusiv UNFPA, UNICEF, ILO, UN Women, 2017

CAPITOLUL 2

REALITĂȚI STRINGENTE ALE
INEGALITĂȚILOR ECONOMICE

Capitolul II prezintă o analiză a cauzelor și tendințelor inegalităților, secundată de prezentarea dimensiunii economice privind inegalitățile în venituri a populației și de estimarea ratelor ridicate ale sărăciei. Capitolul urmărește analiza inegalităților în câștigurile salariale, inclusiv analiza din perspectiva de gen, continuând cu analiza ultimelor rezultate pe marginea antreprenoriatului feminin și nevoii reformării climatului de afaceri.

CE SUNT INEGALITĂȚILE ECONOMICE

ȘI CARE SUNT MOTOARELE DE REDUCERE A LOR?

Inegalitățile economice sunt cele mai evidente, deoarece arată diferite poziții ale oamenilor în cadrul distribuției veniturilor, averii, bogăției, inclusiv a salariilor. Chiar dacă pozițiile oamenilor țin și de alte caracteristici de ordin social, juridic, politic, cultural, cele de ordin economic implică activarea unei mulțimi de roluri și funcții în societate, care sunt nemijlocit posibile doar sau prin prisma veniturilor și avuției.

Deși la baza distribuirii veniturilor se află principiile distribuției economice globale, problematica economiei, bunăstării la nivel de țară și individ este imperativă și trebuie centrată pe politica șanselor egale pentru toți membrii unei societăți. Egalitatea de șanse³¹ (equal opportunities) este conceptul care perpetuează asigurarea participării depline a fiecărei persoane la viața economică și socială, iar dimensiunile acestuia fiind foarte largi: principiul nediscriminării de gen, accesul egal la muncă remunerată, protecția socială și formarea profesională (vocațională), nonviolența și toleranța, egalitatea de șanse între femei și bărbați

la nivel instituțional/guvernamental, incluziunea și asistența socială etc.

Politica șanselor egale este motorul de bază, care asigură reducerea inegalităților de venituri sau, cu alte cuvinte, încurajează participarea economică a indivizilor, inclusiv a grupurilor social-vulnerabile, ceea ce le poate asigura o independență financiară și un nivel de trai mai bun și chiar sustenabil³². Prin politica șanselor egale șomajul, fiind una din cauzele principale ale sărăciei, poate fi redus prin cerere și politici laterale (cum ar fi șanse egale la educație și formare, la o piață a muncii mai flexibilă, care ar facilita angajarea lucrătorilor necalificați și fără experiență, inclusiv tinerilor și persoanelor vârstnice etc.)³³.

De asemenea, pe lângă motorul de bază ca politică, există alte instrumente politice ale reducerii inegalităților în venituri. Unul dintre ele îl constituie *creșterea salariului minim la nivel național*³⁴. Deși, fiind o modalitate eficientă de a crește veniturile disponibile, și,

31 International Finance Corporation. World Bank Group. Good Practice Note Non-Discrimination and Equal Opportunity. January 2006. Number 5; <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/629b-648048865944b8aafa6a6515bb18/NonDiscrimination.pdf?MOD=AJPERES>

32 UN. Inequality and the 2030 Agenda for Sustainable Development Development Issues No. 4. 21 October 2015; http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_04.pdf

33 UN. Promoting Empowerment of People in achieving poverty eradication, social integration and full employment integration and decent work for all; <http://www.un.org/esa/socdev/publications/FullSurveyEmpowerment.pdf>

34 World Bank. Making transition work for everyone : poverty and inequality in Europe and Central Asia. 2000; <http://documents.worldbank.org/curated/en/571801468037741599/pdf/multi-page.pdf>

prin urmare, de a reduce inegalitățile salariale, acest motor ar putea provoca șomajul, pentru că nu toate întreprinderile sau companiile își pot permite creșterea salariilor. Un alt instrument al reducerii inegalităților în venituri îl constituie *prestațiile sociale sau subvențiile*³⁵, care, de regulă, acoperă integral sau parțial anumite tipuri de servicii publice, în principal cele de educație și de asistență în sănătate. Aplicarea acestui instrument permite celor din familiile cu venituri mici să obțină acces gratuit la un set primar de servicii de sănătate, precum și competențe și calificări care-i pot ajuta să-și găsească locuri de muncă mai bine plătite și venituri mai mari în viitor.

Reducerea inegalităților economice este în strânsă legătură cu politicile de eradicare a sărăciei în economie³⁶. Respectiv, politica șanselor egale este un motor important, inclusiv pentru reducerea sărăciei, deoarece pentru sporirea veniturilor oamenii au nevoie de oportunități egale de a obține educație și competențe, pentru a se angaja în câmpul muncii și a lucra în întreprinderi, comerț liber etc. Însă distribuția inegală a venitului va depinde de salariile relative și salariile care variază în funcție de cererea și oferta de pe piața muncii. Prin urmare, gradul de inegalitate a veniturilor va varia în funcție de condițiile economice³⁷. Cu toate acestea, într-o economie deschisă și favorabilă incluziunii, gradul de inegalitate va fi limitat de capacitatea lucrătorilor de a dobândi competențe și de capacitatea lor de a intra pe piața muncii³⁸.

În cazul în care o societate decide să reducă nivelul inegalității economice, poate să aplice câteva seturi de instrumente: *redistribuirea* – de la cei cu venituri mari celor cu venituri mici; *grila de oportunități*, disponibile pe scară largă;³⁹ și *responsabilitatea socială*⁴⁰.

Redistribuirea presupune a lua din venituri de la cei cu venituri mai mari și a suplimenta veniturile celor cu venituri mai mici. Aici un rol important îl joacă sistemul de impozitare progresivă, conceput în așa fel, încât cei bogați să plătească un procent mai mare din impozitele pe venit decât cei săraci.

Grila de oportunități constituie o politică a statului identică cu instrumentul de reducere a inegalităților economice, menționat anterior, ce prevede acordarea

unei grile extinse a oportunităților de acces la diverse servicii publice celor vulnerabili, aflați în dificultate și neajutorați. Această politică are capacitatea să construiască o scară de oportunități financiare sau de subvenții, astfel încât fiecare copil din familiile vulnerabile să aibă acces la educație⁴¹, fiecare adult să aibă aceeași posibilitate rezonabilă de a atinge o nișă economică în societatea bazată pe interese, dorințe, talente și eforturi. Printre cele mai populare inițiative se regăsesc programele pentru copii cu vârstă preșcolară și de îmbunătățire a studiilor în școlile publice, stagii și ucenicii, programe de împrumuturi pe scară extinsă și subvențiile pentru cei care au nevoi financiare pentru a urma o facultate sau un colegiu; diverse programe cu oportunități de recalificare și dobândire de noi competențe pentru adulți etc.

Responsabilitatea socială a întreprinderilor se constituie din inițiative social responsabile ale agenților economici ca răspuns la așteptările angajaților, clienților, investitorilor și a societății per ansamblu față de mediu de afaceri concentrat pe prestarea de servicii de înaltă calitate, respectarea drepturilor omului în câmpul muncii și soluționarea problemelor sociale⁴².

Aplicarea acestor instrumente de către guvern ar permite în mare măsură o reducere a inegalităților economice, dar, în același timp, nu trebuie să afecteze productivitatea economică, piața muncii și, respectiv, stimulentele pentru investiții. Fiecare instrument trebuie analizat minuțios, pentru că în orice agendă de reducere a sărăciei, acțiunile și măsurile prost proiectate sau împinse prea departe pentru a reduce inegalitatea economică sunt în măsură să dăuneze funcționării instrumentelor de realizare a politicii de atragere a investițiilor pentru producția economică. Astfel, scenariul pentru toate părțile interesate (win-win) se poate transforma în situația nefericită în care nimeni nu câștigă nimic (lose-lose).

În ceea ce urmează, sunt prezentate câteva cauze relevante ale inegalităților economice ca dovadă a realităților curente economice stringente la nivel național. Ceea ce ne interesează este dacă aceste cauze au legătură cu alte inegalități, procese sau sisteme din societate.

35 Ibidem.

36 UN. Inequality and the 2030 Agenda for Sustainable Development Development Issues No. 4. 21 October 2015.

37 Grennes, Thomas. Andris Strazds Income Distribution: Equal Opportunity vs. Equal Results, Roubini Global Economics, August 22, 2014; <http://www.economonitor.com/blog/2014/08/income-distribution-equal-opportunity-vs-equal-results/>

38 Ibidem.

39 Government Policies to Reduce Income Inequality (p.289) in Principles of Economics Volume 1 of 2. Textbook Equity Edition, Rice University. Houston, Texas 2014; https://textbookequity.org/Textbooks/Principlesofecon_volume1and2.pdf

40 Archie B. Carroll, The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders, Business Horizons, Volume 34, Issue 4, July–August 1991, Pages 39–48.

41 Eboni, C. Howard. What Matters Most for Children: Influencing Inequality at the Start of Life. Managing Researcher American Institutes for Research. July 2015. <http://www.air.org/sites/default/files/downloads/report/Early-Childhood-Education-Equity-Howard-August-2015.pdf>

42 Archie B. Carroll, op.cit.

CARE SUNT CAUZELE ȘI EFECTELE INEGALITĂȚILOR ECONOMICE?

În cele ce urmează propunem o succintă trecere în revistă a cauzelor *inegalităților economice*, care sunt multiple și cunoscute. Printre cele mai răspândite cauze sunt: *inegalitățile salariale (când unii lucrători cu înaltă calificare câștigă mai mult decât cei cu nivelul de calificare mai jos sau fără abilități, inclusiv inegalități salariale de gen), procesul de globalizare, monopolizarea anumitor segmente de piață, schimbările tehnologice și informatizarea, politica fiscală, educația, reformele politice, carențele pieței muncii, creșterea avuției*⁴³.

O eventuală încercare de nivelare a veniturilor, ca soluție de eradicare a inegalităților economice, este la fel de dăunătoare ca și polarizarea exagerată a polilor de bogăție și sărăcie.⁴⁴ Altfel spus, mereu va exista un grad relativ al inegalității veniturilor, ca motor al dinamicii pieței. Iar odată cu procesul de globalizare și extindere a comerțului internațional, se observă o dinamică fără precedent a volumului și structurii schimbului de bunuri, capitaluri și servicii, cu implicarea majorității statelor lumii, care la rândul ei conduce la o distribuție inegală a veniturilor. Și deoarece creșterea inegalității veniturilor este o expresie inclusiv a procesului de globalizare, fiind latura ei cantitativă, am putea conchide că investițiile statului în progresul tehnologic, în știință și în modernizarea economiei naționale ar contribui la crearea de noi locuri de muncă și ar contribui eventual la o repartitie echitabilă a veniturilor, astfel valorificând latura calitativă a globalizării.

Diferența nivelurilor de venituri și avere în rândul populației se datorează unui factor important: oamenii sunt plătiți cu salarii diferite și dețin capital diferit (fie câștigat, fie moștenit), ceea ce determină diferența nivelurilor de avere și venituri. Există mai multe motive pentru care unii oameni sunt plătiți cu salarii mari, în timp ce alții pur și simplu câștigă un salariul minim. Acestea pot fi competențele și calificările pârtoitoare schimbărilor tehnologice, experiența de muncă și performanțele, o educație mai bună (de prestigiu) etc. Toate acestea au impact direct asupra determinării nivelului de salariu al angajaților. În mod evident, nivelul de educație și calificările marchează impactul direct asupra veniturilor populației angajate, dar, în

același timp, factorii personali au un impact real asupra determinării nivelului de salariu sau venit al angajaților. Aici trebuie subliniat faptul că persoane care au diferite abilități pot avea diferite nivele de prosperitate, ceea ce duce la o inegalitate economică⁴⁵.

Dacă e să ne referim la abordarea inegalităților în avere, atunci în 2015 numărul milionarilor din Republica Moldova la nivel național a crescut, conform datelor oficiale ale Serviciului Fiscal Principal, cu 14% față de anul precedent, fiind înregistrate 314 persoane cu venituri anuale de peste un milion de lei. În același timp, venituri între trei și șase milioane de lei obținute în anul 2015 au declarat 45 de persoane, cu 18,4% mai mult decât în 2014. Între șase și 11 milioane de lei au indicat 24 de persoane, iar peste 11 milioane au anunțat patru persoane, cu trei mai puține decât în 2014⁴⁶. Paralel cu creșterea numărului milionarilor, crește numărul persoanelor cu un venit mic (pensionari, salariați), precum se arată în sondajele sociologice⁴⁷. Acest lucru se întâmplă ca urmare a deprecierei leului cu un sfert din valoarea sa în raport cu dolarul în perioada 2014-2015, precum și scumpirii creditelor și prețurilor de consum, ceea ce confirmă că salariul crește doar pe hârtie, în timp ce puterea de cumpărare scade.

În ultimii ani în Republica Moldova se observă tot mai multe resentimente sociale cu privire la nedreptățile economice⁴⁸. Despre acest lucru vorbesc sondajele sociologice, care reflectă aceste nemulțumiri în cifre reale. Astfel, conform sondajului sociologic realizat în decembrie 2015 de IPP, 56% din respondenți nu sunt mulțumiți deloc de situația economică din republică. Sondajul mai arată că moldovenii devin tot mai săraci, ceea ce ar putea provoca nemulțumiri și revolte în societate, atunci când oamenii vor trebui să scoată din buzunar mai mult pentru ca să-și plătească facturile.

Inegalitățile economice sunt articulate prin reducerea șanselor cetățenilor la educație și alte servicii sociale din lipsă de venituri. Iar procedurile neregulate de angajare, salariile în plic, lipsa locurilor de muncă și a salariilor decente, corupția în sistemul de învățământ, neadaptarea educației la necesitățile actuale ale societății, plățile din buzunar pentru servicii de

43 Leung, May. The Causes of Economic Inequality. January 21st, 2015; <http://sevenpillarsinstitute.org/case-studies/causes-economic-inequality>

44 Enache C., Mecu C., Economie Politică, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2000, p. 115.

45 Leung, May. Op.cit.

46 Declarația oficială a Serviciului Fiscal Principal de Stat. Numărul Milionarilor, mai mare în 2015. Ziarul Național. 17.05.2016; <http://www.ziarulnational.md/numarul-milionarilor-mai-mare-in-2015-cel-mai-tanar-milionar-din-r-moldova-are-doar-21-de-ani/>

47 Barometrul Opiniei Publice, noiembrie 2015, IPP; <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&id=156&id=760>

48 Ibidem.

asistență medicală calitativă etc. – toți acești factori îi fac pe cetățeni să creadă că ei nu au primit o „cotă echitabilă” a beneficiilor și a resurselor disponibile în această societate și, respectiv, îndură nedreptăți economice, precum se arată în sondaje⁴⁹.

Pe fundalul inegalităților economice s-au cristalizat un set de premise la nivel național, printre care cele mai evidente le prezentăm în continuare.

PROCESELE DE PRIVATIZARE. Cu toate că acestea au fost realizate în conformitate cu o formulă considerată echitabilă, multă lume care a participat la procesul de privatizare a rămas doar cu bonurile de hârtie, pe când o mică parte a populației au devenit posesorii unor averi destul de semnificative⁵⁰. Marile averi ale bogaților au fost create anume în perioada privatizărilor în masă⁵¹, așa încât privatizarea, a condus la nedreptăți economice majore în societate.

ȘOMAJUL contribuie la creșterea inegalităților economice, fie acesta ciclic (apare în perioadele de criză economică), structural (apare în urma unui dezechilibru între structura ofertei și a cererii de muncă) sau fricțional (care corespunde perioadei necesare trecerii de la o muncă la alta)⁵². Iar lipsa locurilor de muncă, salariile neatractive și lipsa oportunităților de integrare profesională determină pe mulți cetățeni să caute un loc de muncă în străinătate⁵³.

MIGRAȚIA INTERNAȚIONALĂ DE MUNCĂ. Aceasta a înregistrat o tendință de creștere impunătoare în ultimii 15 ani, deoarece facilitează rezolvarea pe termen scurt a mai multor probleme economice și financiare cu care se confruntau familiile celor plecați la muncă. Totodată, migrația forței de muncă a condus la creșterea inegalităților economice din societate, în special între gospodăriile în comunitățile rurale, unde sărăcia este mult mai pronunțată decât în comunitățile urbane⁵⁴. Inegalitățile economice au apărut între persoanele care au posibili-

tatea să migreze peste hotare și cele care nu au o asemenea posibilitate, și respectiv, între familiile care au venituri din remitențe și care nu au, precum și cele care nu au nici un venit. Migrația internațională de muncă a condus, de asemenea, la creșterea numărului de copii și bătrâni rămași fără îngrijire – o problemă care generează inegalități economice, sărăcie, dar și discriminări și excluziune socială⁵⁵.

OCUPAREA INFORMALĂ ȘI MAI CU SEAMĂ SALARIILE „ÎN PLIC” doar fortifică discrepanțele mari în veniturile populației⁵⁶. Inegalitățile în Moldova sunt mari și sărăcia este încă înaltă în zonele rurale, ceea ce îi determină pe cetățeni să accepte munci informale și chiar să prefere un salariu informal mai mare unui formal mai mic, având în vedere că de multe ori salariile sunt la limita minimului de existență⁵⁷.

ANTRENAREA FORȚEI DE MUNCĂ ÎN SECTORUL AGRICOL. Una din cele mai vulnerabile categorii de salariați rămâne a fi cea din sectorul agricol⁵⁸. Deși în 2015 s-a evidențiat diminuarea ponderii populației ocupate în sectorul agricol de la 40,7% la 31,5%, se atestă o lipsa a oportunităților de ocupare în sectoarele non-agricole⁵⁹. În ceea ce privește inegalitatea veniturilor, este ușor mai mică în rândul gospodăriilor agricole comparativ cu celelalte gospodării analizate în cadrul CBGC⁶⁰. Veniturile mici salariale în sectorul agricol mențin de asemenea migrația populației apte de muncă, ceea ce duce la îmbătrânirea și reducerea populației rurale, iar remitențele transferate doar sporesc inegalitatea veniturilor între gospodării⁶¹.

CORUPȚIA. Nivelul înalt de corupție sporește inegalitatea veniturilor și a sărăciei prin reducerea creșterii economice, progresivitatea sistemului fiscal, nivelului și eficienței cheltuielilor sociale, formării capitalului uman, precum și prin perpetuarea distribuției inegale a proprietății activelor și accesul inegal la educație⁶².

49 Ibidem.

50 PNUD. Raportul național asupra dezvoltării umane în Republica Moldova-1996. Constituirea statalității și integrarea societății. Chișinău, 1996; PNUD. Raportul Național asupra dezvoltării umane – R.Moldova 1998.

51 Jurnal de Chișinău. Programul privatizării în masă – cea mai mare escrocherie din istoria modernă a Moldovei. 1 octombrie 2010; <http://www.jc.md/programul-privatizarii-in-masa-cea-mai-mare-escrocherie-din-istoria-moderna-a-moldovei/>

52 Martínez, Rosa. Ayala, Luis. Ruiz-Huerta, Jesús. The impact of unemployment on inequality and poverty in OECD countries. Economic of transitions. Volume 9, Issue 2 July 2001 . p. 417–447.

53 Nica, Elvira. Labor Market Determinants of Migration Flows in Europe. Sustainability 2015, 7, p.634–647; www.mdpi.com/2071-1050/7/1/634/pdf

54 A se vedea: Luecke, Matthias. Mahmoud, Toman Omar. Steinmayr, Andreas. Labour Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM CBSAXA Panel Household Survey 2006 2008. International Organization for Migration. 2009; http://www.iom.md/attachments/110_2009_05_05_remit_boom_over_eng.pdf și Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova, Centrul de Analiză și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice, Banca Mondială, MIRPAL; CIVIS. IASCI. Chișinău 2010; <http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/ConsolidareaLegaturiiDintreMigrațieDezvoltare.pdf>

55 UNICEF. Situația copiilor rămași fără îngrijire părintească în urma migrației. Raport de studio. Chișinău 2006; https://www.unicef.org/moldova/2006_003_Rom_Study_Children_Left_Behind.pdf

56 Loghin, Vlad. Se adâncește prăpastia dintre săraci și bogați. Cum oprim inegalitatea? Vocea Poporului, 19.08.2014; <http://vocea.md/se-adanceste-prapastia-dintre-saraci-si-bogati-cum-oprim-inegalitatea/>

57 Popa, Ana. Ocuparea informală în Republica Moldova: cauze, consecințe și modalități de combatere. Expert-Grup. Chișinău, 2012. p.22.

58 Ciochi, Igor. Morari, Sergiu. Profilul muncii decente în Republica Moldova. Budapesta: OIM, 2013; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_424049.pdf

59 Strategia Națională privind Ocuparea Forței de Muncă pentru perioada 2017-2021; http://www.mmpsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/noua_strategie_de_ocupare_a_forței_de_munca.pdf

60 World Bank Group. Evaluarea sărăciei în Moldova 2016. Transformarea structurală a exploatațiilor agricole mici din Republica Moldova: implicații pentru reducerea sărăciei și prosperitatea împărtășită. Raportul nr. 105724-MD.

61 Ibidem.

62 Gupta, Sanjeev. Davoodi, Hamid. Alonso-Terme, Rosa. Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? IMF. 1998; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9876.pdf>

Acestea sunt doar câteva din premisele ce stau la baza dezvoltării inegalităților economice. În cele ce urmează, ne propunem însă să analizăm, per ansamblu, efectele inegalităților economice asupra bunăstării populației, apelând la abordările conceptuale. De asemenea, vom scoate în evidență câteva opinii privind dezavantajele inegalităților economice și avantajele politicilor de reducere a lor.

Abordările conceptuale ale inegalităților economice permit identificarea unor măsuri corespunzătoare pentru limitarea efectelor lor negative asupra creșterii economice și bunăstării populației. Ceea ce se știe mai puțin însă este faptul că inegalitățile economice *sunt considerate necesare pentru creșterea economică*. În timp ce unii cercetători (Ostry, Berg)⁶³ dezvoltă această idee, alții o abordează cu rezerve (Hasanov și Izraeli⁶⁴). Timp de decenii economiștii se întreabă dacă inegalitatea este bună sau rea pentru o creștere economică pe termen lung.

Pe de o parte, inegalitatea excesivă amenință cu apariția în societate a păturilor inferioare, mai puțin capabile să investească în sănătate, educație și formare, întârziind prin creșterea economică⁶⁵ și, respectiv, având perspective mai reduse pentru participare pleneră în economie în calitate de lucrători angajați sau consumatori. Pe de altă parte, inegalitatea excesivă poate duce la o instabilitate politică și crea astfel riscuri pentru investiții și creștere economică⁶⁶. Inegalitatea economică poate submina caracterul echitabil al instituțiilor politice⁶⁷. În cazul în care cei care dețin funcții politice trebuie să depindă de contribuțiile mari pentru campaniile lor politice, ei vor fi mai receptivi la interesele și cerințele colaboratorilor bogați, iar cei care nu sunt bogați nu vor fi reprezentați în mod echitabil în organele de decizie⁶⁸.

Unii autori (Hasanov și Izraeli) sunt de părere că din moment ce inegalitatea economică pune mai multe resurse în mâinile bogaților (față de angajați), aceasta promovează investițiile și reduce cheltuielile, ceea ce facilitează o creștere economică⁶⁹. Alți autori susțin că inegalitățile economice pot influența în mod pozitiv

creșterea prin oferirea de stimulente pentru inovare și spirit antreprenorial (Lazear și Rosen)⁷⁰ și pot permite acumularea minimului necesar pentru inițierea afacerilor și obținerea unei educații bune în rândul forței calificate (Barro)⁷¹. De asemenea, antreprenorii acumulează mai multe venituri decât lucrătorii angajați și aceasta duce la concentrații de avere în rândul acestora (Quadrini)⁷².

Într-un alt discurs, se susține că „*nivelurile ridicate de inegalitate reduc creșterea economică în țările relativ sărace, dar o încurajează în țările mai bogate*”⁷³. Această afirmație este apropiată ipotezelor susținute de un grup de cercetători (Jonathan, Berg, Tsangarides), care încearcă să analizeze corelația inegalităților economice cu distribuția și creșterea economică⁷⁴. Acest grup de cercetători este de părere că inegalitatea net inferioară poate să conducă la o creștere economică mai rapidă și mai durabilă, în timp ce redistribuirea veniturilor solicită mai multe eforturi în sistemul fiscal, iar impozitele mari pot fi mai dăunătoare creșterii economice decât inegalitatea⁷⁵. Un remediu în acest caz ar fi însă promovarea eficientă a politicilor win-win, care să fie atât pro-creștere, cât și pro-egalitate. În viziunea acestui grup de autori, legătura dintre redistribuire și inegalitate se încadrează în trei teze:

- 1) *societățile mai inegale tind să redistribuie mai mult veniturile; respectiv, în încercarea de a înțelege legătura de creștere-inegalitate este important a se face distincția între piață și inegalitatea netă și a monitoriza separat redistribuirea veniturilor în procesul de creștere a inegalităților economice;*
- 2) *inegalitățile economice net mai mici în societate pot conduce la o creștere mai rapidă și mai durabilă doar pentru un anumit nivel de redistribuire a veniturilor;*
- 3) *redistribuirea veniturilor, în general, are un impact soft asupra creșterii economice și doar în cazuri extreme aceasta ar putea avea efecte negative, cum ar fi reducerea oportunităților pentru săraci*⁷⁶ (de exemplu, investiții puține din partea statului în programe de educație și sănătate pentru cei săraci și dezavantajați).

63 Ostry, Jonathan D., Berg, Andrew, Tsangarides, Charalambos G., Redistribution, Inequality, and Growth. IMF, February 2014; <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>

64 Hasanov, Fuad, Izraeli, Oded. Op.cit.

65 Price, Carter C., Boushey, Heather. How are economic inequality and growth connected? Washington center for equitable growth. October 8, 2014; <http://equitablegrowth.org/human-capital/economic-inequality-growth-connected/>

66 Barro, R.J. Inequality and Growth in a Panel of Countries, Journal of Economic Growth, Vol. 5(1), 2000. p. 5–32.

67 Scanlon, T. M. The 4 biggest reasons why inequality is bad for society. Jun 3, 2014; <http://ideas.ted.com/the-4-biggest-reasons-why-inequality-is-bad-for-society/>

68 Ibidem

69 Hasanov, Fuad, Izraeli, Oded. How Much Inequality Is Necessary for Growth? Harvard Business Review. Jan 1, 2012; <https://hbr.org/2012/01/how-much-inequality-is-necessary-for-growth>

70 Lazear, Edward P. and Rosen, Sherwin. "Rank-Order Tournaments as Optimum Labor Contracts." Journal of Political Economy, Vol. 89, No. 5, (October 1981), pp. 841-864; http://econpapers.repec.org/article/ucpjpolec/v_3a89_3ay_3a1981_3ai_3a5_3ap_3a841-64.htm

71 Barro, R.J., op.cit.

72 Quadrini, Vincenzo. The importance of entrepreneurship for wealth concentration and mobility. Review of Income and Wealth Series 45, Number 1, March 1999; <http://roiw.org/1999/1.pdf>

73 Barro, Robert J. Inequality, Growth, and Investment. NBER Working Paper No. 7038. March 1999; <http://www.nber.org/papers/w7038>

74 Ostry, Jonathan D., Berg, Andrew, Tsangarides, Charalambos G., op.cit.

75 Ostry, Jonathan D., Berg, Andrew. Op.cit.

76 Ibidem.

Spre deosebire de abordările enunțate mai sus, în opinia lui Hasanov și Izraeli, impactul și beneficiile inegalităților asupra creșterii economice sunt foarte vagi. Hasanov și Izraeli susțin că o creștere moderată a inegalităților poate genera o creștere economică, însă inegalitățile mari (în materie de venituri și avere) ar reduce perioadele de creștere economică și chiar ar putea încetini creșterea, deoarece ar afecta capitalul uman prin faptul că din lipsă de venituri tot mai puține persoane vor avea acces la o educație de calitate, ocupare și produse de consum⁷⁷.

O abordare mai sustenabilă a inegalităților economice este efectuată de un grup de autori de la Banca Mondială (2006)⁷⁸, care analizează *factorii (componentele) ce stau la baza evoluției inegalităților economice, și nu efectul*. Astfel, acest grup de autori analizează *egalitatea de șanse și egalitatea rezultatelor* ca două componente paralele și diferențiate ale originii inegalităților economice. În timp ce oportunitățile inegale sunt în detrimentul dezvoltării, rezultatele inegale generează stimulente necesare pentru acumularea de capital, inovarea și creșterea economică. Inegalitatea de șanse sau de oportunități este dăunătoare pentru dezvoltarea durabilă și reducerea sărăciei, deoarece stimulează excluderea socială, accesul inegal la servicii și agravează inegalitatea dintre femei și bărbați, toate acestea având efect negativ asupra creșterii economice. Partea pozitivă a inegalității de șanse însă se reduce la rolul diferențelor de venituri, care trezește interes din partea populației de a munci mai mult și de a-și asuma anumite riscuri pentru creșterea veniturilor.⁷⁹

Cât privește *avantajele politicilor de reducere a inegalităților economice*, Hasanov și Izraeli susțin că sunt evidente în comparație cu timpul: astfel *la oameni se cristalizează sentimentul că societatea este echitabilă, că are loc coeziunea socială și mobilitatea*. În ceea ce privește *politicile îndreptate spre creștere economică, dar care ignoră inegalitățile*, în viziunea autorilor ele ar putea fi în cele din urmă sortite eșecului, în timp ce *politicile care duc la o reducere a inegalității*, de exemplu, creșterea nivelului de ocupare și educație în rândul

populației dezavantajate, au un impact pozitiv asupra capitalului uman⁸⁰.

Referitor la *dezavantajele inegalităților economice*, o teză importantă este faptul că acestea totuși *înăbușă creșterea economică, deoarece au efecte negative asupra societății* (Birdsong)⁸¹. Cercetările teoretice arată că aceste efecte pot oscila în ambele direcții, adică de la inegalitate la creștere economică și invers⁸². Prin urmare, inegalitatea veniturilor poate diminua oportunitățile de educație pentru cele mai sărace grupuri sociale, în cazul în care acestea nu își pot permite achitarea taxelor de școlarizare. Acest lucru poate menține nivelul capitalului uman și nivelul de specializare a resurselor umane inferior nevoilor unei creșteri economice⁸³. Statul sărac însă ar putea investi mai puțin în programe de învățământ pe fondul unei evoluții rapide a sectorului privat în educație⁸⁴. De asemenea, inegalitatea de venituri aprofundată este asociată cu furnizarea redusă de bunuri publice și cu discrepanțe regionale privind venitul pe cap de locuitor⁸⁵. Un alt efect este creșterea criminalității sau comportamentului violent în rândul membrilor defavorizați ai societății, care pot fi mai susceptibili în resentimente și ostilitate, ca urmare a poziției lor economice inferioare sau a șomajului îndelungat⁸⁶.

Nu există multe dovezi empirice ale efectelor pozitive ale inegalităților economice. Considerăm că efectul pozitiv este temporar, influențând structura societății prin clădirea păturilor de mijloc. Iar odată cu reducerea sau absența stimulentele financiare (oferite prin diverse programe guvernamentale pentru dezvoltarea antreprenoriatului în rândul femeilor, emigranților reîntorși, diasporei, a persoanelor vârstnice etc.), această pătură de mijloc se transferă la cea de jos (mai săracă). Considerăm că aceste procese sunt de ordin provizoriu, deoarece afectează nu atât creșterea economică, cât structura societății, în timp ce pentru o creștere economică sunt necesare impulsuri mai mari, precum egalitatea de șanse în educație și instruire, accesul pe piața muncii, mobilitatea capitalului uman, stimulentele pentru inițierea unei afaceri etc.

77 Hasanov, Fuad. Izraeli, Oded, op.cit.

78 Atinc, Tamar Manuelyan. Banerjee, Abhijit. Ferreira, Francisco H.G.. Lanjouw, Peter. Menendez, Marta. Ozler, Berk. Prennushi, Giovanna. Rao, Vijayendra. Robinson, James. Walton, Michael. Woolcock, Michael. World development report 2006 : equity and development. A copublication of The World Bank and Oxford University Press. Washington DC 2005; <http://documents.worldbank.org/curated/en/435331468127174418/pdf/322040World0Development0Report02006.pdf>

79 World Bank, Washington DC 2005., Op.cit.

80 Hasanov, Fuad. Izraeli, Ibidem.

81 Birdsong, Nicholas. The Consequences of Economic Inequality. February 5th, 2015; <http://sevenpillarsinstitute.org/case-studies/consequences-economic-inequality#.ftn35>

82 Malinen, Tuomas. Income inequality in the process of economic development : An empirical approach. Kansantaloustieteen tutkimuksia, No. 125:2011. Dissertationes Oeconomicae. University of Helsinki; <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/28517>

83 Malinen, Tuomas. The Economic Consequences of Income Inequality. The World Post. Dec 17, 2016; http://www.huffingtonpost.com/tuomas-malinen/the-economic-consequences_b.8827634.html

84 Dabla-Norris, Era. Kochhar, Kalpana. Suphaphiphat, Nujin. Ricka, Frantisek. Tsounta, Evridiki. Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. IMF. June 2015 SDN/15/13; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>

85 Naito, Katsuyuki. Nishida Keigo. The Effects of Income Inequality on Education Policy and Economic Growth. Theoretical Economics Letters, 2012, 2, 109-113; file:///C:/Users/Viorica/Desktop/dd1e1bf135300ff7cae8c7350b75e47886e6.pdf

86 Stolzenberg, Lisa. Eitle, David. D'Alessio, Stewart J.. Race, economic inequality, and violent crime. School of Policy and Management, Florida International University, Miami, FL 33199, USA; <http://egov.ufsc.br/portal/sites/default/files/anexos/33027-41458-1-PB.pdf>

INEGALITATEA VENITURILOR ȘI RATELE SĂRĂCIEI

Pe parcursul ultimilor ani, pe fundalul tendințelor de creștere economică înregistrate de Republica Moldova, se observă o ameliorare a situației privind calitatea vieții, manifestându-se prin creșterea veniturilor disponibile ale populației și creșterea salariilor. La nivel global, productivitatea crește rapid, dar salariile stagnează în timp. Acest lucru sugerează că beneficiile, rezultatele, produsele de creștere sunt acumulate de puțini și nici distribuite echitabil în rândul angajaților. Cu toate acestea, inegalitatea și inechitatea, ce persistă în distribuirea veniturilor, rămâne deocamdată o problemă nesoluționată, riscând să se transforme într-o trăsătură caracteristică permanentă a modelului moldovenesc de dezvoltare. Inegalitatea în distribuirea veniturilor din Republica Moldova se manifestă prin mai multe forme: pe regiuni, pe medii de reședință, în funcție de domeniul de activitate, pe grupe de vârstă, pe sexe etc., dezbinând astfel societatea în bogați (puțini), săraci (mulți) și o clasă de mijloc practic inexistentă. O astfel de situație poate conduce la acutizarea tensiunilor sociale, cu potențiale consecințe economice, sociale și politice dramatice. Diferența dintre bogați și săraci este tot mai sesizabilă,

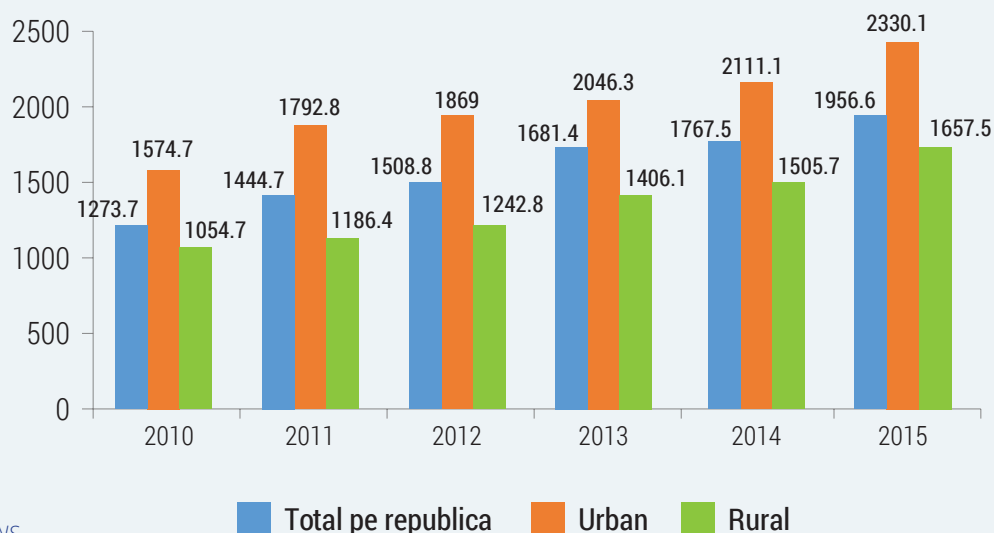
iar această situație comportă în sine riscuri pentru echilibrul economic, social și politic din țară, precum și pentru asigurarea unei perspective de dezvoltare umană durabilă. În acest sens atingerea Obiectivului 8 privind promovarea unei creșteri economice, susținute, favorabile incluziunii și durabile, a ocupării forței de muncă depline și productive, precum și a muncii decente pentru toți este un imperativ de neamânat.

Cu toate că Republica Moldova înregistrează în ultimii ani anumite progrese în domeniul creșterii veniturilor populației, situația la acest capitol este încă destul de incertă. Veniturile populației continuă să fie cele mai mici din regiune, calificând Republica Moldova drept cea mai săracă țară din Europa. Din 2010 până în 2015 venitul mediu disponibil al populației a crescut cu 53,5%, de la 1.273,7 lei până la 1.956,6 lei. Totodată, se observă și o creștere a discrepanței dintre veniturile populației din mediul urban comparativ cu cele ale populației din mediul rural – de la 23,6% în 2010 până la 41,8% în 2015, ceea ce demonstrează o aprofundare a inegalităților sociale dintre populația din mediul rural comparativ cu cea din mediul urban (Diagrama 4).

Inegalitățile care persistă se accentuează în special când vine vorba de accesul inegal la bunurile și serviciile sociale de bază, despre care lucru ne demonstrează analiza din cel de-al treilea Raport cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului, elaborat de ONU.

Diagrama 4.

Veniturile medii lunare disponibile ale populației, 2010-2015.

Astfel în 2015 populația urbană și-a permis cheltuieli lunare cu aproximativ 43,5% mai mari decât populația rurală, ceea ce a determinat ca ponderea consumului alimentar în totalul cheltuielilor să fie mult mai mare în mediul rural decât în cel urban – 44,8% față de 39,6%. În general, bunăstarea populației este definită în mare parte de paternul consumului. Potrivit unor teorii, pe măsură ce venitul populației este mai mare, ponderea consumului alimentar în consumul gospodăriilor scade. De exemplu, în țările Uniunii Europene ponderea cheltuielilor de consum pentru produse alimentare variază între 30 – 43% în Bulgaria, Ungaria, Polonia sau până la 13% în Marea Britanie și Finlanda. Totoda-

tă, cheltuielile lunare de consum în natură din mediul rural le depășesc pe cele din mediul urban de 3 ori (278,4 de lei față de 93 de lei).

O parte importantă din bugetele gospodăriilor este alocată și pentru întreținerea locuinței – circa 18,7% în mediul urban și 17% în mediul rural, pentru îmbrăcăminte și încălțăminte – respectiv 10,5% și 12%. Totodată, pentru învățământ și pentru agrement ponderea cheltuielilor este extrem de modestă: respectiv 0,7% și 2% în mediul urban și 0,5% și 0,7% în mediul rural, ceea ce este caracteristic pentru un stat cu venituri modeste (Tabelul 2).

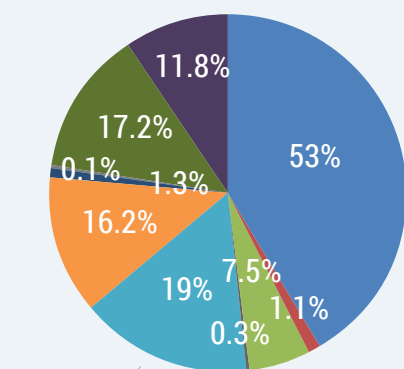
Tabelul 2.

Cheltuielile de consum ale gospodăriilor casnice în 2015 pe medii de reședință

	Total	Urban	Rural
Cheltuieli de consum totale, medii lunare pe o persoană, lei	2.048,5	2.475,4	1.724,1
inclusiv în % pentru:			
produse alimentare	42,1	39,6	44,8
băuturi alcoolice, tutun	1,4	1,3	1,6
îmbrăcăminte, încălțăminte	11,2	10,5	12,0
întreținerea locuinței	17,9	18,7	17,0
dotarea locuinței	3,9	3,6	4,3
îngrijire medicală și sănătate	6,5	6,4	6,6
transport	4,5	5,0	4,1
comunicații	4,3	4,6	4,0
agrement	1,4	2,0	0,7
învățământ	0,6	0,7	0,5
hoteluri, restaurante, cafenele etc.	1,7	2,9	0,5
diverse	4,4	4,8	4,0
Cheltuieli de consum bănești, medii lunare pe o persoană, lei	1850,2	2382,5	1445,7
Cheltuieli de consum în natură, medii lunare pe o persoană, lei	198,4	93,0	278,4

Sursa: BNS.

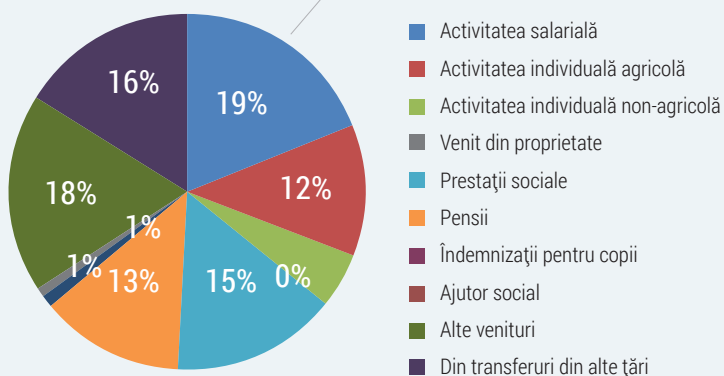
Creșterea veniturilor disponibile ale populației a fost determinată de majorarea veniturilor din toate sursele de venit (Diagramele 5 și 6)

Structura veniturilor disponibile ale populației în mediul urban

Totodată, principala sursă de venit rămâne a fi venitul din activitatea salariată. Pe parcursul ultimilor ani, salariul mediu nominal brut pe economie a înregistrat o creștere de la 2 971,7 lei în 2010 până la 4610,9 lei în 2015 sau cu 55,1%, fiind oricum mult mai mic comparativ cu nivelul salariilor din țările din regiune.

Structura veniturilor disponibile ale populației în mediul rural, %

Pe fundalul creșterii salariilor se observă o tendință stabilă de descreștere a ponderii acestora în totalul veniturilor disponibile ale populației, marcând în 2015 nivelul de 41,4%, cu 1,3 p.p. mai mică comparativ cu 2012. Reieșind din faptul că salariile reprezintă principala sursă de venit a unei activități economice productive, reducerea ponderii salariilor în totalul veniturilor compromite într-un anumit fel perspectivele de dezvoltare durabilă a țării și de creștere a bunăstării populației. De remarcat faptul că ponderea salariilor în totalul veniturilor disponibile din mediul rural este mult mai mică comparativ cu mediul urban, constituind 27,8% comparativ cu 53,9%, ceea ce indică o situație mult mai dezavantajoasă în care se află populația din mediul rural față de cea din mediul urban atât la capitolul bunăstare, cât și la capitolul dezvoltare economică. Lipsa oportunităților de angajare, prevalența veniturilor din activitatea agricolă (ponderea veniturilor din activitatea agricolă în mediul rural a constituit 17,5% față de 1,1% în mediul urban), ramură care

asigură doar o creștere modestă a valorii adăugate, precum și din alte surse neproductive de venit (remitențele din migrația de muncă și transferurile sociale) determină o aprofundare considerabilă a inegalităților între populația localităților din mediul urban față de cea din mediul rural și, în consecință, un exod masiv al populației din localitățile rurale, fenomen examinat în următorul capitol.

Pe fundalul creșterii salariilor se atestă o persistență a inegalității în distribuirea acestora în funcție de zonele și sectoarele economice, în funcție de forma de proprietate etc. Astfel, cele mai mari salarii sunt caracteristice pentru municipiul Chișinău, pe când cele mai mici – pentru zona economică Sud, ceea ce denotă și o dezvoltare neuniformă a zonelor economice din Republica Moldova. În 2014 diferența dintre salariul mediu lunar brut din municipiul Chișinău și zona economică Sud a fost de circa 28% (Tabelul 3).

Tabelul 3.

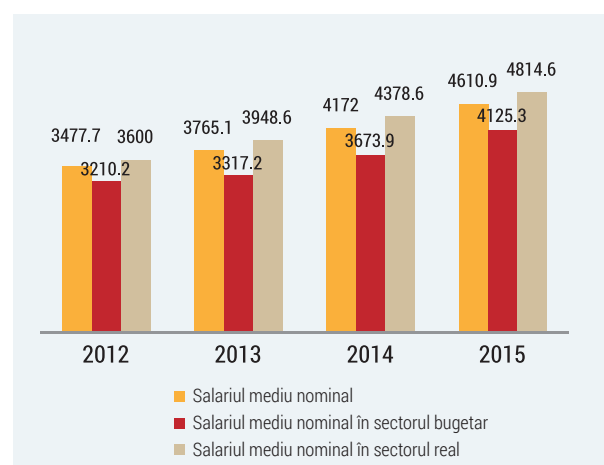
Câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat din economie, în profil teritorial

lei în % față de salariul mediu pe economie						
	2012	2013	2014	2012	2013	2014
Total	3,386.2	3,674.2	4,089.7	100.0	100.0	100.0
Municipiul Chișinău	4,026.4	4,336.5	4,827.0	118.9	118.0	118.0
Nord	2,905.3	3,161.4	3,522.1	85.8	86.0	86.1
Centru	2,769.7	3,001.2	3,334.7	81.8	81.7	81.5
Sud	2,576.1	2,831.2	3,183.5	76.1	77.1	77.8
UTA Găgăuzia	2,603.8	2,894.2	3,229.9	76.9	78.8	79.0

Sursa: BNS.

Diferențe salariale esențiale se observă și în funcție de forma de proprietate. Astfel, în 2015 salariul mediu lunar brut din sectorul real al economiei a constituit 4814,6 lei cu 16,7% mai mare comparativ cu salariul mediu lunar brut din sectorul bugetar (Diagrama 7).

Diagrama 7.
Salariul mediu lunar brut pe forme de proprietate

Sursa: BNS.

De fapt, această discrepanță este influențată și de modul de stabilire a salariului minim din sfera bugetară și din sectorul real al economiei care, altminteri, stă la baza politicii de salarizare promovate în Republica Moldova. Astfel, dacă în sectorul real al economiei cuantumul minim garantat a constituit 2100 lei și este stabilit în baza Hotărârii Guvernului nr. 165 din 09 martie 2010 „Cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real” ca rezultat al negocierilor tripartite dintre sindicate, patronate și stat, în sectorul public salariul minim a constituit 1000 de lei și este stabilit în baza Legii nr. 1432 din 28 decembrie 2000 „Privind modul de stabilire și reexaminare a salariului minim”. În 2014 mărimea

salariului minim pe economie s-a plasat mult mai jos de pragul sărăciei (1.000 lei comparativ cu 1.257 lei).

Inegalități în distribuirea salariilor se observă și în funcție de sectoarele economiei. Astfel, în 2014 salariul mediu lunar al lucrătorilor din învățământ a fost de circa 2,8 ori mai mic față de cel al lucrătorilor din domeniul financiar și de asigurări, o diferență suficient de pronunțată. Situația în care lucrătorii din domeniile care solicită investiții enorme în capitalul uman nu sunt apreciați la justa lor valoare conduce la un deficit de resurse umane, ceea ce, în consecință, subminează ritmul normal al dezvoltării țării (Tabelul 4).

Tabelul 4.

Câștigul salarial mediu nominal brut în decembrie 2015 pe activități economice

SECTOARE ECONOMICE	lei
Total economie	5227,7
Agricultură, silvicultură și pescuit	3713,0
Industrie total	5884,1
Industria extractivă	4613,7
Industria prelucrătoare	5233,0
Producția și furnizarea de energie electrică și termică, gaze, apă caldă și aer condiționat	10305,6
Distribuția apei, salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	5836,6
Construcții	5145,5
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	4453,4
Transport și depozitare	4907,6
Activități de cazare și alimentație publică	3290,8
Informații și comunicații	10429,6
Activități financiare și de asigurări	10685,4
Tranzacții imobiliare	4922,9
Activități profesionale, științifice și tehnice	7102,4
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	4039,9
Administrație publică și apărare, asigurări sociale obligatorii	6279,6
Învățământ	3878,5
Sănătate și asistență socială	5518,1
Artă, activități de recreare și de agrement	3118,6
Alte activități din sfera serviciilor	8574,9

Sursa: BNS

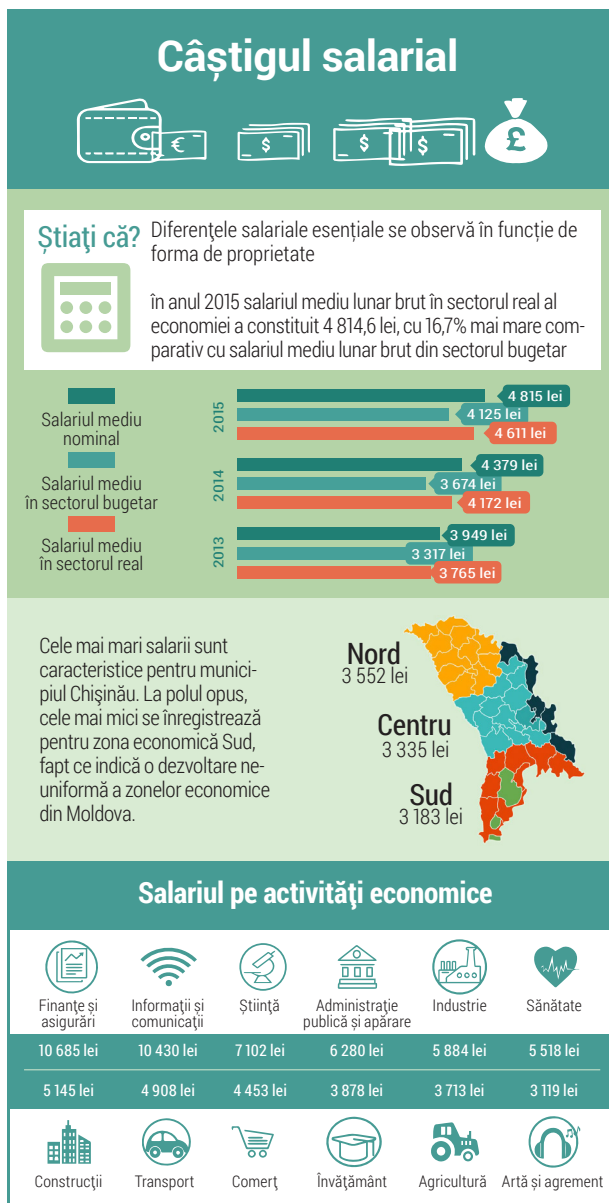
De-a lungul anilor, nivelul mic al salariilor stimulează simțitor migrația internațională de muncă. Intensificarea migrației de muncă a generat și o creștere a transferurilor bănești care constituie în prezent o sursă semnificativă pentru bugetul gospodăriilor. În 2015, acestea au constituit în medie 17,4% din totalul veniturilor gospodăriilor casnice, inclusiv 11,8% în mediul

urban și 23,4% în mediul rural. Cu toate că remitențele contribuie simțitor la creșterea bunăstării populației și depășirea crizei sărăciei, în special pentru populația din mediul rural, acestea creează o dependență reală a gospodăriilor față de banii veniți de peste hotare și, respectiv, condiționează constituirea unei economii bazate pe consum. De fapt, economia bazată pe con-

sum nu este cel mai potrivit model care ar asigura condițiile necesare de relansare a dezvoltării economice atât pentru localitățile din mediul rural, cât și pentru localitățile din mediul urban. De menționat că remitențele contribuie și la creșterea inegalităților dintre gospodăriile în componența cărora sunt lucrători imigranți și a celor fără lucrători imigranți.

Perspectivile modeste ale dezvoltării economice se reflectă și în ponderea transferurilor sociale din totalul veniturilor populației, care în mediul rural este, de asemenea, mai mare față de cea din cu mediul urban: 22,5% comparativ cu 19,9%, în 2015. În mare parte, creșterea ponderii transferurilor sociale a fost determinată de modificarea mecanismului de acordare a ajutorului social, stipulat în Legea „Cu privire la ajutorul social” nr. 133-XVI din 13 iunie 2008, care presupune determinarea eligibilității solicitantului prin testarea veniturilor. Cu toate că această măsură

de protecție socială a avut un impact semnificativ asupra reducerii sărăciei și creșterii nivelului de trai al persoanelor defavorizate (ajutorul social a redus rata sărăciei absolute cu 0,7 p.p., iar ajutorul pentru perioada rece a anului – cu încă 0,2 p.p.⁹³), ea a amplificat și mai mult dependența populației față de veniturile neproductive. Extinderea acordării ajutorului social a condus la demotivarea mai multor persoane, preponderent din mediul rural, cu un nivel de calificare inferior, de a fi prezente pe piața muncii, dat fiind faptul că mărimea ajutorului social este deseori comparabil cu nivelul salariului obținut de către această categorie de lucrători. În 2014, ajutorul social pentru o gospodărie compusă dintr-un cuplu și doi copii a constituit în medie 1.125 lei. Lipsa posibilității de a găsi un loc de muncă atractiv și bine remunerat în localitățile rurale le determină pe aceste persoane să fie dependente de acest ajutor social.

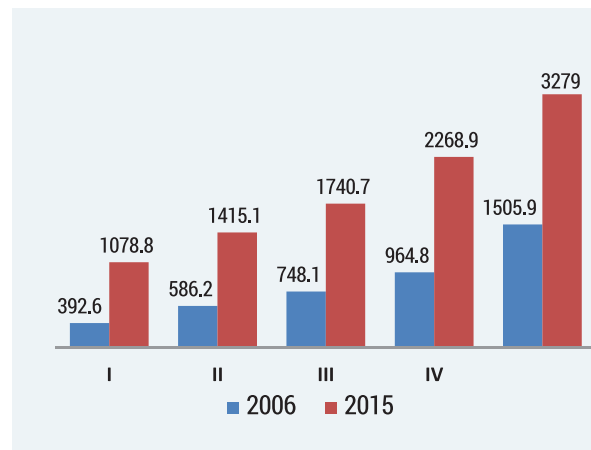

Sursa: BNS.

Pe fundalul inegalităților economice, atât la venituri, cât și la cheltuieli între populația din mediul rural și cea din mediul urban, pe parcursul ultimilor ani gradul de inegalitate înregistrează o tendință stabilă de descreștere. Astfel, în 2015 Coeficientul Gini (Diagrama 9), principalul indicator al inegalității veniturilor, a constituit 0,253 și s-a micșorat cu 5,5% comparativ cu anul precedent. Această tendință de scădere a fost determinată într-un fel de criza din sistemul bancar și de deprecierea monedei naționale ce a urmat. Prin urmare, diferențele în nivelul bunăstării dintre cei săraci și bogați continuă să persiste. Coeficientul quintil (raportul dintre cheltuielile în medie ale celor mai bogate 20% din populație și ale celor mai sărace 20% din populație) de asemenea se menține la un nivel relativ mare, în 2015 constituind 5,2 (Diagrama 8).

Diagrama 8.

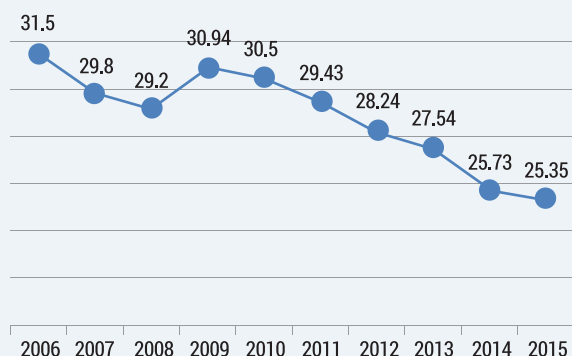
Veniturile disponibile lunare în medie pe persoană, chintile

Sursa: BNS.

Pe fundalul creșterii veniturilor populației nivelul sărăciei înregistrează o tendință stabilă de reducere. În ultimii 5 ani acesta s-a diminuat de circa 2 ori, astfel încât rata sărăciei în 2015 a constituit 9,6% (Anexa 1). Totodată, în 2014 nivelul sărăciei din mediul rural a fost de 7,5 ori mai mare decât în mediul urban, rata sărăciei fiind de 16,4%, comparativ cu 2,2% în orașele mari și 8,4% în orașele mici. În pofida faptului că rata sărăciei rurale a avut tendința de scădere (Diagrama 10), numărul persoanelor din mediul rural aflate sub pragul sărăciei a fost de peste 335 mii sau circa 80% din totalul săracilor din Republica Moldova. În mare măsură sărăcia din mediul rural este determinată de lipsa oportunităților de angajare, precum și de nivelul înalt al ocupării în agricultură (peste 53,3% din populația ocupată din mediul rural), domeniul cel mai slab remunerat, care nu poate asigura venituri suficiente pentru un trai decent.

Diagrama 9.
Coeficientul Gini, 2006-2015

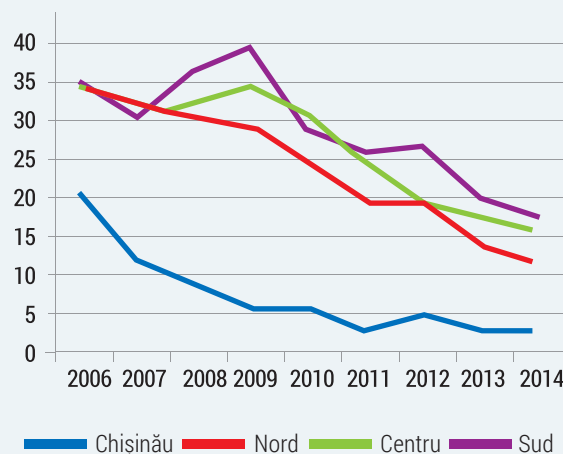

Sursa: Ministerul Economiei. Notă informativă. Sărăcia în R. Moldova 2014, 2015 și BNS.

De regulă, majoritatea celor ocupați în sectorul agrar practică o agricultură de subzistență. Iar pentru cei angajați cu contract de muncă în 2014, salariul mediu lunar a constituit în agricultură 2773,9 lei, cu 33,5% mai mic decât media pe țară. Pe de altă parte, în mediul rural, lucrătorii din sectoarele non-agricole sunt afectați într-o măsură mult mai mică de riscul sărăciei. În același timp, deținerea unui loc de muncă nu garantează evitarea riscului sărăciei. Circa 25,5% din gospodăriile casnice conduse de salariații din sectorul

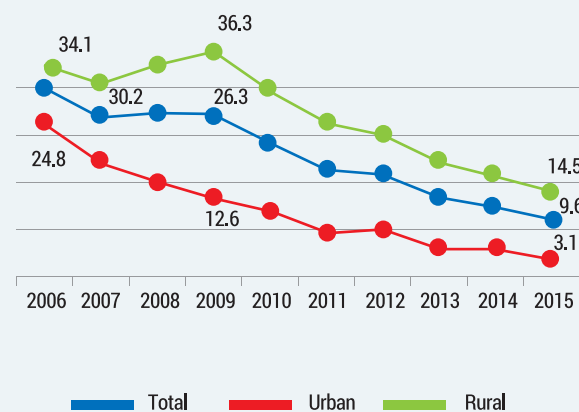
agricol și 6,8% din gospodăriile casnice conduse de salariații din sectorul non-agricol sunt totuși expuse riscului sărăciei. Prin urmare, creșterea nivelului ocupării în mediul rural din contul creșterii ocupării în agricultură nu va rezolva problema sărăciei la sate.

Diagrama 10.
Rata sărăciei absolute pe zone statistice, (%)

Sursa: BNS. Notă informativă. Sărăcia în R. Moldova 2011; 2014.

Diagrama 11.
Rata sărăciei absolute⁹⁴ (%)

Sursa: BNS. Notă informativă. Sărăcia în Republica Moldova: 2011; 2014; 2015.

⁹⁴ Sărăcia absolută a fost definită ca fiind: o stare caracterizată prin lipsirea severă a nevoilor umane de bază, inclusiv alimente, apă potabilă sigură, instalații sanitare, sănătate, adăpost, educație și informare (1995, Organizația Națiunilor Unite), <http://www.poverty.ac.uk/>

Veniturile populației

Veniturile populației din Moldova continuă să fie cele mai mici din regiune, calificând Republica Moldova drept cea mai săracă țară din Europa. Astfel, în anul 2015, venitul mediu lunar a constituit 1 965,6 lei.

Venituri totale

Venitul mediu lunar pe persoană în mediul urban a fost de 2 350 lei în 2015, cu 239 lei mai mult decât în anul 2014

URBAN

2 350 lei

2015

RURAL

1 657 lei

2 111 lei

2014

1 506 lei

În mediul rural, venitul lunar pe persoană a constituit în 2015, 1 657 lei sau cu 30% mai puțin decât la oraș.

Principalele surse de venit

URBAN

53,9%

Salariu

19,9%

Prestații sociale

1,1%

Agricultură

0,3%

Proprietăți

27,8%

Salariu

22,0%

Prestații sociale

17,5%

Agricultură

0,0%

Proprietăți

Veniturile populației din mediul urban au fost în medie cu 692,6 lei sau de 1,4 ori mai mari comparativ cu mediul rural.

IMPORTANT

Transferuri din afara țării
23,4% (populația rurală)
11,8% (populația urbană)

Sursa: Biroul Național de Statistică

Grupurile cele mai vulnerabile în raport cu veniturile

Analiza veniturilor populației scoate la iveală grupurile cele mai expuse riscului sărăciei, cum ar fi pensionarii și familiile cu mai mulți membri, în special copii.

În 2015, rata sărăciei în gospodăriile casnice conduse de pensionari a constituit 14,6%, ceea ce este de 1,3 ori mai mult decât media națională. Vulnerabilitatea acestei categorii de persoane este generată de mărimea mică a pensiilor, care reprezintă principala sursă de venit pentru acest grup al populației. În 2015, mărimea medie lunară a pensiei a fost aproximativ cu 17% mai mică decât mărimea minimului de existență a pensionarilor și cu 13,4% mai mică decât pragul sărăciei absolute (Diagrama 10). Analiza a constatat că persoanele de vârstă a treia angajate în câmpul muncii sunt afectate de riscul sărăciei într-o măsură mai mică decât cele dependente exclusiv de pensie.

Creșterea numărului de pensionari aflați în pragul sărăciei se datorează în mare parte migrației forței de muncă, în special a celei tinere (*a se vedea secțiunea referitoare la piața muncii*), care diminuează din capacitatea statului de a susține costurile sistemului de asigurări sociale, deoarece numărul contribuabililor se reduce. Iar pe de altă parte, migrația contribuie, prin remitențe, la creșterea veniturilor pentru unele gospodării, în același timp condiționând o creștere sine qua non a inegalităților în venituri între gospodării, în special în mediul rural.

Riscul sărăciei crește și în gospodăriile casnice cu mai mulți membri, în special copii. Astfel, în 2014, cele mai vulnerabile au fost gospodăriile formate din cinci și mai multe persoane, rata sărăciei a cărora a fost de 1,7 ori mai mare decât media pe țară. Rata sărăciei crește odată și cu creșterea numărului de copii. Familiile cu 3 și mai mulți copii reprezintă cea mai vulnerabilă categorie a populației, a căror rată a sărăciei a constituit 27,1%, fiind de 2,9 ori mai mare decât cea pentru gospodăriile casnice cu un singur copil.

Sărăcia în rândul familiilor cu mulți copii (9,9% în 2015)⁹⁵ este condiționată și de faptul că majoritatea acestor familii, conform datelor BNS, se află cu traiul în localitățile rurale, unde sunt mai puține șanse de a găsi un loc de muncă și a avea un venit stabil. Iar sursele de venit ale gospodăriilor cu mulți copii sunt mai mici decât veniturile gospodăriilor cu un copil: 1.962,9 lei lunar, în cazul gospodăriilor cu 1 copil, și 1.163,9 lei, în cazul celor cu 3 și mai mulți copii⁹⁶.

95 Biroul Național de Statistică. Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2015; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5221&idc=168>

96 Ibidem.

INEGALITĂȚI DE GEN ÎN CÂȘTIGURI SALARIALE

Continuând aceeași abordare a subiectului inegalității grupurilor vulnerabile, este relevant a analiza situația câștigurilor salariale în rândul femeilor. Problema de gen în raport cu inegalitățile în venituri este una mai complexă și vom desfășura-o în cele ce urmează, iar subiectul discrepanțelor de pe piața muncii îl vom analiza în capitolul următor.

Realitățile pieței muncii arată că inegalitățile salariale se circumscriu dinamicii interacțiunii dintre cerere și ofertă, în special cererea brațelor de muncă mai calificate, care determină de facto puterea de cumpărare a salariaților. Examinând mai multe surse în această ordine de idei, am evidențiat trei paradigme ale interacțiunii, dintre care una este din *perspectiva de gen*. Prima paradigmă susține intervenții pe tot parcursul vieții în procesul de formare a capitalului uman, ca investiții în instruire, calificare și perfecționare, ceea ce formează o diferențiere în productivitatea muncii, iar drept urmare, în remunerarea muncii⁹⁷. A doua paradigmă susține redistribuirea pură a salariilor, sub forma de transferuri de venituri, determinate de o grilă de salarizare, completată cu stimulente ca prime și bonusuri pentru anumite performanțe și intensitatea muncii⁹⁸. Cea de-a treia paradigmă susține reducerea disparității salariale de gen, care, reprezintă o cauză profundă a scăderii atractivității de angajare în rândul femeilor și revizuirii feminizării unor meserii sau activități economice⁹⁹.

Ultima paradigmă nu este străină pieței muncii din Republica Moldova, dat fiind faptul că se observă o tendință esențială a creșterii numărului de femei salariale în sectoarele feminizate ale economiei naționale, cum ar fi sănătatea, hotelurile și restaurantele, învățământul (a se vedea secțiunea disparității pe piața forței de muncă).

Deși au fost întreprinse mai multe încercări de ajustare a situației prin politici guvernamentale și instrumente

juridice¹⁰⁰, progresele înregistrate pe dimensiunea de gen sunt încă lente. În 2015 femeile continuă să câștige în medie cu 12% mai puțin decât bărbații sau 87,6% din salariul mediu al bărbaților, în valoare numerică fiind exprimat cu 543 lei. Astfel, salariul mediu a constituit pentru femei 3.831,7 lei și pentru bărbați 4.374,9 lei¹⁰¹. Disparități salariale de gen în defavoarea femeilor au fost înregistrate în 2015 în astfel de sectoare ca informații și comunicații (-23%), industrie (-18,3%), artă, activități de recreare și de agrement (-15,1%) și altele (Tabelul 5). De asemenea, o situație critică s-a înregistrat în anul 2014, când disparități salariale de gen au existat în așa sectoare ca activități financiare și de asigurări (-27,6%) sau activități de servicii administrative (-20,8%) și altele (Anexa 2).

Analizată din perspectiva de gen, inegalitatea salarială este cauzată în primul rând de oportunitățile inegale în carieră. Astfel, conform datelor BNS, deși femeile reprezentau în 2015 aproape jumătate din forța de muncă a țării (49,6% din populația activă), acestea erau concentrate în domenii de activitate cu o remunerare net mai scăzută¹⁰².

CÂȘTIGUL SALARIAL MEDIU BRUT LUNAR

Sector	Femei	Bărbați
Agricultură, silvicultură și piscuit	2757,8	3089
Industrie	4350,4	5316,9
Construcții	4003	4443,6
Comerț cu ridicata și cu amănuntul etc.	3677,1	4068,9
Transport și depozitare	4292,8	4277,9
Activități de cazare și alimentație publică	2923,4	3283,6
Informații și comunicații	7829,4	10800,6
Activități financiare și de asigurări	6701,5	10937,5
Tranzacții imobiliare	3719,3	4222,8
Activități profesionale, științifice și tehnice	5732,3	6421,4
Activități de servicii administrative și activități de servicii suport	3702,1	3484,9
Administrație publică și apărare, asigurări sociale obligatorii	5309	6067,6
Învățământ	3812,1	3936,1
Sănătate și asistență socială	4263,6	4926,7
Artă, activități recreative și de agrement	2814,6	3322
Alte activități din sfera serviciilor	6080,9	5675,4

Sursa: BNS

97 OECD. Employment outlook 1989. Chapter 2. Educational attainment of the labour force; <https://www.oecd.org/els/emp/3888221.pdf>

98 Barth, Erling. Moene, Karl O Willumsen, Fredrik. The Scandinavian model—An interpretation. Journal of Public Economics 117, 2014. p 60–72; <http://www.sv.uio.no/econ/english/research/publications/articles/2014/files/the-scandinavian-model-an-interpretation.pdf>

99 World Bank. World Development Report 2012: Gender Equality and Development. Chapter 5. Gender differences in employment and why they matter; <http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1315936222006/chapter-5.pdf>

100 Hotărâre de Parlament Nr. 415 din 24.10.2003 privind aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008. 28.11.2003 în Monitorul Oficial Nr. 235-238, art. Nr.: 950; 23; Hotărâre de Guvern Nr. 288 din 15.03.2005 cu privire la aprobarea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova până în 2015 și a Primului Raport Național „Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului în Republica Moldova”. 25.03.2005 în Monitorul Oficial Nr. 46-50, art. Nr.: 340; Legea nr.5-XVI din 09.02.2006, cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. 24.03.2006 în Monitorul Oficial Nr. 47-50, art. Nr.: 200; Codul Muncii. Nr. 154 din 28.03.2003. 29.07.2003 în Monitorul Oficial Nr. 159-162, art. Nr.: 648. Articolul 5. (e) – egalitatea în drepturi și în posibilități a salariaților.

101 Biroul Național de Statistică. Portretul statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova. Comunicat de Presă din 04.03.2016.

102 Biroul Național de Statistică. Profilul femeilor în economie și afaceri. Chișinău, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_004_econ_ROM-2016_new.pdf

Femeile într-o măsură mai mare ca bărbații preferă activități salariate și locuri de muncă formale: 72% din totalul femeilor ocupate sunt angajate în calitate de salariat (în baza unui contract individual de muncă), în timp ce pentru bărbați același indicator constituie 62%¹⁰³. În același timp, 3 din 10 femei au un loc de muncă informal (preponderent în gospodării casnice), lucrând pe cont propriu (37%) sau ca lucrătoare familiale neremunerate (72,3%). Cu toate acestea, bărbații predomină în categoria lucrătorilor pe cont propriu (60,3%)¹⁰⁴.

Toți acești factori influențează disparitatea de plată dintre femei și bărbați. De asemenea, faptul că bărbații dețin ponderi superioare în rândul conducătorilor de toate nivelurile are un impact considerabil asupra disparității de remunerare dintre femei și bărbați. Din numărul total al posturilor de conducere, doar 43% revin femeilor, iar în cazul primilor conducători de unități social-economice diferențele de gender sunt și mai pronunțate: 26,9% femei și 73,1% bărbați¹⁰⁵. Din

10 femei-conducător de toate nivelurile, 6 conduc în sectorul privat și 4 în sectorul public¹⁰⁶.

Diferențele salariale apar de asemenea din cauza faptului că persoanele cu mai multă experiență de muncă sau care efectuează munci cu o calificare înaltă sunt plătite mai bine. Este un lucru firesc. Există însă și cauze secundare, cum ar fi orele de muncă. De exemplu, femeile utilizează mai multe ore de muncă decât bărbații, inclusiv în gospodărie – 38,5% din 24 ore femeile față de 34,2% bărbații¹⁰⁷ – și tind să-și întrerupă cariera odată cu apariția sarcinii, apoi cu educarea copiilor. Prin urmare, o experiență neîntreruptă devine motorul promovării bărbaților în carieră mai des decât cea a femeilor.

Diminuarea discrepanței salariale de gen în 2016 cu 1 p.p. față de 2015 deloc nu este suficient pentru încurajarea autonomiei financiare a femeilor¹⁰⁸. Considerăm că această constantă în creștere sau descreștere este mai degrabă o reacție la majorarea salariilor în funcție de domeniul de activitate a femeilor.

103 Biroul Național de Statistică. Portretul statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova. Comunicate de presă 04.03.016.

104 Ibidem.

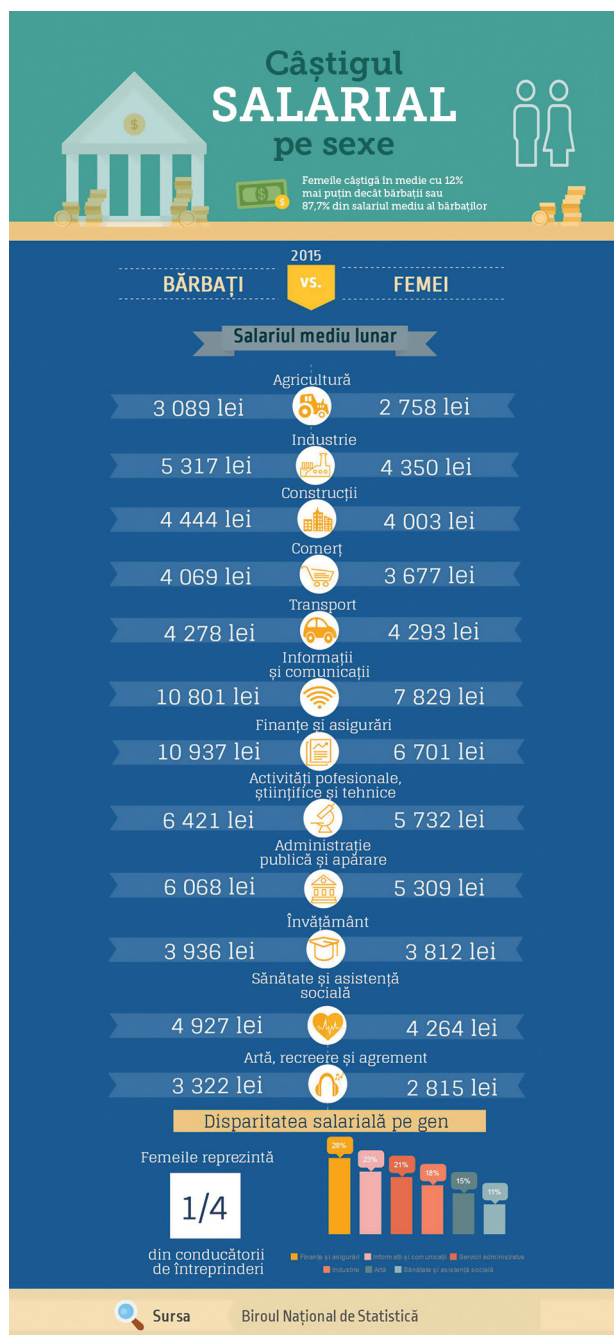
105 Biroul Național de Statistică. Profilul femeilor în procesul decizional. Chișinău, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_009_funct_ROM-2016_new.pdf

106 Biroul Național de Statistică. Profilul femeilor în proces decizional. Chișinău 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/FemeiInProcesulDecizional_v2.pdf

107 Biroul Național de Statistică. Cum bărbații și femeile din Moldova utilizează timpul. Chișinău 2012; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Utilizarea_timpului_RM/Infografice/Timp_general.pdf

108 Inegalitățile salariale de gen în Moldova. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare Progen; http://www.progen.md/files/1353_analiza_paygap_moldova.pdf

ANTREPRENORIATUL ÎN RÂNDUL FEMEILOR

Ponderea femeilor întreprinzătoare (manageri angajați și co-proprietari ai afacerii) în numărul total de întreprinzători din Moldova constituie 27,5% (2015). Cu toate acestea, numărul de bărbați întreprinzători este de 2,6 ori mai mare decât numărul femeilor¹⁰⁹. În antreprenariat femeile reprezintă doar un sfert din numărul conducătorilor de întreprinderi¹¹⁰.

Conform Indicelui Global al Parității de Gen, Moldova se situează pe locul 18 din 145 de state după rata de participare economică a femeilor și oportunitățile economice ce li se deschid, acumulând un scor de 0,797 (79,7% din 100%). Astfel, Republica Moldova se plasează cu două poziții mai sus de Danemarca, cu tocmai douăzeci în fața Germaniei¹¹¹ și cu 32 de poziții înainte de România, pe primul loc fiind Norvegia (Tabelul 6). Aceste rezultate pozitive se datorează atât programelor de susținere a femeilor în antreprenariat, implementate cu suportul partenerilor pentru dezvoltare¹¹², cât și măsurilor politice în economie întreprinse în ultimii ani¹¹³.

În ciuda acestor indicatori pozitivi, realitățile social-economice din țară mai vorbesc încă despre existența unor bariere birocratice și de depravare, ce favorizează dezvoltarea inegalităților sociale și economice în rândul femeilor. De rând cu multitudinea de programe și inițiative de încurajare a autonomiei financiare a femeilor, persistă și nu bate în retragere justiția subjugată (favoritismul) și nivelul înalt al corupției, ce mențin o inegalitate de șanse în dezvoltarea unei afaceri și accesul la o finanțare¹¹⁴, precum și lacune în legislație care nu obligă implementarea principiului remunerării egale pentru muncă de valoare egală¹¹⁵.

109 Ministerul Economiei. Antreprenariatul feminin: politici și stimulente pentru dezvoltare. Comunicat de presă din 05/20/2015; <http://www.mec.gov.md/ro/content/antreprenariatul-feminin-politici-si-stimulente-pentru-dezvoltare>

110 Biroul Național de Statistică. Profilul femeilor în economie și afaceri. Chișinău, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_004_econ_ROM-2016_new.pdf

111 The Global Gender Gap Index, World Economic Forum (WEF); <http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>

112 Programul „Femei în afaceri” implementat de BERD în țările Parteneriatului Estic. <http://dcfta.md/ue-si-berd-sporesc-sprrijinul-acordat-imm-urilor-si-femeilor-antreprenoare-din-tarile-parteneriatului-estic>; Programul pentru Atragerea Remitențelor în Economie (PAREI+). <http://odimm.md/menu-types/despre-program.html>; Fondul de Garantare a Creditelor (FGC) <http://finantare.gov.md/ro/content/fondul-de-garantare-creditelor>; Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor (PNAET) <http://www.odimm.md/ro/instruiri/instruiri-pnaet.html>; Programul „Abilitarea economică a femeilor prin creșterea oportunităților de angajare în circuitul muncii în Republica Moldova, UN WOMEN; <http://www.anofm.md/ru/node/300> ș.a.

113 Capitolul „Prioritatea VII- a „Dezvoltarea antreprenariatului feminin în Republica Moldova” din Strategia de Dezvoltare a Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 685 din 13 septembrie 2012; „Strategia națională de dezvoltare agricolă și rurală pentru anii 2014-2020”, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 409 din 4 iunie 2014; instituirea Consiliului de coordonare a dezvoltării antreprenariatului feminin în Republica Moldova prin Ordinul ministrului Economiei nr. 89 din 04.05.2015; Art 5 (h) cu privire la ajutorul pentru înființarea de întreprinderi de către femeile ntreprenor din Legea nr. 139 din 15.06.2012 cu privire la ajutorul de stat; Hotărâre a Consiliului Concurenței Nr. 7 din 30.08.2013 cu privire la aprobarea Regulamentului privind ajutorul pentru înființarea de întreprinderi de către femeile antreprenor.

114 Jurnal TV. Reportaj Sep 3, 2014. Raportul Global al Competitivității, elaborat în parteneriat cu specialiști de la Academia de Studii Economice din Moldova; <https://www.youtube.com/watch?v=UJ0y6zlvOvQ>

115 Nerespectarea acestui principiu este considerată acțiune discriminatorie din partea angajatorului atât în Legea nr. 5/2006 (articolul 11), cât și în Legea privind asigurarea egalității nr. 121 din 25 mai 2012 (articolul 7 alin. (2) lit. d), în Ionescu, Iustina, Macrinic, Sorina. Principiul plată egală pentru muncă egală sau muncă de valoare egală în Republica Moldova. Analiză legislativă. Soros Moldova; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Analiza%20Plati%20Egale.pdf>

REFORMA CLIMATULUI DE AFACERI

Ca o continuare a ideii din paragraful precedent privind existența unor bariere birocratice și de deprivare în deschiderea unei afaceri, este important de subliniat că o bună parte din economia Moldovei este monopolizată, jucătorii independenți de pe piață fiind gradual eliminați din diferite sectoare. Iar consumatorii sunt constrânși să achite prețuri înalte pentru calitate joasă a produselor, lucru ce le afectează veniturile în modul direct.

Monopolizarea economiei este caracterizată printr-o eficiență economică joasă, lipsă de investiții și, implicit, lipsa de noi locuri de muncă. Astfel, conform Indicelui Libertății Economice, în 2015 Moldova se situa pe locul 111 din 180 de țări, acumulând doar 57,5 puncte din totalul de 100¹¹⁶, unde cea mai mare libertate economică se cota la 100 puncte, ceea ce înseamnă că proprietatea privată este garantată de guvern, iar sistemul judiciar impune contracte în mod eficient și rapid. Sistemul de justiție îi pedepsește pe cei care confiscă proprietatea privată în mod ilegal. Nu există nici un act de corupție sau exproprieri. Țările care au acumulat un scor între (50 – 59,9), ca Republica Moldova, sunt considerate în cea mai mare parte economic nelibere, deoarece punerea în aplicare a drepturilor de proprietate este laxă și supusă unor întârzieri. Corupția este posibilă, iar sistemul judiciar poate fi influențat de alte pârguri ale guvernării. Exproprierea este puțin probabilă¹¹⁷.

Conform acestui rezultat, se observă că Moldova și-a îmbunătățit poziția în domeniu libertății investițiilor, controlului asupra cheltuielilor guvernamentale și libertății fiscale. Însă a regresat în ceea ce privește libertatea monetară, libertatea muncii, comerțului și afacerilor. O astfel de clasificare ne permite să înțelegem că mai există bariere birocratice și corupție, așa încât întreprinzătorii să nu fie liberi de a înființa noi afaceri, iar taxele vamale rămân foarte ridicate, împiedicând dezvoltarea liberă a comerțului și antreprenoriatului.

Conform clasamentului Indicelui Libertății Economice 2015, Moldova este clasificată atât sub nivelul mediei regionale, cât și sub nivelul mediei mondiale, *drept o*

Tabelul 6.
*Coeficientul de participare economică
și oportunități economice, 2015*

Țară / poziție	Coeficientul de participare economică și oportunități economice
Norvegia (1)	0.868
Barbados (2)	0.848
Sulist	0.836
Singapore (9)	0.814
SUA (6)	0.826
Moldova (18)	0.797
Germania (38)	0.737
Ucraina (40)	0.731
Rusia (42)	0.731
Romania (50)	0.708
Franța (56)	0.699

Sursa: Indicele Global al Parității de Gen, 2015.

economie „preponderent neliberă, unde supremația legii nu este ferm instituționalizată și sectorul judiciar rămâne vulnerabil la interferențele politice și de corupție”. Drept consecințe a favoritismului și barierelor la nivel macro economia națională este vulnerabilă și de o competitivitate scăzută. La nivel micro, aceasta se reflectă prin concentrarea averilor în mâinile a tot mai puțini oameni, pe când aproximativ 10% din populație oscilează în regiunea pragului de sărăcie absolută¹¹⁸.

Evoluția economiei Republicii Moldova în clasamentele internaționale demonstrează un parcurs lent, an de an. Acestea califică viteza cu care se mișcă reformele climatului de afaceri ca fiind joasă¹¹⁹. De rând cu aceasta, creșterea numărului de angajați la întreprinderi în ultimii ani de la 46,7 mii persoane (2010) la 51,2 mii persoane (2015) nu a determinat și o creștere a numărului de locuri de muncă. Astfel numărul salariaților din cadrul întreprinderilor a înregistrat o descreștere constantă cu -3%, de la 526,2 mii persoane (2010) la 510,3 mii persoane (2015)¹²⁰, din care sectorul IMM constituia 58,8% (2010), ca în 2015 să absoarbă 55,1% din totalul angajaților¹²¹.

116 2015 Index of Economic Freedom, The Heritage Foundation; http://www.heritage.org/index/pdf/2015/book/index_2015.pdf

117 The Index of Economic Freedom. Methodology; <http://www.heritage.org/index/pdf/2016/book/methodology.pdf>

118 Vremiş, Maria. Craievschi-Toartă, Viorica. Rojco, Anatolii. Cheianu-Andrei, Diana. Abordări ale excluziunii sociale în Republica Moldova. Aspecte metodologice și analitice. PNUD. UNIFEM. Chișinău, 2010.

119 Funke, Norbert. Schindler, Martin. Structural reform and growth. Joint Vienna Institute. April 2015; <http://imf.md/press/Moldova%20April%2028-%20alumni%20pres-final.pdf>

120 Biroul Național de Statistică. Activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în Republica Moldova în anul 2015. Comunicat de presă din 30/06/2016.

121 Biroul Național de Statistică. Activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în Republica Moldova în anul 2014. Comunicat de presă din 29.06.2015.

În cazul în care interacțiunea dintre antreprenor și o instituție a statului este bazată în primul rând pe relația de mită (lucru atestat în Indicele Libertății Economice), prima consecință a acestui fenomen este tratamentul preferențial, favoritismul. Instituțiile statului aplică diferențiat și selectiv aceleași prevederi legale în diferite cazuri, în funcție de antreprenorul care urmează să beneficieze de un serviciu sau altul. Consecințele acestui fenomen se ramifică pe întreaga economie, afectând grav poziția concurențială a unor antreprenori, denaturând și distorsionând piața și stimulând concentrarea puterii economice și monopolizarea. Inevitabil, efectul social al acestui fenomen este reducerea numărului locurilor de muncă și incapacitatea unor antreprenori să creeze noi locuri de muncă.

Practica inspecțiilor (controalelor) netransparente și abuzive din partea instituțiilor statului cu un singur scop final – estorcarea de mită – este un indiciu relevant.

Deseori acestea poartă un caracter de hărțuire deschisă a antreprenorilor care, în loc să se concentreze pe dezvoltarea afacerii, pierd timp în inspecții abuzive. Tratatul diferențiat și netransparent se răspândește de la controale până la alte funcții ale organelor de stat, abilitate cu funcții de control și supraveghere.¹²²

Faptul că antreprenorii sau cetățenii sunt tratați diferențiat pentru același serviciu constituie un mare

dezavantaj pentru mediul concurențial, rezultând o situație în care jucătorii mici și neprivilegiați sunt excluși unul câte unul. Birocrația și barierele administrative îi afectează pe jucătorii cei mai mici de pe piață și oferă protecție monopolurilor, pentru a le crește și mai mult pozițiile dominante¹²³. În timp ce cauzele acestei situații pot fi diferite (de la corupție, mită și estorcare până la neclaritatea procedurilor sau supra-reglementarea, iar uneori și incompetența funcționarilor), consecințele acestor practici sunt de-a dreptul dramatice.

La moment, grosul creșterii economice în Moldova se identifică cu un număr redus de companii, inclusiv cu capital străin¹²⁴. Dat fiind faptul că distribuția creșterii este inegală, companiile mici și mijlocii rămân subreprezentate în economie. În pofida faptului că IMM-urile constituie peste 97% din numărul total al companiilor înregistrate în Moldova și generează 1/3 din PIB¹²⁵, ele rămân defavorizate și nereprezentate (de două ori mai puțin decât media pe țările Uniunii Europene).

În concluzie, tratamentul inechitabil și oportunitățile inegale contribuie în permanență la o creștere a decalajului veniturilor populației, cu consecințe evidente pe plan social și economic. Republica Moldova are nevoie în prezent de politici coerente, care ar duce la dezvoltarea sectorului IMM, acesta din urmă creând mai multe locuri de muncă și distribuind adecvat creșterea economică în economia națională.

122 Ziarul de Gardă. Moldova fără controale, o necesitate cu lacune. Nr.568. din 26 mai 2016; <http://www.zdg.md/editia-print/social/moldova-fara-contrtoale-o-necesitate-cu-lacune>

123 A se vedea: Confederația Națională a Patronatului din Republica Moldova. Constrângeri majore asupra mediului de afaceri din Moldova, Chișinău, 2013 și Grushevsky, Alexander. Vulpe, Dan. Bariere interne la exportul fructelor și legumelor proaspete din Republica Moldova. PNUD, Chișinău 2013.

124 A se vedea clasamentul Cele mai bune companii pentru care să lucrezi, elaborate de Axa Management consulting; <http://www.axa.md/>; și PricewaterhouseCoopers, Investing Guide Moldova 2014; <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/moldova-business-guide-2014.pdf> și PricewaterhouseCoopers, MIEPO. Investing Guide Moldova 2016, <http://miepo.md/sites/default/files/moldova-business-guide-2016.pdf>

125 Biroul Național de Statistică. Activitatea întreprinderilor mici și mijlocii în Republica Moldova în anul 2015. Comunicat de presă din 30/06/2016.

Care sunt **ESENȚA** și **MOTOARELE**
INEGALITĂȚILOR
SOCIALE?

Cum influențează **MIGRAȚIA**
STRUCTURA
DEMOGRAFICĂ
a societății și **VENITURILE**
populației?

Ce situații de
INEGALITATE
există privind
ACCESUL
la **SERVICIILE**?

	PIAȚA MUNCII	EDUCAȚIE	SĂNĂTATE	SERVICII
ODD	8 MUNCĂ DECENTĂ ȘI CREȘTERE ECONOMICĂ 	4 EDUCAȚIE DE CALITATE 	3 SĂNĂTATE ȘI STARE DE BINE 	6 APĂ CURATĂ ȘI IGIENĂ
INDICATORUL NAȚIONAL	8.3.1 Ponderea ocupării informale în sectorul non-agricol, pe sexe - 12,6% total, 18,6% bărbați, 7,4% femei (2015) 8.6.1 Procentul tinerilor (15-29 ani) fără ocupație, educație sau formare profesională – 40,5 (2015)	4.3.1 Rata de participare a tinerilor și adulților în educația formală și non-formală pe parcursul vieții, pe sexe (în ultimele 12 luni) – 31,0 4.5.1.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație – 0,99 primar, 0,99 gimnazial, 1,0 secundar treapta II, 1,4 terțiar (2015)	3.7.2 Rata nașterilor timpurii la vîrsta de 10-14 ani și 15-19 ani, la 1000 femei de vîrsta respectivă – 27,91 3.8.1.1 Ponderea cheltuielilor private (gospodăriilor casnice) pentru sănătate, % - 4,3	6.1.1 Ponderea populației care beneficiază de surse gestionate sigur de apă – 51,5 6.2.1 Ponderea populației care beneficiază de sistem gestionat sigur de evacuare a deșeurilor – 28,2

Sursa: date actualizate conform raportului Naționalizarea indicatorilor pentru Obiectivele de dezvoltare durabilă, Rezultatele procesului de consultare cu privire la adaptarea indicatorilor de monitorizare și evaluare a Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 la contextul Republicii Moldova, Expert-grup/PNUD, cu suportul echipei de țară a Națiunilor Unite, inclusiv UNFPA, UNICEF, ILO, UN Women, 2017

CAPITOLUL 3.

CONSIDERAȚII DESPRE INEGALITĂȚI SOCIALE

Extinderea fenomenului migrației și a îmbătrânirii populației din ultimii zece ani, indiferent de forme și cauze, continuă să aibă un impact semnificativ asupra dezvoltării umane. Fluxurile migraționale, prin structura lor cantitativă și calitativă, influențează atât structura demografică a societății, contribuind la apariția disparităților spațiale, cât și nivelul de trai al populației, având un impact mai puțin benefic asupra pieței muncii și, respectiv, asupra veniturilor gospodăriilor, dar și asupra sistemului de asigurări sociale.

Deoarece speranța de viață este în strânsă legătură cu creșterea economică, aducând o redistribuire a veniturilor și un impact asupra condițiilor de trai și a stării de sănătate a populației, în acest capitol vom examina de asemenea situațiile de inegalitate privind accesul la servicii de sănătate.

În prezentul capitol vom urmări, de asemenea, stabilirea împrejurărilor și a condițiilor în care se ating Obiectivele de Dezvoltare Durabilă privind asigurarea sănătății, accesului la apă și a igienei populației, asigurarea accesului tuturor la educație de calitate, asigurarea locurilor de muncă și a condițiilor de muncă decente, asigurarea accesului tuturor la energie cu prețuri accesibile.

Acest capitol încearcă să identifice inegalitățile sociale de ordin demografic și ocupațional ca urmare a fenomenului migrației externe și interne, precum și relația lui cu inegalitățile economice.

ESENȚA ȘI MOTOARELE INEGALITĂȚILOR SOCIALE

Esența inegalităților sociale se explică prin faptul că acestea țin de clasă socială, sex, vârstă, ocupație, etc., toate pornind de la premisa distribuirii inegale de resurse ca putere, bogăție, venituri, și de oportunități, ca acces la educație, sănătate, ocupare și justiție. De asemenea, inegalitățile sociale scot în evidență așa fenomene ca marginalizarea și excluderea socială și operează cu termenii, care se referă la persoane defavorizate, marginalizate, excluse social, persoane vulnerabile¹²⁶, inclusiv consumatori vulnerabili¹²⁷.

Inegalitățile sociale conduc la stratificarea socială, care reflectă modul în care societatea este structurată ierar-

hic (straturi în funcție de putere, proprietate, prestigiu, avere, până la cei mai săraci și neputincioși)¹²⁸. Această ierarhie socială are formă de piramidă, unde straturile sunt clasificate în mod inegal, cu fiecare strat mai puternic decât cel de sub el. Grupul cel mai privilegiat formează stratul superior, iar cel mai marginalizat cel inferior.

Esențial în abordarea inegalităților sociale se consideră stratificarea socială, ca o condiție preliminară de dezvoltare a societății pentru a supraviețui¹²⁹. Această abordare ține de teoria funcțională clasică privind inegalitățile sociale, care are la bază trei principii generale¹³⁰.

126 Mai mult aici: Maria Vremiş, și alții. Op. cit.; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Excluziune_soc/Excluziune_soc_ROM.pdf

127 European Commission. Understanding consumer vulnerability. Factsheet. February 2016; http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/market_studies/docs/consumer_vulnerability-factsheet_web_final_en.pdf

128 Bottero, Wendy. Stratification: Social Division and Inequality. Psychology Press, 2005, p. 11.

129 Kingsley, Davis. Wilbert, E. Moore. 1945. Some Principles of Stratification. American Sociological Review, Vol.10. Nr.2, 1944, pp.242-249; http://web.stanford.edu/group/scspi/_media/pdf/Reference%20Media/Kingsley_Moore_Theory.pdf

130 Răduleț (Pavelea), Ani. Stratificarea Socială. Revista Transilvană de Științe ale Comunicării, 3(14)/2011, pp. 93-104.

1. Toate societățile au statusuri sociale diferențiate, cărora le revin cantități diferite de recompense sub formă de proprietate, putere și prestigiu.
2. Indivizi cu tipuri și cantități diferite de talente trebuie încurajați să-și asume funcții sociale diferite și să performeze.
3. Pentru a realiza potrivirea dintre indivizii talentați și rolurile sociale corespunzătoare, toate societățile trebuie să ofere indivizilor stimulente precum: proprietate, putere sau prestigiu, stimulente direct proporționale cerințelor de competență și importanța funcțională a pozițiilor pe care li se cere să le ocupe.

Conform acestei teorii este evident că la independența economică a indivizilor și la crearea avuției în rândul acestora în baza unor stimulente contribuie cunoștințele și nivelul de educație. Repartizarea echitabilă a veniturilor și investițiilor în oameni creează cadrul material și sociocultural al speranței de viață a populației, astfel că longevitatea sau capacitatea populației de a duce o viață lungă și sănătoasă constituie o trăsătură fundamentală a dezvoltării umane¹³¹.

De menționat însă că membrii diferitelor grupuri sociale au pregătiri diferite, deoarece în funcție de originea lor socială și avuție, și condițiile lor sunt diferite pentru dezvoltarea capacității, înțelepciunii și talentelor care au efectul asupra veniturilor¹³². În virtutea acestui fapt considerăm că *o societate trebuie să garanteze oportunități egale tuturor indivizilor prin politici publice și instrumente juridice, astfel încât inegalitățile sociale să se manifeste doar prin distribuirea recompenselor bazate pe performanțele acestora*.

În baza oportunităților egale, recompensele și veniturile indivizilor sunt diferențiate doar din perspectiva performanțelor obținute de ei într-o competitivitate deschisă. Așa încât depinde de fiecare individ cum valorifică aceste oportunități egale pentru a învăța, a obține rezultate și performanțe. Evident, *oportunitățile egale constituie motorul (driver) esențial al reducerii inegalităților sociale*.

Marginalizarea și excluziunea socială însă adâncesc discrepanțele sociale și generează premise pentru stereotipuri, prejudecăți și percepții eronate în societate¹³³. Prezența acestor stereotipuri, prejudecăți reclamă eforturi în vederea prevenirii stigmatizării și discriminării persoanelor după apartenențele lor etnice, religioase, lingvistice, sexuale etc. prin prisma oportunităților egale de acces la educație și pe piața

muncii. Acest lucru este necesar în primul rând, pentru a oferi fiecărui copil și adult șanse egale la cunoștințe și cultivarea abilităților, care le pot asigura eventual o independență economică și un statut social mai bun. În al doilea rând, considerăm că acest lucru diminuează distanța socială dintre indivizi, inclusiv distanța dintre posibilitățile lor financiare și opțiunile de valorificare a bunurilor și serviciilor în societate.

De mai precizat că excluziunea apare la toate nivelurile de ierarhie socială¹³⁴.

Accesul la educație de calitate este un motor (driver) istoric de mobilitate socială a indivizilor pe scara ierarhică¹³⁵. Însă *calitatea programelor de educație pentru toți nu asigură încă o independență economică a indivizilor, dacă aceștia nu au șanse egale de acces pe piața muncii*, care constituie un alt motor (driver) de diminuare a inegalităților sociale. Asigurarea șanselor egale de acces pe piața muncii reprezintă o discație animată și comprehensivă privind reducerea discriminării de gen, asigurarea echității, adaptarea competențelor la nevoile pieței forței de muncă, asigurarea unor contracte flexibile de muncă și de promovare în carieră, asigurarea unor locuri de muncă și forme de angajare cât mai variate, creșterea mobilității și schimbului de experiență, facilitarea echilibrului între viața profesională și cea de familie etc.

Atât accesul egal la un sistem de educație de calitate și de formare profesională receptiv la nevoile societății, cât și promovarea incluziunii și a participării grupurilor subreprezentate pe piața muncii contribuie la reducerea sărăciei în rândul populației¹³⁶. Însă sărăcia în rândul populației nu este cauzată de inegalitatea șanselor¹³⁷, ci de doi factori esențiali: *lipsa locurilor de muncă și prea multe locuri de muncă cu salarii la nivel de sărăcie*.

Tocmai aceste două cauze esențiale („cauzele de împingere” sau *push factors*) servesc drept catalizatori ai migrației forței de muncă din ultimii zece ani și ai modificării structurii demografice a societății. În același timp, trebuie de subliniat faptul că migrația este puternic influențată și de factorii de atragere (*pull factors*), cum ar fi nivelul dezvoltării economice din țările de destinație, oportunitățile de dezvoltare, manifestare, de creștere a capacităților, securitatea economică, socială, politică etc. În acest context este prioritar să prezentăm o reflecție asupra inegalităților în funcție de procesele migraționale și demografice.

132 A se vedea: Woolcock, Michael. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes. OECD; <http://www.oecd.org/innovation/research/1824913.pdf>

133 Bernt, Matthias. Colini, Laura. Op cit.

134 Vougiouka, Anna. Excluziune socială și incluziune socială. "Elaborarea programului educațional și a materialului suport pentru specialiști în domeniul incluziunii sociale-Modulul 2. 2011. p. 18; <http://posdru.afipfamilia.ro/>

135 Dabla-Norris, Era. Kochhar, Kalpana. Suphaphiphat, Nujin. Ricka, Frantisek. Tsounta, Evridiki. Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. IMF. June 2015. SDN/15/13; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>

136 Messmore, Ryan. Justice, Inequality, and the Poor. National Affairs. Nr.10, 2012, pp.108-120; <http://www.nationalaffairs.com/publications/detail/justice-inequality-and-the-poor>

137 Amy, Douglas. Equal Opportunity Won't Reduce Poverty. The Huffington Post. 04.11.2014; http://www.huffingtonpost.com/douglas-j-amy/equal-opportunity-wont-reduce-poverty_b_4755771.html

DISPARITĂȚI CAUZATE DE FLUXURI MIGRAȚIONALE

Fenomenul migrației are un impact esențial asupra dezvoltării umane și funcționalității economiei naționale. *Migrația din ultimele două decenii înregistrat o evoluție amplificată de mai mulți factori.* Majoritatea studiilor în domeniu evidențiază faptul că peste 70% din cauzele ce determină migrația sunt de natură economică, țin de veniturile populației, este o consecință a lipsei locurilor de muncă, precum și șanselor reduse de îmbunătățire a statutului profesional sau social. Așadar, determinanta fundamentală este *sărăciea*¹³⁸. Estimarea volumului complet și obiectiv al migrației populației din țară este dificil de realizat din cauza traversării frontierei pe segmentul transnistrean, necontrolat de autoritățile Republicii Moldova, a dublei cetățenii a migranților, inclusiv introducerea evidenței electronice în sistemul vamal abia din anii 2007-2008. Cu toate acestea, numărul estimativ al cetățenilor moldoveni aflați peste hotarele țării, conform datelor misiunilor diplomatice și consulare ale Republicii Moldova din țările gazdă, constituia în 2014 circa 984 mii de persoane¹³⁹. Cca 23,6% din tinerii între 15-24 ani din spațiul rural muncesc deja în străinătate¹⁴⁰. Numărul de emigranți moldoveni poate fi estimat doar aproximativ ca și rezultat al triangulării datelor din țările de destinație, de la MAEIE, BNS, poliția de frontieră, din cercetări independente, riscând atât o subestimare, cât și o supraestimare a volumului emigrării din Moldova¹⁴¹.

În pofida tendinței spre stabilizare, prin diverse instrumente politice și juridice migrația continuă să influențeze atât economia națională, cât și structura demografică a republicii. Migrația specialiștilor și intelectualilor sau „exodul creierelor” a creat un substanțial deficit de personal de înaltă calificare pe piața muncii autohtone, ceea ce a condus la performanțe economice mai joase de-a lungul celor două decenii. Respectiv, migrația forței de muncă calificată a provocat creșterea ponderii forței de muncă cu nivel redus de calificare pe piața muncii (Anexa 3), iar aceasta a condus la o reorganizare a structurii ocupațiilor pe piața muncii. Deși migrația forței de muncă a generat modificări esențiale atât în câmpul muncii, cât și în structura demografică a societății (teză analizată în continuare în acest capitol), nu trebuie să neglijăm faptul că acum două decenii sărăcia și lipsa unor venituri stabile în cadrul gospodăriilor au provocat acest fenomen.

În analiza impactului migrației asupra veniturilor gospodăriilor casnice și economiei per ansamblu contează mult analiza fluxurilor financiare provenite din migrație. Actualmente, emigranții moldoveni transferă anual în republică peste 1,6 mld. dolari USA. Incontestabil, numărul de emigranți din totalul populației, volumul remitențelor și ponderea acestora în PIB constituie importante variabile economice pentru dezvoltarea politicilor economice și sociale, inclusiv la estimarea nivelului de dezvoltare a republicii. Moldova fiind o țară săracă, remitențele sunt o sursă de venit semnificativă pentru majoritatea populației, în special a celei din spațiul rural. După scăderea înregistrată în anul 2009, în ultimii ani remitențele au constituit circa 20-26% din PIB, după Tadjikistan și Kirgîzstan, Republica Moldova fiind și țara cu cea mai mare dependență de remitențe în regiune¹⁴².

Deoarece remitențele sunt transferate prin diverse canale, atât oficiale, cât și neoficiale, acestea sunt greu de contabilizat. Cu toate acestea, remitențele formează una din cele mai mari ponderi de venituri în rândul populației, reprezentând o sursă de evadare din sărăcie. În același timp, acestea creează discrepanțe în structura veniturilor gospodăriilor casnice, în special, între cele care beneficiază de remitențe și cele care nu beneficiază.

Per ansamblu, circa un sfert din populația țării a beneficiat și continuă să beneficieze de remitențe. Remitențele au ajutat multor gospodării să iasă din sărăcie și să stimuleze bunăstarea lor, dar nu toate familiile au beneficiat în mod egal de acest colac de salvare. Cca 25% din gospodăriile cu migranți nu pot conta pe beneficiul remitențelor¹⁴³. În același rând, unul din efectele nedorite ale remitențelor constituie accentuarea inegalităților de venituri între familiile cu și fără imigranți, situație ce produce deseori o diferențiere socială în societate. Diferențierea socială devine mult mai vizibilă prin gama largă de cheltuieli, prin accesul la bunuri de consum și servicii față de celelalte gospodării cu venituri mai modeste și care nu beneficiază de remitențe.

În Republica Moldova remitențele sunt direcționate mai mult spre consumul privat, întreținerea familiei (soț/ie,

138 Organizația Internațională pentru Migrație. Profilul Migrațional extins al Republicii Moldova. 2013. p.162; http://www.iom.md/attachments/110_raportpmero.pdf

139 Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Biroul Migrație și Azil. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2009-2014. Raport analitic, Chișinău, 2015. p. 82; http://www.mai.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raportul-analitic-pme_2009-2014_23.12.2015.pdf

140 Banca Mondială. Evaluarea sărăciei în Republica Moldova 2016. Reducerea sărăciei și prosperitatea partajată în Moldova: Progrese și perspective. Report No. 105722-MD. Mai 2016. p. 20; <http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf>

141 Banca Mondială, MIRPAL; CIVIS. IASCI. Op.cit., Chișinău 2010, și Zwager, Nicolaas. Sintov, Ruslan. Inovație în migrația circulară. Migrație și dezvoltare în Moldova, Nexus-IASCIS, Octombrie, Chișinău, 2014; http://nexusnet.md/pic/uploaded/IASCI_CIVIS_Market_Analysis_Driving_Innovation_in_circular_migration.pdf

142 Evaluarea sărăciei în Republica Moldova 2016. Reducerea sărăciei și prosperitatea partajată în Moldova: Progrese și perspective. Raportul Grupului Băncii Mondiale, Report No. 105722-MD. Mai 2016. p. 20; <http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf>

143 Banca Mondială. Op.cit. Report No. 105722-MD. Mai 2016.

copii, părinți în vârstă), decât spre investiții generatoare de venituri¹⁴⁴. Pentru a genera investiții e nevoie de instrumente speciale prin care să poată fi atrase „economii” migranților, ceea ce reprezintă deja o piață puternic concurențială, influențată atât de oportunitățile de peste hotare, cât și de riscurile din Republica Moldova.

Migrația contribuie, de asemenea, la crearea discrepanțelor pe bază de gen. Examinând mai multe surse în acest sens, putem conchide că în ceea ce privește dimensiunea de gen, femeile sunt mai puțin tentate să emigreze (14,5%) decât bărbații (25,4%), iar atunci când doresc, o fac în vederea angajării (6,8%), comparativ cu 16,8% bărbații (2013)¹⁴⁵. Prin urmare, sub aspectul structurii de gen, forța de muncă ce emigrează, după cum arată și datele oficiale, are tendințe mai mari de masculinizare, având în 2015 o distribuție per republică de 65% bărbați și respectiv 35% femei¹⁴⁶. Această distribuție de gen evidențiază de facto o cerere a forței de muncă în sectoarele preponderent dominate de bărbați, cum ar fi sectoarele construcții, forestier, petrolier, agricol, transporturi din Rusia, Israel, Norvegia, Portugalia etc., în timp

ce femeile sunt atrase mai mult de sectorul de servicii din Italia, Spania, Grecia etc.

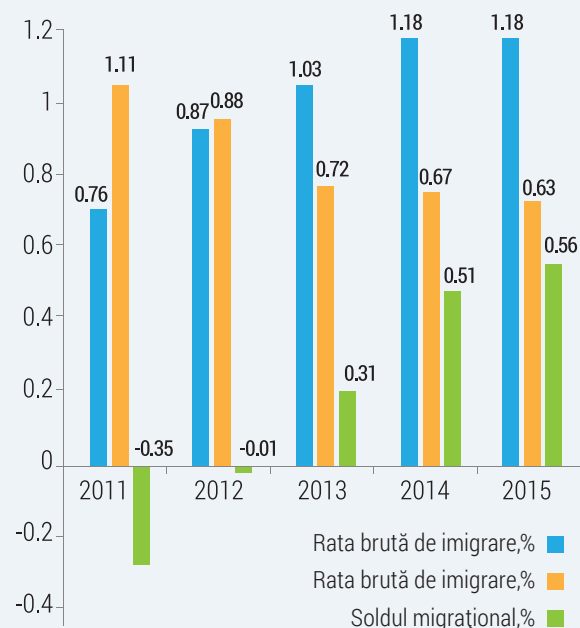
Pe un fundal al migrației externe extinse, plecarea cu traiul permanent peste hotare sau repatrierea propriilor cetățeni, cât și a celei temporare, ca migrație pentru o perioadă de timp determinată, înregistrează un sold migrațional negativ, prezumând că numărul persoanelor plecate din țară definitiv sau temporar depășește numărul persoanelor intrate cu asemenea scopuri în Republica Moldova.¹⁴⁷ Astfel apare o *discrepanță în circuitul migrațional, unde numărul de imigranți plecați predomină asupra numărului celor întorși acasă*. Conform datelor Biroului Migrație și Azil, în 2015 soldul migrațional în Republica Moldova constituia 0,56%, având o rată de creștere mai lentă în raport cu anii precedenți. Deoarece datele referitoare la emigrare sunt doar cele oficiale de la Registrul de stat al populației (cu privire la cei care și-au declarat anularea vizei de reședință în legătură cu strămutarea peste hotare) și nu reflectă întregul volum de emigrări, graficul de mai jos arată un sold mai puțin negativ (Diagrama 12).

În același timp, cei care revin își deschid o afacere, își cumpără un imobil sau investesc în propriile gospodării. Datele oficiale arată că tot mai mulți imigranți și rudele acestora beneficiază de consultanță în deschiderea unei afaceri la nivel local¹⁴⁸, în dezvoltarea unui proiect de inovație¹⁴⁹ etc.

Într-o dimensiune mai extinsă, revenirea imigranților acasă cu capital provenit din remitențe și încercarea lor de a se poziționa în economia națională prin deschiderea micilor afaceri, *crează reale premise de apariție a inegalităților în avere și venituri între cei întorși cu și fără capital*. Fenomenul respectiv este puțin vizibil și greu de estimat, dar pentru viitor ar fi să analizăm *impactul migrației asupra caracteristicilor și formei de proprietate a întreprinderilor (privat/public, agricole și non-agricole) în care activează imigranți reîntorși*. Aceasta ar permite analiza structurii veniturilor între imigranții reîntorși după statutul lor ocupațional și formă de proprietate etc.

În același timp trebuie de menționat că deși politicile privind diaspora și migrația, în special cele de susținere a imigranților reîntorși la dezvoltarea antreprenoriatului, înregistrează rezultate cantitative pe plan național, acestea deocamdată nu prevăd măsuri de încurajare financiară pentru cei cu capital foarte mic, astfel ca să nu fie dezavantajați față de cei cu capital mai mare și foarte mare.

Diagrama 12.
Soldul migrațional, 2011-2015

Sursă: Biroul Migrație și Azil.

144 Misițcaia, Irina. Remittances for the Republic of Moldova: a Way to Survive or a Chance to Succeed? Kyiv School of Economics. 2009; <http://www.kse.org.ua/uploads/file/Remittances%20for%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf>

145 Sințov, Ruslan. Cojocaru, Natalia. Evaluarea legăturilor dintre educație, formare și migrația forței de muncă în Republica Moldova. Organizația Internațională a Muncii 2013, p. 24; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244724.pdf

146 Biroul Național de Statistică. Forța de muncă; <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=107>

147 Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020) nr. 655 din 08.09.2011, Monitorul Oficial nr.152-155/726 din 16.09.2011.

148 Ministerul Economiei. Circa 200 mil. lei au fost investiți prin Programul „PARE 1+1” în 313 afaceri ale migranților moldoveni întorși acasă. Comunicat de presă. 02/18/2014; <http://www.mec.gov.md/ro/content/circa-200-mil-lei-au-fost-investiti-prin-programul-pare-1-1-313-afaceri-ale-migranților>

149 Centrele SYSLAB de Dezvoltare inovativă a carierei; <http://www.syslab.md/instruiri/>

Este clar că toate constrângerile instituționale ca birocrația excesivă, fiscalitatea excesivă, corupția endemică nu măresc șansele dezvoltării antreprenoriatului la nivel local și nu contribuie la creșterea numărului de imigranți antreprenori (a se vedea secțiunea referitoare la oportunități inegale economice).

În acest context trebuie de subliniat importanța orientării remitențelor imigranților spre dezvoltarea locală¹⁵⁰. Chiar dacă remitențele sunt „cheltuieli cu scop bine determinat” (compensarea lipsurilor de consum și servicii), acestea pot fi văzute de asemenea și din un alt unghi – ca economii ale migranților, care se pot

transforma în investiții. În acest sens, este importantă educația financiară și gradul de utilizare a serviciilor bancare și financiare în rândul lor, precum și asimilarea bunelor practici de gestionare a bugetelor gospodăriilor casnice. Aceste măsuri de informare și formare a capacităților reprezintă premise reale care contribuie treptat la reducerea nivelului de sărăcie în rândul gospodăriilor casnice din spațiul rural. Informarea coerentă a imigranților reîntorși despre oportunități reale de deschidere a unei afaceri, precum și cunoașterea instrumentelor de bază în gestionare a afacerii la nivel local reduce din riscurile unor pierderi nedorite și expunerii sărăciei.

Mobilitatea internă a populației

Migrația internă creează discrepanțe de ordin teritorial privind localitățile implicate și cele neimplicate în proces. De regulă, localitățile implicate în mobilitatea internă sunt localități cu profil agricol sau agro-industrial, cu oportunități de ocupare a persoanelor cu diverse niveluri de instruire, cu acces la servicii publice, inclusiv utilități, cu o infrastructură funcțională. Aceste localități, datorită fluxului intern de migrație a forței de muncă, au un potențial de creștere economică mai mare și pot atrage noi investiții. În timp ce localitățile dotate slab cu o infrastructură și care duc lipsă de locuri de muncă au șanse foarte mici să crească economic și se confruntă mai dramatic rapid de procesul de îmbătrânire a populației.

Dacă analizăm profilul persoanelor care migrează intern, constatăm că acestea sunt în mare parte persoane apte de muncă, în proporție de 89%, predominant cu vârste cuprinse între 20 și 49 de ani. În 2015 fluxul de sosiri/plecări privit sub aspect de gen a constituit 57% femei și respectiv 43% bărbați. Aproximativ 2/3 din numărul total al populației care și-au schimbat locul de trai în anul 2015

au fost din mediul rural¹⁵¹. Totodată vom remarca faptul că mulți cetățeni își schimbă domiciliul fără a opera înregistrări oficiale de schimbare a reședinței, de aceea admitem că aceste date nu cuprind în întreg volumul procesului migrațional intern.

Întrucât viața de la sat este lipsită în mare parte de acces la o infrastructură funcțională, ea devine neatrăgătoare pentru populația tânără și aptă de muncă. Cauzele strămutării populației cu traiul orașe și municipii sunt de natură economică, și anume: sărăcia, lipsa locurilor de muncă, infrastructura subdezvoltată, nivelul inferior de remunerare a angajaților, evoluția slabă a bugetelor locale etc. Persoanele ce migrează intern vin spre noile locuri de trai de obicei cu un aport la majorarea productivității și a consumului de produse și servicii. Astfel, localitățile de unde pleacă sunt în pierdere de resurse umane. Circa 2/3 din numărul total al populației, care își schimbă locul de trai, sunt din medii rurale, indicatorul mobilității fluctuând de la an la an între 9 – 13 persoane plecate la mia de locuitori din mediul rural. Numărul locuitorilor de la sate scade anual paradigma populației republicii (57,5% în 2015). Evaluările statistice arată că ponderea populației rurale s-a redus în timp de 5 ani cu 0,9%, iar față de acum 10 ani cu 1,3%¹⁵².

Tabelul 7.

Gradul de urbanizare raportat la numărul de populație urbană versus rurală

ANI	2011	2012	2013	2014	2015
Numărul total al populației rurale, mii persoane	2078,7	2073,8	2067,3	2054,6	2047,9
Numărul total al populației urbane, mii persoane	1481,7	1485,8	1492,2	1503,0	1507,3
Rata de urbanizare, %	41,62	41,74	41,92	42,24	42,40

Sursa: BNS.

150 Notă: Cancelaria de Stat. 25 de localități din Republica Moldova vor beneficia de asistență în cadrul Proiectului Migrație și Dezvoltarea Locală. Comunicat de Presă. 13/11/2015.

151 Biroul Național de Statistică. Situația demografică în Republica Moldova în anul 2015. Comunicat de presă 03/06/2016; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5225>

152 Ibidem. Numărul populației stabile în Republica Moldova la 1 ianuarie 2016, în profil teritorial, pe medii, sexe și grupe de vîrstă. Comunicat de presă 07/04/2016; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5156>

Migrația internă are impact semnificativ asupra gradului de urbanizare al țării (Tabelul 7). Deși tendințele de mobilitate internă către urban sunt semnificative, Moldova încă dispune de un profil de urbanizare redus, fiind în proporție de 42,4% (2015), rămânând în continuare o țară preponderent rurală.

Diminuarea populației Moldovei se produce în special pe seama pierderii locuitorilor din spațiile rurale, care migrează peste hotare, deși ponderea cea mai mare a populației rămâne în continuare concentrată în spa-

țiul rural¹⁵³. Paralel crește populația din spațiul urban ca o consecință a concentrării masive a forței de muncă, fiind afectată în același timp de migrația externă, conducând astfel la creșterea discrepanțelor de ordin spațial.

În continuare propunem o abordare a riscurilor sociale din perspectiva proceselor demografice ce au loc în societate ca urmare a migrației forței de muncă și îmbătrânirii populației, precum și analiza relației acestor fenomene cu inegalitățile sociale.

INEGALITĂȚI ÎN RAPORT CU SCHIMBĂRILE DEMOGRAFICE

Cauzele inegalităților sociale, analizate anterior, sunt diverse atât după origine, cât și după conținut. Ele conduc la o stratificare a societății, cristalizată în straturi sociale, unde trecerea de la un strat la altul este un lucru firesc, deoarece diferențele sociale nu sunt fenomene stabile. Acestea au capacitatea de a se modela încontinuu, în funcție de un șir de factori de ordin social-demografic, educațional, economic, politic, cultural etc. În cadrul stratificării sociale, unele straturi dețin un volum impunător de bani, avere și putere, altele mai puțin, iar cel mai multe sunt sărace și marginalizate. Inegalitățile sociale se accentuează când anumite grupuri sociale sunt private în drepturi sau limitate în accesul lor la bunuri și servicii pentru condiții de viață. Inegalitățile sociale aduc riscul schimbărilor în structura societății, iar migrația este o repulsie a inegalităților sociale și un factor decisiv al schimbărilor în structura demografică a societății.

După cum constatăm în paragraful precedent, condițiile social-economice sunt deseori motivul mobilității interne a populației apte de muncă, ceea ce creează o amplasare neuniformă în profilul teritorial al populației per ansamblu și conduce la dezvoltarea inegalităților spațiale.

Inegalități spațiale (regionale). O analiză în profil teritorial ne arată că republica întrunește 65 localități urbane și 1549 localități rurale. Populația rurală este amplasată dispersat pe o suprafață teritorială de 92,3%. Cea mai mare parte a populației este concentrată în Regiunea Centrală a republicii (inclusiv municipiul Chișinău), unde locuiesc 50% din numărul total al locuitorilor, fiind amplasați pe o suprafață teritorială de 34%. Drept urmare, realitățile în profil teritorial atestă existența unor discrepanțe spațiale de densitate.

Astfel, în spațiul rural, densitatea medie este de 68,6 persoane pe km², iar în regiunea centrală a țării – 85 persoane pe km²¹⁵⁴. Ceva mai mult de 15% din numărul total al populației locuiește în zona de Sud a țării. Densitatea maximă pe țară de 1380 persoane se înregistrează în municipiul Chișinău, ceea ce este de peste 10 ori mai mult raportat la media națională. În UTA Găgăuzia locuiește până la 5% din populația totală a Republicii Moldova. Locuitorii municipiului Chișinău prezintă a cincea parte (20%) din populația țării și aproximativ o jumătate (50%) din populația ei urbană¹⁵⁵. *Iar împreună cu orașul Bălți constituie circa 60% din populația urbană a țării, în timp ce 40% din populația urbană locuiesc în celelalte 63 orașe.*

De asemenea, se observă discrepanțe demografice între urbe. Orașul Chișinău depășește ca mărime demografică orașele medii ale țării (Bălți, Tighina, Tiraspol și Cahul) de peste 4 ori, iar pe cele mici de peste 40 de ori. Disproporția numerică dintre cea mai mare urbe (Chișinău, 674.500 locuitori) și cea mai mică urbe (Slobozia – 14.600 locuitori) este de peste 60 ori.

În același timp, repartizarea teritorială a localităților rurale este neuniformă. Conform datelor oficiale ale BNS, populația rurală numără 2.042.005 persoane, majoritatea, 57,4%, fiind amplasată în sate mari și mijlocii, cu peste 2.000 de locuitori, în timp ce 26,9% locuiește în sate medii, a câte 1.000-2.000 de locuitori. În satele mai mici, cu 500-1.000 locuitori este concentrată 15% din populația rurală și doar 4,6% locuiesc în sate cu o populație sub 500 locuitori¹⁵⁶.

Inegalități sociale și discrepanțe ca urmare a îmbătrânirii demografice. Migrația internă și externă, ca procese a mobilității spațiale a persoanelor,

153 Simion Chiocină. Moldova rămâne fără oameni. DW. Din 07.08.2015; <http://www.dw.com/ro/moldova-r%C4%83m%C3%A2ne-f%C4%83r%C4%83-oameni/a-18633585>

154 Mai mult aici: Mătcu, Matei, Hachi, Mihai. Populația rurală a Republicii Moldova: Cercetări geodemografice, ASEM, Chișinău, 2008.

155 Hotărâre de Guvern Nr. 768 din 12.10.2011 cu privire la aprobarea Programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025).

156 Biroul Național de Statistică. Situația demografică în Republica Moldova în anul 2015

afectează structura demografică a societății. În ultimii ani, evoluția demografică din țară denotă *o ușoară creștere a speranței de viață (71,5 ani), o fertilitate scăzută (1,24 – 1,30 nașteri la o femeie) și o mortalitate în creștere (cu 1,0% față de anul 2014), pe un fundal al scăderii dramatice a populației*¹⁵⁷. Totodată, *scăderea numărului populației tinere pe fundalul creșterii ponderii persoanelor de vârstă a treia (60 +) accentuează îmbătrânirea demografică*. La 1 ianuarie 2015 se remarcă reducerea ponderii copiilor (de 0-14 ani) față de 1 ianuarie 2000 de la 23,8% la 16,0% (-298,2 mii de persoane) și creșterea ponderii celei vârstnice (de 65 ani și peste) de la 9,4% la 10,7% (+39,3 mii persoane).¹⁵⁸ Din aceste considerente este imperios necesară o analiză a schimbărilor demografice în raport cu inegalitățile sociale care pot fi transmise generațiilor următoare.

Prin urmare, raportul dintre procesele demografice și inegalitățile sociale este imperativ când procesele arată o creștere a populației în curs de îmbătrânire și o rată de imigrare în creștere a populației tinere. Aceste procese sunt provocări reale pentru țară în ceea ce privește creșterea economică durabilă. De exemplu, rata natalității în scădere se explică prin micșorarea numărului total al populației feminine de vârstă fertilă, ca o consecință a migrației sau a modificării sistemului de valori în societate, centrat mai mult pe edificarea propriei vieți și a carierei profesionale. Respectiv, schimbările enunțate sunt întemeiate pe *decalajul semnificativ dintre nivelul natalității celor două medii rezidențiale*.

Conform datelor oficiale ale BNS (2015)¹⁵⁹, situația demografică pe țară denotă un nivel scăzut al natalității în localitățile urbane (9,0%) comparativ cu cel din localitățile rurale (12,3%). Decalajul dintre nivelul natalității celor două medii rezidențiale se explică prin diferențele de structură pe vârste a populației ca rezultat al migrației forței de muncă preponderent tinere în ultimele două decenii, inclusiv prin reducerea ponderii populației feminine fertile, prin nivelul de instruire și ocupare a femeilor și prin nivelul migrației interne din cele două medii. Prin urmare, un rol important în echilibrarea acestui decalaj îl are ponderea populației feminine de vârstă fertilă (15-49 ani). În ultimii ani (2010-2015) se observă o scădere a numărului populației feminine fertile cu 4,2% în mediul urban și respectiv cu 4,5% în mediul rural. În acest context e de menționat că mamele din mediul rural nasc la o vârstă mai tânără (24,0 ani) decât mamele din mediul urban (26,5 ani), în timp ce vârsta medie a mamelor la prima naștere este de 24,9 ani (2015) față de 26,7 (2010). Acești indicatori vorbesc de o schimbare de paradigmă a valorilor de familie ca nucleu al societății și centrarea

atenției femeilor pe abordări individualiste despre viață și relații sociale. Și realitățile economice și sociale își au de asemenea efectul lor asupra evoluției fenomenului de reducere a ratei fertilității.

Nivelul natalității în localitățile rurale se menține mai înalt decât în mediul urban. Un argument în această ordine de idei este păstrarea tradițiilor și valorilor culturale referitoare la căsătorie și copii în localitățile rurale. Deși situația satului moldovenesc este dramatică, populația rurală este unită prin comunitate de tradiții patriarhale, de roluri familiale și stereotipuri, care se reflectă inclusiv în modul specific de viață al femeilor de la sate, unde esența perpetuării este nașterea copiilor și legăturile de familie, și mai puțin cariera. Aceasta ar putea fi și o explicație a faptului că majoritatea copiilor născuți în familiile numeroase revin mamelor din mediul rural¹⁶⁰. Per ansamblu, distribuția născuților-vii după grupa de vârstă a mamei arată o dominantă până la vârsta de 30 ani. De asemenea, se păstrează tendința de micșorare a numărului născuților de mame în vârstă de până la 20 de ani, constituind 7,7% din numărul total al născuților-vii în 2014 și fiind în reducere cu 0,2, p.p. față de anul 2013.

Decalajul dintre nivelul natalității celor două medii rezidențiale mai este influențat de nivelul de instruire și de ocupare a femeilor, precum și de nivelul migrației interne din cele două medii. În ultimii ani (2010-2015) se observă o diminuare a numărului total al populației feminine de vârstă fertilă cu nivel înalt de instruire. Astfel, conform BNS, analiza segregată a datelor ne arată că în grupul de vârstă fertilă (15-24 ani) sporul este negativ (-28,1%), în timp ce în grupurile de vârstă fertilă (25-34 ani și 35-44 ani) sporul este pozitiv (+5,9% și respectiv +13,8%). De asemenea, datele ne arată tendințe esențiale de descreștere a ponderii în grupul de vârstă fertilă (15-24 ani) cu nivel de instruire superior (-25,6%), mediu de specialitate (-21,4%), secundar profesional (-17%), liceal, mediu general (-44,9%), gimnazial (-27,8%). În celelalte grupuri de vârstă fertilă (25-34 ani și 35-44 ani) se observă o dinamică a ciclurilor de creștere și descreștere a numărului populației feminine cu nivel înalt de instruire. Iar reducerea semnificativă a grupului de vârstă fertilă (15-24 ani) se explică prin faptul că are cel mai ridicat grad de expunere spre migrație, fiind considerat și grupul de risc, deoarece șansele de a rămâne peste hotarele țării sunt mai mari decât în cazul celorlalte grupuri (Anexa 4). Deseori motivele plecării sunt urmarea unor studii sau muncă pe termen nedeterminat.

Mobilitatea externă a populației afectează cel mai mult schimbarea structurii familiei sau a modului de viață în

157 Ibidem.

158 Ibidem.

159 Ibidem.

160 Biroul Național de Statistică, Ibidem.

care oamenii trăiesc împreună. Drept urmare, cu plecarea cel puțin a unui membru de familie, ponderea responsabilităților de familie/gospodărie trece asupra celorlalți membri rămași acasă, de regulă, asupra unuia dintre părinți/soți, dar nu neapărat. Iar distanța de localizare dintre soți, secundate de problemele economice și cele cotidiene sporesc șansele divorțurilor.

Analiza longitudinală a fenomenului demonstrează intensitatea înaltă a divorțurilor în rândul generațiilor tinere. De asemenea, se înregistrează o creștere a vârstei medii la desfacerea căsătoriei și a proporției divorțurilor printre cuplurile conjugale cu experiența de viață în comun de 15 ani și mai mult¹⁶¹. Respectiv, datele oficiale arată că durata medie a căsătoriei desfăcute prin divorț a fost de 11 ani (2015)¹⁶². O eventuală analiză segregată a datelor arată că cele mai mari rate a divorțurilor (26,6%) au fost înregistrate în rândul cuplurilor cu durata mai mică de 5 ani, urmând cele de 5-9 ani (27,3%) și respectiv de cuplurile cu 20 ani și peste de căsnicie (23,0%). Rate relativ mai mici au fost înregistrate în rândul cuplurilor cu durata de 15-19 ani (9,1%) și respectiv 10-14 ani (14,0%).

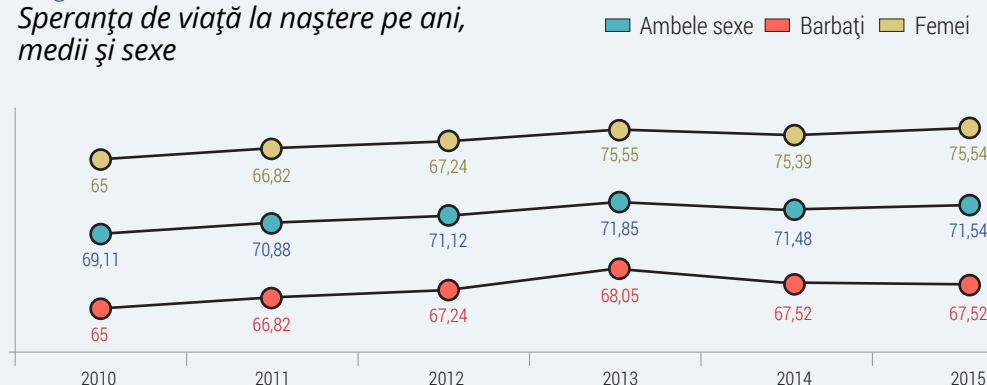
Drept urmare a divorțurilor se modifică structura familiei, care are un impact considerabil asupra structurii veniturilor gospodăriilor. *Nu există date oficiale cu privire la consecințele economice ale divorțului pentru ambele sexe, precum și pentru gospodărie, însă din studiile în domeniu¹⁶³ constatăm că femeile, de regulă, sunt acelea care înfruntă mai greu consecințele financiare ale divorțului până când se recăsătoresc, fiind economic mai vulnerabile decât bărbații.*¹⁶⁴

În paralel cu rata natalității și a divorțialității, se observă o diferență semnificativă între ratele mortalității generale pe medii, care este rezultatul unui proces mai accentuat de îmbătrânire demografică a populației din mediul rural. În anul în 2015, cele mai scăzute rate ale mortalității au fost înregistrate în municipiile Chișinău (7,9%) și Bălți (9,1%). Analiza segregată pe raioane arată că cele mai scăzute rate ale mortalității au fost înregistrate în raioanele Ialoveni (10,1%), Cantemir (10,5%) și Cahul (10,1%), iar cele mai înalte rate – în raioanele Dondușeni (16,6%), Briceni (15,1%), Șoldănești (13,9%), Ocnița (14,2%), Edineț (14,7%) și Drochia (14,3%).

*Speranța de viață la naștere în 2015 s-a schimbat nesemnificativ în comparație cu 2014, constituind 71,6 ani. În același timp, femeile trăiesc mai mult decât bărbații în medie cu 8 ani. Acest decalaj se datorează nivelului mai înalt al mortalității premature a bărbaților ca urmare a bolilor aparatului circulator, urmate de tumori, accidente rutiere sau de muncă etc.*¹⁶⁵ Această inegalitate socială este condiționată atât de nivelul de trai al ambelor sexe (accesul la servicii, utilități, ocupare, venituri etc.), cât și de tipul de reședință (rurală/urbană). Fiind unul din indicatorii de bază a calității și bunăstării populației, inclusiv a stării de sănătate, *speranța de viață înregistrează și ea inegalități de ordin demografic*. Datele oficiale arată că durata medie a vieții este mai mare la femei de regulă cu 5-7 ani, ca și faptul că este mai mare cu 4-5 ani în spațiile urbane. Durata medie a vieții în ultimii 5 ani a sporit cu 1,6 ani la bărbați și femei. (Diagrama 13). Dacă comparăm cu indicele UE pentru 2015, conform căruia sunt 18 state cu speranța medie de viață mai mare de 80 de ani, atunci Republica Moldova se situează sub media europeană¹⁶⁶.

Diagrama 13.

Speranța de viață la naștere pe ani, medii și sexe

Sursa: BNS.

161 Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune. Culegere de articole. Centrul de Cercetări Demografice Chișinău 2014. p. 59; http://ccd.ucoz.com/_ld/0/3_CCD-culegeri-ca.pdf

162 Biroul Național de Statistică. Situația demografică în Republica Moldova în anul 2015.

163 Vladicescu, Natalia. Cantarji, Vasile. Jigau, Ion. The Impact of Migration and Remittances on Communities, Families and Children in Moldova. UNICEF. 2008; [https://www.unicef.org/socialpolicy/files/The_Impact_of_Migration_and_Remittances_on_Communities_Families_and_Children_in_Moldova\(1\).pdf](https://www.unicef.org/socialpolicy/files/The_Impact_of_Migration_and_Remittances_on_Communities_Families_and_Children_in_Moldova(1).pdf)

164 Violenta față de femei în familie în Republica Moldova. Ediția 1, 2011. Chișinău, 2011. BNS. UNDP; http://www.undp.md/presscentre/2011/ViolenceWomen_12Dec/Rap_Violenta-F_rom-FI-NAL-09-12-2011.pdf

165 Biroul Național de Statistică. Statistică regională. Ratele mișcării naturale pe raioane, 2015; <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&id=349>

166 Eurostat: Mortality and life expectancy statistics. 2015; http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Mortality_and_life_expectancy_statistics

Îmbătrânirea populației și inegalitățile socio-economice

Datorită faptului că există o rată în creștere a mortalității și se observă o diminuare a numărului total al populației feminine de vârstă fertilă cu nivel înalt de instruire, crește proporția populației în vârstă de 65 de ani sau mai mult. Această creștere influențează sustenabilitatea sistemului public de pensii, atunci când numărul contribuabililor este în descreștere față de numărul beneficiarilor (Diagrama 14). Prin urmare, prezența unui număr mai mare de beneficiari de pensii față de numărul contribuabililor constituie o inegalitate socială și duce la riscul pauperizării ambelor părți. Dacă reducerea numărului de contribuabili se soldează cu creșterea presiunii financiare asupra beneficiarilor sistemului de pensii, atunci creșterea numărului de beneficiari are un impact direct asupra sustenabilității câștigurilor salariale ale angajaților, contribuțiile obligatorii lunare ale cărora la fondul de pensii ar putea suferi anumite modificări în orice moment.

În funcție de creșterea prețurilor la servicii și consum, crește riscul sărăciei în rândul salariaților. Cifrele vorbesc de la sine: veniturile disponibile lunare ale populației în 2015 au constituit în medie pe o persoană 1956,6 lei, fiind în creștere cu 10,7% față de anul precedent. Însă cu ajustarea la indicele prețurilor de consum, veniturile populației au înregistrat o creștere doar de 0,9%. În timp ce sursele de venit din activitatea salarială cu o pondere de 41,4% în veniturile totale s-au micșorat cu 0,2 puncte procentuale față de anul precedent.

Paralel, a crescut presiunea demografică asupra sistemului de pensii, deoarece numărul total al salariaților

pe economie în 2015 s-a redus față de anul precedent cu 0,8 % sau cu 6,478 persoane. În timp ce numărul total de beneficiari ai sistemului de pensii a crescut în 2015 cu 1,4% sau cu 10,000 de persoane¹⁶⁷.

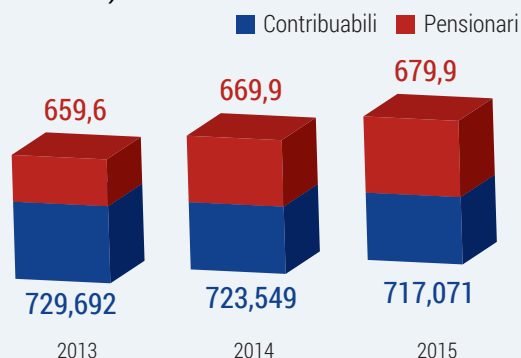
Din diagrama 14 se observă că discrepanța dintre numărul de beneficiari și contribuabili este esențială și crește anual. Ca urmare, asigurarea stabilității fondului de pensii și asigurări sociale este o problemă acută și face ca subiectul participării pe piața muncii a persoanelor vârstnice să fie de actualitate, ca și subiectul creșterii vârstei de pensionare.

Deoarece îmbătrânirea demografică este însoțită de o morbiditate sporită a generațiilor vârstnice tot mai numeroase, creșterea vârstei de pensionare este o dilemă pentru autorități. În mod constant, se modifică starea de sănătate a populației vârstnice, pentru care accesul la servicii medicale este prea costisitor din punct de vedere al veniturilor disponibile, în special în rândul populației rurale vârstnice. Respectiv, pentru o mai mare menținere a persoanelor vârstnice pe piața muncii sunt necesare măsuri de promovare a îmbătrânirii active și de protecție socială, ce ar include nu doar învățarea de-a lungul vieții, flexibilizarea prevederilor din legislația muncii, crearea locurilor de muncă favorabile vârstnicilor, dar și asigurarea accesului vârstnicilor la servicii de sănătate de calitate. Acest lucru trebuie luat în considerare, deoarece vârstnicii semnalează mai frecvent decât tinerii deteriorarea stării de sănătate, care este unul dintre punctele critice ale calității vieții.

Datele oficiale arată că doar 20% la sută dintre pensionari rămân în câmpul muncii. Majoritatea rămân să activeze doar în primul an după pensionare. *Iar dacă cadrul legal privind funcționarea sistemului de pensii nu prevede ca pensionarii angajați în câmpul muncii să obțină sporuri la pensie din salariu, reiese că aceștia înfruntă o discriminare transpusă în inegalități de venituri.*

În relația cu inegalitățile sociale capătă intensitate stabilirea vârstei de pensionare. *Inegalitatea vârstei de pensionare între bărbați și femei este o expresie a discriminării și inegalităților de pe piața muncii, care afectează în principal femeile.* Totodată, se remarcă inegalitatea veniturilor pensiei între bărbați și femei. Respectiv, *femeile primesc o pensie mai mică decât bărbații, motivul fiind formula de calculare a pensiilor, care nu prevede „recompense” pentru perioada concediului de maternitate și a concediului de îngrijire a copilului*¹⁶⁸. După reforma de modernizare a sistemului de pensii din 2017 situația însă s-ar putea schimba spre bine. Îmbătrânirea populației are loc pe un fundal al

Diagrama 14.
Dinamica coraportului dintre numărul total al salariaților și beneficiarilor de pensii (2013-2015)

Sursa: CNAS și BNS.

167 Notă: Calculul autorilor în baza datelor CNAS și BNS pentru 2015

168 Biroul Național de Statistică. Statistica gender; <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=264>; și Ciobanu, Cristian. Văileanu, Cristina. Reformarea Sistemului de Pensii prin prisma Egalității de Gen. Notă Analitică. Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare; http://www.progen.md/files/6827_reforma_pensii_final.pdf

schimbărilor sociale, cum ar fi modificarea structurii familiilor și a relațiilor inter-generații, sporirea preocupărilor privind îngrijirea persoanelor vârstnice. Dacă creșterea grupei de vârstă de 50–64 ani pune problema îmbătrânirii active, atunci creșterea ponderii populației cu vârstă de 70+ în ultimii zece ani cu 8,9% accentuează necesitatea măririi responsabilităților generațiilor mai tinere în sensul intervenirii în susținerea celor vârstnici. Pe seama generațiilor de familii tinere revine grija față de cei mai vârstnici, care poate fi exprimată în distribuirea de venituri, servicii, povară economică etc. Realitatea arată că vârstnicii și cei care se apropie de vârstă la care au nevoie de îngrijire economică din ce în ce mai puțin și sunt în situația în care trebuie să cheltuiască mai mult. *Astfel se formează o inegalitate socială de acces la servicii de calitate, dirijată de o inegalitate în venituri, atunci când pensia minimă este mai mică față de minimum de existență, iar rata de înlocuire nu se apropie nici cu 30 la sută din salariul mediu pe economie*¹⁷⁰. Eventual după ce

Legislația privind reforma sistemului de pensii va intra în vigoare în Moldova la 1 ianuarie 2017, situația ar putea să se schimbe și rata de înlocuire să crească până la 40%, fapt ce ar redresa situația per ansamblu privind veniturile de pensii în rândul beneficiarilor.

În general, speranța de viață, ca indicator al bunăstării, este în strânsă legătură cu veniturile populației. Pentru ca persoanele tinere și vârstnice să participe activ la viața economică și socială și să trăiască decent, este esențial ca, de rând cu îmbunătățirea condițiilor de muncă și o redistribuire eficientă a veniturilor, să se asigure accesul și calitatea serviciilor prestate populației. Asta deoarece calitatea scăzută a serviciilor de sănătate și educație, laolaltă cu serviciile de utilități publice și accesul inegal la acestea agravează condițiile de viață a populației, care se reflectă în speranța de viață și în rata natalității, respectiv, în indicatorul bunăstării.

DISPARITĂȚI PE PIAȚA FORȚEI DE MUNCĂ

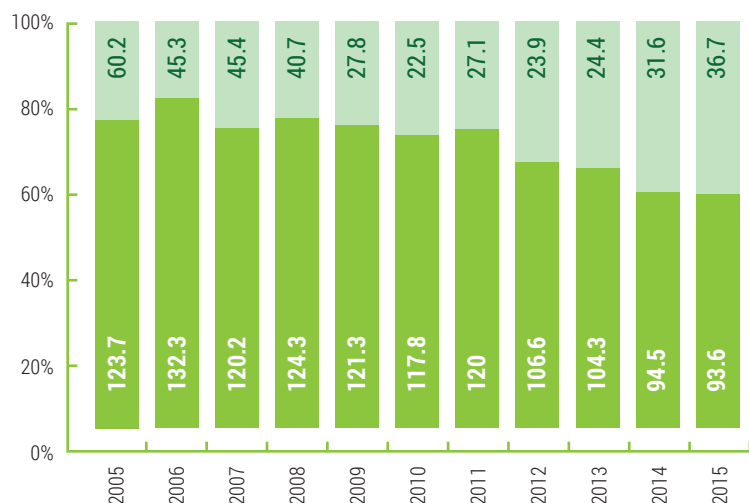
Precum s-a menționat în paragraful anterior, îmbătrânirea populației pe fundalul reducerii grupului de vârstă fertilă și nivelului înalt al mortalității premature în rândul bărbaților, creează serioase deraieri de la sustenabilitatea sistemului de pensii. Bineînțeles, toți acești factori influențează piața forței de muncă.

O privire retrospectivă asupra dinamicii pieței muncii din ultimii zece ani (2005-2015) arată o tendință de creștere rapidă a numărului populației vârstnice ocupate în raport cu numărul populației tinere pe piața muncii (Diagrama 15). În special acest lucru este vizibil la grupul cu vârstă de 55-64 ani, numărul căruia a crescut cu 20% în perioada respectivă, fiind urmat de grupul cu vârstă de 65 ani și peste care a crescut cu – 63%. În același timp, numărul populației celei mai tinere (15-24 ani) s-a diminuat cu 25,8% pe piața muncii. De asemenea, schimbări esențiale s-au produs în cazul grupului 55-64 ani, numărul căruia a crescut cu 23,7% pentru aceeași perioadă. Astfel, se observă o discrepanță dintre reducerea numărului persoanelor tinere și creșterea numărului celor vârstnice în câmpul muncii. Reducerea numărului celor mai tinere persoane (15-24 ani) în câmpul muncii a fost ca o consecință inerentă sărăciei, adică a lipsei locurilor de muncă, care în mare par-

te a condus la migrația forței de muncă tinere și care, la întoarcere, urmează mai puțin scopul unei eventuale (re)angajări în câmpul muncii. Punctul critic al actului de echilibrare pe piața muncii constă în asigurarea unor locuri de muncă plătite cu salarii decente, inclusiv extinderea oportunităților de instruire și recalificare, precum și asigurarea oportunităților viabile de afaceri și performanțe pentru tinerele talente.

Diagrama 15.

Tendențele populației ocupate după grupuri de vârstă, mii oameni

Sursa: BNS.

169 Help Age International. Staying behind: the effects of migration on older people and children in Moldova. Pontos. Chișinău 2010.

170 Biroul Național de Statistică. Protecția socială a populației; <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=200>

Aceste necesități sunt vitale pentru o piață a muncii sustenabilă și sunt în armonizare cu atingerea *Obiectivului 8 de dezvoltare durabilă privind asigurarea unei munci decente și creșteri economice*.

Este important de subliniat că de fapt creșterea numărului persoanelor vârstnice în câmpul muncii este o necesitate economică, dar totodată reprezintă și o reală problemă privind recalificarea lor. Odată cu trasarea țințelor preliminare ale Obiectivului 8 de dezvoltare durabilă, care urmărește *diversificarea productivității, modernizarea tehnologică și inovația cu utilizarea intensivă a forței de muncă*, apare necesitatea de pregătire și re/calificare a capitalului uman, astfel încât competențele să se adapteze la nevoile pieței forței de muncă. Dezvoltarea unor sectoare noi de activitate economică, precum și re tehnologizările în economie (lucrurile cu computerul și tehnologiile informaționale/digitale) au un impact direct asupra forței de muncă – nevoia de actualizare a competențelor prin formare continuă și prin educație pe tot parcursul vieții (*life long learning*). Spre deosebire de grupurile mai tinere, adulții, în special vârstnicii, se expun cu un grad de rigiditate nevoilor schimbării, ceea ce le poate costa locul de muncă. În acest sens, implementarea programelor de instruire și reinstruire profesională la nivel de întreprinderi¹⁷¹ asigură această recalificare sau tranziție de la o etapă a muncii la alta.

Ceea ce trebuie de reținut însă este faptul că divergențe critice există pe marginea antrenării populației vârstnice în câmpul muncii. Deoarece vârstnicii din Republica Moldova au deprinderi limitate în utilizarea tehnologiilor informaționale (2,9% comparativ cu 40,8% media înregistrată pentru țările UE) și de învățare continuă pe parcursul întregii vieți (0,3% comparativ cu 4,5% în țările UE)¹⁷², ocuparea lor în câmpul muncii este mai problematică. *Lipsa abilităților și competențelor în servicii digitale în rândul vârstnicilor sunt reale premise ale unor inegalități la angajare.* Deși există necesități de a investi în capitalul uman, deseori angajatorii preferă să evite acest lucru din motive de economisire a resurselor financiare, în timp ce angajații nu se grăbesc să se recalifice, această necesitate fiind mai puțin conștientizată. În realitate, investițiile în antrenarea capacităților capitalului uman reprezintă baza succesului productivității muncii. Depinde doar cum este sesizat acest moment de către angajatori și angajați.

Antrenarea populației vârstnice în câmpul muncii este mai accentuată în mediul rural, respectiv și corelația cu piața muncii este mai specifică. Conform datelor BNS, în 2015 ponderea populației ocupate cu vârsta de 65 de ani și peste în mediul rural a fost de 25,8 mii sau cu 14,9 mii mai mult decât în mediul urban, fiind în creștere cu 16,4% față de anul precedent. De asemenea, în 2015 participarea grupului de 55-64 ani în câmpul muncii din spațiul rural este esențială – 16,6% din totalul rural sau 9% din totalul pe țară. În ultimii cinci ani, acest grup a înregistrat o creștere cu 25,6%, comparativ cu mediul urban, unde participarea grupului este relativ mai mică, constituind 14,7% din totalul urban sau 6,7% din totalul pe țară.

În spațiul rural ocuparea persoanelor vârstnice este mai problematică din lipsa locurilor de muncă și din cauza unei infrastructuri nedezvoltate. Prin urmare, se constată că în anii 2010-2015 numărul lucrătorilor pe cont propriu a crescut, în special cu 53,6% în grupul de vârstă 55-64 ani. De asemenea, în perioada respectivă în același grup de vârstă a crescut cu 96,8% numărul lucrătorilor familiali neremunerați¹⁷³.

Încurajarea participării vârstnicilor în câmpul muncii este o necesitate economică și socială racordată la cerințele pieței muncii și însoțită de o creștere a calității ocupării. Totodată, creșterea gradului de ocupare a persoanelor vârstnice nu este suficientă pentru a îmbunătăți calitatea vieții lor, dacă această eventuală angajare nu este însoțită de o formare pe parcursul întregii vieți și dobândirea de noi competențe. Aceasta este una dintre cele mai accentuate necesități în cazul lucrătorilor casnici și a celor pe cont propriu în sectorul informal și în agricultură, unde sunt concentrate 15,6% din populația ocupată a țării (2015)¹⁷⁴.

În ceea ce privește, angajarea în rândul populației celei mai tinere, se observă o descreștere în ultimii ani, cu excepția grupului de vârstă 25-34 ani, care a crescut în perioada 2005-2015 cu aproape 9% (Diagrama 16). Acest lucru se explică prin faptul că tot mai mulți absolvenți și studenți preferă în ultimul an să se orienteze către programe de stagiu de practică (internship)¹⁷⁵ și masterate, în condițiile în care nu-și găsesc un loc de muncă. Aici se fac remarcabile programele de stagii de practică în agențiile și instituțiile publice și private, care urmăresc de regulă o eventuală angajare în câmpul muncii a stagiariilor, dacă aceștia întrunesc calitățile și cunoștințele necesare.

171 A se vedea: Centrul de Instruire Moldelectrica; http://www.moldelectrica.md/ro/about/training_center; Centrul de Instruire Profesională a Întreprinderii de Stat "Poșta Moldovei"; <http://www.posta.md/ro/instruire>

172 Bucuianu-Vrabie, Mariana. Indicele de Îmbătrânire Activă în Republica Moldova. Martie-Aprilie 2016; http://unfpa.md/images/stories/Policy_Paper_IIA.pdf

173 Biroul Național de Statistică. Populația ocupată.

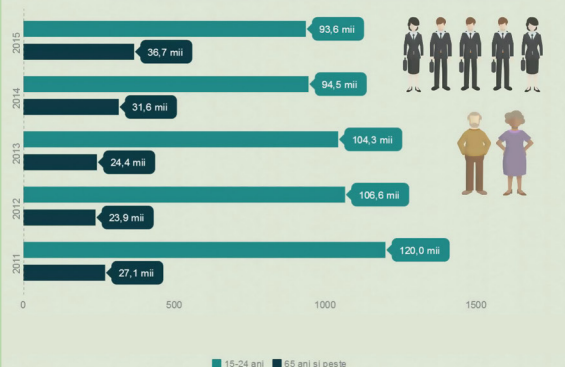
174 Biroul Național de Statistică. Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2015; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5147>

175 A se vedea: IT Support Engineer Internship Programme; <http://www.endava.com/en/Careers>; Internship în Mobiasbancă – Groupe Société Générale; <https://mobiasbanca.md/en/stagiu>; Stagii de practică în instituții publice; <http://www.stagii.gov.md/>

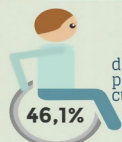
Piața muncii

În anul 2015 populația economic activă a Moldovei a constituit 1 203,6 mii persoane, în creștere cu 18,7 mii față de 2014

Populația ocupată pe grupe de vârstă

Dinamica pieței muncii în ultimii ani arată o tendință de creștere rapidă a populației vârstnice ocupate în raport cu numărul tinerilor pe piața muncii

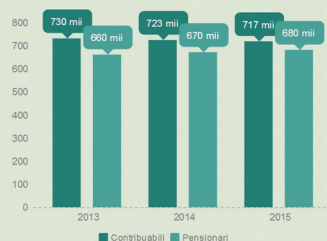
din persoanele cu dizabilitate în vârstă de 15 ani și peste sunt ocupate în câmpul muncii, comparativ cu 65,9% în cazul persoanelor fără dizabilitate

46,1%

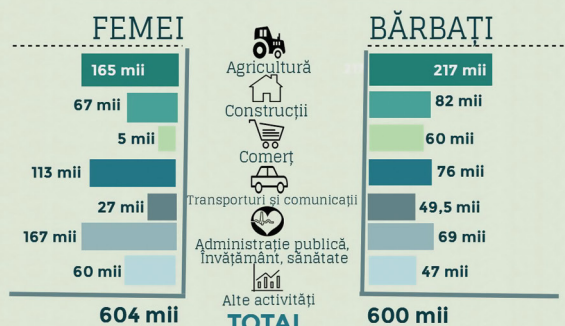
Contribuabili și pensionari

IMPORTANT

Numărul salariaților în 2015 față de anul precedent s-a redus cu -0,8 % sau cu 6,478 persoane, în timp ce numărul total de beneficiari a sistemului de pensii în 2015 a crescut cu 1,4% sau cu 10,000 de persoane

Femei și bărbați angajați pe sectoare

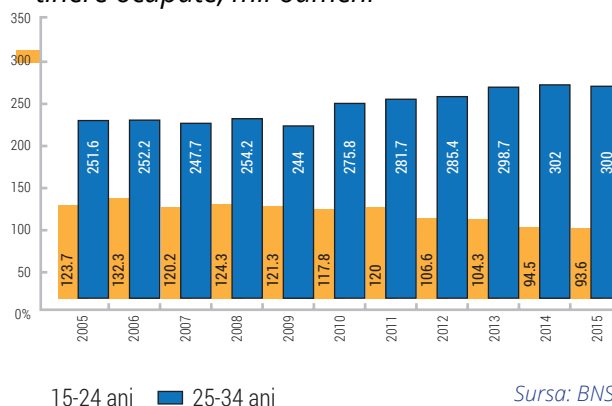
Sursa: Biroul Național de Statistică

De asemenea, numărul redus de angajați în rândul populației cele mai tinere se explică prin faptul că unii tineri abandonează timpuriu învățământul și formarea, pledând pentru un loc de angajare informal sau pe cont propriu. De exemplu, conform datelor BNS, 2,5% din totalul tinerilor de 15-29 ani au întrerupt studiile în 2014-2015, iar motivele principale invocate de aceștia sunt: dorința de a lucra (26,7%), lipsa/pierderea interesului față de studii (17,5%), dificultăți legate de finanțarea studiilor (16,6%), dificultăți în însușirea obiectelor (10,4%) și responsabilitățile familiale (9,3%)¹⁷⁶. Iar în cazul muncii informale, conform datelor BNS, în cadrul gospodăriilor casnice, care produc pentru consum propriu, rata de participare a tinerilor (15-24 ani) a crescut cu 35% în ultimii doi ani sau cu 10,5% în ultimii zece ani.

Întrucât sărăcia constituie una din problemele esențiale ale tinerilor, în special din mediul rural, mulți dintre ei, inclusiv elevi, renunță la școală, fiind încurajați de părinți să lucreze în câmp, optând pentru diverse munci agricole în locul educației. E adevărat că, în afara ajutorului social, pentru multe familii sărace și cu mulți copii din spațiul rural munca agricolă cu ziua sau cu ora este unica sursă de venit. Lipsa veniturilor se simte cel mai puternic la sate.

Diagrama 16.

Tendențele numărului populației tinere ocupate, mii oameni

Sursa: BNS.

Reieșind din cele menționate mai sus, trebuie subliniat că stocul de educație foarte redus și implicarea tinerilor în munci agricole nu au un impact puternic în ceea ce privește reducerea nivelului de sărăcie în rândul acestora. Deoarece muncile agricole în câmp sunt de tip sezonier, veniturile potențiale din aceste angajări au la fel o contribuție sezonieră la bugetul gospodăriilor. Respectiv, în lipsa oportunităților de câștiguri stabile și de realizare într-o meserie, șansele de reducere a inegalităților economice și sociale în rândul tinerilor pe termen lung sunt reduse.

Însă esențialul în acest context este asigurarea faptului că toate persoanele au șanse egale de învățare și ocupa-

re în activități, care le-ar permite să-și dezvolte potențialul său la locul de baștină. Respectiv, dacă unii tineri preferă munci agricole, atunci trebuie să existe oportunități egale de obținere a unei calificări profesionale în meserii agricole și non-agricole în cadrul gospodăriilor țărănești (de fermier) în care aceștia activează. Această formare va contribui la îmbunătățirea situației financiare în rândul lor și în același timp pe unii dintre aceștia îi va ajuta să-și deschidă propria afacere. În acest context reamintim că acest grup de tineri se pot identifica ca fiind de etnie romă, persoane tinere cu dizabilități, femei tinere, inclusiv tineri fără experiență în muncă.

Sectorul individual, care include gospodăriile casnice și terenurile de pe lângă casă (proprietate privată) este mai puțin explorat de către programele ce urmăresc dezvoltarea antreprenoriatului rural. Însă anume în sectorul individual, conform datelor BNS, sunt concentrați pe loc de muncă informal mai mulți tineri – 25,6 mii (25-34 ani), dintre care 52,3% sunt femei, și respectiv – 10,6 mii (15-24 ani), unde 25,4 % sunt femei.

Programele privind dezvoltarea antreprenoriatului sunt axate în speță pe dimensiunea de dezvoltare a incubatoarelor de afaceri, antreprenoriatului feminin, în industrii creative și culturale, antreprenoriat social (antrenarea persoanelor cu dizabilități)¹⁷⁷, cursuri ce vizează diferite etape de dezvoltare a unei afaceri. Totodată, pentru a depăși bariera sărăciei în rândul tinerilor, promovarea antreprenoriatului la nivelul gospodăriilor rurale are potențialul să se concentreze pe valorificarea produselor locale de casă, alimente sănătoase la nivel local. De asemenea, să contribuie la explorarea lanțului valoric format din agricultori, furnizori, comercianți, transportatori, procesatori și consumatori. Orientarea tinerilor în acest mediu complex și dinamic ar facilita mai rapid poziționarea lor economică ca mici producători casnici, care dezvoltă produse locale, iar aceasta ar reduce inegalitățile de venituri și sociale în rândul acestora.

Merită să menționăm în această ordine de idei, ca deosebit de important este susținerea întreprinderilor micro la nivel local, inclusiv conduse de tineri, prin diverse programe de finanțare, granturi și subvenții¹⁷⁸, precum și prin simplificarea condițiilor de creditare utilizate de sectorul bancar.

Având în vedere cele menționate anterior, ne dăm bine seama de importanța promovării unor politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația și care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, inclusiv prin acces la servicii financiare,

care reprezintă per ansamblu o altă țintă a Obiectivului 8 de dezvoltare durabilă.

Cu toate cele subliniate, declinul forței de muncă tinere este o consecință nu doar a ciclurilor de migrație, inclusiv a celei sezoniere, sau a ocupării informale, dar și a tranziției între școală/liceu și colegiu/facultate la o viață activă. Această tranziție nu este flexibilă, în special în cazul tinerilor care provin dintr-un mediu defavorizat. Mulți dintre absolvenți de licee sau școli profesionale se îndreaptă spre agențiile de ocupare a forței de muncă fără experiență și doar cu o doză de entuziasm. Deși productivitatea și performanța sunt rădăcinile succesului în carieră, o bună parte din acești tineri nu-și găsesc mult timp loc de muncă, deoarece nu dețin o formare adecvată, care să le permită să aibă oportunități profesionale mai bune, sau nu beneficiază de servicii de consiliere și orientare în carieră în cadrul instituțiilor absolvite sau la locul de trai.

Tranziția tinerilor de la studii la muncă este lentă, fie din cauza accesului limitat la informație, fie că actualele activități școlare de orientare în carieră sunt mai puțin eficiente, fie din alte motive. De exemplu, conform datelor BNS, nu au lucrat și nu au căutat de lucru după absolvirea/întreruperea studiilor aproape 1/4 din totalul tinerilor (23,7%)¹⁷⁹. Iar 54,67% din tineri după terminarea programului actual de studii planifică să continue pe viitor instruirea formală sau non-formală, în loc de a-și căuta un loc de muncă¹⁸⁰.

De asemenea, sunt dezvoltate puține parteneriate cu angajatorii pe marginea dezvoltării instrumentelor de orientare profesională. Aceste lacune creează oportunități inegale în rândul absolvenților la identificarea unui loc de muncă. Această inegalitate de șanse este creată artificial, deoarece nu există instrumente juridice ce ar limita accesul tinerilor la informație sau pe piața muncii. Din contra, există măsuri pentru stimularea angajării lor¹⁸¹, inclusiv ca cele antreprenoriale și de credite subvenționate pentru tinerii fermier¹⁸² etc. Opțiuni de angajare și dezvoltare există, doar că nu toate sunt potrivite pentru tinerii absolvenți. De regulă angajatorii solicită experiență de la 1 până la 3 ani, ca unul din criteriile de angajare. Iar crearea propriei afaceri este influențată de mai mulți factori ca vârsta, educația, experiența de muncă, concurența etc.

Ocuparea redusă în rândul tinerilor se explică nu doar prin salarii mici și nivelul de instruire, dar și prin o corelare slabă a calificărilor resurselor umane cu necesitățile pieței muncii. Tranziția indivizilor de la studii la muncă este lentă inclusiv din cauza nepotrivirii cunoștințelor obținute cu calificările cerute de către angajatori. Or, această lipsă de armonizare între curricula formării în sistemul de educație cu cerințele pieței muncii marchează existența unor inegalități la nivel de salarii: cazul lucrătorilor supra-califi-

177 A se vedea: Programul de instruire la locul de muncă și angajare asistată a persoanelor cu dizabilități; <https://ecorazeni.wordpress.com/>

178 Finanțarea afacerilor; <http://finantare.gov.md/>

179 Biroul Național de Statistică. Tranziția de la școală la Muncă. Chișinău 2015. p. 17.

180 Ibidem. p. 10.

181 Legea Nr. 215 din 29.07.2016 cu privire la tineret. Publicat: 23.09.2016 în Monitorul Oficial Nr. 315-328.

182 Notă: PARE 1+1 (Programul de atragere a remitențelor în economie 1+1); PNAET (Programul național de abilitate economică a tinerilor); Programele IFAD (Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agricolă).

cați, care dețin o diplomă de învățământ superior decât este necesar și cazul lucrătorilor slab calificați, care dețin un grad de educație mai inferior decât cel necesar. Astfel de cazuri vorbesc despre existența unor reale deficite la nivel de abilități. Conform ANOFM, cea mai mare parte a

locurilor vacante (2015) se adresează persoanelor cu nivel de instruire profesional tehnic secundar, mediu general și pentru muncitorii necalificați (75%) și o mai mică parte persoanelor cu nivel de instruire superior și profesional tehnic postsecundar (25%).

Ocupații feminizate

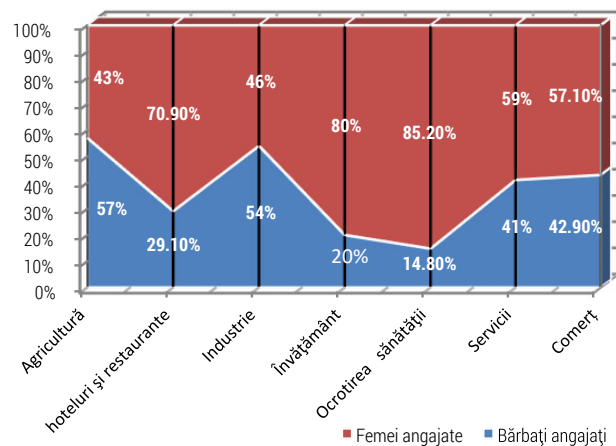
La nivel de ramuri economice, există domenii feminizate (educație, sănătate, servicii), ca urmare a înrădăcinării stereotipurilor și modelelor patriarhale de comportament, moștenite din trecutul sovietic. Situația rămânând neschimbată de-a lungul anilor de independență defavorizează femeile care își doresc o creștere profesională.

Fenomenul nu este doar o consecință a tranziției societății la o economie de piață și rezultatul tradițiilor patriarhale în economie. În condițiile creșterii volumului de muncă și a prejudecăților de gen în structurile și procesele de participare, femeile resimt efectul declinului rolului lor cheie atât în mediul rural, cât și în cel urban ca parte esențială a dezvoltării

economice, politice etc. a societății. Acești factori, prin esența lor, dezvoltă inegalități de gen pe piața muncii.

Respectiv, distribuția după sectoare economice, arată în 2015 o prezență mai mare a femeilor ocupate în sectorul servicii (59% femeile față de 41% bărbații), învățământ, administrație publică, sănătate și asistență socială (70,9% femei față de 29,1% bărbați, Diagrama 17). Ponderea femeilor în totalul populației ocupate este, practic, egală cu cea a bărbaților și se menține pe parcursul ultimilor ani la același nivel (49,6% femei și 50,4% bărbați). Totuși, rata de ocupare în rândul femeilor înregistrează valori inferioare (37,4%) în comparație cu bărbații (42,1%).¹⁸³

Diagrama 17.
Decalajul de gen la ocupare în activitățile din economia națională

Sursa: BNS.

Per ansamblu, analizând profilul ocupării femeilor în activitățile din economia națională, constatăm că, potrivit datelor BNS, 7 din 10 locuri de muncă din administrație publică, învățământ și sănătate sunt ocupate de femei (78%), iar 6 din 10 locuri de muncă – în comerț și activități hoteliere sau restaurante¹⁸⁴. Din 10 femei ocupate, 5 muncesc în agricultură. Cu toate acestea femeile mai puțin se regăsesc în sectorul agricol (43%) comparativ cu bărbații (57%)¹⁸⁵. Activitatea femeilor în agricultură este în corelare cu nivelul de studii – cu cât nivelul de studii este mai scăzut, cu atât ponderea femeilor care activează în domeniul dat este mai mare (2014): 93% femei cu studii primare sau fără școală, 70% cu studii gimnaziale, 58% liceale sau medii generale, 42% profesionale secundare, 29% studii medii de specialitate și doar 10% femei cu studii superioare¹⁸⁶. În ceea ce privește ponderea ocupării informale în rândul femeilor, aceasta constituie 28%, iar în rândul bărbaților 37% (2015)¹⁸⁷.

¹⁸³ Biroul Național de Statistică. Portretul statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova. Comunicat de presă 04/03/2016; <http://www.statistica.md/libview.php?l=ro&id=5106&idc=168>

¹⁸⁴ Biroul Național de Statistică. Profilul femeilor în economie și afaceri. Chișinău, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_004_econ_ROM-2016_new.pdf

¹⁸⁵ Biroul Național de Statistică. Portretul statistic al femeilor și bărbaților din Republica Moldova. Comunicat de presă 04/03/2016; <http://www.statistica.md/libview.php?l=ro&id=5106&idc=168>

¹⁸⁶ Biroul Național de Statistică. Profilul femeilor din mediul rural. Chișinău, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_001_rural_ROM-2016_new.pdf

¹⁸⁷ Idem.

Grupuri cu participare redusă

În contextul general al provocărilor de ordin demografic și economic, ocuparea grupurilor cu participare redusă, cum sunt grupurile etnice și persoanele cu dizabilități, este esențială. Din grupurile etnice, persoanele de etnie romă sunt cel mai des expuse riscului sărăciei, deoarece nu sunt angajate în câmpul muncii¹⁸⁸. La baza acestei excluderi sociale stau câteva caracteristici generale, cum ar fi lipsa identității legale, inclusiv fără dovada domiciliului și a reședinței, deficitul de educație și formare profesională, participarea redusă în sectorul de afaceri, accesul limitat la îngrijirea medicală și alte servicii, incidența ridicată a nașterilor nedorite, precum și accesul limitat la spațiul locativ. Toți acești factori, constituind un subiect sensibil, caracterizează o ocupare redusă pe piața muncii a persoanelor de etnie romă. Capacitatea de integrare și afirmare a persoanelor de etnie romă pe piața muncii este influențată nu doar de calitatea capitalului educațional al acestora, dar și de atitudinile discriminatorii ale angajatorilor bazate pe diverse stereotipuri. Ponderea persoanelor angajate din total (15+) după criteriul de gen a constituit 25% pentru bărbați de etnie romă față de 40% non-romă și respectiv 15% pentru femeile de etnie romă față de 34% non-romă¹⁸⁹. Femeile de etnie romă sunt caracterizate pe piața muncii printr-un nivel redus al activității (28% față de 52% în cazul femeilor non-rome) și ocupării (16% față de 43% în cazul femeilor non-rome). De asemenea, sunt înregistrate rate înalte ale șomajului în rândul femeilor și fetelor de etnie romă – 41% față de 17% în cazul femeilor non-rome, iar 69,2% de femei și fete rome nu au experiență de muncă față de 23,3% în cazul femeilor non-rome¹⁹⁰.

Cadrul normativ și măsurile pentru incluziunea romilor pe piața muncii sunt dezvoltate de către instituțiile de resort¹⁹¹, însă problema cea mare rămâne nerezolvată. Deoarece integrarea pe piața muncii a persoanelor de etnie romă este o problemă cu două fațete: unii angajatori se feresc de romi, iar unii romi nu vor să fie angajați, optând pentru meserii tradiționale sau în favoarea migrației¹⁹². Prin urmare, se menține o inegalitate creată artificial dintre participarea populației rome și non-rome pe piața muncii, care este influențată mai mult de prejudecăți și stereotipuri despre romi, decât de opțiunile pieței muncii. Însă existența acestor

prejudecăți și stereotipuri creează serioase bariere în accesul la educație și instruire a persoanelor de etnie romă.

De asemenea, persoanele cu dizabilități au un potențial socio-economic valoros, deși accesul lor pe piața muncii este limitat. Conform datelor ANOFM, din șase mii de locuri de muncă disponibile pe piața muncii din Chișinău în 2015, doar 27 se refereau la oportunitățile de angajare a persoanelor cu dizabilități sau 0,4% din total. În anul 2014, conform datelor ANOFM au fost înregistrate cu statut de șomer 598 persoane cu nevoi speciale, dintre care 220 persoane au fost plasate în câmpul muncii sau 36,7%. Iar în 2015 statisticile arată că doar 350 de firme au creat locuri de muncă, în timp ce pe piața muncii erau angajate sub o mie de persoane cu dizabilități. Refuzul companiilor de a lucra cu persoane cu dizabilități se explică prin numărul de ore de lucru mai mic, care sunt esențiale pentru acești muncitori, durata concediului mai mare¹⁹³, de a le oferi diverse forme flexibile de ocupare, ce presupune modificarea programului de lucru, precum și achiziționarea de echipament special, a dispozitivelor și tehnologiilor asistive. Prin aceste refuzuri și lipsa politicii oportunităților egale, angajarea lor este foarte problematică.

Starea lucrurilor arată că, potrivit estimărilor studiului selectiv în gospodării¹⁹⁴, 46,1% din persoanele cu dizabilitate în vârstă de 15 ani și peste sunt ocupate în câmpul muncii, comparativ cu 65,9% în cazul persoanelor fără dizabilitate. Nivelul de ocupare al persoanelor cu dizabilități este determinat de gradul de severitate, astfel încât în cazul persoanelor cu dizabilitate medie sunt ocupate 62%, persoanele cu dizabilitate accentuată în proporție de 48,2%, iar cele cu dizabilitate severă – 14,6%. După statutul ocupațional, persoanele cu dizabilități sunt angajate preponderent pe cont propriu în agricultură (73,1%), prevalând persoanele din mediul rural (79,4%). Totodată, persoanele cu dizabilități din mediul urban în proporție de circa 59 % din totalul persoanelor ocupate sunt salariați¹⁹⁵.

În același timp trebuie menționat că nivelul scăzut de educație sau chiar lipsa accesului la o educație de calitate este unul din cele mai importante bariere în in-

188 Cantarji, Vasile. Vremiș, Maria. Toartă, Viorica. Vladicescu, Natalia. Romii din Republica Moldova în comunitățile locuite preponderent de romi. UNICEF, Chișinău, 2013.

189 Ibidem.

190 Biroul Național de Statistică. UN Women. Profilul femeilor și fetelor rome, Chișinău, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_006_rome_ROM-2016_new.pdf

191 Angajamentele Guvernului Republicii Moldova în edificarea socială de incluziune a romilor, în conformitate cu Hotărârile Guvernului nr. 494 din 08.07.2011 și nr.56 din 31.01.2012; <http://lex.justice.md/md/342070/>

192 Cantarji, Vasile. Vremiș, Maria. Toartă, Viorica. Vladicescu, Natalia. Op.cit.

193 Persoanele cu dizabilități așteaptă schimbări în domeniul protecției muncii, Reportaje – 28 Ianuarie, 2015; <http://discriminare.md/persoanele-cu-dizabilitati-asteapta-schimbări-in-domeniul-protecției-muncii/>

194 Biroul Național de Statistică. Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice 2015;

195 Ibidem. Situația persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2014, Comunicat de presă. 30/11/2015.; <http://www.statistica.md/newsview.php?ro&idc=168&id=4976>

cluziunea persoanelor cu dizabilități pe piața muncii. Deseori companiile au un deficit de forță de muncă calificată și sunt mereu în căutarea de talente, dar foarte puține se orientează spre grupul de persoane cu dizabilități, valorificând contribuția lor potențială la acoperirea acestor deficite. Angajarea acestora însă poate aduce companiilor avantaje fiscale și o poziție recunoscută pe piața muncii.

Pe fundalul unei crize demografice profunde, există o cerere deficitară a forței de muncă calificate și o urgentă racordare a calității educației la cerințele pieței muncii. De asemenea, excluziunea parțială sau integrală de pe piața muncii a anumitor grupuri sociale împovărează capacitatea pieței muncii, lipsind-o de flexibilitate la provocările economice pe termen lung. Piața muncii are nevoie de un grad ridicat de fezabili-

tate, care poate fi asigurat prin politici de oportunități egale, de incluziune și coeziune socială a grupurilor vulnerabile, marginalizate și excluse.

Toate aceste elemente devin o prioritate structurală în atingerea unei alte ținte ale Obiectivului 8 de dezvoltare durabilă, ce urmărește până în 2030 angajarea completă și productivă și muncă decentă pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală.

În acest context trebuie menționat că Republica Moldova și-a asumat mai multe obligații internaționale de reglementare și implementare a principiului de plată egală¹⁹⁶ (a se vedea inegalități de gen în câștiguri salariale).

INEGALITĂȚI ÎN ACCES LA SERVICII

În paragrafele anterioare au fost analizate inegalitățile economice și sociale, precum și discrepanțele cauzate primordial de procesele migraționale și demografice din societate. În cele ce urmează, ne propunem să identificăm inegalitățile privind accesul la diverse servicii sociale, provocate atât de imperfecțiunile sistemelor analizate în context, cât și de inegalitățile în materie de venituri ce limitează accesul populației la aceste servicii. Urmează a fi identificate și analizate inegalitățile existente în domeniul educației, sănătății, utilităților publice (în special apă, canalizare și rețele electrice) și a serviciilor digitale. Aceste tipuri de inegalități se re-

duc la cele economice și sociale, doar că sunt analizate dintr-o perspectivă sistemică, având un impact direct asupra condițiilor și nivelului de trai al populației.

Accesul inegal al populației la servicii de calitate se observă în *diferențele foarte mari la nivelul dotării cu infrastructură și personal calificat* (de exemplu, în educație, sănătate); *în diferențele foarte mari la nivelul costurilor de prestare a serviciilor publice comunale* (căldură, energie electrică); *în diferențele foarte mari la nivelul dotării cu infrastructură* (apă, canalizare și servicii digitale).

ACCESUL LA EDUCAȚIE DE CALITATE

ODD 4 - Asigurarea unei educații incluzive și echitabile, de calitate și promovarea oportunităților de învățare pe parcursul vieții pentru toți este unul dintre cele 17 obiective de dezvoltare durabilă. Asumarea și implementarea angajamentelor în atingerea acestui obiectiv înseamnă asigurarea accesului egal la învățământul primar și secundar gratuit, la învățământul de formare profesională la un preț rezonabil și eliminarea inegalităților de gen și a disparităților de bunăstare pentru a garanta un acces universal la un învățământ superior de calitate.

Accesul la o educație de calitate este esențial pentru dezvoltare și creștere economică. Educația contri-

buie în mod direct la reducerea sărăciei și facilitează reducerea inegalităților economice și sociale. Egalitatea de acces la serviciile educaționale este o condiție necesară pentru prevenirea excluziunii sociale și factorul ce sporește gradul de independență economică al indivizilor.

Distribuția socială a serviciilor educaționale, deși a cunoscut o revigorare în ultimii ani, mai este ancorată în realitățile economice stringente, precum și în cele din mediul rural, astfel încât accesibilitatea populației rurale la serviciile educaționale rămâne problematică. În același timp, sistemul serviciilor educaționale, având o infrastructură învechită, parțial modernizată, continuă

¹⁹⁶ Convenția nr.100 a Organizației Internaționale a Muncii prin Hotărârea Parlamentului nr. 610 din 1 octombrie 1999; Acordul de Asociere a fost semnat la 27 iunie 2014 la Bruxelles, Belgia. Parlamentul Republicii Moldova a ratificat acest Acord prin Legea nr. 112 din 2 iulie 2014 (art. 31 și 32 lit. (f)); Legea privind asigurarea egalității nr. 121 din 25 mai 2012. în Ionescu, Iustina, Macrinic, Sorina. Principiul plății egale pentru muncă egală sau muncă de valoare egală în Republica Moldova. Analiză legislativă. Soros Moldova; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Analiza%20Plati%20Egale.pdf>

să suporte cheltuieli semnificative¹⁹⁷. Iar lipsa cadrelor didactice la materiile de bază, în special în școlile rurale, creează premise pentru apariția inegalității de șanse între elevi după medii de rezidență (rural-urban) în ceea ce privește oferta educațională, rezultatele școlare și ieșirea din sistem (absolvirea). Conform ultimelor estimări, în instituțiile de învățământ din țară s-a constatat o lipsă de 1.252 de cadre didactice, cele mai multe la disciplinele fizică și matematică¹⁹⁸. Cea mai mare lipsă de profesori se atestă în raioanele Cahul, Hâncești, Ungheni, Cantemir, și Drochia¹⁹⁹. Problemele referitoare la inegalitățile de șanse după medii de rezidență sunt atât de complexe, încât va fi dificil a le depăși în termen scurt, deoarece presiunea schimbărilor demografice este prezentă inclusiv în distribuția socială a serviciilor educaționale, fiind determinată de rata migrației corpului didactic²⁰⁰. Datele oficiale ale Ministerului Educației arată că pe parcursul anilor 2011-2015 numărul instituțiilor de învățământ primar și secundar general s-a diminuat cu 9,3 la sută, în timp ce numărul de elevi s-a redus cu 12,3 la sută, iar numărul cadrelor didactice cu 18,2 la sută²⁰¹. De asemenea, presiunea demografică se resimte în structura familiilor, aspect analizat anterior, care, din perspectiva educațională, se manifestă prin absenteismul școlar a copiilor în folosul muncii casnice și asumării unor responsabilități în gospodărie, mai specific localităților rurale. Absenteismul de la ore a copiilor în favoarea altor ocupații se reflectă mai târziu asupra reușitei lor școlare²⁰² (a se vedea și secțiunea Disparități pe piața forței de muncă). Sub incidența acestui fenomen cad copii din familiile defavorizate, mai ales din familiile cu mulți copii din localitățile rurale. Semnificativ este faptul că numărul de absențe, în general, este mai mare în mediul urban, pe când cota absențelor nemotivate este mai înaltă în mediul rural. Băieții absentează mai frecvent decât fetele, remarcându-se și printr-un număr important de absențe nemotivate. În plus, pe parcursul ultimilor ani, se atestă o tendință de descreștere a ratei nete de înrolare a copiilor în învățământul de bază, ca o consecință a migrației externe a populației, urmată de sărăcie. Respectiv, populația de vârstă școlară (7-23 de ani) s-a redus treptat în perioada anilor 2005-2015, înregistrându-se o reducere cu -13,8% față de 2010, și cu -29,6% față de 2005. Dacă ar fi să analizăm din perspectiva de gen, atunci vom constata că în ultimii zece ani (2005-2015) se atestă o reducere semnificativă a populației feminine de vârstă școlară în medie cu -30% sau

cu -33% în spațiul urban și, respectiv, cu -28,4% în cel rural. Concomitent, s-a redus numărul de elevi/studenti cuprinși în sistemul de învățământ. Astfel, numărul total de elevi/studenti la începutul anului de studii 2014-2015 a fost de 477,8 mii de persoane sau cu 14,4 la sută mai puțin față de 2010 și cu 31,5 la sută față de 2005²⁰³.

Egalitatea de șanse este necesară pentru asigurarea unei independențe între performanțele școlare și originile sociale ale elevilor.²⁰⁴ Pe fundalul serviciilor educaționale și relația lor cu populația de vârstă școlară se evidențiază trei tipuri de șanse – formale și reale – fiecare dintre acestea fiind sustenabile și echilibrate în raport cu necesitatea educației fiecărui copil. Șansele formale se referă la formele de acces și de participare la educație a tuturor elevilor. Șansele reale sunt în relație dependentă de cele formale, deoarece se impun diverși factori sistemici și non-sistemici, precum venitul și originea familiei/gospodăriei, orientarea școlară sau calitatea procesului de învățământ. Rezultatele școlare sunt percepute ca cele mai bune mijloace de evaluare a șanselor reale.²⁰⁵ Respectiv, carențele din sistem, condiționate sau necondiționate de procesele manageriale interne, influențează în mod direct asupra obținerii acestor tipuri de șanse de către elevi. În consecință, accesul la o educație de calitate într-un mediu favorabil devine o șansă mai mare pentru un elev din familie cu un venit mai mare decât pentru un elev din familie defavorizată, cu o situație familială dificilă. Și aceasta se întâmplă deoarece este dovedit că familiile cu capital economic suficient investesc în educația copiilor, achiziționând cărți și rechizite, efectuând plăți pentru taxe școlare, inclusiv alimentare, transport, și alte plăți aferente, precum și pentru activități extrașcolare. În timp ce pentru familiile defavorizate aceste costuri sunt exacerbate, iar achizițiile – un lux.

În același timp, este important de subliniat la acest capitol că utilizarea irațională a resurselor în cadrul sistemului educațional a dus la apariția unor metode neformale de finanțare suplimentară, cum ar fi asociațiile părintești. Acestea reprezintă un pol serios de inegalitate în unele instituții de învățământ, contribuind la formarea grupelor/claselor cu nivel diferit de înzestrare tehnică, cu diverse atitudini față de elevi, inclusiv cu alimentare diferită etc.

197 Ministerul Educației. Raportul CNE privind rezultatele monitorizării dreptului la educație (septembrie – octombrie 2013); http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport_cne_accesul_la_educatie_septembrie-octombrie_2013.pdf și Ziarul de Gardă. Școlile din Parcani și Voloave: oglinda optimizării. Nr. 581 din 25 august 2016; <http://www.zdg.md/editia-print/social/scolile-din-parcani-si-voloave-oglindea-optimizarii-si-stela-mihailovici>. Noi proiecte finanțate de UE, dezvoltate în 20 de localități. Ziarul Național din 13.11.2015; <http://www.ziarnational.md/noi-proiecte-finantate-de-uniunea-europeana-dezvoltate-in-20-de-localitati/>

198 IPN. Peste o mie de cadre didactice sunt lipsă în instituțiile de învățământ din țară. 17 august 2016; <http://ipn.md/ro/societate/78376>

199 Realitatea.md. Ministerul Educației, în căutarea profesorilor. Școlile din țară duc lipsa a circa 600 de cadre didactice. 08 August 2016; <http://www.realitatea.md/ministerul-educatiei-in-cautarea-profesorilor-scolile-din-tara-duc-lipsa-a-circa-600-de-cadre-didactice-video-43425.html>

200 Cheianu-Andrei, Diana. Migrația cadrelor didactice din Moldova: brain gain sau brain waste? Monitorul Social. NR.15. Octombrie 2012. IDIS Viitorul, FES. Chișinău; http://www.fes-moldova.org/media/pdf/Monitor_social_15_ro.pdf

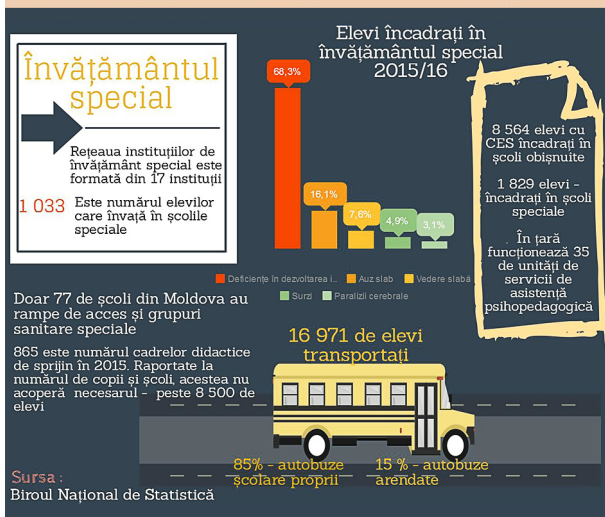
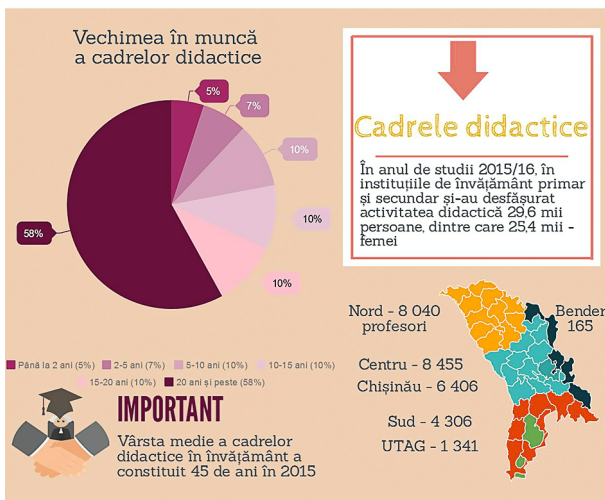
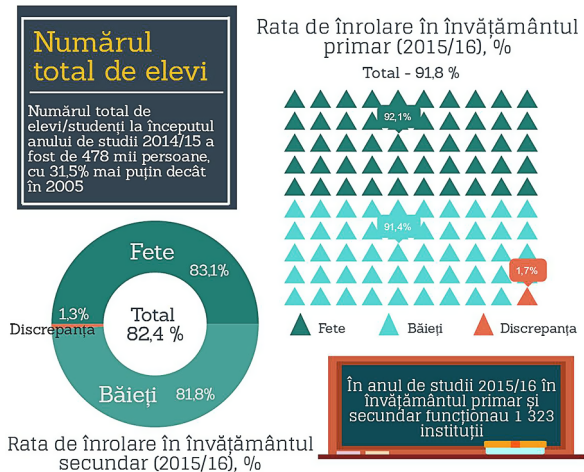
201 Ministerul Educației, Personal didactic în instituțiile de învățământ primar și secundar general, pe profil teritorial (anii 2011-2015); http://www.edu.gov.md/sites/default/files/personal_didactic_incadrat_in_institutiile_de_invatamint_primar_si_secundar_general_pe_profil_teritorial_anii_2011-2015.pdf

202 Agenda de dezvoltare post-2015: Raportul UNICEF final privind consultările din Republica Moldova, Centrul Analitic Independent EXPERT-GRUP. Noiembrie-Aprilie 2013; http://www.unicef.org/moldova/Post2015Report_Rom.pdf

203 Ministerul Educației. Analiza statistică generală a sectorului educației pe anii 2010-2015; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/analiza_statistica_generala_a_sectorului_educatiei_pe_anii_2010-2015.pdf

204 Diferențele de gen și efectele lor asupra rezultatelor școlare: Un studiu privind măsurile întreprinse până în prezent și situația actuală în Europa, Agenția Executivă pentru Educație, Audiovizual și Cultură, Brussels, 2010. p. 21; http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice.../documents/thematic_reports/120RO.pdf

205 Ibidem, p.22.

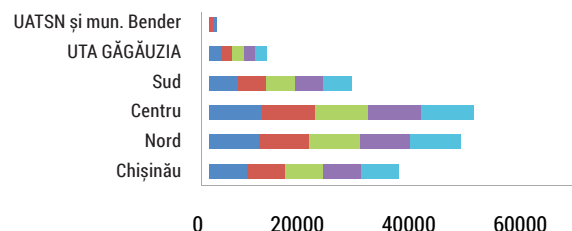

Un învățământ de calitate are scopul să integreze cât mai mulți elevi în situația de succes școlar, indiferent de statutul lor social, adică elevi cu performanțe și rezultate bune, și să garanteze o rată competitivă anuală de absolvenți cu diferite niveluri de învățământ, o rată competitivă de participare în activități extra-curriculare etc.

Ca antiteză, se subînțelege absenteismul, repetenția și abandonul școlar la nivel de clasă/școală, inclusiv absența intervenției din partea instituției de învățământ. Spre exemplu, datele oficiale ale Ministerului Educației arată că la finele anului de studii 2014-2015 (către 31 mai) numărul de copii cu abandon școlar a crescut cu 35 de cazuri (constituind în total 203 copii sau 0,068%). În același timp, a fost atestată o scădere neesențială a numărului de copii neșcolarizați, păstrându-se același procent (-0,021 %) ca și în anul precedent.

În același context al asigurării calității educației, un aspect prioritar este asigurarea cu cadre didactice calificate a instituțiilor de învățământ, în special în mediul rural, de la educația timpurie și până la liceu. Datele oficiale arată că în perioada anilor de studii 2011-2015 numărul persoanelor care își desfășoară activitatea didactică în instituțiile de învățământ primar și secundar general s-a redus cu 18,2%. (Diagrama 18).

Diagrama 18.
Dinamica numărului de cadre didactice (2011-2015), mii persoane

	CHIȘINĂU	NORD	CENTRU	SUD	UTA GĂGĂUZIA	UATSN ȘI MUN. BENDER
2011-2012	7267	10451	10845	5733	1728	110
2012-2013	7079	9722	10183	5406	1640	127
2013-2014	7005	8994	9345	5033	1580	192
2014-2015	6902	8688	8952	4775	1411	106
2015-2016	6406	8040	8455	4306	1341	165

Sursa: BNS/ME.

Discrepanțele reducerii numărului personalului didactic

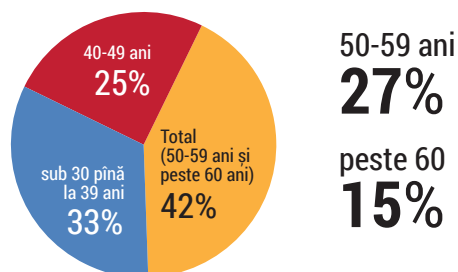
Reducerea personalului didactic în instituțiile de învățământ primar și secundar general are un impact asupra calității educației și mediului academic, precum și asupra așteptărilor beneficiarilor (copii și părinți) de racordare la standardele corespunzătoare. De asemenea, se conștientizează impactul acestor schimbări asupra culturii organizaționale a unității de învățământ. Prin urmare, un imperativ al instituțiilor abilitate în asigurarea educației de calitate este să găsească punți de legătură între necesitățile primordiale pentru activitatea și funcționalitatea unităților de învățământ și atragerea cadrelor didactice tinere competente. Spre exemplu, în anul de studii 2015-2016 au fost atestate 1.063 de posturi vacante, ceea ce constituie aproximativ 3% din numărul total de cadre didactice din instituțiile de învățământ general. În scopul acoperirii locurilor vacante, la procesul de plasare în câmpul muncii au participat absolvenți ai specialităților cu profil pedagogic: 2.490 de absolvenți ai instituțiilor de învățământ superior și 470 de absolvenți ai instituțiilor de învățământ post-secundar pedagogic, însă doar 579 dintre aceștia (dintre care 503 cu studii superioare și 76 cu studii medii de specialitate) au fost plasați în câmpul muncii²⁰⁶. Salariile mici pe un fundal de cerințe mari în raport cu beneficiile fac neatractivă profesia de dascăl pentru foarte mulți absolvenți din domeniu. Concomitent, condițiile de muncă din foarte multe școli din mediul rural sunt neadecvate și neatractive

ve din cauza managementului defectuos din sistem. Angajarea redusă în rândul tinerilor absolvenți poate fi explicată inclusiv prin lipsa unui spațiu locativ, în special în localitățile rurale. Astfel este motivată rata scăzută de angajare în rândul tinerilor absolvenți – de doar 19,5% în anul academic 2015-2016.

Resursele umane în educație, atât elevul, cât și personalul didactic și non-didactic, inclusiv în mediul rural, nu sunt valorizate în continuare de actualele politici sociale. Conform Programului Național DRUE²⁰⁷, nivelul de salarizare a cadrelor didactice este scăzut. Lipsește un pachet salarial atractiv raportat la performanțe și o politică de stat eficientă pentru susținerea socială a cadrelor didactice. Salariul mediu în învățământ constituie, conform actelor legislative și normative în vigoare, 3.678,50 lei, fiind mult prea mic în comparație cu alte domenii. Un profesor începător cu studii superioare, cu 18 ore normă didactică, este salarizat cu 2200 de lei, un psiholog cu 2000 lei, iar bibliotecarul școlar cu 1140 lei²⁰⁸. În comparație cu țările care au înregistrat rezultate foarte bune la evaluările internaționale (Finlanda, Japonia, Singapore) în Programul Internațional pentru Evaluarea Elevilor (PISA), salariul unui profesor din Republica Moldova este și de 20 de ori mai mic, ceea ce afectează grav imaginea profesorului și a comunității școlare. Profesorii sunt percepuți ca o categorie profesională social-vulnerabilă, de aceea motivația angajaților din domeniul educației și opțiunea tinerilor pentru această profesie scade vertiginos, provocând fluctuația cadrelor didactice debutante. Toate acestea generează inegalitate și inechitate în educație, în zona rurală ele fiind mai acute.²⁰⁹

Diagrama 19.

Clasificarea cadrelor didactice în instituțiile de învățământ primar și secundar general, după vârstă, în anul de studii 2015-2016

Sursa: BNS/ME.

Pe un fundal al reducerii numărului cadrelor didactice din învățământul primar și secundar general, se evidențiază discrepanțe la ocupare în defavoarea vârstei (Diagrama 19). Datele arată o rată de ocupare globală de 42%, formată din totalul persoanelor angajate ce au vârsta de 50-59 ani (27%) și respectiv de peste 60 de ani (15%), comparativ cu o rată globală de 58%, formată din totalul cadrelor didactice angajate ce au vârsta sub 30 de ani (12%), între 30-39 de ani (21%) și 40-49 de ani (25%).

Vârsta medie a cadrelor didactice în învățământ a constituit 45 ani (2015), fiind prognozată până în 2020 o scădere a acesteia cu până la 3 ani, ca urmare a reducerii eșantionului de cadre didactice ce formează azi grupurile de vârstă 50-59 ani și respectiv peste 60 de ani.

206 Ministerul Educației. Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul educației, 2017-2019; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/strategia_sectoriala_de_cheltuieli_in_domeniul_educatiei_2017-2019_0.pdf

207 Ministerul Educației. Programul național pentru dezvoltarea resurselor umane în învățământul general din Republica Moldova 2016-2020, proiect, Chișinău, 2015; <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&id=2674>

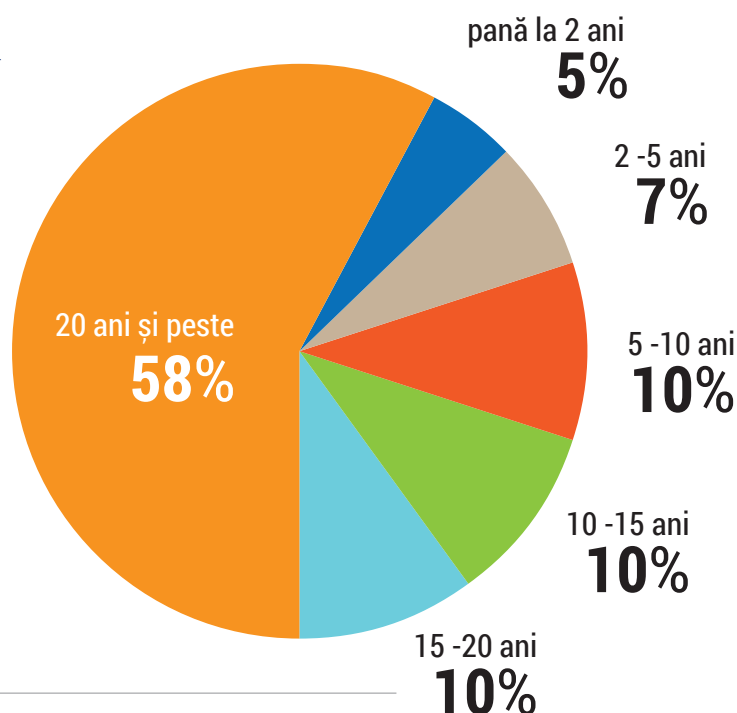
208 Hotărâre de Guvern Nr. 807 din 07.12.2009 pentru aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în unele hotărâri ale Guvernului. Publicat : 15.12.2009 în Monitorul Oficial Nr. 184-186, art. Nr : 89.

209 Ibidem. Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general. Chișinău 2016; http://www.ipp.md/public/files/Proiect_de_document_-_Standarde_Didactice-1.pdf

Diagrama 20.

Clasificarea cadrelor didactice în instituțiile de învățământ primar și secundar general, după vechimea în muncă, în anul de studii 2015-2016

În același timp, o analiză segregată după vechimea în muncă în anul de studii 2015-2016 arată că cea mai mare pondere de 57,9% din total constituie la momentul actual cadrele didactice cu o vechime în muncă de peste 20 de ani (Diagrama 20). Sunt evidente Inegalitățile cu privire la nivelul de instruire în ocupare. Astfel, circa 9,9% din numărul total al cadrelor didactice angajate au studii medii de specialitate, în timp ce 89,8% au studii superioare.²¹⁰ Din perspectiva echilibrului de gen, inegalitățile se consolidează în anul de studii 2015-2016 sub incidența ponderii femeilor angajate – 85,8% față de cea a bărbaților, 14,2%.

Sursa: BNS/ME.

Atragerea cadrelor tinere în învățământ este o prioritate, dar și o problemă pentru instituțiile abilitate în asigurarea educației de calitate. În primul rând, rezultatele optimizării, în special carențele procesului, ca urmare a strategiei de reformare structurală în educație, au fost înregistrate în memoria instituțională a sistemului de educație per ansamblu, adică atât a cadrelor didactice, cât și a beneficiarilor finali (părinții și elevii) inclusiv. Reforma în educație, care a început să fie implementată încă din anul 2009, a prevăzut reducerea personalului non-didactic și a pozițiilor vacante, ca motiv al diminuării servind normele învechite, moștenite din timpurile sovietice, care implicau majorări inutile a numărului de cadre didactice și ne-

didactice în sistem. Optimizarea prevedea în special consolidarea treptată a rețelei școlare prin închiderea școlilor cu clase mici și asigurarea transportului pentru elevi, iar implementarea deplină a acestei măsuri în perioada 2011-2013 trebuia să asigure o reducere cu 2.661 a numărului unităților de personal didactic și cu 1.426 a personalului non-didactic. Într-un final, suma economiilor atingea 136 milioane lei pe an²¹¹. De remarcat și faptul că, în rezultatul optimizării, costurile de protecție socială din domeniul învățământului au trecut în acoperire din veniturile familiei. Prin urmare, depășirea unor percepții complexe despre optimizare atât de către cadrele didactice active și inactive, cât și de către beneficiarii finali este un proces mai lent.

Discrepanțe în participarea copiilor la educație

În conformitate cu obiectivul de dezvoltare durabilă privind asigurarea educației de calitate, se evidențiază două ținte esențiale, ce urmăresc ca până în 2030 să fie asigurat accesul tuturor copiilor la dezvoltarea timpurie de

calitate, îngrijire și educația preșcolară, astfel încât să fie pregătiți pentru învățământul primar, precum și faptul că toate fetele și băieții absolvec învățământul primar și secundar gratuit, echitabil și calitativ.

²¹⁰ Ibidem, p. 13.

²¹¹ Centrul pentru Drepturile Omului din Moldova. Implementarea reformei structurale în învățământ, Raport tematic. Chișinău 2012; http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_tematic_-_reforma_in_invatamant_2222_0.pdf

În acest sens, trebuie remarcat faptul că în ultimii ani (2010-2015) se atestă o rată brută a înrolării în instituțiile de educație timpurie de 13,6%. De asemenea numărul de instituții de educație timpurie este în creștere cu 6,3%. Paralel cu creșterea numărului de copii în instituțiile de educație timpurie se atestă și o creștere a ratei de cuprindere a copiilor în acestea. Dacă în anul 2010 rata de cuprindere a fost de 77,1%, către anul 2015 aceasta a atins nivelul de 83,9%. În special s-a majorat rata de cuprindere a copiilor din mediul urban cu 9,4 puncte procentuale²¹². Discrepanțe se atestă la rata de cuprindere în cazul în care *în medie la 100 de locuri în instituțiile preșcolare revin 86 copii. Cele mai solicitate sunt grădinițele din mediul urban, unde la 100 de locuri revin 101 copii, iar în mediul rural la 100 de locuri revin doar 76 copii.*

Deși în ultimii ani situația privind accesul copiilor la învățământul preșcolar s-a îmbunătățit, rata de înrolare în grădinițe rămâne scăzută. Dezvoltarea serviciilor de educație preșcolară la sate este anevoioasă atât din cauza bugetului limitat sau gestionarea ineficientă a resurselor financiare la nivel local, cât și din cauza nivelului scăzut de conștientizare a importanței investițiilor în copii de la cea mai fragedă vârstă. În același timp, în Raportul ME regăsim că pe parcursul anului 2014-2015, în vederea sprijinirii comunităților dezavantajate pentru asigurarea accesului la programe de educație timpurie, peste 95 mii de copii au beneficiat de condiții mai bune în grădinițe. Au fost deschise 200 grupe noi, respectiv s-a îmbunătățit capacitatea de înrolare în grădinițe cu peste 5.000 locuri. Au fost create noi locuri de muncă pentru circa 600 persoane (educatoare, dădace, ajutoari de educatori, alt personal)²¹³.

Accesul la învățământul preșcolar s-a rezolvat parțial prin deschiderea de centre comunitare de educație timpurie. Totuși, părinții, în special cei din mediul rural, percep instituțiile preșcolare preponderent ca instituții de îngrijire a copiilor, care asigură alimentația, odihna și securitatea copiilor, precum și posibilitatea pentru părinți de a se angaja în câmpul muncii, iar programul redus, de 4-6 ore, dedicat activităților educaționale din centrele comunitare nu satisface cerințele părinților angajați cu zi plină de lucru. Astfel, este nevoie de o diversificare a serviciilor de educație timpurie în funcție de nevoile locale, prin încurajarea dezvoltării serviciilor private în domeniu, inclusiv la nivel de familie.

Potrivit Programului OCDE pentru Evaluarea Internațională a Elevilor (PISA 2009+), în pofida cheltuielilor relativ înalte pentru educație, *performanța elevilor la treapta primară și secundară de educație este sub media OCDE*. De asemenea, din varii motive, nici rezultatele de la treapta superioară de liceu nu sunt îmbucurătoare. Conform studiilor în domeniu²¹⁴, pe parcursul anilor 2000-2013, în ansamblu pe țară, numărul liceelor a crescut aproape de 2,5 ori, de la 183 până la 466 de unități. Această creștere a fost mult mai pronunțată în mediul rural – de aproape 5 ori, comparativ cu o creștere de aproape 2 ori în mediul urban. Experții accentuează faptul că această creștere a numărului de licee a avut loc pe fundalul unei scăderi semnificative a numărului de absolvenți din ciclul gimnazial de învățământ (după rata brută de înrolare, Tabelul 8), fapt ce a dus la anularea de facto a concursurilor de admitere în licee, în special în localitățile rurale și orașele mici. În același context, se observă o scădere a ratei brute de înrolare în învățământul primar, care formează discrepanțe de gen semnificative față de cel gimnazial (Tabelul 9).

Tabelul 8.
Rata brută de înrolare în învățământul gimnazial, în %

Ani	Rata brută total	Rata brută fete	Rata brută băieți	Discrepanța
2007/2008	90.1	90.3	89.8	0.5
2011/2012	86.5	88	87	1.0
2015/2016	82.4	83.1	81.8	1.3

Sursa: BNS

Tabelul 9.
Rata brută de înrolare în învățământul primar, în %

Ani	Rata brută total	Rata brută fete	Rata brută băieți	Discrepanța
2007/2008	94.0	95	93	2.0
2011/2012	93.8	93.2	88	5.2
2015/2016	91.8	92.1	91.4	1.7

212 Ministerul Educației. Analiza statistică generală a sectorului educației pe anii 2010-2015; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/analiza_statistica_generala_a_sectorului_educatiei_pe_anii_2010-2015.pdf

213 Raportul de activitate al Ministerului Educației pentru anul 2015; <http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport-me-2015.pdf>

214 UNICEF. Studiu. Educația de bază în Republica Moldova din perspectiva școlii prietenoase copilului. Chișinău 2009; https://www.unicef.org/moldova/educatia_de_baza_Rom.pdf

Per ansamblu, se semnalează că în mediul rural doar 32 din cele 219 licee au câte cel puțin două clase la fiecare nivel de studii – una cu profil real și alta cu profil umanist. *Însă în mediul rural ponderea liceelor ce nu asigură studii la ambele profiluri este de circa 85%.* Aceste date constituie un argument în plus vizavi de diminuarea calității și competitivității rezultatelor absolvenților de licee din mediul rural. Pentru mulți absolvenți de gimnazii din localitățile rurale, în special pentru cei care provin din familii vulnerabile sau pentru cei cu rezultate modeste la învățătură, liceul local reprezintă o alternativă comodă studiilor în instituțiile de învățământ secundar profesional, „garantând” înmatricularea ulterioară într-o instituție de învățământ superior.²¹⁵

Se atestă diferențe semnificative privind reușita elevilor între liceele din localitățile rurale și cele urbane. Astfel, în anul 2014 rata de promovare a examenului de bacalaureat de către absolvenții liceelor rurale a fost cu 11,8 puncte procentuale mai mică decât cea a absolvenților liceelor urbane: 64,6% și, respectiv, 76,4%. O situație similară se atestă în cazul examenului de bacalaureat: în liceele rurale nota medie este 6,35, iar în liceele urbane – 6,69, diferența constituind 0,34 de puncte. Întrucât admiterea în instituțiile de învățământ superior se face în baza notelor luate de absolvenții de licee la examenul de bacalaureat, în lipsa cotelor urban-rural, absolvenții liceelor rurale au mai puține șanse de a accede în instituțiile de învățământ superior, în special la specialitățile considerate de mulți candidați la studiile superioare și de părinții acestora ca fiind „de prestigiu”.²¹⁶

Discrepanțe privind asigurarea transportului pentru elevi în învățământul primar și secundar general

În perioada 2014-2015, transportul public în raza localității era folosit de către 21,3 la sută din numărul total de școlari, predominând elevii din municipiile Chișinău și Bălți²¹⁷. De asemenea, în cazul localităților rurale, circa 5,7 la sută din elevi vin la școală cu autobuze școlare și transport închiriat de autorități. Transportarea elevilor în anul de referință s-a efectuat cu 274 de autobuze școlare și 66 de autobuze arendate, astfel asigurându-se 100% din necesități. Cu toate acestea, drumul spre școală este unul anevoios pentru sute de copii, în special în spațiile rurale. Unii dintre aceștia, sunt nevoiți să meargă câțiva kilometri pe jos până la școlile de circumscripție, iar în condiții de iarnă acest lucru devine și mai problematic, astfel că unii elevi nu frecventează școala sau o fac mai rar, în funcție de condițiile meteo. Autoritățile locale în mare parte nu au bani pentru a asigura cu transport elevii din localitățile rurale, deși așa ceva este prevăzut în Regulamentul cu privire la transportarea elevilor²¹⁸. Ultimele date oficiale (2015) arată că în localitățile din

Republica Moldova sunt transportați în total 16.971 de elevi, de la toate nivelurile învățământului general, cea mai mare parte dintre aceștia – 85,1% sau 14.456 de elevi – sunt transportați cu autobuze școlare proprii, în timp ce doar 14,9% sau 2.515 de elevi – cu autobuze arendate. Numărul total de unități de transport deținute în prezent constituie 274, în timp ce 66 de unități de transport sunt arendate²¹⁹.

Autoritățile publice locale au responsabilități concrete în sensul asigurării accesului la o educație de calitate. Astfel, în Codul Educației, art. 141, stipulează expres atribuțiile autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea și ale UTA Găgăuzia în domeniul educației: m). „asigură transportarea gratuită a elevilor și cadrelor didactice la și de la instituțiile de învățământ în localitățile rurale, pe distanțe ce depășesc 2 km”²²⁰. *Aceasta acțiune favorizează crearea școlilor de circumscripție, ca măsură de acces la o educație de calitate pentru copiii din mediul rural.*

Discrepanțe privind asigurarea cu servicii TIC și de eficientizare a procesului didactic

Mai multe școli nu dispun de TIC/Internet/table interactive/software educaționale în fiecare clasă/

disciplină școlară pentru eficientizarea procesului didactic. Conform normelor minime de dotare cu

215 Educație pentru o societate a cunoașterii: Cadrul de referință al noului Curriculum național. IPP. Fundația Soros. Chișinău 2015. p. 64; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Cadrul%20de%20Referinta.pdf>

216 Ibidem. p. 67.

217 Ministerul Educației. Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul educației, 2016-2018; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/ssc_2016-2018_text_final.docx

218 Hotărâre dNr. 903, din 30.10.2014, Regulamentului cu privire la transportarea elevilor.

219 Ministerul Educației. Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul educației, 2016-2018.

220 Codul Educației al Republicii Moldova. Cod Nr. 152 din 17.07.2014.

TIC, prevăzute în standarde corespunzătoare, școlile trebuie să dispună de câte un calculator pentru fiecare 20 de elevi (Anexa 21). În multe instituții lipsesc laboratoarele didactice dotate cu materialele necesare la disciplinele științe ale naturii (biologie, chimie, fizică etc.), lipsesc sau nu sunt amenajate săli și terenuri de sport. Astfel, școala devine necompetitivă din punct de vedere tehnologic, iar procesul didactic este teoretizat și neatractiv, fără aplicații

practice în laboratoare, vizite în teren etc. Cadrul didactic are un număr mare de responsabilități simultane: predare calitativă, responsabilitate pentru confortul psihic al copilului în școală și în familie, volumul mare de informații statistice despre elevi solicitate aproape zilnic de la cadrele didactice, cerință, care le răpește pedagogilor un timp considerabil ce ar putea fi folosit pentru activitatea didactică sau de autoperfecționare.

Discrepanțe privind condițiile de muncă

Lipsesc condițiile pentru relaxare sau reflecție. Sistemul educațional se sprijină pe cadrele didactice conștiincioase, iar acestea sunt expuse la „ardere profesională” (professional burnout), din cauza suprasolicității (DRUE)²²¹. De asemenea, nu toate școlile au posibilități de alimentare în cadrul instituției. Date oficiale (2014-2015) arată că toți elevii claselor I-IV au fost alimentați gratuit²²². În anul de studii 2014-2015 în clasele primare au fost înregistrați 135.655 de elevi care au fost alimentați 100% în toate instituțiile de învățământ. Din numărul total de elevi înregistrați în clasele V-IX (158.454 elevi), au fost alimentați doar 15% (23.341 elevi). În 25 de raioane se organizează alimentația elevilor din familiile social-vulnerabile, clasele X-XI²²³. De profesori nici nu se vorbește în acest sens, fie de anumite reduceri la plată pentru masă, fie de pachete sociale.

Una din țintele primordiale ale obiectivului 4 privind asigurarea educației de calitate vizează asigurarea accesului egal pentru toate femeile și toți bărbații la educație tehnică, vocațională și terțiară, inclusiv universitară, accesibilă și calitativă.

În acest sens, trebuie subliniat faptul că unul din factorii ce contribuie la atingerea acestui deziderat constituie diminuarea inegalităților în ceea ce privește participarea la educație după niveluri de instruire profesional-tehnic și superior. Astfel, ponderea cea mai mare de 64% sau 81,7 mii de studenți din totalul de 128,2 mii sunt concentrați în învățământul superior, comparativ cu cel profesional-tehnic, care întrunește per total 36% sau 46,5 mii de elevi. Concentrarea masivă a tinerilor în instituțiile de învățământ superior explică prin faptul că sistem și piața muncii recunosc prioritar calificările din învățământul superior și că o multitudine de instituții publice centrale și locale solicită specialiști cu studii superioare, precum și prin creșterea șanselor de a obține o bursă peste hotare, dar și de imperfecțiunile sistemului profesional tehnic.

În același timp, există o pondere extrem de mare (circa 29%) a tinerilor care nu urmează nici o formă de instruire sau pregătire profesională și care nici nu sunt încadrați în câmpul muncii (rata NEET)²²⁴. Conform specialiștilor, la acest indicator Moldova depășește mult peste media țărilor UE (17,9%), ceea ce confirmă gradul înalt de excluziune socială a tinerilor.

Discrepanțe în educație privind numărul de absolvenți din perspectiva de gen

Dacă în anul 2005 raportul dintre femei și bărbați la absolvirea instituțiilor de învățământ superior constituia 60,8% și respectiv 39,2%, atunci către anul 2015, situația arată o ușoară creștere a ratei femeilor 61,9% față de cea a bărbaților 38,1%. În medie, la 10 mii de locuitori, revin 230 de studenți din instituțiile de învățământ superior, acest indicator fiind în

descreștere semnificativă cu 73 de studenți în perioada 2010-2015.

În ultimii ani (2005-2015) se observă o dinamică esențială a dimensiunii de gen cu privire la numărul de absolvenți ai instituțiilor de învățământ primar și secundar (Diagrama 21), comparativ cu situația din

221 Programul național pentru dezvoltarea resurselor umane în învățământul general din Republica Moldova 2016-2020, proiect, Chișinău, 2015.

222 Notă: Alimentația elevilor în instituțiile de învățământ din republică se organizează în baza Hotărârii Guvernului nr. 234 din 25.02.2005 Cu privire la alimentarea elevilor și Hotărârea Guvernului nr. 849 din 08.10.2014 „Cu privire la modificarea și completarea Hotărârii Guvernului nr. 234 din 08.10.2005” și Ordinul Ministerului Educației nr. 1277 din 30 decembrie 2014 „Cu privire la normele financiare pentru alimentarea copiilor / elevilor în instituțiile de învățământ”, înregistrat la Ministerul Justiției și coordonat de Ministerul Finanțelor.

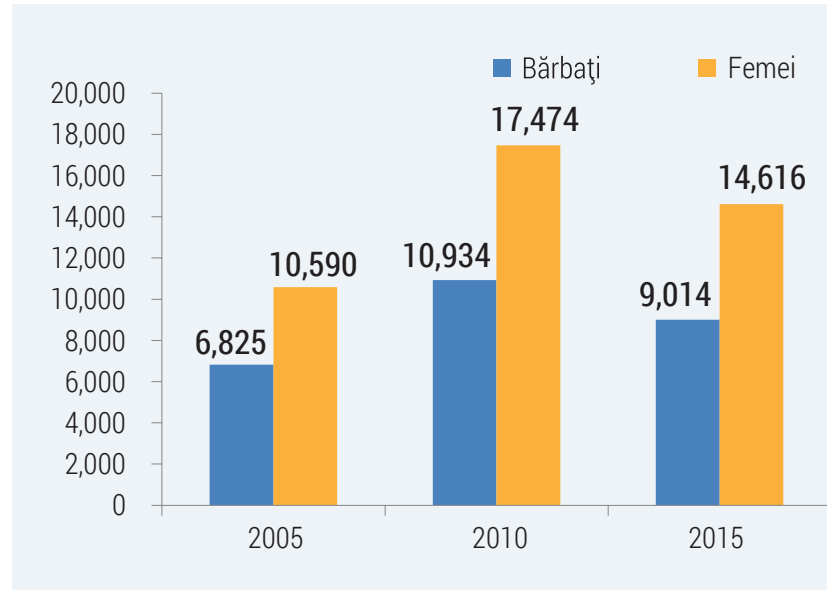
223 Ministerul Educației. Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul educației, 2016-2018.

224 Bucuțeanu-Vrabie, Mariana. Pahomi, Irina. Situația tinerilor în Republica Moldova: de la deziderate la oportunități, Barometrul Demografic, UNFPA Moldova, 2015; http://unfpa.md/images/stories/Barometrul_Demografic_Tineret.pdf

Diagrama 21.

Dinamica coraportului de gen privind numărul de absolvenți ai instituțiilor de învățământ primar și secundar

instituțiile de învățământ secundar profesional. În anul academic 2015-2016, în instituțiile de învățământ secundar profesional coraportul de gen era de 70,7% bărbați față de 29,3% femei. Spre deosebire de anul academic 2004-2005, acest coraport s-a redus cu 22,3% pentru femei și s-a mărit cu 13,4% pentru bărbați. Un coraport esențial similar se atestă și în cadrul colegiilor (Tabelul 10).

Sursa: BNS

Se remarcă discrepanțe pe medii de reședință

Tabelul 10.

Decalajul de gen, elevi/studenți pe ani, instituții de învățământ (2004-2016)

Între elevii instituțiilor de învățământ profesional-tehnic secundar, la începutul anilor de studii. Respectiv, în anul academic 2015-2016 majoritatea elevilor (95,3%) își făceau studiile în instituțiile de învățământ cu sediul în mediul urban, fiind solicitate mai mult de băieți (70,7%); față de anul de studii 2014-2015, ponderea elevilor cu sediul în mediul urban a crescut cu 4,1%.

	Instituții de învățământ primar și secundar general		Instituții de învățământ secundar profesional		Colegii	
	M	F	M	F	M	F
2004/2005	50.13	49.87	60.21	37.79	44.37	55.63
2009/2010	50.14	49.86	68.43	31.57	43.73	56.27
2015/2016	50.76	49.24	70.67	29.33	47.12	52.8

Sursa: BNS

De rând cu inegalitățile de gen și mediu de reședință, în rândul absolvenților se remarcă inegalități de acces pe piața muncii.

Pregătirea absolvenților din universități și din învățământul vocațional/tehnic pentru a fi cât mai competitivi pentru piața muncii constituie un element esențial al sistemului educațional. O provocare importantă în acest sens o reprezintă racordarea formării profesionale în învățământul vocațional/tehnic, bazată pe competențe și valori, la cerințele pieței muncii.

Reforma sistemului vocațional/tehnic lansată în prezent urmărește formarea profesională a muncitorilor calificați, a diverselor categorii de specialiști în conformitate cu cadrul calificărilor și nivelurile sistemului de învățământ. În scopul îmbunătățirii activității sistemului, reforma prevede organizarea lui în două niveluri: pentru absolvenți de gimnaziu la nivel de

școli și licee vocațional/tehnice va exista învățământul secundar vocațional/tehnic, iar pentru absolvenții învățământului liceal și colegii vor activa școli vocațional/tehnice, ce vor consolida treapta învățământului postsecundar vocațional/tehnic²²⁵. Însă din lipsă resurselor financiare, reforma sistemului se tergiversează, ecourile sistemului reflectându-se pe piața muncii, deoarece cele mai multe oportunități de angajare reclamă calificări de nivel inferior – de maestru, muncitori calificați.

În prezent, sistemul de învățământ secundar profesional include 47 de instituții, sau cu 22% mai puține instituții decât în anul de studii 2014-2015, și un contingent de circa 16,0 mii de elevi, dintre care 58,1% înmatriculați în anul 2015-2016 (Diagrama 22). Din numărul total de instituții, 2 sunt școli de meserii, 44 școli profesionale și 1 centru de excelență. Respectiv, în învățământul profesional tehnic postsecundar activează 45 de colegii (2015-2016), dintre care:

în municipiul Chișinău – 19,
în Centru – 7,
în Nord – 15,
în Sud – 2
și în UTA Găgăuzia – 2.

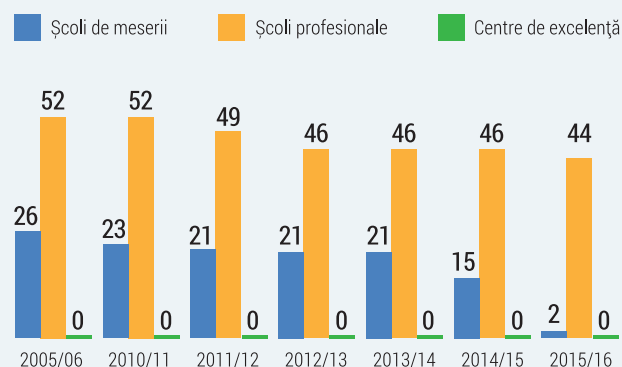
Întrucât pe piața forței de muncă intră mai mulți tineri cu studii superioare, forța de muncă din Republica Moldova devine preponderent înalt calificată, în timp ce mai multe oportunități de angajare sunt pentru absolvenți cu educația vocațională. Dacă e să analizăm evoluția ratei de încadrare în câmpul muncii a absolvenților sistemului vocațional/tehnic, conform ultimei cartografieri, observăm o substanțială reducere a ratei în ultimii ani – de la 63 % în 2010-2011 la aproximativ 50% în prezent, care se explică prin descreșterea gradului de satisfacție a angajatorilor față de calitatea forței de muncă oferită de sistem²²⁶. Respectiv, de gradul de operativitate a realizării reformei depinde gradul participării tinerilor la sistemul educațional vocațional/tehnic și, eventual, intrarea lor pe piața muncii.

Se cuvine să menționăm faptul că grație asistenței partenerilor de dezvoltare lucrurile se mișcă din loc, dinamica fiind orientată spre dezvoltarea învățământului dual profesional tehnic, actualizarea nomenclatorului de meserii prin includerea meseriilor, specialităților noi, modernizarea celor existente și corelarea lor la standardele europene²²⁷. De asemenea, în proces de realizare este validarea și recunoașterea competențelor obținute prin educația non-formală și informală.

Diagrama 22.

Dinamica instituțiilor de învățământ secundar profesional pe indicatori, tipuri de școli și ani

Sursa: BNS

O inegalitate de șanse în accesul la educație este remarcată în cazul copiilor cu nevoi speciale

aceasta devenind mai evident raportată la un șir de documente regulatorii internaționale și naționale²²⁸. Sistemul educațional din țară oferă o gamă limitată de oportunități favorabile dezvoltării intelectuale, fizice, culturale a copiilor cu nevoi speciale. În prezent, din

1340 de instituții de învățământ, doar 77 au fost dotate cu rampe de acces și grupuri sanitare speciale. De asemenea, se atestă că atât cadrele didactice, cât și părinții nu au pregătire specială pentru a integra social copiii cu nevoi speciale. În scopul asigurării șanse-

225 Hotărâre de Guvern Nr. 97 din 01.02.2013 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a învățământului vocațional/tehnic pe anii 2013-2020.

226 Ministerul Educației. GOPA. Rezultatele cartografierii instituțiilor de învățământ secundar profesional și mediu de specialitate, Rezultate cheie Chișinău, iulie 2014; http://www.eu-vet-project-gopa.md/wp-content/uploads/2015/07/Raport_VET_Institutions_Final_3.07.2014.pdf

227 Hotărâre de Guvern nr. 425 din 3 iulie 2015 cu privire la Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al meseriilor/profesiilor și Hotărâre de Guvern nr. 853 din 14 decembrie 2015 cu privire la aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională, al specialităților și calificărilor pentru învățământul profesional tehnic postsecundar și postsecundar nonterțiar.

228 Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990; Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, ratificată prin Legea nr.166-XVIII din 09.07.2010; Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Strategiei Naționale „Educație pentru Toți” pe anii 2004-2015, nr.410 din 04.04.2003; Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011 – 2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.523 din 11.07.2011.

lor egale la serviciile de educație și la serviciile sociale, prin prisma nevoii de eficientizare a cheltuielilor publice, Ministerul Finanțelor estimează cheltuielile necesare pentru prestarea serviciilor de educație incluzivă în funcție de numărul de beneficiari cu cerințe educaționale speciale, tipul de serviciu, unitatea administrativ-teritorială, în baza informației furnizate de ME și MMPSF. Și totuși, recunoașterea oficială și garantarea egalității șanselor la educație și protecție socială oferite prin lege nu sunt condiții suficiente pentru eliminarea inechităților în domeniu. *O sursă de inegalitate rămân a fi și disparitățile socio-economice între diferite medii și categorii sociale.* Realitatea atestă în multe școli un sistem segregacionist de educație, moștenit de la modelul sovietic, statutul școlii fiind determinat de succesele academice ale copiilor, ceea ce presupunea promovarea copiilor cu o reușită școlară bună.²²⁹

Între școlile non-incluzive și cele cu practici incluzive există o diferență de atitudine pe care o manifestă administrația școlii și cadrele didactice față de copiii cu dizabilități, dar și față de părinții acestora. În cazul primelor, poziția personalului școlii este nepăsătoare, iar în școlile incluzive, din contra, comportamentul este responsabil și binevoitor. Unii părinți afirmă că administrația școlilor în care nu se practică educația incluzivă încurajează părinții să-și instituționalizeze copiii sau, în cazul în care copiii sunt integrați în instituția școlară, solicită profesorilor să nu-i implice în activitățile de instruire.²³⁰

În ceea ce privește pachetul minim de servicii de educație incluzivă, acesta se extinde în fiecare an, rămânând însă insuficient. Dacă în anul 2012, în republică funcționau doar 7 servicii raionale/municipale de asistență psihopedagogică, apoi în 2015 numărul acestora a crescut până la 35 de unități. Iar numărul cadrelor didactice de sprijin a crescut de la 100 de persoane în 2012 la 865 în 2015. Însă raportate la numărul de copii și școli, aceste cifre nu acoperă nici pe departe nece-

sarul, luând în considerare că în anul de învățământ 2014-2015 erau încadrați în învățământul general peste 8500 de elevi cu nevoi speciale.

Un rol important în școlarizarea copiilor cu dizabilități revine insistenței părinților și existenței centrelor de educație incluzivă. Centrele de educație incluzivă s-au deschis preponderent acolo unde au fost demarate proiecte cu finanțare extrabugetară. Integrarea copiilor în instituțiile unde nu au fost create servicii este o provocare. În bugetul pe anul 2014 au fost incluse 35,7 ml. lei pentru crearea și dotarea centrelor de resurse pentru educație incluzivă (65,0 mii lei). Mijloacele financiare au fost distribuite pe raioane în funcție de numărul de instituții de învățământ secundar general. Pentru anul 2014, în buget au fost prevăzute 32,0 mil. lei pentru asigurarea copiilor cu CES cu cadre didactice de sprijin. Mijloacele financiare pentru salarizarea cadrelor didactice de sprijin au fost distribuite în funcție de numărul (40%) instituțiilor de învățământ secundar general din fiecare UTA, la situația de la sfârșitul anului 2012. Astfel, dacă în 2012 existau 354 asemenea centre, în 2015 numărul acestora a crescut până la 737. Cu toate acestea, raportat la numărul total de instituții de învățământ preuniversitar – 2.899 – numărul lor este insuficient.

Inechitatea educațională este favorizată și de atitudinile părinților celorlalți copii din clasă față de copiii cu CES. Potrivit specialiștilor, părinții celorlalți copii nu au o atitudine pozitivă față de faptul că alături de copilul lor învață și un copil cu CES. Unii părinți refuză ca un copil cu CES să stea în bancă cu copilul lor, „fiindcă învață rău”. Din experiența celor intervievați, părinții copiilor sănătoși își motivează reticența prin următoarele argumente: comportamentul copiilor cu dizabilități îi stresează pe cei sănătoși; profesorul acordă o bună perioadă de timp și atenție specială copilului cu CES în detrimentul celorlalți colegi de clasă; copiii cu CES fac gălăgie²³¹.

Educația incluzivă deficitară se atestă și în raport cu populația de etnie romă

care se consideră că este săracă mai ales din cauza faptului că nu a studiat și, prin urmare, este ignorată de autorități, nu poate participa pe piața muncii și nu poate depăși sărăcia. În prezent există o discrepanță semnificativă între rata de alfabetizare a populației de etnie romă și cea a restului populației. Romii înregistrează o rată mai înaltă de analfabetism, un nivel mai redus al

educației, o cuprindere redusă în învățământ și o rată mai înaltă a abandonului școlar. Fiecare al cincilea rom nu poate să scrie și nici să citească (21%). Copiii romi cu vârsta cuprinsă între 7 și 15 ani, în proporție de 43% nu frecventează școala, comparativ cu cca 6% în cazul populației non-rome. În învățământul gimnazial sunt înscriși doar 45% dintre copiii romi, iar la nivel mediu

229 Educație pentru o societate a cunoașterii: Cadrul de referință al noului Curriculum național. IPP, Fundația Soros. Chișinău 2015; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Cadrul%20de%20Referinta.pdf>

330 Cara, Angela. Implementarea educației incluzive în Republica Moldova. Studiu de politici publice. IPP, Chișinău, 2014; http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/Studiu_Cara_Angela.pdf

231 Malcoci, Ludmila, Chistruga-Sînchevici, Inga. Impactul programului "Comunitate incluzivă - Moldova" asupra beneficiarilor. Studiu sociologic, Keystone Human Services International Moldova Association, Chișinău 2013; <http://www.keystonemoldova.md/assets/documents/ro/publications/BIA.pdf>

și liceal – doar 20%. Persoanele cu studii superioare constituie doar 4% din totalul populației de etnie romă, comparativ cu 38% din populația non-romă.²³²

Rata scăzută a frecventării instituțiilor de învățământ se datorează lipsei posibilităților financiare pentru sprijinirea studiilor copiilor de etnie romă, problemelor de sănătate ale copiilor, infrastructurii școlare subdezvoltate în localitățile preponderent populate de romi, efortului redus al părinților în încurajarea copiilor de a studia, precum și căsătoriilor timpurii și discriminării în școli²³³. Totodată, există puține instituții de învățământ în care să fie concentrați doar copiii romi, prin aceasta evitându-se efectul negativ al segregării și formării atitudinilor discriminatorii față de acești copii. Rămâne alarmantă situația copiilor din localitățile intens populate de romi, unde numărul de elevi în școli este mult sub media pe republică. Mai mult, atitudinea deseori antipatică față de acești copii îi determină frecvent pe ultimii să abandoneze școala. În pofida unor activități de motivare și de creare a condițiilor favorabile pentru înscrierea copiilor romi în instituțiile de învățământ, rata de încadrare în învățământul primar, gimnazial și universitar rămâne extrem de scăzută.²³⁴

Procesul de asigurare a calității educației îi afectează pe toți și, respectiv, ar trebui să îi responsabilizeze pe toți în egală măsură. Rata scăzută a frecventării instituțiilor de învățământ se datorează lipsei posibilităților

financiare pentru sprijinirea studiilor copiilor, problemelor de sănătate ale copiilor, precum și a condițiilor nefaste la care sunt expuși copii ca rezultat al curențelor din sistem. Rămâne alarmantă situația copiilor și cadrelor didactice din localitățile rurale. Iar acolo unde nu există o instituție de învățământ primar, elevii sunt nevoiți să parcurgă distanțe lungi pe jos până la cea mai apropiată școală, punându-și astfel în pericol sănătatea, în special în condiții de timp nefavorabile și pe drumuri practic inexistente. Inegalitatea de șanse a copiilor din mediul rural, când părinții nu-și permit să procure literatură suplimentară, rechizite necesare din cauza bugetului mic per gospodărie, în mod evident, afectează calitatea studiilor. Însă e știut că doar o generație educată și sănătoasă are un viitor prosper.

Rămâne nefastă și situația privind calitatea educației vocațional/tehnice, care determină pe mulți tineri să urmeze studii superioare. Însă piața muncii nu este pregătită pentru a face față unei asemenea abundențe a forței de muncă cu studii superioare. Angajatorii tind să accepte absolvenți cu studii superioare chiar și pentru posturi care nu necesită o calificare superioară²³⁵. Astfel, asigurarea reformei în sectorul vocațional/tehnic este un imperativ mai mult decât actual pentru a pregăti o forță de muncă competitivă și calificată, în conformitate cu cerințele pieței muncii.

ACCESUL LA SERVICII DE SĂNĂTATE

Accesul la serviciile de sănătate, ca și la cele de educație, este statuat la nivel legislativ și garantat de stat, fiind considerat un drept fundamental. Cu toate acestea, sistemul de sănătate întâmpină unele dificultăți de ordin financiar și sistemic, ce creează anumite discrepanțe în acoperirea cu servicii de calitate a populației. În același timp, accesul la servicii de sănătate este o dificultate pentru anumite grupuri sociale din cauza condițiilor socio-economice precare cu care acestea se confruntă.

Populația solicită servicii de sănătate, bazându-se pe diferiți factori socio-economici și culturali, care influențează modul în care sunt percepute nevoile ei. Deciziile autorităților au loc în contextul disponibilității, accesibilității și calității oferite (reală sau percepută) a unui șir de servicii. Pentru a asigura un nivel înalt de acoperire efectivă, intervențiile trebuie să fie disponibile, accesibile,

acceptabile și efective. Iar inegalitățile în realizarea acestora sunt reflectate în multiple rapoarte²²⁶.

În general, se evidențiază trei tipuri de inegalități în domeniul serviciilor de sănătate, examinate în acest raport:

- *inegalități în disponibilitatea serviciilor de sănătate;*
- *inegalități în accesibilitatea serviciilor de sănătate;*
- *acceptabilitatea redusă a serviciilor de sănătate drept urmare a unor inegalități.*

Inegalități în disponibilitatea serviciilor de sănătate

Indicatorul disponibilității examinează în ce măsură sunt suficiente resursele pentru furnizarea unui serviciu.

232 Cantarji, Vasile. Vremisi, Maria. Toartă, Viorica. Vladicescu, Natalia. Romii din Republica Moldova în comunitățile locuite preponderent de romi. ONU. Chișinău 2013; https://www.unicef.org/moldova/ro/Raport_ROMA_rom2013.pdf

233 Ibidem, p. 23.

234 Hotărâre de Guvern Nr. 494 din 08.07.2011 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni privind susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2011-2015.

235 Ganta, Vladimir. Shamchiyeva, Leyla. Tranziția tinerilor și tinerilor spre piața muncii în Republica Moldova. Seria de publicații Work4Youth Nr. 38. Biroul Internațional al Muncii. Geneva. Iulie 2016. p. 4; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_536294.pdf

236 Whitehead, Margaret. Dahlgren, Göran. Concepts and principles for tackling social inequities in health: Levelling up Part 1. World Health Organization 2006; http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/74737/E89383.pdf

Infrastructura.

Asistența medicală primară (AMP). Calitatea condițiilor în care se prestează serviciile medicale AMP diferă de la un raion la altul, în special mediul urban în comparație cu cel rural, indicând anumite inegalități de a primi asistență în condiții renovate și conforme standardelor contemporane pentru locuitorii diferitelor regiuni.

În anul 2015 erau înregistrate 259 instituții AMP, care, pe parcursul ultimilor 10 ani, au beneficiat parțial de renovări substanțiale în cadrul unui proiect finanțat de Banca Mondială și cu contribuții din partea APL-urilor (2009-2010). Totuși, circa jumătate din instituții nu au fost renovate niciodată și 80% din numărul total al instituțiilor nu sunt conectate la sistemele de aprovizionare cu apă și de canalizare²³⁷.

Instituții spitalicești. Peste 50% din capacitatea specializată și spitalicească este concentrată în Chișinău, ceea ce indică posibilități mai reduse a populației rurale de a avea acces echitabil la aceste servicii. Chiar dacă, începând cu 2004, numărul spitalelor s-a redus, instituțiile de nivel secundar și terțiar nu au fost restructurate, păstrând dublări semnificative și un sistem dezavantajos. Majoritatea spitalelor nu au fost supuse lucrărilor de renovare, au încăperi învechite, nu îndeplinesc cerințele de igienă și de control a infecțiilor intraspitalicești. Secțiile de reanimare nu au condiții pentru a oferi servicii moderne de terapie intensivă²³⁸. Aceste condiții generează inechități considerabile pentru populația din regiunile rurale, pentru care nu sunt disponibile servicii medicale de calitate. Nu este realizată reforma care ar îmbunătăți eficiența serviciilor spitalicești, reevaluarea rolului spitalelor raionale, care urmează să funcționeze drept spitale comunitare. Toate acestea mențin prezența unor inegalități considerabile pentru populația care are nevoie de astfel de servicii, dar care nu sunt disponibile la moment. Sistemul sănătății nu are suficient dezvoltate serviciile necesare anumitor grupuri de pacienți, cum ar fi cei cu maladii cronice de lungă durată, pacienții incurabili, în stadii terminale ale bolii. Există doar câteva secții de asistență paliativă și de geriatrie la nivel de țară. Beneficiarii acestor servicii sunt pacienți în situații foarte vulnerabile, cărora le este redus sau refuzat accesul la asistența calificată necesară, ei rămânând în condiții de lipsă a îngrijirii medico-sociale și psihologice, în suferință și durere din cauza unui management insuficient al terapiei durerii.

Farmacii. Distribuția geografică a farmaciilor comunitare este neuniformă. Există diferențe importante între orașe și raioane – în Chișinău și Bălți numărul farmaciilor a crescut semnificativ (147 în 2007 și 683 în 2015); în raioane numărul farmaciilor comunitare și a filialelor acestora s-a redus brusc. De exemplu, doar în anul 2014 și-au încetat activitatea 225 filiale ale CMF, iar dintre cele 123 de farmacii comunitare, care s-au deschis în anul 2015, cele mai multe, 41 la număr, sunt amplasate în raza municipiului Chișinău, 32 în zona de nord, 26 în sudul țării, 21 în RDD „Centru” și alte 3 în UTA Găgăuzia (Anexa 5). Reducerea numărului de farmacii a condus și la o modificare a numărului de persoane care se deservesc la o farmacie, implicit și la reducerea accesului populației din regiunile rurale la serviciile farmaceutice, generând o inegalitate evidentă pentru populația acestor regiuni. Farmaciilor din unele raioane le revine un număr dublu față de media calculată pe republică (3.123), iar pe alocuri (Nisporeni) chiar un număr de 3 ori mai mare de locuitori²³⁹ (Anexa 6).

Dotare și echipamente

Populația din regiunile rurale are șanse mult mai mici de a beneficia de servicii de diagnostic și tratament prin echipamente și utilaje performante. Participanții la discuții din cadrul unui studiu calitativ²⁴⁰ au afirmat că la nivel rural capacitățile de diagnosticare, de laborator și echipamentele sunt destul de limitate, cele mai bune fiind în Chișinău. *Populația consideră că există diferențe mari în calitatea serviciilor de laborator și a rezultatelor examinărilor radiologice.* Astfel, cei care își cu posibilități financiar, preferă și își pot permite să plece la Chișinău pentru a-și face testele.

Lucrătorii medicali care au abandonat sistemul sănătății și/sau republica, remarcă în majoritatea cazurilor că printre factorii demotivanți pentru exercitarea profesiei în regiunile rurale este dotarea insuficientă și echipamentele depășite²⁴¹. Dotarea spitalelor raionale este de asemenea depășită²⁴². Aceste constatări indică gradul înalt de inechitate privind accesul la servicii medicale performante pentru populația din regiunile rurale. Lipsa echipamentului și dotarea depășită sporește rata riscului unor diagnosticări greșite sau întârziate, a intervențiilor cu un nivel mai înalt de complicații și, astfel, scade șansa și/sau durata de însănătoșire a pacienților internați în aceste instituții.

237 Ciurea, Daniel. Dezvoltarea unui Master Plan pentru Infrastructură și Resurse Umane din sistemul de Asistență Medicală Primară. Moldova. Raport. Septembrie 2007: http://www.ms.gov.md/sites/default/files/proiecte_desfasurare/proiectul_servicii_de_sanatate_si_asistenta_sociala_grand_phrd_0.pdf

238 Ministerul Sănătății. Planul Național General al Spitalelor 2009-2018. Raport Final; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/proiecte_desfasurare/planul_national_general_la_spitalelor_2009-2018_0.pdf

239 Ministerul Sănătății. Agenția Medicamentului și Dispozitivelor Medicale. Resursele și activitatea sistemului farmaceutic din Republica Moldova. Anuar statistic 2014. Chișinău 2014; <http://amed.md/sites/default/files/Media%20centru/ANUAR%202014%20final.pdf>

240 Organizația Mondială a Sănătății. Bariere și factori ce facilitează accesul la serviciile de sănătate în Republica Moldova. Seria de lucrări în domeniul politicilor de sănătate Nr. 9. Copenhaga, Biroul Regional pentru Europa al OMS, 2012; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/bariere_si_factori_ce_faciliteaza_accesul_la_servicii_de_sanatate_in_republica_moldova.pdf

241 Idem. Health workers originating from the Republic of Moldova who live and work in Romania. Republic of Moldova Health Policy Paper Series No. 13. Copenhaga, 2014; http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/254623/MDA-study-Health-workers-originating-Moldova-live-and-work-in-Romania-FINAL-VERSION-KEYWORDS-2.pdf; Idem. Health Workers from the Republic of Moldova: Changing Professions. Republic of Moldova Health Policy Paper Series No. 18. Copenhaga, 2015; http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/277414/MDA-report-Changing-professions-ENG.pdf?ua=1

242 Ministerul Sănătății. Planul Național General al Spitalelor 2009-2018. Raport Final.

Marea parte a echipamentului folosit în asistența oncologică este uzat moral și tehnic. Astfel, un pacient diagnosticat cu cancer din Republica Moldova are șanse mult mai mici de însănătoșire și restabilire în câmpul muncii decât un pacient cu același diagnostic dintr-o țară cu economie dezvoltată. Tratatamentul oncologic se face doar la Institutul Oncologic din Chișinău și, parțial, în Bălți, ceea ce indică o centralizare puternică a serviciului și, respectiv, un acces mai redus al pacienților din regiunile rurale²⁴³.

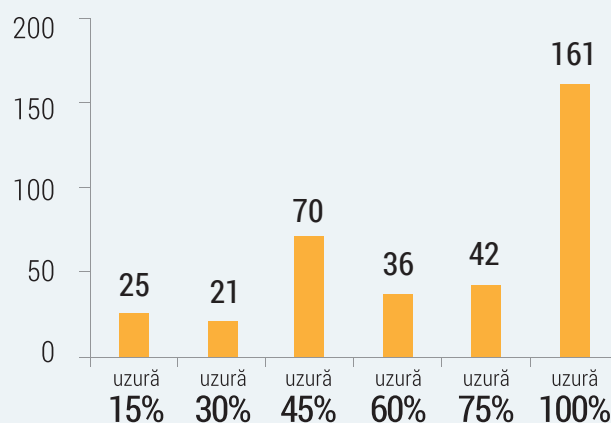
O inechitate semnificativă se atestă și în domeniul acordării serviciilor medicale de urgență, care sunt acoperite integral de asigurările medicale pentru toată populația. Din totalul necesar de autosanitare la nivel de țară (455 ambulanțe) sunt disponibile doar 355

vehicule, dintre care peste 80% de unități au gradul de uzură peste 70%, ceea ce ar trebui să inițieze decontarea lor²⁴⁴ (Diagrama 23). Menționăm că potrivit legislației în vigoare²⁴⁵ transportul sanitar specializat nu poate fi folosit pentru exploatarea în cadrul serviciului de asistență medicală de urgență în cazul în care coeficientul de uzură depășește 50%. Totuși, acesta este folosit în deservirea populației, ceea ce indică o inegalitate pentru populația rurală în asistența de urgență oferită fără echipamentul necesar²⁴⁶, care ar salva viața sau ar micșora riscul unor complicații ireversibile. Din cauza lipsei echipamentului necesar, pacienților gravi li se stabilește statutul de pacient netransportabil, ceea ce scade șansa de supraviețuire și de reducere a complicațiilor survenite după urgențele medicale suportate de acești pacienți.

Diagrama 23.
Grad de uzură a transportului sanitar

■ Numărul de autosanitare

Sursa: Datele oferite de Centrul Național de Asistență Medicală Urgență Prespitalicească, 2016.

Resurse umane.

Studiile recente indică o migrație masivă a cadrelor medicale din regiunile rurale peste hotarele țării, acest exod reducând posibilitatea populației de a avea acces la serviciile medicale necesare. Se atestă o distribuție neuniformă din punct de vedere geografic și pe nivelurile asistenței medicale. Chișinău și Bălți au un indicator dublu de medici în comparație cu restul țării²⁴⁷.

Asistența medicală primară²⁴⁸. Conform normativelor²⁴⁹, este fixat criteriul de 1 medic de familie la 1500 de locuitori (6,6 medici la 10000 de locuitori) și 13,2 asistenți ai medicului de familie în localități urbane la 10000 de locuitori; în localități rurale – de la 13,2 până la 19,8 medici la 10000 de locuitori. La nivel de țară se constată 4,8 medici de familie la 10000 de locuitori, cu mult mai puțin decât media pe UE (Diagrama 24).

243 The Ministry of Health. Decentralization of chemotherapy and radiotherapy services within hospital health care. Final Report, April. 2013; http://old.ms.gov.md/_files/14322-Decentralization%2520of%2520chemotherapy%2520-%2520intermediate%2520report.pdf

244 Notă: Date oferite de Centrul Național de Asistență Medicală Urgență Prespitalicească.

245 Hotărâre de Guvern pentru aprobarea Programului de stat privind dezvoltarea Serviciului de Asistență Medicală Urgență pe anii 2006-2010 Nr. 564 din 22.05.2006. Publicat: Monitorul Oficial Nr. 087 din 09.06.2006, art. Nr. 645.

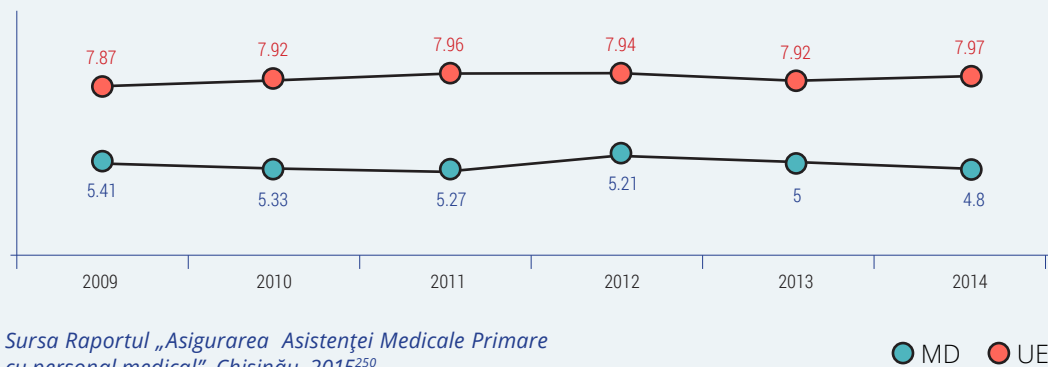
246 Notă: În caz de urgențe medicale pentru pacienții din localitățile rurale echipamentul din ambulanță este unica șansă uneori de a le se acorda ajutorul în timpul convenit, deoarece deplasarea spre o instituție medicală poate lua mai mult timp, 30-45 min. decât în cazul unei urgențe în oraș, când pacientul este transportat repede în instituția medicală (10-15 min).

247 World Health Organization. Health workers originating from the Republic of Moldova who live and work in Romania. Copenhagen, 2014 și Idem. Health Workers from the Republic of Moldova: Changing Professions. Copenhagen, 2015.

248 Ministerul Sănătății. Centrul Național de Management în Sănătate. Asigurarea Asistenței Medicale Primare cu personal medical. Chișinău, 2015; <http://www.cnms.md/sites/default/files/Asigurarea%20Asisten%C5%A3ei%20Medicale%20Primare%20cu%20personal%20medical.pdf>

249 Notă: Normativele aprobate prin ordinul Ministerului Sănătății nr. 1582 din 30.12.2013.

Diagrama 24.
**Asigurarea cu medici de familie în Republica Moldova
și media pe UE (la 10.000 locuitori)**

În unele raioane ale țării acest indicator ajunge de la 2,6 până la 3,5 medici de familie la 10.000 de locuitori; astfel, un medic de familie va deservi peste 2.500 de locuitori. Asemenea situații vor compromite calitatea serviciilor medicale acordate, vor reduce accesul populației la serviciile de AMP, vor spori gradul de nemulțumire a pacienților și vor influența negativ indicatorii sănătății populației.

Servicii specializate. Populația din regiunile rurale are șanse mai mici de a primi asistența medicală specializată din cauza lipsei specialiștilor la acest nivel. Se remarcă un decalaj semnificativ în asigurarea cu medici specialiști în instituțiile rurale versus celor urbane. De exemplu, gradul de asigurare cu cardiologi la 10000 locuitori în regiunile rurale este de 0,2 în comparație cu 0,5 în municipii. Aceeași situație se observă și în asigurarea cu oftalmologi, otolaringologi. Un decalaj esențial se atestă în asigurarea cu medici obstetricieni, ginecologi (la 10.000 de locuitori, pe municipii – 2,1 și pe raioane – 0,8), medici pediatri (la 10.000 de locuitori, pe municipii – 1,3 și pe raioane – 0,6) și medici neurologi (la 10.000 de locuitori, pe municipii – 0,8 și pe raioane – 0,3). Se remarcă o discrepanță semnificativă și în asigurarea cu stomatologi (la 10.000 de locuitori, pe municipii – 2,5 și pe raioane – 1,4). Luând în considerare indicatorii înalți ai morbidității prin TBC, se constată o situație alarmantă în asigurarea cu medici ftiziopneumologi, în special la nivel raional. În unele raioane un medic ftiziopneumolog deservește în medie de la 20.000 la 25.000 de locuitori, pe când în altele, deservește de la 50.000 la 100.000 de locuitori²⁵¹. Lipsa specialiștilor în instituțiile medicale rurale reduce semnificativ dis-

ponibilitatea și accesibilitatea serviciilor specializate pentru pacienții cu anumite probleme de sănătate din unele regiuni rurale, ceea ce duce la lipsa controalelor preventive specializate, lipsa monitorizării, depistarea tardivă a maladiilor, fapt ce implică un risc mărit de invaliditate și mortalitate precoce a populației cu impactul economic și social corespunzător.

Inegalități în accesibilitatea serviciilor de sănătate

Serviciile disponibile trebuie să fie situate la o distanță rezonabilă pentru cei care urmează să beneficieze de ele.

Indicele geografic al accesului la servicii medicale nu este uniform în toată țara. Pentru locuitorii din zonele rurale, distanța medie până la un spital raional constituie 19,8 km (media este de 17 km). Distanțele lungi, procentajul foarte mic (9%) de drumuri satisfăcătoare și insuficiența serviciilor de transport limitează accesul la asistență medicală specializată pentru unele grupuri de populație, în special pentru familii cu copii mici, pensionari sau șomeri²⁵².

Limitarea accesului la servicii medicale induce inegalitate pentru copii din regiunile rurale, cu urmări grave asupra sănătății și vieții lor. O examinare a deceselor copiilor sub 5 ani la domiciliu a demonstrat că în majoritatea cazurilor decese s-au produs în urma traumelor sau otrăvirilor (81%), printre locuitorii rurali (74,1%) și au fost asociate cu starea socio-economică și neglijența față de copii. Jumătate dintre copii au avut simptome vizibile de boală în decursul a 24 ore până la deces, însă părinții nu s-au adresat după asistență medicală din motive de cunoștințe insuficiente, lipsă a

250 Ministerul Sănătății. Raport. Asigurarea Asistenței Medicale Primare cu personal medical. Chișinău, 2015.

251 Centrul Național de Management în Sănătate. Anuarul statistic a sistemului de sănătate din Moldova 2015; <http://www.cnms.md/ro/rapoarte>

252 UNICEF Moldova. Situation analysis of vulnerable, excluded and discriminated children in Moldova. Chișinău,

legăturii telefonice, distanță mare până la instituția medicală și frica internării în spital²⁵³.

Mulți pacienți se auto-îndreaptă la asistența medicală terțiară, considerând problematic sistemul de îndreptări între nivelurile asistenței medicale. Pacienții se confruntă cu rânduri lungi la nivel raional și, uneori, pierd zile, călătorind pentru programări și vizite și colectând toate testele necesare, până ar putea consulta un specialist. Drept urmare, populația se descurajează și, fie recurge la auto-tratare, amână sau refuză asistența în general, fie folosește contacte individuale. Pacienții mai înstăriți preferă să plece direct la Chișinău. În general, se consideră că serviciile nu sunt organizate bine – sunt destul de incomode pentru pacienți, pot fi dublate și nu sunt cost-eficiente²⁵⁴.

Accesul limitat al populației din regiunile rurale la servicii de screening și metode contemporane de diagnostic condiționează depistarea tardivă a cazurilor de cancer. Peste 60% din cazurile noi depistate de cancer sunt în stadii tardive (stadiile 3 și 4)²⁵⁵, fapt ce indică o inegalitate în rândurile populației a accesului la servicii de informare despre sănătate, metode de diagnostic, prevenție și profilaxie a bolilor.

Accesibilitatea fizică generală a medicamentelor în Moldova este redusă atât în sectorul public (accesibilitatea medie de 51,2%), cât și în cel privat (accesibilitatea medie 58%). Accesibilitatea fizică este îndeosebi de redusă pentru produsele originale și puțin mai bună pentru cele mai ieftine generice. Accesibilitatea în mediul rural este mai redusă decât în urban.²⁵⁶

Resursele financiare sunt o precondiție importantă în stabilirea accesului la servicii stomatologice. Un studiu a realizat în 2012 a demonstrat că serviciile stomatologice sunt accesate preponderent de populația mai bine asigurată – 11,9% față de 4,4% în cazul persoanelor mai puțin asigurate. Populația cu un nivel mediu de asigurare s-a adresat la medicul stomatolog în proporție de 2,3 la sută²⁵⁷.

Asigurarea medicală obligatorie

Conform legislației în vigoare, statul garantează dreptul la ocrotirea sănătății și la un minimum gratuit de servicii medicale. Însă, în pofida introducerii în anul 2004 a asigurării obligatorii de asistență medicală, sistemul încă nu acoperă circa 15% din populație (Anexa 7). De asemenea, persistă probleme grave ce limitează accesul la servicii și care nu au fost eliminate prin introducerea unui sistem de asigurări obligatorii: plățile neoficiale, nivel scăzut de satisfacție pentru calitatea serviciilor, ineficiența cheltuielilor fondurilor publice și a modului de funcționare a furnizorilor serviciilor de sănătate, un me-

canism de finanțare și acreditare a instituțiilor medicale insuficient dezvoltat. Chiar și după propunerea unor reduceri la prețul poliței, schimbările mici în proporția celor care se auto-asigură prezintă dovezi că prețul nu este un factor determinant pentru auto-asigurare. La data de 31.12.2015, numărul persoanelor asigurate în sistemul AOAM constituia 2.571.960 de persoane, dintre care numai 1,9% constituiau persoanele care s-au asigurat în mod individual (Diagrama 25). În comparație cu anul 2014 numărul persoanelor care s-au asigurat în mod individual a scăzut în 2015 simțitor (Diagrama 26). În comparație cu anul 2014 numărul persoanelor care s-au asigurat în mod individual a scăzut în 2015 simțitor (Diagrama 26).

Diagrama 25.

Cota persoanelor asigurate din totalul populației, (%)

Sursa: Rapoartele anuale ale Companiei Naționale de Asigurări în Medicină

Unul din motivele diminuării ține de prevederea legislativă potrivit căreia persoanele care nu se află în țară mai mult de 183 de zile pe parcursul anului calendaristic nu sunt obligate să achite prima de AOAM în sumă fixă²⁵⁸.

Diagrama 26.

Numărul persoanelor care s-au asigurat în mod individual

Sursa: Rapoartele anuale ale Companiei Naționale de Asigurări în Medicină.

253 Ibidem, 2011, p. 57.

254 Biroul Național de Statistică. Accesul populației la serviciile de sănătate. Rezultatele studiului în gospodării. Sinteză. Chișinău, 2013; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/proiecte_desfasurare/rezultatele_studiului_bns_in_gospodarii_-_accesul_populatiei_la_serviciile_de_sanatate_2012.pdf

255 Idem. Anuarul statistic a sistemului de sănătate din Moldova 2015; <http://www.cnms.md/ro/rapoarte>

256 Organizația Mondială a Sănătății. Accesibilitatea fizică și economică a medicamentelor și evaluarea sistemelor de calitate pentru prescrierea medicamentelor în Republica Moldova. Seria de lucrări în domeniul politicilor de sănătate Nr. 6. Copenhaga, Biroul Regional pentru Europa al OMS, 2012; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/accesibilitatea_fizica_si_economica_a_medicamentelor_in_republica_moldova.pdf

257 Biroul Național de Statistică. Accesul populației la serviciile de sănătate. Rezultatele studiului în gospodării. 2013.

258 Compania Națională de Asigurări în Medicină. Raport privind executarea Fondurilor Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală în anul 2015; http://www.cnam.md/httpdocs/editorDir/file/RapoarteActivitate_anuale/2016/Raport-executarea-FAOAM-2015_ro.pdf

Inechitățile constatate reies din rezultatele unor studii care reflectă atitudinile negative ale populației față de sistemul actual de asigurări medicale. Fiecare cetățean care lucrează achită din salariul său 4,5 % pentru asigurările de sănătate. Persoanele care își procură de sine stătător polița de asigurare medicală au achitat în 2015 câte 4056,0 lei (Anexa 7).

Cele mai mari beneficii percepute au fost lipsa necesității de a plăti pentru patul spitalicesc, accesul sporit la lista medicamentelor compensate, în special pentru copiii sub 5 ani și pentru pacienții cu diabet zaharat și hipertensiune arterială. În același timp, polița de asigurare medicală nu garantează acoperirea tuturor nevoilor de sănătate.

Dacă persoanele asigurate se bucură de anumite beneficii, cei care trebuie să procure independent polița de asigurare (lucrătorii agricoli, muncitorii informali, imigranții) consideră că ei trebuie să plătească pentru asistența medicală și de aceea asigurarea medicală nu le este utilă, chiar și la doar 25% din preț. Persoanele care se auto-asigură tind să procure polița de asigurare medicală doar atunci când simt că vor avea nevoie de ea, astfel există selecție adversă semnificativă și, chiar și în aceste condiții, ei nu sunt satisfăcuți de acoperire, considerând că asigurarea medicală este o risipă de bani, dacă nu au folosit nici un serviciu medical pe parcursul anului respectiv. Persoanele angajate se consideră în situație inechitabilă și nu înțeleg principiul solidarității – ei ar dori un sistem de asigurări medicale, care să le permită mai degrabă să acumuleze banii lor într-un fond privat pentru asistență personală, decât să-i subvenționeze pe cei săraci. Pacienții asigurați mai înstăriți de asemenea nu sunt satisfăcuți de beneficiile asigurării medicale, dorind un pachet diferențiat de asigurări medicale pentru cei ce pot să contribuie mai mult, ca să acopere un pachet mai extins, oferind o calitate mai bună și fără plăți suplimentare. Persoanele asigurate consideră că primesc asistență medicală de un standard mai jos, nu au atitudinea dorită din partea medicilor, stau în rânduri mai lungi și urmează un flux foarte birocratic, cu multe restricții și puține beneficii, în comparație cu cei care plătesc direct din buzunar²⁵⁹.

Plățile din buzunar și protecția financiară

Ponderea plăților din buzunar în cheltuielile totale pentru sănătate, precum și rata populației afectate de cheltuieli excesive pentru sănătate servesc drept

indicatori de măsurare a barierelor financiare pentru accesibilitate. Studiile realizate în domeniu confirmă că marea majoritate a populației este nevoită să suporte plăți suplimentare, chiar dacă sunt în posesia poliței de asigurare medicală. Majoritatea plăților sunt pentru procurarea medicamentelor (70-85%) și pentru serviciile de diagnostic. Conform Conturilor Naționale de Sănătate, din totalul cheltuielilor în sănătate, 46,6% sunt acoperite de către gospodăriile casnice, dintre care circa 73% constituie cheltuieli pentru medicamente și bunuri medicale furnizate pacienților în ambulatoriu²⁶⁰.

În cadrul unui studiu asupra calității și accesibilității serviciilor medicale spitalicești²⁶¹ s-a constatat că cca 17,8% dintre persoanele spitalizate au raportat că au procedat cel puțin o dată la plăți formale din buzunar pentru unele servicii spitalicești. Cele mai dese plăți se fac pentru analize de laborator și investigații (60,6%), urmate de plățile farmaceutice și para-farmaceutice (medicamente, anestezie și seringi, bandaje s. a.); în 36,2% din cazuri respondenții au raportat plăți pentru consultațiile medicilor și serviciile asistenților medicali (injecții, perfuzii s. a.). Se observă o relație directă între nivelul venitului gospodăriei și tendința de a achita oficial pentru serviciile medicale – pacienții cu un nivel socio-economic mai înalt achită mai des în casa spitalului. Nivelul plăților achitate în casa spitalului depinde semnificativ de mediul de reședință al respondenților, nivelul spitalului și statutul socio-economic al respondenților. Peste o treime dintre participanții la studiu (37,1%) au confirmat efectuarea plăților neoficiale achitate direct către personalul medical în timpul tratamentului de staționar.

Indiferent de statutul socio-economic și de asigurarea medicală, diferite studii remarcă diferențe în atitudinea personalului medical la spitalizare, în funcție de faptul dacă pacienții au efectuat sau nu plăți din buzunar. Nașterile de obicei presupun o plată directă standard, care determină atitudinea medicului pe parcursul travaliului și la nașterea propriu-zisă. Pentru spitale sunt cazuri când sunt negociate din timp plățile pentru intervenții chirurgicale. Astfel, persoanele cu capacitate limitată de plată amână tratamentul, recurg la auto-tratament, chiar și în cazurile când asistența medicală este necesară. Unele persoane recurg la împrumuturi, pentru a achita asistența medicală inevitabilă. Acest fenomen este denumit capcana sărăciei medicale – adică, sărăcirea cauzată de plata pentru îngrijiri medicale²⁶².

259 Organizația Mondială a Sănătății. Bariere și factori ce facilitează accesul la serviciile de sănătate în Republica Moldova. Copenhaga 2012.

260 Ministerul Sănătății al Republicii Moldova. Centrul Național de Management în Sănătate. Raport Conturi Naționale de Sănătate 2015; <http://www.cnms.md/sites/default/files/Raport.%20Conturi%20Naționale%20in%20Sanatate%2C%20anul%202015.pdf>

261 Turcanu, Ghenadie. Moșneaga, Andrei. Bivol, Stela. Soltan, Viorel. Barometru de opinie. Accesul și calitatea serviciilor medicale spitalicești din percepția populației din Republica Moldova. Rezultatele sondajului repetat, 2013. Monitorul Sănătății 1 (12)/ 2014/ Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate (Centrul PAS). – Chișinău 2014.

262 Whitehead, Margaret. Dahlgren, Göran. Evans, Timothy. Equity and health sector reforms: can low-income countries escape the medical poverty trap? The Lancet. Volume 358, No. 9284, p833–836, 8 September 2001; [http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(01\)05975-X.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(01)05975-X.pdf)

Acceptabilitatea redusă a serviciilor de sănătate drept urmare a unor inegalități

Chiar dacă resursele sunt disponibile și accesibile, ele trebuie accesate de către populație. Acceptabilitatea este influențată de percepțiile persoanelor, așteptările față de serviciile de sănătate și costurile acestora, calitatea îngrijirilor, opiniile și convingerile personale. Deseori acestea se bazează pe experiențele anterioare și interacțiunile cu personalul medical. Atitudinile discriminatorii față de unele grupuri pot crea inegalități și bariere în asistența acceptabilă pentru acestea.

Percepția calității serviciilor. Calitatea serviciilor medicale prestate în instituțiile private diferă semnificativ de calitatea unor servicii oferite în instituțiile publice. Însă din cauza prețurilor mari la serviciile medicale private, pentru majoritatea populației o îngrijire medicală adecvată a devenit practic inaccesibilă.

Totodată, echipamentele depășite și cu grad înalt de uzură din unele instituții publice nu sunt supuse niciunui control din partea autorităților publice centrale, creând riscuri serioase pentru securitatea serviciilor medicale prestate în aceste instituții. De exemplu, în Republica Moldova nu există posibilitate pentru verificarea metrologică a multor echipamente medicale, inclusiv și celor folosite în anestezie. Instituțiile private au posibilitatea de a plăti astfel de verificări unor companii specializate din afara țării, fapt care nu poate fi realizat, din punct de vedere financiar, de către instituțiile medicale publice. Drept rezultat, pacienții internați în instituțiile publice sunt puși în situații de risc prin echipamente neverificate metrologic și folosite în procesul de tratare, versus pacienților aflați în condiții mult mai securizate în instituții private.

Un studiu calitativ demonstrează că lipsa încrederii în unii medici îi impune pe pacienți să caute o a doua sau a treia opinie. De asemenea, populația solicită a altă opinie pentru rezultatele testelor și diagnozelor, repetând testele la un nivel mai înalt al asistenței medicale. Mulți pacienți, considerând condițiile spitalicești drept inacceptabile, ar prefera să primească tratamentul la domiciliu, în scopul reducerii riscului infecțiilor nosocomiale și a evitării alimentelor spitalicești de calitate proastă²⁶³.

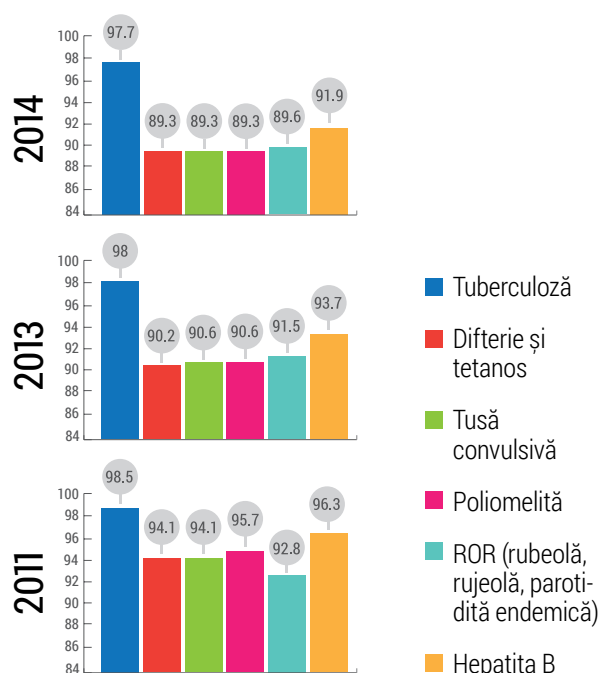
În rândul persoanelor care n-au consultat un medic pe parcursul ultimelor 12 luni, în pofida necesității de a face acest lucru, 8,4% au raportat că n-au mers la

medic din cauza percepției serviciilor ca fiind de calitate joasă, iar 5,2% – din cauza lipsei de încredere în medic²⁶⁴.

Se constată unele inegalități și în vaccinarea populației. Rata vaccinării este cu mult mai joasă în raioanele de pe malul stâng al Nistrului – doar 71,3%²⁶⁵ (Diagrama 27).

Diagrama 27.

Dinamica cuprinderii cu vaccinări primare a copiilor cu vârstă până la 2 ani, (%)

Sursa: BNS

Analiza echității demonstrează o corelare negativă între nivelul educației mamei și rata imunizării. Copiii din zonele urbane, cei din regiunea nordică și din municipiul Chișinău au rate mai mici de imunizare în comparație cu copiii din regiunile sudică și centrală ale republicii²⁶⁶. Acest fapt se explică printr-un val recent de rezistență contra vaccinării printre mamele informate insuficient sau incorect. O acoperire cu programul de imunizări mai scăzută se înregistrează de asemenea printre copiii de etnie romă. În general, 3% dintre copiii non-romi și 11% dintre copiii romi sub

263 Organizația Mondială a Sănătății. Bariere și factori ce facilitează accesul la serviciile de sănătate în Republica Moldova. Copenhaga 2012; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/bariere_si_factori_ce_faciliteaza_accesul_la_servicii_de_sanatate_in_republica_moldova.pdf

264 Biroul Național de Statistică. Accesul Populației la servicii de sănătate. Rezultatele studiului în gospodării, august-octombrie 2010; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/acces_servicii_sanatate/Accesul_servicii_sanatate_2011.pdf

265 IUNICEF. Situation analysis of vulnerable, excluded and discriminated children in Moldova. 2011.

266 Soltan, Viorel. Savin, Ștefan. Țurcan, Lilia. Raport la studiul analiza echității în sănătatea mamei și copilului. UNICEF Moldova. Chișinău, Decembrie 2009; https://www.unicef.org/moldova/ro/Maternal_and_Child_Health_Equity_Analysis_translation_Ro.pdf

14 ani nu sunt vaccinați deloc. Cauzele menționate de către respondenții de etnie romă sunt lipsa poliței de asigurare medicală și insuficiența informării (PNUD, 2007, citat în UNICEF, 2011).

Discriminarea. Serviciile de sănătate reprezintă un domeniu unde multe persoane se simt discriminate. Excluderea socială poate prezenta provocări pentru anumite grupuri care necesită servicii de sănătate și care au dificultăți la accesarea asistenței medicale. Datele privind acceptabilitatea serviciilor de sănătate în rândul grupurilor excluse social sunt foarte limitate, însă evidențiază nevoia unei abordări mai sistematice a discriminării. Un studiu din 2011²⁶⁷ indică referitor la accesul la asistența medicală arată că în Republica Moldova persoanele sărace se confruntă cu cea mai puternică discriminare, urmate de persoanele în etate și persoanele cu dizabilități. Persoanele sărace sunt discriminate des în spitale și clinici din cauza incapacității lor de a plăti, a șomajului, lipsei asigurării medicale și, chiar în cazul posesiei poliței de asigurare medicală, de incapacitatea de a efectua plăți suplimentare (altfel ei sunt tratați cu indiferență). Discriminarea este fenomenul cu care se confruntă și pacienții cu HIV/SIDA și TB. Lipsa de confidențialitate, carențele în etica medicală, persistența stigmatizării au fost identificate drept obstacole specifice în accesarea serviciilor de către această categorie de pacienți. Jumătate (50,7%) dintre persoane HIV pozitive din Republica Moldova au fost discriminate cel puțin o dată pe parcursul vieții lor, din cauza statutului HIV. Această discriminare a fost raportată mai frecvent de respondenții de sex feminin (52,2%) comparativ cu cei de sex masculin (48,8%). Printre cei care au raportat cazuri de discriminare, mai frecvent au fost numite spitalele (55,8%) comparativ cu orice alte servicii publice²⁶⁸. Experiența stigmatizării și atitudinea discriminatorie din partea lucrătorilor medicali pe parcursul primei sarcini și a nașterii poate fi cauza faptului că unele femei, care trăiesc cu HIV, să evite contactul cu serviciile de sănătate pe parcursul sarcinilor ulterioare²⁶⁹.

Există puține dovezi cantitative privind diferențele în acceptabilitatea serviciilor de sănătate pentru populația de etnie romă. Un studiu din 2007 constata că la 9% din membrii gospodăriilor casnice de etnie romă li s-a refuzat acordarea asistenței medicale la anumite etape din cauza documentării insuficiente (lipsa actelor de identitate), iar 2% dintre respondenții studiului au fost izolați de ceilalți pacienți la spitalizare.²⁷⁰ Un alt studiu constata că femeile rome adesea nu merg

la medic pentru servicii de sănătate preventivă sau pentru trata-ment chiar dacă sănătatea acestora este precară. Majoritatea celor intervievați nu aveau asigurare obligatorie de asistență medicală și nu aveau polițe de asigurare.

Un alt obstacol în accesarea serviciilor de sănătate reprezintă distanța până la instituțiile medicale. Clinicele medicale pot fi situate la o distanță de 3 km sau mai mult. În rezultat, de multe ori femeile rome nu beneficiază de tratamentul medical necesar. Au fost de asemenea raportate cazuri de refuz sau negare a acordării serviciilor medicale solicitate de femeile care locuiesc în localitățile rurale izolate. Condițiile de trai precare din comunitățile de romi și lipsa măsurilor de protecție socială au un impact prejudiciabil asupra sănătății femeilor rome și promovează excluderea socială continuă²⁷¹.

Printre unii prestatori de servicii se constată fenomenul atitudinii intolerante și acuzării sociale pentru vulnerabilitatea și pentru întârzierea adresării pentru asistență medicală, fapt ce demonstrează că nu toți prestatorii serviciilor de sănătate și persoanele cu putere de decizie din domeniul dat înțeleg pe deplin principiile de bază ale determinantelor sărăciei și excluderii sociale. Prestatorii de servicii sunt influențați de prejudecăți și consideră că valoarea joasă a sănătății, din punct de vedere cultural, în sistemul personal de valori constituie principalul obstacol în solicitarea asistenței medicale la timp și în prezentarea tardivă la consultații. Acest lucru se atribuie unei părți însemnate a populației, în special celei din sectorul rural²⁷².

Inegalitățile privind starea de sănătate a populației

Pe lângă o analiză comprehensivă a imperfecțiunilor sistemului și a inegalităților create de acesta, este important de analizat inegalitățile privind însăși starea de sănătate a populației, care este esențială în raport cu dezvoltarea umană.

Sub acest aspect, un factor ce reflectă calitatea vieții, morbiditatea și dizabilitatea este rata mortalității populației, care continuă să se mențină la nivel înalt, fără fluctuații nici măcar nesemnificative pe parcursul ultimilor 5 ani (11,2 decedați la 1000 de locuitori). Pentru mediul rural se înregistrează o cifră și mai înaltă (13,05) în comparație cu populația din mediul urban (8,75 la 1000 de locuitori)²⁷³.

267 Fundația Soros Moldova. Percepțiile populației din Republica Moldova privind fenomenul discriminării. Studiu sociologic. Editura Cartier, Chișinău, 2011; <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Sociologic.pdf>

268 Bivol, Stela. Analiza răspunsului național la infecția HIV/SIDA din Republica Moldova 2009. Chișinău, 2010; <http://aids.md/aids/files/250/report-analysis-national-response-2010-ro.pdf>

269 Bivol, Stela. Scutelniciuc Otilia. Parkhomenko, Janna. "Evaluation of Prevention of HIV Mother to Child Transmission Services in the Republic of Moldova. Report 2009. Chișinău 2010. https://www.unicef.org/evaldatabase/files/Moldova_2009_008_Evaluation_of_PMTCT_ENG_final_draft_for_translation_23_02_10.pdf

270 Căce, Sorin. Cantarji, Vasile. Sali, Nicolae. Alla, Marin. Romii în Republica Moldova. PNUD, Chișinău, 2007; [http://www.unpd.md/publications/roma%20report/UNDP%20Romii%20in%20Republica%20Moldova%20\(Chisinau,%202007\).pdf](http://www.unpd.md/publications/roma%20report/UNDP%20Romii%20in%20Republica%20Moldova%20(Chisinau,%202007).pdf)

271 UN Women, UNDP, OHCHR. Studiu cu privire la situația femeilor și fetelor rome din Republica Moldova. Chișinău. 2014; <http://www.un.md/publicdocget/130/>

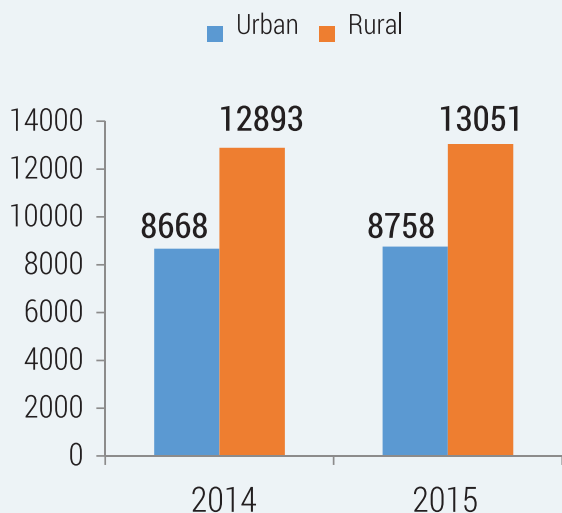
272 World Health Organization. Bariere și factori ce facilitează accesul la serviciile de sănătate în Republica Moldova. Copenhaga. 2012.

273 Biroul Național de Statistică. Populația și procesele demografice; <http://www.statistica.md/>

În structura mortalității populației prevalează rata mortalității persoanelor cu vârstă aptă de muncă (450,2/100 mii populație), în principal în rândul populației rurale (502,6/100 mii populație). Este alarmantă și cifra în creștere a mortalității la domiciliu a persoanelor cu vârstă aptă de muncă (251,2/100 mii populație în 2015 și 247,1/100 mii populație în 2014) cu o diferență semnificativă în datele înregistrate pentru mediul urban (145,4/100 mii populație)²⁷⁴ și cel rural (293,4/100 mii populație) după ce vede și din Diagrama 28).

Diagrama 28.

Rata mortalității pe medii (2014-2015)

Sursa: BNS

Sănătatea maternă și a copilului. Șansa nașterii unui copil sănătos și a supraviețuirii lui în primul an de viață în Republica Moldova este diferită de cele din statele UE. Mortinatalitatea, mortalitatea prin complicații ale sarcinii și lăuziei, numărul de născuți morți sunt indicatori ai nivelului de dezvoltare a comunității, măsurați în atingerea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) și prezintă rate înalte în țara noastră.

Mortinatalitatea (ODM 4) nu manifestă tendință spre diminuare în ultimii ani (6,2/1.000 născuți vii și morți), fiind determinată de acordarea inefficientă a asistenței prespitalicești, de factori sociali, patologii somatice etc. Rata copiilor decedați în vârstă sub un an în 2015 a fost de 9,7/1.000 născuți vii și nu denotă modificări esențiale pe parcursul ultimilor 5 ani ²⁷⁴ (Diagrama 29).

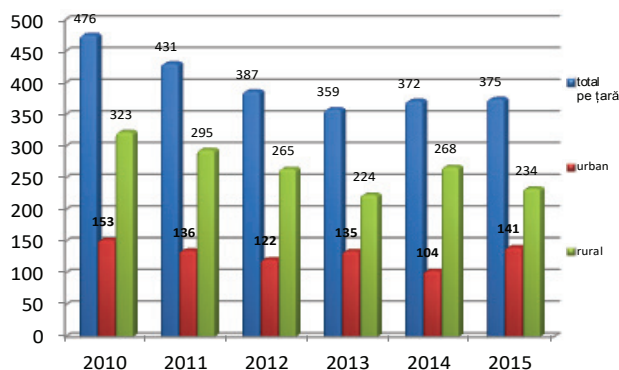
Se observă o diferență dintre mediul rural cu cel urban în rata gravidelor luate sub supraveghere cu termenul sarcinii de până la 12 săptămâni (77% și, respectiv, 86,9%)²⁷⁵.

Sunt evidente diferențe semnificative dintre urban și rural în incidența prin malnutriție a copiilor atât în primul an de viață (22,6 pentru rural și 6,2 pentru urban la 1.000 copii de vârstă respectivă), cât și în incidența prin malnutriție a copiilor de vârstă 0-4 ani, 11 luni 29 zile – 8,1 pentru raioane și 2,1 la 1.000 copii de vârstă respectivă pentru municipii²⁷⁶. Această situație scade șansele copiilor născuți în regiunea rurală de a se dezvolta adecvat și, respectiv, crește riscul îmbolnăvirilor frecvente ulterioare pe parcursul vieții.

Unele inegalități se manifestă și în realizarea dreptului la reproducere pentru diferite pături sociale. Mortalitatea maternă (ODM 5) în 2015 este 31,1 cazuri la 100.000 nou-născuți vii (Diagrama 30), ținta fiind de 13,3, și este mult mai înaltă comparativ cu țările UE (5,96 la 100.000 nou-născuți vii)²⁷⁷.

Diagrama 29.

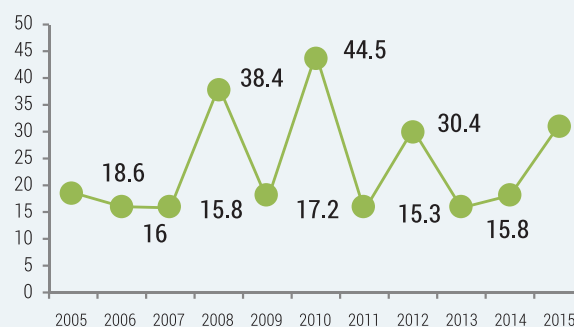
Copii sub 1 an decedați pe medii

Sursa: CNMS

Diagrama 30.

Rata mortalității materne, la 100 000 născuți-vii

Sursa: BNS

274 Ibidem.

275 Ministerul Sănătății al Republicii Moldova. Centrul Național de Management în Sănătate. Indicatorii preliminari în format prescurtat privind sănătatea populației și activitatea instituțiilor medico-sanitare pentru anii 2014-2015. Chișinău, 2016; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/indicatori_preliminari_in_format_prescurtat_privind_sanatatea_populatiei_si_activitatea_ims_2014-2015.pdf

276 Anuarul statistic a sistemului de sănătate din Moldova anul 2015. Evaluarea sănătății mamei și copilului; <http://www.cnms.md/ro/rapoarte>

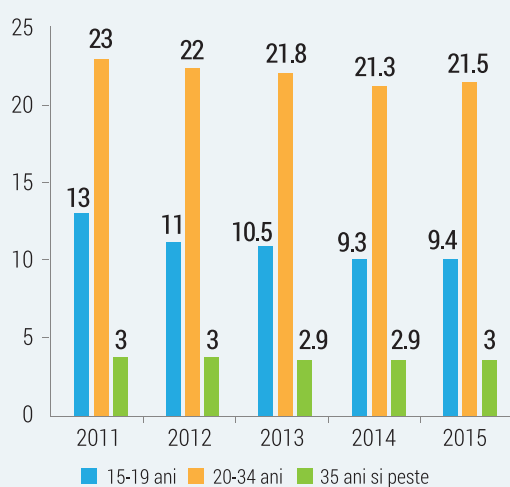
277 European Health for All Database. Country profile Moldova 2010, Copenhagen, WHO Regional Office for Europe; <http://data.euro.who.int/hfad>

Un rol prioritar se atribuie factorilor sociali: munca femeilor în condiții nocive, temperaturi excesive, cu mari eforturi fizice și psihice; angajări fără de a beneficia de foi de boală, concediu de maternitate. Alimentarea insuficientă a femeilor determină frecvența de peste 62% în constatarea anemiilor la gravide. În ultimii 10 ani, 58% dintre femeile decedate nu erau angajate în câmpul muncii, iar 18% erau muncitoare. Sunt constatate decese materne și din cauza complicațiilor avorturilor (inclusiv criminale). La 100 copii născuți vii se efectuează 31,7 avorturi. În anul 2015 au fost realizate 95 de întreruperi de sarcini din motive sociale²⁷⁸. Prezența avorturilor sociale indică o inegalitate a posibilităților unor pături ale populației de a-și realiza dreptul de a întemeia și menține o familie (Diagrama 31). Rata avorturilor rămâne înaltă și constantă pe parcursul ultimilor ani și acest indicator indică o cultură joasă a populației în domeniul sănătății reproductive, lipsa de informare și de cunoaștere și utilizare a metodelor contraceptive, rezerve serioase în sistemul de planificare a familiei.

Problemele cu care se confruntă sistemul educației primare, descrise în capitolul anterior, au în măsură mare impact asupra nivelului de educare a tinerii generații în privința modului sănătos de viață, inclusiv și a sănătății reproductive. Lipsa pedagogilor, lipsa tehnologiilor informaționale în școli, lipsa unor programe continue de educare a sănătății în școli creează inegalități semnificative în accesul la informație despre sănătate pentru tineri.

Diagrama 31.

Întreruperi de sarcina pe grupe de vârstă și ani (la 1.000 femei)

Sursa: CNMS

Se constată de asemenea o inechitate în domeniul promovării sănătății reproductive pentru bărbați. Serviciile de sănătate reproductivă pentru bărbați sunt puțin promovate la nivel de țară, acestea nefiind identificate ca domeniu aparte în contractarea de către CNAM (sau aceste servicii sunt identificate cu urologia) și, respectiv, fiind puțin cunoscute și utilizate în rândurile populației, în special celei din regiunile rurale.

Maladiile transmisibile. Morbiditatea provocată de bolile infecțioase și parazitare este un indicator al bunăstării populației. Frecvența înaltă a bolilor diareice acute, parazitozelor indică nivelul calității mediului, apei și alimentelor, precum și eficiența sistemului de monitorizare a acestora (Anexa 8). În anul 2015 morbiditatea prin parazitoze a fost de 15.092 de cazuri, ceea ce constituie 428,0 la 100.000 populație. Statisticile mai arată că populația din mediul rural se îmbolnăvește mult mai frecvent de aceste infecții comparativ cu cea din municipiul Chișinău. Astfel, la 100 de examinări efectuate, frecvența parazitozelor în municipiu constituie 0,9%, pe când în celelalte localități ale republicii – 4,5%. Totodată, la nivel de țară, se determină o examinare nesatisfăcătoare a copiilor la invaziile de helminți²⁷⁹.

Sărăcia societății este reflectată și de indicatorii pentru tuberculoză (TBC). În 2015 au fost depistate 2.373 cazuri noi de TBC, ceea ce înseamnă că zilnic în republică s-au îmbolnăvit de TBC cca 6 persoane. Se observă o diferență semnificativă dintre cifrele morbidității prin tuberculoză activă luate la evidență pentru prima dată din mediul rural și cele din mediul urban. Transmiterea de amploare a TBC în rândul populației reiese din inegalitățile socioeconomice existente, precum condițiile sociale precare ale unei părți a populației, în special în spațiile rurale. Calitatea scăzută a vieții pacienților și familiilor lor nu permit diagnosticarea oportună, alimentarea adecvată, finalizarea terapiei și duc la progresarea infecției. TBC este frecventă printre grupurile vulnerabile, în rândul persoanelor cu HIV²⁸⁰. Mai mult decât atât, în ultimii ani se atestă o creștere a numărului de cazuri noi înregistrate în rândurile imigranților, cea mai mare parte a cărora, datorită frecvenței schimbării locului de trai, nu sunt supuși tratamentului antituberculos. Numărul cazurilor de deces prin TBC în detenție este de 4 ori mai mare decât media pe țară (85,4/100000 deținuți).

Identificarea și interpretarea inegalităților în accesul la sănătate este un pas important în determinarea soluțiilor de prevenire și combatere a acestora atât pe termen scurt, cât și pe termen lung. Însă inegalita-

278 Ministerul Sănătății al Republicii Moldova. Centrul Național de Management în Sănătate. Evaluarea sănătății mamei și copilului; <http://www.cnms.md/ro/rapoarte>

279 Centrul Național de Sănătate Publică. Buletin informativ privind situația epidemiologică prin boli parazitare în Republica Moldova în anul 2015; <http://cnspp.md/wp-content/uploads/2015/02/Buletin-informativ-privind-situatia-epidemiologica-prin.pdf>

280 Organizația Mondială a Sănătății. Evaluarea Programului Național de Control al Tuberculozei 2011-2015 din Republica Moldova, OMS, 2013; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/evaluarea_programului_national_de_control_al_tb_2011-2015.pdf

tea socială și polarizarea accesului la servicii se manifestă nu doar în sectoarele sănătății, educației, pieței muncii analizate anterior, dar și sub aspecte privind accesul la serviciile comunitare, în special accesul la apă potabilă de calitate, care este un indice al stării de sănătate a populației. Accesul la apă potabilă și servicii de canalizare, energie electrică sunt norme esențiale care atestă calitatea vieții și nivelul de bunăstare a populației.

Atât carențele din aceste sectoare de servicii, cât și relația lor cu asigurarea bunăstării populației, conduc la apariția unor inegalități sociale și economice. Aceste inegalități se reflectă pe fondul ratelor reduse de utilizare a serviciilor în rândul populației sărace, ca urmare atât a costurilor mari pentru utilități, în special pentru gospodăriile rurale, cât și a acoperirii insuficiente cu servicii de către prestatori în ceea ce privește populația și teritoriul, inclusiv din lipsă de mijloace financiare.

ACCESUL LA SERVICIILE DE UTILITĂȚI PUBLICE

Utilitățile publice reclamă un acces echitabil pentru toate segmentele de populație, indiferent de venit, sex, vârstă, statut social etc. În pofida faptului că în societatea modernă utilitățile publice reprezintă nevoi vitale, mai multe grupuri sociale se confruntă cu accesul limitat la aceste servicii din diverse motive. Aceste grupuri sunt identificate ca consumatori vulnerabili.

Consumatorii vulnerabili sunt considerați acele persoane, care întrunesc anumite caracteristici comportamentale și socio-demografice sau care se referă atât la situația materială personală, cât și la mediul de piață și geografic. Conform legislației în vigoare²⁸¹, aceste persoane sunt protejate prin politici de protecție socială și beneficiază de măsuri speciale, inclusiv din parte furnizorului. De exemplu, în cazul în care consumatorii vulnerabili nu achită la timp facturile de plată pentru energia electrică consumată, conform legislației, furnizorul poate aplica mecanisme de susținere pentru a evita întreruperea furnizării energiei electrice²⁸². Același lucru este prevăzut de legislație, inclusiv în cazul consumatorilor vulnerabili a gazelor naturale²⁸³. În cazul consumatorilor vulnerabili a serviciului public de alimentare cu apă și de canalizare, sunt prevăzute, prin lege, compensații alocate de autoritățile administrației publice locale²⁸⁴.

O analiză multidimensională în acest sens a fost efectuată în cadrul unui raport la nivel european privind vulnerabilitatea consumatorilor pe piețele-cheie din Uniunea Europeană²⁸⁵, în baza căruia putem scoate în evidență criteriile principale după care sunt identificați consumatorii vulnerabili la nivel european. Acest lucru este imperios a fi înțeles și valorificat de Republica Moldova în cadrul implementării acordului de Asocierii cu UE și ajustării legislației naționale cu acquis-ul comunitar. Prin urmare, un consumator vulnerabil este considerată persoana care:

- are un risc mare de se confrunța cu consecințele negative ale pieței;
- are o capacitate limitată de a maximiza propria bunăstare;

- are dificultăți în obținerea sau asimilarea de informații;
- este mai puțin capabil să cumpere, să aleagă sau să aibă acces la produse/servicii adecvate;
- este mai sensibil la anumite practici de marketing.

În cele ce urmează vom analiza situația privind accesul populației la serviciile de utilități publice de apă și canalizare, energie și servicii digitale. Iar reieșind din obiectivele principale ale acestui Raport și în concordanță cu țintele consemnate la nivel național în atingerea ODD-urilor, în special al Obiectivului 10, vom scoate în evidență acele segmente acute ale sistemelor de servicii, care ne pot ajuta la înțelegerea anumitor tendințe în asigurarea calității condițiilor de viață și a bunăstării populației în Republica Moldova.

Acces la serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare

Accesul la apă este un element critic al creșterii economice și reducerii sărăciei. De asemenea, accesul la apă potabilă și canalizare este un pilon fundamental pentru îmbunătățirea nivelului de trai și a bunăstării populației. Ca parte a angajamentului Republicii Moldova la atingerea ODD-urilor, Agenda 2030, în special al Obiectivului 6. *Asigurarea accesului la apă și canalizare pentru toți*, este esențială realizarea accesului la condiții sanitare și de igienă adecvate și echitabile pentru toți, acordând o atenție specială nevoilor femeilor și fetelor și celor în situații vulnerabile.

- 783 de milioane de oameni nu au acces la apă curată și în condiții de siguranță la nivel mondial
- 1 în 9 oameni din întreaga lume nu au acces la apă potabilă sigură și curată
- 443 de milioane de zile de școală se pierd în fiecare an din cauza bolilor legate de apă
- În țările în curs de dezvoltare, 80% din boli sunt legate de condițiile precare de apă și canalizare.

281 Lege Nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor.

282 Lege cu privire la energia electrică nr. 107 din 27.05.2016.

283 Lege Nr. 108 din 27.05.2016 cu privire la gazele naturale.

284 Lege Nr. 303 din 13.12.2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare, art. 8.

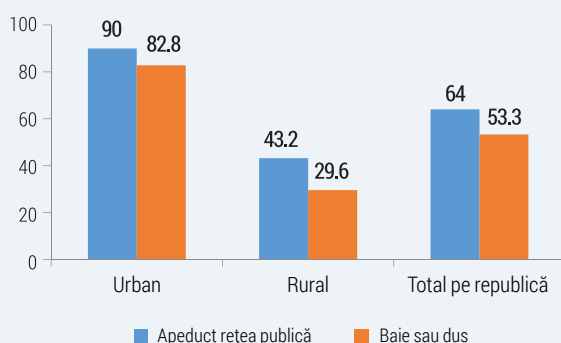
285 European Commission. Consumer vulnerability across key markets in the European Union, Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency, London Economics, VVA Consulting and Ipsos Mori consortium, January 2016; http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/market_studies/docs/vulnerable_consumers_approved_27_01_2016_en.pdf

- 1 din 3 persoane, sau 2,4 miliarde, sunt fără instalații sanitare îmbunătățite
- Jumătate din paturi de spital din lume sunt pline de oameni care suferă de o boală legată de apă
- Femeile și fetele sunt responsabile pentru colectarea apei, în șapte din zece gospodării din 45 de țări în curs de dezvoltare
- Mai mult de jumătate din școlile primare din țările în curs de dezvoltare nu au acces la apă și canalizare. Fără toalete, fetele abandonează școala adesea la vârsta de pubertate.
- 84% dintre persoanele care nu au acces la apă îmbunătățită, trăiesc în zonele rurale, în cazul în care acestea trăiesc în principal prin agricultura de subsistență.

În timp ce mai mulți cetățeni au obținut acces îmbunătățit la surse de apă potabilă pe parcursul ultimilor ani, reducerea decalajului dintre accesul la apă potabilă urban și rural rămâne o provocare pentru țară. Doar 64% din locuințe au fost conectate la rețelele publice de apeducte în 2015, decalajul dintre accesul la apă potabilă urban și rural fiind esențial: 90% de locuințe conectate în spațiul urban, față de doar 43,2% în spațiul rural (Diagrama 32). Din aceste conectări la apă și canalizare doar 53,3% din locuințe dispun de baie sau duș, iar în termen teritorial decalajul se remarcă prin 82,8% urban (locuințe din orașe și municipii) și doar 29,6% rural (locuințe)²⁸⁶.

Diagrama 32.

Accesul locuințelor la rețele publice de apeducte, baie sau duș, %, 2015

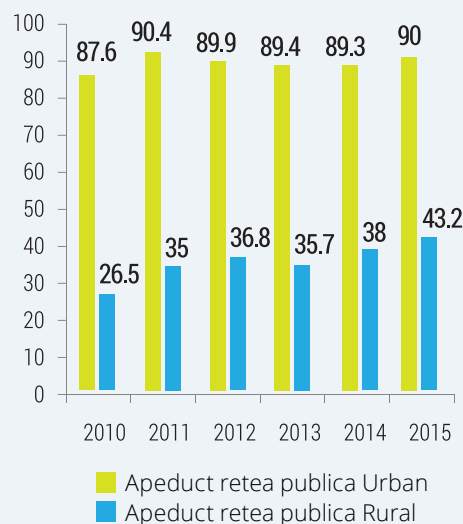

Sursa: BNS

În același timp, decalajului dintre accesul la apă potabilă urban și rural s-a diminuat considerabil în ultimii ani (2010-2015), înregistrând o reducere cu 2,73% în spațiul urban și respectiv cu 60,1% în cel rural (Diagrama 33).

Diagrama 33.

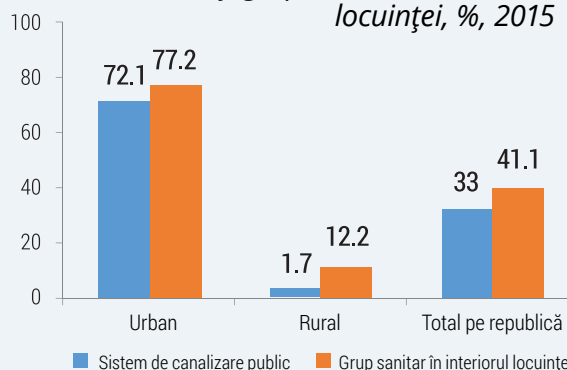
Dinamica accesului locuințelor la apă potabilă în termen teritorial (2010-2015).

În cazul accesului la sisteme publice de canalizare, decalajul dintre mediul urban și rural este și mai semnificativ²⁸⁷ (Diagrama 34): doar 72,1% din locuințe din spațiul urban au acces la sisteme publice de canalizare, în timp ce în zona rurală au acces doar 1,7% din locuințe. De asemenea, la nivel de țară, doar 41,1% din locuințe dispun de grup sanitar în interiorul locuinței, dintre care circa 77,2% în spațiul urban și 12,2% în spațiul rural.

Diagrama 34.

Accesul locuințelor la sisteme publice de canalizare și grup sanitar în interiorul locuinței, %, 2015

286 Biroul Național de Statistică. Statistica Socială. Dotarea locuințelor cu comodități pe medii, 2006-2015; <http://statbank.statistica.md/>

287 Ibidem.

Per ansamblu, doar 41% din localitățile Republicii Moldova (exclusiv regiunea transnistreană) sunt conectate la sisteme de alimentare cu apă și doar aproximativ 9% din localități sunt conectate la sisteme de canalizare²⁸⁸, aceste cifre incluzând și localitățile unde respectivele sisteme nu funcționează. Populația din zonele rurale se adaptează la aceste realități: mai mult de jumătate din gospodăriile rurale se alimentează cu apă din fântâni, inclusiv circa 30% și-au instalat baie sau duș. La fel, circa 40% și-au creat propriul sistem de canalizare, iar 12% dispun de grup sanitar în interiorul locuinței.

În acest context, trebuie subliniat faptul că în țară se atestă un procent mare de fântâni (peste 80%) poluate cu diverși compuși chimici și nitrați din care apa nu poate fi consumată. Însă, din lipsa de alternative și finanțe, populația locală se aprovizionează cu ea, inclusiv gospodăriile. De asemenea, calitatea apei potabile distribuite în sistemele de apeducte centralizate din orașele țării este problematică. Conform unui studiu efectuat în 45 de localități ale țării²⁸⁹, fiind luate 96 de probe de apă potabilă, s-a constatat că în 75 de probe s-au investigat indicii microbiologici, din care 42 de probe (56%) sunt conforme și 33 probe (44%) nu corespund normelor sanitare. Astfel, în apa potabilă s-au depistat valori crescute de sodiu, de cloruri, amoniu (or. Taraclia), un procent sporit de sodiu și nitrați (or. Căușeni), nivel sporit de sodiu, sulfați, amoniu, mineralizare și fier total (or. Comrat), nivel sporit de sulfați (or. Vulcănești), nivel sporit de sodiu și amoniu (or. Anenii Noi), inclusiv indici microbiologici, care nu corespund normelor igienice (or. Vadul-lui-Vodă) etc.

În acest context, o inegalitate de ordin sistemic este sesizată *atunci când consumatorii achită deservirea pentru serviciile de aprovizionare cu apă potabilă, iar furnizorii distribuie produsul fără să verifice riguros calitatea apei, care în final nu corespunde normelor la indicatori*. Orice consumator are dreptul să fie informat despre calitatea produselor livrate: în special articolul 9. Obligațiile prestatorului de servicii, stipulate în Legea nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor²⁹⁰ (articolul 9), îl obligă pe acesta „să presteze numai servicii care nu afectează viața, sănătatea, ereditatea și securitatea consumatorilor ori interesele economice ale acestora; să asigure respectarea condițiilor igienico-sanitare; și respectiv să răspundă pentru prejudiciul cauzat de serviciul prestat necorespunzător. Prin urmare, livrarea apei contaminate conform analizelor efectuate de laborator atestă o gravă încălcare a dreptului con-

sumatorului la informare și de asemenea, provoacă un prejudiciu economic, fizic și psihic acestuia, prin faptul că este expus riscului de infecții bacteriene, provocate de diferite substanțe minerale sau organice pe care le conține apa contaminată. Iar din rândul consumatorilor finali fac parte gospodăriile și locuințele, școlile și grădinițele, spitalele și centrele comerciale, magazinele alimentare etc. Practic sunt puncte strategic importante care au un impact asupra calității vieții și stării de sănătate a populației.

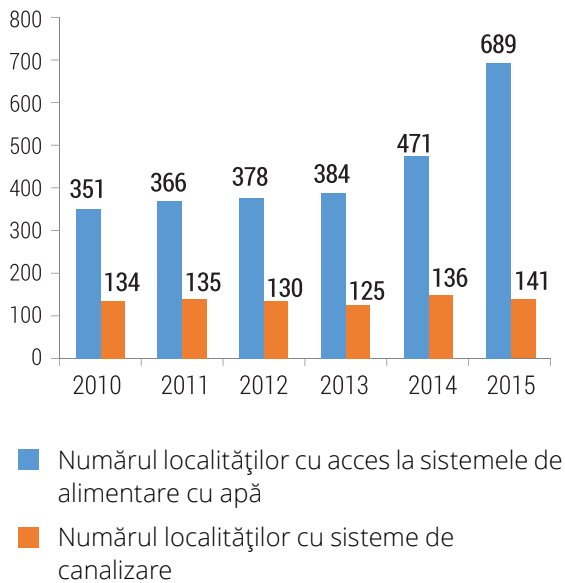
Totodată, trebuie de menționat că anual în zona rurală și în micile orașe se realizează proiecte infrastructurale de nivel local, menite să crească treptat numărul gospodăriilor conectate la servicii de alimentare cu apă și de canalizare, iar impactul acestora se resimte, în special în zona rurală (Diagrama 35). Astfel, conform datelor BNS, lungimea totală a rețelelor de distribuție a apei potabile a crescut de la 8.509,9 km în 2010 la 12.756,5 km în 2015, ceea ce echivalează cu o creștere de circa 50%. În cazul sistemelor de canalizare creșterea a fost mai modestă, circa 7,5% (de la 2.586,5 km în 2010 la 2.779,1 km în 2015). *Totuși, din punct de vedere al numărului populației deservite, accesul la apă potabilă, cu atât mai mult serviciile de canalizare și epurare a apelor uzate, în cea mai mare parte se bazează pe infrastructura construită încă în perioada sovietică*. Deficitul cronic de resurse alocate pentru acest sector pe parcursul ultimului sfert de secol au condus la *degradarea treptată a infrastructurii respective, implicit la o calitate și disponibilitate mai proastă a serviciilor, precum și la creșterea costurilor de întreținere a respectivelor servicii*. Astfel, *în cea mai mare parte a Republicii Moldova resursele de apă disponibile la nivel local sunt fie insuficiente, fie de o calitate necorespunzătoare pentru a fi utilizate ca apă potabilă*. Calitatea proastă a apei consumate în spațiul rural reprezintă unul din factorii care afectează negativ sănătatea publică (a se vedea secțiunea *Accesul la servicii de sănătate*). Însă este important de menționat că majoritatea persoanelor care trăiesc în așezări rurale se bazează pe surse neprotejate de apă. Cele mai sărace și mai marginalizate grupuri și indivizi cad sub incidența accesului limitat la apă potabilă și la sisteme publice de canalizare, fiind prea săraci să-și permită conectarea și eventual deservirea. Dacă fântânile sunt poluate și consumul apei din acestea este interzis și protejat de autorități speciale, unica oportunitate în spațiul rural este aprovizionarea cu apă de la intermediarii informali, a căror servicii sunt destul de costisitoare pentru indivizii săraci și marginalizați.

288 Biroul Național de Statistică. Activitatea sistemelor de alimentare cu apă și de canalizare în anul 2015. Comunicat de presă din 31.05.2016; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5223&ido=168>

289 Fundația Est-Europeană. Monitorizarea calității apei potabile distribuite în sistemele de apeducte centralizate din orașele Republicii Moldova. Chișinău 2016; http://eef.md/media/files/files/studiu_calitatea_apei_potabile_420671.pdf

290 Legea Nr. 105 din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor.

Diagrama 35.

Accesul localităților la sisteme de alimentare cu apă și sisteme de canalizare, 2010-2015

Sursa: BNS

Deși dreptul la apă este un drept fundamental al omului (Națiunile Unite, 2010), *aproximativ 60% din populația urbană și circa 40% din populația rurală a Moldovei trăiește fără acces la apă potabilă*. Deoarece în spațiul rural este concentrată cea mai mare pondere a populației din țară, respectiv accesul limitat la apă potabilă sporește riscul a mai multor boli infecțioase. În special acest factor de risc crește în rândul grupurilor social vulnerabile, ca femei și fete, persoane cu dizabilități, vârstnici etc. Neavând acces la instalații sanitare și de igienă, femeile și fetele sunt expuse nu doar la infecții, dar și la o lipsă de demnitate și un risc mai mare de mortalitate maternă.²⁹¹ *Lipsa instalațiilor sanitare separate decent sau aflate în condiții precare în școli de multe ori forțează fetele să renunțe la școală secundară la vârsta de pubertate*²⁹². Iar această lipsă de educație timpurie constituie o inegalitate de ordin sistemic în viața fetelor ce are consecințe asupra formării lor mai târziu, în încercarea de a ieși din impasul sărăciei și intrând pe piața forței de muncă.

Accesul inadecvat la apă potabilă, canalizare și igienă în școli, în special din spațiul rural, este o povară uriașă pentru țară. Într-un studiu realizat de UNICEF se arată că peste 2/3 din școli utilizează ca surse de alimentare cu apă potabilă apeductele, iar cca 1/3 – fântânile, izvoarele sau apa transportată cu cisterna, iar

în fiecare a 5-a școală nu se respectă zona de protecție sanitară. De asemenea, 50% din școli utilizează în scopuri potabile surse de apă neautorizate sanitar²⁹³. Mulți copii învață cele mai importante abilități de igienă la școală, iar pentru mulți dintre aceștia este un lucru vital, în cazul în care abilitățile nu pot fi însușite acasă, deoarece nu sunt condiții adecvate. Or, accesul limitat la apă și canalizare contribuie la starea de sănătate precară a copiilor.

În afară de conștientizarea acestor carențe ale sistemului de aprovizionare cu apă potabilă la nivel național, sunt necesare eforturi susținute de a înțelege blocajele care opresc sectoarele public și asociativ să joace un rol mai eficient și echitabil în managementul și distribuirea serviciilor de apă potabilă în special în spațiul rural. *Respectiv, calitatea proastă a apei consumată în spațiul rural limitează nu doar sănătatea publică, în special a femeilor și copiilor, dar și oportunitățile economice în respectivele localități*. Or, în lipsa apei potabile există prea puține șanse de activitate economică, agricultură minimă la niveluri sustenabile, șanse pentru întreprinderi mici, ceea ce duce la o marginalizare a populației rurale.

Ameliorarea situației este posibilă doar mobilizând investiții în infrastructură nouă, care să permită accesul populației și a agenților economici din toată țara (în special din zonele rurale) la servicii de alimentare cu apă și de canalizare și epurare a apelor uzate. Potrivit Strategiei de alimentare cu apă și sanitație (2014-2028), valoarea investițiilor respective se estimează la peste două miliarde euro²⁹⁴.

Marea majoritate a întreprinderilor care prestează serviciile de alimentare cu apă și canalizare sunt controlate de autoritățile locale. În unele localități (peste 30) acestea sunt organizate ca *Întreprinderi Municipale*, însă chiar și în localitățile unde respectivele întreprinderi sunt organizate ca *Societăți pe Acțiuni*, tot autoritățile din localitatea respectivă dețin pachetul de control la întreprinderile în cauză. Aceasta precizare, având un caracter sistemic, constituie o inegalitate semnificativă în ceea ce privește abordările privind opțiunile de consolidare a gestionării prestării serviciilor de alimentare cu apă și canalizare populației, în special la nivel local.

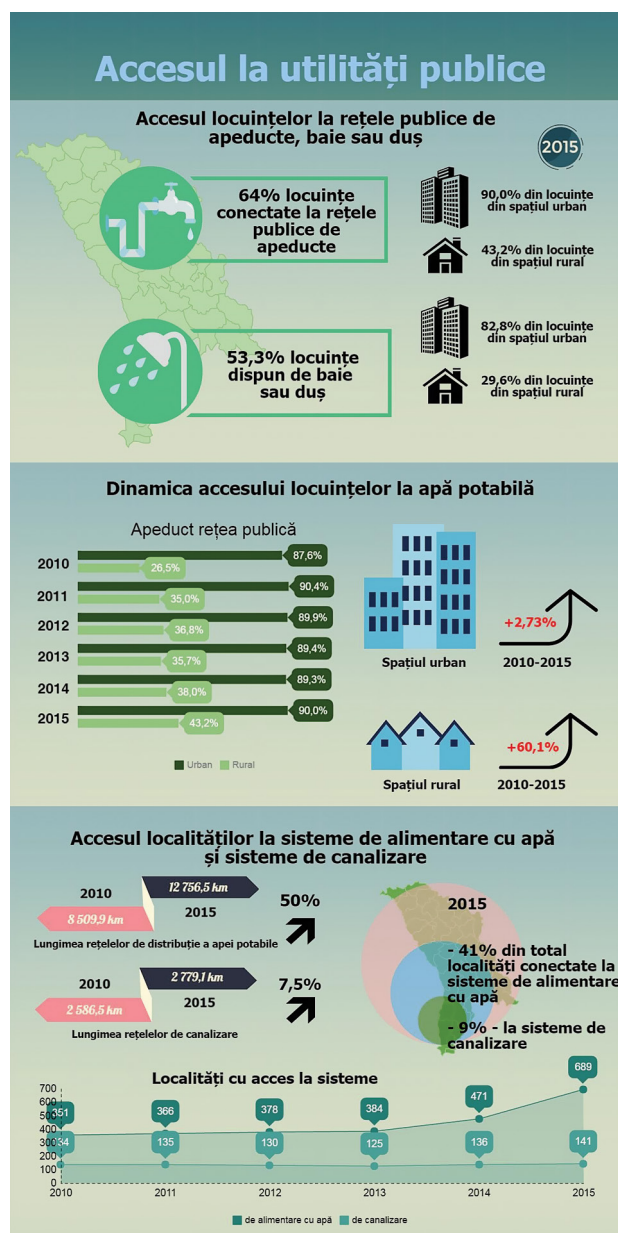
De asemenea, este important de precizat că mai există localități, unde serviciul respectiv până în prezent este prestat direct de autoritatea publică locală, precum și localități unde serviciul este prestat de asociații ale consumatorilor de apă (ACA).

291 Water Aid. Enhancing gender equality post-2015: The role of water and sanitation.; <http://www.wateraid.org/~media/Publications/Post-2015/Enhancing-gender-equality-post2015-the-role-of-WASH.pdf?la=en>

292 UNICEF Raport Sumar. Calitatea apei, a sanitației, și a practicilor de igienă. Comunicat de presă din 10 martie 2003; https://www.unicef.org/media/media_7596.html

293 UNICEF Moldova. Guvernul Republicii Moldova. Raport Sumar. Calitatea apei, a sanitației, și a practicilor de igienă în școlile din Moldova. Chișinău. 2009; https://www.unicef.org/moldova/ro/Raport_sumar_FINAL.pdf

294 Hotărâre de Guvern Nr. 199 din 20.03.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de alimentare cu apă și sanitație (2014 – 2028).

Carențele politicii tarifare a sectorului de alimentare cu apă și servicii de canalizare

Până în a doua jumătate a anului 2014, tarifele pentru serviciile de alimentare cu apă și de canalizare erau stabilite de Consiliile Locale din localitatea în care se presta serviciul. Din cauza sensibilității sporite a populației la subiectul majorării tarifulor, în marea majoritate a localităților tarifele nu atingeau nici nivelul care să permită acoperirea integrală a costurilor. Astfel, prestatorii de servicii ajungeau în situații financiare deplorabile, iar infrastructura che-

ie degradează. Mai mult, în majoritatea localităților (cu excepția mun. Chișinău) nu putea fi vorba de finanțarea investițiilor necesare pentru îmbunătățirea calității apei și a serviciului prestat sau extinderea zonei de deservire, implicit a numărului de consumatori. Având în vedere situația deplorabilă în privința accesului la apă potabilă în unele regiuni, au fost alocate resurse atât din mijloacele bugetare, cât și din mijloacele partenerilor externi de dezvoltare pentru investiții în infrastructură nouă. De exemplu, în perioada 2008-2012, mijloacele alocate anual pentru investițiile din sector (atât din mijloace interne, cât și cele externe) variaua între 0,4% și 0,7% din PIB, circa 2/3 din aceste resurse fiind alocate de partenerii externi.²⁹⁵ Totodată sustenabilitatea acestor investiții depinde de asemenea de politica tarifară aplicată în raport cu operatorii infrastructurii nou-create. Mai mult ca atât, finanțarea investițiilor respective din mijloace bugetare s-a efectuat prin intermediul câtorva instrumente fără a exista un proces de coordonare între acestea. Astfel, investiții în infrastructura de alimentare cu apă și servicii de canalizare au fost finanțate din Fondul Ecologic Național (FEN), Fondul Național pentru Dezvoltare Regională (FNDR), Fondul de Investiții Sociale din Moldova (FISM), precum și prin transferuri directe cu destinație specială din bugetul de stat către bugetele autorităților publice locale.

Nu există un set comun de criterii/priorități, care ar asigura că respectivele proiecte se încadrează într-un cadru strategic comun sau să asigure compatibilitatea lor în procesul regionalizării. În cazul FEN nu există nici mecanism eficient de monitorizare și evaluare a proiectelor.

- *Principalele surse de finanțare a sectorului de alimentare cu apă și servicii de canalizare sunt:*
- *Tarifele achitate de consumatori pentru serviciile respective.*
- *Surse bugetare, preponderent Fondul Ecologic Național (FEN), Fondul Național de Dezvoltare Regională (FNDR) și transferuri cu destinație specială de la bugetul de stat.*

Totuși, lipsa politicilor tarifare responsabile la nivelul autorităților publice locale a fost principala cauză pentru care sectorul de alimentare cu apă potabilă și servicii de canalizare a degradat treptat și nu a reușit să asigure o creștere durabilă. Anume mecanismul politizat de stabilire a tarifelor pentru serviciile de alimentare cu apă și de canalizare, a condus la asfixierea financiară a sectorului și la crearea inegalităților în rândul consumatorilor.

Având în vedere angajamentele asumate de Republica Moldova, inclusiv cele ce țin de atingerea Obiectivelor de Dezvoltare ale Mileniului (ODM) și cele ce reies din Acordul de Asociere Moldova-UE (AA), partenerii internaționali de dezvoltare s-au arătat deschiși de a aloca resurse pentru investițiile necesare în sectorul de apă și canalizare din Republica Moldova. Totodată, pentru asigurarea sustenabilității unor asemenea investiții, alocarea respectivelor mijloace a fost condiționată cu dezvoltarea și aprobarea cadrului legislativ și strategic pentru sectorul de alimentare cu apă și canalizare. Astfel, au fost elaborate, aprobate și din 2014 au intrat în vigoare două documente fundamentale pentru sector: Legea nr. 303 din 13.12.2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și canalizare și Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014-2028) care prevăd, printre altele, renunțarea la paradigma de asigurare a localităților cu apă potabilă din resurse locale și trecerea la paradigma de asigurare cu apă potabilă din cele două râuri principale: Nistru și Prut. Respectiv, prestarea serviciilor de alimentare cu apă potabilă și de canalizare urmează a fi regionalizată, în baza întreprinderilor existente. Astfel, la nivelul republicii Moldova se preconizează ca 3-5 întreprinderi să dezvolte rețelele și să asigure alimentarea majorității localităților cu apă potabilă și servicii de canalizare. Totodată, Strategia recunoaște că nu va fi posibilă atingerea țintelor specifice pentru obiectivul de dezvoltare durabilă în privința accesului la apă și servicii de sanitație pentru 65% din populație către 2015.

Tarifele pentru serviciile de alimentare cu apă și de canalizare prestate la nivel de regiune, raion, municipiu sau oraș urmează a fi supravegheate de un reglementator independent, ANRE. Astfel, respectivii prestatori de servicii de alimentare cu apă și de canalizare depun la ANRE cereri de avizare a tarifelor, în baza Metodologiei de calcul a tarifelor, aprobate tot de ANRE. Ulterior, în termen de 30 zile ANRE emite un aviz pe marginea cererii depuse, în care indică cuantumul tarifelor necesare de a fi aprobate. Dacă în termen de 60 zile Consiliile Locale respective nu aprobă tarifele în mărimea indicată în avizul ANRE, întreprinderea se va adresa direct reglementatorului, care va aproba prin hotărâre aceste tarife.

Urmare a dezvoltării cadrului legislativ și strategic pentru sector, beneficiari din Republica Moldova au putut accesa primele mijloace din partea instituțiilor financiare internaționale. Spre exemplu, în 2014 a fost semnat contractul privind alocarea a 30 milioane Euro din partea BERD, BEI și UE (instrumentul de investiții în vecinătate, NIF) pentru dezvoltarea unui sistem regional de alimentare cu apă în nordul republicii, în baza apeductului Soroca-Bălți²⁹⁶. Tot în 2014 a fost semnat contractul între S.A. „Apă-Canal Chișinău” și BERD/BEI/NIF privind alocarea a 65 milioane euro pentru modernizarea infrastructurii de alimentare cu apă și a celei de epurare din Chișinău. Totuși, majoritatea lucrărilor legate de aceste contracte la moment stagnează, cauzele principale fiind întârzierea aprobării cadrului normativ secundar și deficiențe la nivelul implementării prevederilor legale.

În pofida faptului că Legea nr. 303 din 13.12.2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și canalizare acorda un termen de 6 luni pentru ca toate instituțiile responsabile să ajusteze actele normative la prevederile respectivei Legi, o serie de mecanisme nu sunt elaborate și/sau puse în aplicare nici până în prezent. Astfel, nu există mecanisme care să asigure transformarea întreprinderilor existente de prestare a serviciilor (controlate de autoritățile publice locale) în întreprinderi regionale. Mai mult ca atât, nu este definit nici principiul după care se va face regionalizarea prestatorilor de servicii – în funcție de bazinele celor două râuri sau în baza unităților teritorial-administrative. La fel, trecerea la paradigma de alimentare a localităților din resursele de apă ale celor două râuri principale presupune existența unui plan general la nivel național (așa-numitul „master-plan”), din care să rezulte unde vor fi captate resursele de apă și pe care trasee vor fi aduse în localități. La moment un asemenea document nu este aprobat, ceea ce, cumulativ cu alți factori descriși mai sus, blochează procesul de regionalizare. Totodată, ANRE deocamdată nu a aprobat încă nici un tarif în baza prevederilor Legii nr. 303 din 13.12.2013 și a noii proceduri de aprobare a tarifelor, ceea ce descurajează investitorii privați și duce la înghetarea finanțărilor din partea instituțiilor financiare internaționale.

Un alt motiv, pentru care este blocată alocarea noilor mijloace pentru sectorul de apă și servicii de canalizare este instabilitatea macroeconomică și politică care a urmat după jaful din sistemul bancar (*vezi Situația macroeconomică în raport cu inegalitățile: evoluții recente*). O parte din finanțări sunt condiționate de restabilirea relațiilor Republicii Moldova cu Fondul Monetar Internațional (FMI).

Singura soluție pentru ameliorarea situației în sector, reducerea inegalităților și recuperarea întârzierilor în ceea ce ține de atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă și în particular a ȋntinelor privind accesul populației la apă potabilă și servicii de canalizare este *mobilizarea investițiilor în infrastructura de prestare a serviciilor respective.*

Modelul pieței energiei electrice și impactul asupra inegalității

Comparativ cu serviciile de apă și sanitație, accesul la energie electrică în Republica Moldova este asigurat pentru aproape 100% din populație. Totuși trebuie menționat că gradul accentuat de sărăcie al populației, în special rurale, atestă un consum redus de energie, ceea ce constituie o sărăcie energetică. Aceasta este determinată de imposibilitatea unor gospodării casnice, din lipsă de bani, să consume energie pentru iluminare, încălzirea locuinței pe timp de iarnă, asigurarea apei calde în locuință, diverse activități casnice, care presupun utilizarea electricității.

Sărăcia energetică este cauzată de trei factori: (i) nivelul scăzut al veniturilor populației, (ii) consumul mare și ineficient de energie și (iii) prețul înalt al energiei consumate.²⁹⁷

Majorările tarifelor la energia termică și electrică din ultimii ani afectează bugetele gospodăriilor sărace. Ca urmare, mai mulți consumatori devin vulnerabili la politica tarifară pentru energie.

Modelul actual al pieței energiei electrice generează diferențe între prețurile reglementate pentru consumatorii finali de energie electrică, în funcție de rețeaua de distribuție în a cărei rază de deservire se află. Luată separat, această inegalitate ar putea fi considerată o problemă relativ minoră, însă, cumulativ cu alți factori de natură economică, modelul existent perpetuează și chiar contribuie la creșterea inegalității economice, în loc să contribuie la reducerea acesteia.

Prețul energiei electrice achitat de consumator include trei componente majore:

- *prețul energiei electrice, împreună cu serviciul de furnizare (vânzare) a acesteia, inclusiv contractarea, facturarea, încasarea banilor etc.*
- *serviciile de transport a energiei electrice;*
- *serviciile de distribuție a energiei electrice.*

În structura prețului reglementat pentru consumatorii finali, *primele două componente sunt echivalente*

pentru toți consumatorii. În același timp, ultima componentă variază semnificativ de la o companie de distribuție (operator RED) la alta, implicit de la o regiune/ zonă de deservire la alta. Astfel, tariful de distribuție pentru consumatorii racordați la rețelele de tensiune joasă (marea majoritate a consumatorilor, inclusiv consumatorii casnici) a constituit până în 2016: pentru zona deservită de Gas Natural Fenosa – 3,07 c\$/kWh; pentru zona deservită de RED-Nord – 3,63 c\$/kWh; și pentru zona deservită de RED Nord-Vest – 4,13c\$/kWh. Aceste diferențe se transpun și pe tarifele finale reglementate la energie electrică, iar consumatorii din partea de nord a republicii achită cu 0,56 – 1,06 c\$/kWh mai mult, comparativ cu consumatorii din partea de centru și sud a țării (deservită de Gas Natural Fenosa). Spre exemplu, consumatorii din s. Congaz, UTA, sau or. Anenii-Noi achită un tarif de circa 9,7 c\$/kWh, iar cei din s. Trinca, r-l Edineț, sau din or. Dondușeni, achită un tarif final de circa 10,8 c\$/kWh sau cu peste 11% mai mult. Totodată, repartizarea zonelor de distribuție între companii nu depinde de consumatori, prin urmare respectiva problemă nu ține doar de inegalitate economică, ci și de inechitate socială.

Mai mult ca atât, problema este mai largă decât diferența de tarife aplicate în diferite regiuni. Metodologia de calculare a tarifelor prevede că tariful de distribuție se calculează prin împărțirea venitului total reglementat al operatorului rețelei de distribuție la volumul energiei electrice distribuite. La rândul său, *cea mai mare parte a venitului total reglementat al companiilor de distribuție depinde nemijlocit de rețele – cu cât mai extinse sunt rețelele, cu atât mai mari sunt costurile legate de întreținerea acestora, uzura, pierderile de energie, etc.* Pe de altă parte, consumul de energie într-o anumită zonă/regiune depinde mai mult de concentrația populației și a activității economice în acea regiune. Prin urmare, *tarifele de distribuție vor fi mai mici la companiile care deservesc zone cu o concentrație mai mare a populației și activității economice.* Spre exemplu, lungimea rețelilor RED-Nord și RED-Nord-Vest diferă nesemnificativ, iar volumele energiei electrice distribuite diferă esențial. În primul rând datorită faptului că în zona de deservire a RED-Nord se află și mun. Bălți, care reprezintă a doua cea mai mare concentrare de populație și activitate economică din republică, după Chișinău²⁹⁸. Pe de altă parte, costurile energiei reprezintă unul din criterii (deși nici pe departe cel mai important!) de atractivitate a zonei/regiunii pentru investitori. Cu alte cuvinte, atunci când iau decizia cu privire la localizarea concretă a afacerii sale, investitorii iau în calcul inclusiv costurile de energie din regiunea respectivă. În consecință, din perspectiva costurilor energiei electrice, zonele cu un grad mai redus de concentra-

297 Negură, Călin. Stratan, Mihail. Arion, Valentin. Sporirea eficienței energetice - condiție esențială pentru dezvoltarea durabilă. Rezumatul comunicatului de la Conferința Internațională "Energetica Moldovei – 2016. Aspecte regionale de dezvoltare, Ediția II, 29 septembrie - 01 octombrie 2016, Chișinău, Republica Moldova; <http://www.ie.asm.md/assets/files/16A-12.pdf>

298 Notă: Pe partea teritoriului Republicii Moldova aflată sub controlul autorităților constituționale.

re a activității economice devin și mai puțin atractive pentru noi activități economice. Astfel, modelul actual de fapt contribuie la perpetuarea și amplificarea inegalității economice, făcând parte dintr-un cerc vicios (Anexa 9). *În rezultat, cel mai înalt tarif final la energie electrică este aplicat consumatorilor aflați în zona de deservire a companiei de distribuție RED-Nord-Vest, o zonă cu populație preponderent rurală, și așa dezavantajată din punctul de vedere al oportunităților economice și al veniturilor populației.*

Totodată, atât modelul pieței, cât și metodologia în vigoare de calculare a tarifelor corespund întru totul prevederilor Directivelor Europene și a obligațiilor asumate în fața partenerilor internaționali. Acestea au fost concepute pentru a servi scopurilor prevăzute de legislație, și anume: „desfășurarea activităților reglementate din sectorul electroenergetic în condiții de accesibilitate, fiabilitate, continuitate și transparență, în vederea deschiderii treptate a pieței de energie electrică și pentru asigurarea alimentării, în mod fiabil și la costuri minime, a consumatorilor cu energie electrică”. Astfel, obiectul și scopul acestor documente țin de reglementarea sectorului energetic, nu și de abordarea problemei inegalităților economice. *La fel, documentele sus-menționate nu urmăresc rezolvarea problemei „sărăciei energetice” (consumatorilor cu capacitate joasă de plată pentru serviciile energetice, inclusiv energie electrică), respectiv nu prevăd un tarif separat pentru persoanele vulnerabile din punct de vedere economic.* Această problemă este abordată la nivel de stat prin intermediul sistemului de asistență socială, și anume prin acordarea ajutorului social pentru perioada rece a anului (APRA)²⁹⁹ Această sumă în 2015 a fost de aproximativ 250 de lei și se acordă familiilor a căror venit este mai mic decât nivelul venitului lunar minim garantat majorat de 1,6

ori. Respectiv, pentru anul 2015 venitul lunar minim garantat pentru APRA ea fost de 1224 de lei. Deoarece nu toate familiile defavorizate depun cerere, respectiv nu toți consumatorii vulnerabili pot fi ajutați în termeni reali. Circa 90% din familiile beneficiare de APRA sunt cele care au în componența sa beneficiari de pensii sau alte prestații sociale.

Pentru schimbarea situației și ruperea cercului vicios descris mai sus, modelul pieței trebuie modificat astfel, încât să dispară diferențierea de tarife dintre zonele de deservire ale operatorilor RED. În felul acesta modelul pieței energiei electrice ar putea fi completat cu un încă un participant la piață – o companie de procesare a plăților (CPP). În noul model de piață, pe lângă tarifele pe care le stabilește în prezent, ANRE ar urma să stabilească și tarife medii pentru distribuția energiei electrice (pe nivele de tensiune), care ar fi aplicate pe întreg teritoriul Republicii Moldova. În baza respectivelor tarife, CPP ar încasa plățile pentru serviciul de distribuție, urmând să le repartizeze operatorilor sistemelor de distribuție în funcție de tarifele individuale de distribuție stabilite pentru fiecare dintre acestea (un eventual grafic este prezentat în Anexa 10). *Această abordare ar permite ca, pe de o parte, consumatorii din Republica Moldova să plătească tarife echitabile, iar, pe de altă parte, ANRE să păstreze instrumentele de reglementare individuală a costurilor și de stimulare a eficienței în raport cu fiecare dintre întreprinderile de distribuție.* Desigur, prețurile finale la energia electrică nu reprezintă unicul sau cel mai important factor, care generează o dezvoltare neechilibrată a diferitelor regiuni din Republica Moldova. Totuși, modelul actual, în mod neintenționat, contribuie la perpetuarea inegalităților, iar costurile de modificare a acestui model ar fi înfime, comparativ cu efectul asupra inegalităților.

ACCESUL LA SERVICII DIGITALE

Republica Moldova a avansat mult în domeniul implementării unor tehnologii informaționale moderne, deși rămâne în urma indicatorilor relevanți pentru informatizarea completă a societății. Contribuția sectorului ICT la PIB în 2015 a constituit 8%, iar penetrarea serviciilor Internet a fost de 64%³⁰⁰. Jumătate din populație – 1.946.111 cetățeni sunt utilizatori de Internet³⁰¹. Cei mai mulți dintre aceștia sunt utilizatori frecvenți ai Internetului, ei fiind conectați la Internet de viteză. Conform ultimelor date, ponderea abonaților care accesau Internetul prin fibră optică era de 55,6%, în baza tehnologiilor xDSL – 37,1%, prin cablu coaxial – 6,9% și în baza altor tehnologii – 0,4%³⁰².

Respectiv, numeroase servicii sunt disponibile în format electronic: *declarațiile fiscale, pașapoarte biometrice, controlul de frontieră, harta digitală a țării, semnătura digitală și alte servicii ca: Certificatul e-Police, e-licențiere, operând pe bază de standarde deschise și de clouding.*

Această e-transformare urmează strategii pe termen lung „Digital 2020”, care stabilesc prioritățile pe care guvernul le pune în sprijinul dezvoltării sectorului și a societății informaționale din țară, care deține locul 74 din 155 conform *The ICT Development index (2015)*³⁰³. În ciuda vitezei relativ înalte și a costurilor reduse, nivelul

299 Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Ajutor social pentru perioada rece a anului; <http://www.mmpsf.gov.md/ro/content/ajutor-social-pentru-perioada-rece-anului>

300 Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor. Oportunitățile investiționale în sectorul TIC din Moldova, prezentate la Expo Milano 2015. 10/16/2015; <http://www.mtic.gov.md/ro/news/oportunitatile-investitionale-sectorul-tic-din-moldova-prezentate-la-expo-milano-2015>

301 The Internet world stats; <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm>

302 ANRCETI. Ponderea abonaților care utilizează servicii de acces la Internet fix de mare viteză a ajuns la 53 la sută; <http://www.anrceti.md/news05092016>

303 The ICT Development Index (ITU index) 2015; <http://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2016/> Levy, Brian. Working with the Grain: Integrating Governance and Growth in Development Strategies New York: Oxford University Press, 2014; <https://workingwiththegrain.com/book-abstract/>

de extindere al Internetului la nivel național este mult mai redus față de alte țări din UE sau chiar CSI. Studiile arată o corelație puternică între conectivitatea la Internet pe plan național și numărul de utilizatori FB pe țară ca predicatori ai controlului public asupra corupției³⁰⁵. Deși acești indicatori nu operează în izolare de alți factori (instituții formale ale statului, existența unei societăți civile vibrante, nivelul de bunăstare economică), înțelegem totuși că acești indicatori au o influență directă asupra modelului de control asupra corupției și buneii guvernări. Prin urmare, aceste evoluții cer agențiilor guvernamentale eforturi sporite pentru a răspunde așteptărilor publice, echipându-se să facă față prin servicii calitative.

*Însă avantajele tehnologiilor digitale sunt limitate de vârstă, alfabetizare și gradul de accesibilitate a populației. Acest tablou complex al lumii digitale este umbrat de faptul că beneficiile acestor produse nu se răsfrâng în mod egal asupra tuturor. Astfel, noile platforme de comunicare e-Gov nu sunt accesibile în mod egal tuturor, excluzând segmente importante ale populației rurale, precum și a populației în etate ori cu dizabilități fizice (văz), generând un nou tip de inegalități – **inegalități legate de accesul redus ori inexistent la Platformele moderne de comunicare online.***

În 2012, Republica Moldova se număra printre primele 20 de țări din lume după viteza conectării la Internet, iar programele sale de e-transformare, inițiativa „Open Government Data”, semnătura electronică și alte servicii online, plasau republica printre țările cu tehnologii avansate. Populația comunică mult pe rețelele de socializare. Conform datelor e-Gov³⁰⁶ peste 250.000 cetățeni comunică zilnic pe FB, iar cei care folosesc Odnoklassniki și VKontakte sunt de 2 ori mai mulți – circa 460.000 moldoveni. Facebook-ul este accesat mai mult de femei – 147 mii sau 55,4%. Numărul bărbaților care accesează acest domeniu este de 117 mii sau 44,6%. Moldovenii sunt tot mai mobili în comunicare și informare. Astfel, 1 din 5 utilizatori accesează Facebook-ul de pe telefonul mobil sau de pe tablete mobile. În plus, cetățenii comunică mult de pe dispozitive mobile, tablete, smartphone-uri, cloud computing, căutând servicii tot mai sofisticate și mai complexe pentru diversele lor nevoi.

Alte probleme țin de riscurile sporite de securitate pentru datele personale ale cetățenilor conectați pe rețele de socializare, ori care își folosesc datele pentru a utiliza diverse servicii nesecurizate (cybersecurity). Se știe că autoritățile depun eforturi pentru a-și proteja canalele de comunicare, infrastructura și informațiile private și confidențiale despre angajați și public,

însă cetățenii individuali pot fi ușor deposezați de proprietăți, de conturi bancare și de alte bunuri ca urmare a fenomenului sporit de capturare a datelor sensibile, pe fundalul unei activizări excesive a hackerilor și a folosirii de produse piratate în rândul populației. Admitem că autoritățile își vor educa angajații privind riscurile asociate utilizării rețelelor sociale și modalităților de atenuare a acestora. În general, utilizarea paginilor de socializare va fi reglementată de normele de securitate curente, aplicate la întregul sistem de tehnologii informaționale. Cel mai des se observă tehnologii de preluare a datelor personale și penetrare a rețelelor sociale neprotejate prin phishing-ul datelor de autentificare, falsificarea identității (spoofing) și atacarea aplicației WEB, inclusiv a unor instituții publice. Aceste riscuri conțin importante tehnici de manipulare și social engineering (de inginerie socială), foarte populare printre curentele politice cu ambiții electorale.

Viteza cu care se dezvoltă noile tehnologii informaționale în lumea modernă impune necesitatea actualizării regulate a protocoalelor de securitate personale pentru a face față noilor amenințări de securitate. Riscurile de securitate produc inegalități largi ale căror efecte încă trebuie realizate și contracarate pe viitor.

304 Levy, Brian. Working with the Grain: Integrating Governance and Growth in Development Strategies New York: Oxford University Press, 2014; <https://workingwiththegrain.com/book-abstract/>

305 Centrul de Guvernare Electronică; <http://www.egov.md/en>

Care sunt **CAUZELE** și “**PATERNUL**”
INEGALITĂȚILOR
POLITICE în REPUBLICA MOLDOVA?

Care este **RELAȚIA**
INEGALITĂȚILOR POLITICE
în raport cu grupurile
SOCIAL-VULNERABILE?

Cum sunt văzute
INEGALITĂȚILE REGIONALE?

Cum **INEGALITĂȚILE** sociale
GENEREAZĂ
SUB-REPREZENTARE
POLITICĂ?

Ce dimensiuni generează
INEGALITĂȚI
în ASIGURAREA
SECURITĂȚII
UMANE

	POLITICĂ		JUSTIȚIE	SECURITATE
ODD	5 EGALITATE DE GEN 	16 PACE, JUSTITIE ȘI INSTITUȚII PUTERNICE 	16 PACE, JUSTITIE ȘI INSTITUȚII PUTERNICE 	16 PACE, JUSTITIE ȘI INSTITUȚII PUTERNICE
INDICATORUL NAȚIONAL	5.5.1.1 Ponderea femeilor alese în parlament – 18,8% (2014) 5.5.1.2 Ponderea femeilor alese în Administrația Publică Locală – 28,3% (2015) 16.6.1 Ponderea cheltuielilor publice efective raportate la cheltuielile aprobate – 92,9 (2015)		16.3.2.2 Numărul de persoane care au beneficiat de asistență juridică garantată de stat – 36925 (2015) 16.5.1 Ponderea persoanelor care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni – 42 (2015)	16.10.1.2 Indicele Libertății Presei – 28.8 (2015). 16.10.2.2 Indicele Dezvoltării Sectorului TIC (IDI) – 5.81 (2015).

Sursa: date actualizate conform raportului Naționalizarea indicatorilor pentru Obiectivele de dezvoltare durabilă, Rezultatele procesului de consultare cu privire la adaptarea indicatorilor de monitorizare și evaluare a Agendei de Dezvoltare Durabilă 2030 la contextul Republicii Moldova, Expert-grup/PNUD, cu suportul echipei de țară a Națiunilor Unite, inclusiv UNFPA, UNICEF, ILO, UN Women, 2017

DEZVOLTAREA UMANĂ ÎNTRE INEGALITĂȚI POLITICE ȘI BUNA GUVERNARE

În cadrul ultimului capitol se face o analiză amplă a diapazonului inegalităților politice, care afectează calitatea democrației și perspectiva libertății de a trăi în demnitate, iar aceasta, la rândul său, are un impact esențial asupra dezvoltării umane.

Participarea redusă a cetățenilor în procesul decizional, dar și excluderea sau marginalizarea altor categorii și grupuri de indivizi în temeiul unor prejudecăți sau a unor obstacole instituționale tolerate delegitimează autoritățile statului, iar gradul redus de transparență privind mecanismele de luare a deciziilor în stat susțin inegalitățile și distorsionează sensul „binelui public” în societate.

Toți acești factori sunt reflectați în acest capitol. De asemenea, tabloul inegalităților politice nu ar fi întreg fără analiza dimensiunii inegalităților verticale și orizontale în asigurarea securității umane, ca element de bază al unei dezvoltări durabile a țării.

CAUZELE ȘI MODELUL („PATTERN-UL”) INEGALITĂȚILOR POLITICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Paradoxul dezvoltării umane se explică și prin existența unei distribuții inegale de putere în societate, care generează inechitate, discriminări sistemice, conflicte, contrar obiectivelor trasate politic de a atinge mai multă coeziune socială și echitate pentru toți cetățenii. Alături de inegalitățile economice, sociale și derivatele lor, analiza inegalităților politice ne permite să înțelegem tabloul real al discrepanțelor din sistemul politic și, respectiv, politicile prin care putem contracara fenomenul alocării inegale de resurse, privilegii, poziții publice și politice, pentru a diminua crearea de avantaje nemeritate ale unora pe seama altor grupuri. Astfel, cercetarea inegalităților poate genera mai multă echitate sistemică și bunăstare.

Puterea politică și justiția sunt interconectate în explorarea experiențelor de inegalitate în societate, atunci când are loc excluderea de la participarea politică a unor grupuri sociale sau indivizi, rezultată din inegalitățile distribuirii unor oportunități politice și de putere și accesului inegal la justiție, libertăți și instituții³⁰⁷. O justiție inegală impune costuri mai mari pentru cei marginalizați și previne incluziunea acestora. Inegalită-

țile politice conduc la fracturări ale coeziunii umane, creând forme sistematice și complexe de abandon, de ignorare ori de prejudiciere intenționată a drepturilor politice, a libertăților și nevoii de progres social pentru indivizi și grupuri social vulnerabile.

Inegalitatea politică discriminează, fie prin prejudecăți, stereotipuri ori stigme aplicate unor persoane și grupuri respinse, fie prin segregări multiple, uneori „ silențioase” (*silent segregation*), dar adeseori și explicite³⁰⁸. Acceptarea acestor bariere de reprezentare politică pentru cei respinși alimentează în societate un fenomen politic de instituționalizare a inegalităților printr-un sistem de distribuire inegală a puterii în stat. Putem afirma astfel că puterea politică devine instrumentul principal de constituire și conservare a unor ierarhii de inegalități politice inechitabile, care reproduc rețele sofisticate de respingere și îndepărtare a grupurilor vulnerabile de la exercițiul puterii, impunând un fel de sistem de taxe suplimentare pentru obținerea accesului la servicii și bunuri vitale pentru indivizi și grupuri sociale. Analiza inegalităților politice poate descrie astfel un tablou mult mai realist

306 Vremiș, Maria. Craievski-Toartă, Viorica. Rojco, Anatolii. Cheianu-Andrei, Diana. (2010) Op Cit. p.20.

307 Cooper, Bruce S. Cibulka, James G. Fusarelli, Lance D. Handbook of Education Politics and Policy. Routledge, 2014.

308 Cooper, Bruce S. Cibulka, James G. Fusarelli, Lance D. Handbook of Education Politics and Policy.

al distribuției de putere în stat decât reiese din lectura formală a legilor și reglementărilor existente, iar eliminarea inegalităților ar trebui să urmeze scopul adopției unor reguli mai prietenoase pentru toți, potrivit conceptelor, normelor și convențiilor fundamentale ale ONU. Analizând care sunt opiniile populației față de puterea de stat, se poate evidenția că anumite grupuri sociale, cum ar fi tinerii și persoanele cu nivel mai înalt de educație, au mai multe așteptări față de calitatea guvernării și îi cer Guvernului mai multe, în timp ce persoanele din mediul rural și femeile sunt puțin mai neutre în opiniile exprimate³⁰⁹. În același timp, mai multe opinii confirmă ideea destul de răspândită conform căreia Republica Moldova reprezintă un stat înzestrat cu memorie instituțională slabă, cu instituții și birocrație ușor controlabilă prin mijloace politice și mecanisme de extragere a rentelor, în care justiția este puternic controlată de grupuri politice, care-și arondează dreptul de a interpreta legile potrivit jocurilor de putere și de interese. Iar succesele repurtate în negocierile prelungite asupra Acordului de Asociere cu UE (2012-2013), deși au conferit Republicii Moldova imaginea unei „povești de succes”, au fost suprapuse de alte lucruri agravante ca fraudele din sistemul bancar, conflictele politice și situația economică instabilă.

Mai mulți oficiali străini și politicieni din opoziție au criticat nivelul înalt de corupție și blocarea unor reforme vitale pentru dezvoltarea Republicii Moldova ca stat democratic. În anul 2015, Thonbjorn Jagland, Secretarul General al Consiliului Europei, publica un articol devastator în *New York Times* pe tema corupției din Republica Moldova³¹⁰, folosind termenul de „stat capturat” și alte epitete deloc plăcute. În iulie 2015, Delegația UE informa oficial Guvernul Republicii Moldova despre decizia sa de suspendare a finanțărilor sale anuale, criticând lipsa de reforme și decalajul între vorbe și fapte³¹¹. Iar în opinia GRECO³¹², cele mai grave probleme în Republica Moldova țin de aplicarea selectivă a legislației anti-corupție și a politicilor de susținere a integrității în serviciul public, capacitățile instituționale modeste și lipsa de autonomie a agenților anti-corupție. Mai multe voci ale societății civile susțin că „autoritățile trebuie să demonteze mecanis-

mele de politizare a instituțiilor de stat, să accelereze reforma în justiție și administrație publică, să asigure reziliența bunei guvernări în gestionarea finanțelor statului, să crească competitivitatea exporturilor din Republica Moldova, să promoveze politici de ocupare a forței de muncă și a condițiilor decente de viață pentru toți, și să combată corupția”³¹³.

Criticile au vizat în special lipsa de progres în investigarea dispariției din sistemul bancar al Republicii Moldova a unei sume de circa 13% din PIB, lovind în nivelul de trai mediocru al celei mai mari părți din populația țării, deprecierea leului și procedura de insolabilitate pentru 3 bănci majore, prin atacul concertat al unor rețele criminale transnaționale, cu acordul tacit al unor politicieni. Frauda bancară a demonstrat, pe viu, cât de vulnerabil este sistemul financiar-bancar, dar și cel politic, în condițiile în care cele mai importante mecanisme de supraveghere și garanții (safeguards) nu au reacționat la semnale și alerte ori au preferat să constate fără să acționeze. Fraudele din sistemul bancar au scos la suprafață, ca o hârtie de turnesol, probe clare de venalitate, lăcomie, impunitate sistemică, atestând breșe adânci în structurile de prevenire a corupției și fraudelor, a spălării banilor și a folosirii justiției în scopuri de natură politică³¹⁴. Pe fundalul unor ample tensiuni politice între cetățeni alarmați de nivelul corupției în stat și în partidele aflate la guvernare, cetățenii au realizat dintr-odată că spațiul public a devenit după 2015-2016 tot mai neprietenos pentru presa liberă, pentru dreptul la asociere, iar injustițiile individuale tot mai adânci³¹⁵. În februarie 2016, Consiliul European critica politizarea instituțiilor, recomandând autorităților din Moldova să rezolve această problemă cât mai curând, printre alte recomandări, care se adresau nevoii de accelerare a reformelor, implementare a obligațiilor Republicii Moldova în Acordul de Asociere, întăririi mecanismelor de prudențialitate în sectorul bancar³¹⁶. În octombrie 2016, Barometrul Opiniei Publice (BOP)³¹⁷ atesta un nivel record de nemulțumire a populației față de direcția de dezvoltare a Republicii Moldova, cel mai jos din ultimii 16 ani de măsurări sociologice (Diagrama 36).

309 BOP, IPP, Aprilie 2016; <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=773>

310 Jagland, Thorbjorn. NYT, Bring Moldova Back From the Brink, August 10, 2015, http://www.nytimes.com/2015/08/11/opinion/bring-moldova-back-from-the-brink.html?_r=0

311 Notă: Suportul financiar al UE este condiționat de respectarea criteriilor de performanță specificate în matricea de politici coordonată cu UE. Până în iulie 2015, U transferate către buget și alocate pentru implementarea activităților prevăzute în Strategia de reformă a justiției 28,2 mln euro. Următoarele tranșe au fost înghețate până când Guvernul RM nu va îndeplini condițiile de reformare a Procuraturii și nu va demonstra rezultate în procesul de eradicare a corupției.

312 Council of Europe. Council of Europe calls on the Republic of Moldova to improve anti-corruption measures in respect of MPs, judges and prosecutors. Press release, Strasbourg, 5.07.2016; http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/news/News2016/News20160705/Eval4_Rep.of.Moldova_en.asp

313 EU-Moldova Civil Society Platform. Joint Declaration of the EU-Moldova Civil Society Platform (CSP), Brussels, May 1, 2016; http://www.csdialogue.eu/sites/default/files/joint_declaration_final.pdf

314 Apel privind necesitatea inițierii unei investigații internaționale a fraudei financiar-bancare și a spălării banilor în Republica Moldova, Transparency International. 09 August 2016; <http://www.transparency.md/ro/noutati/declaratii/>

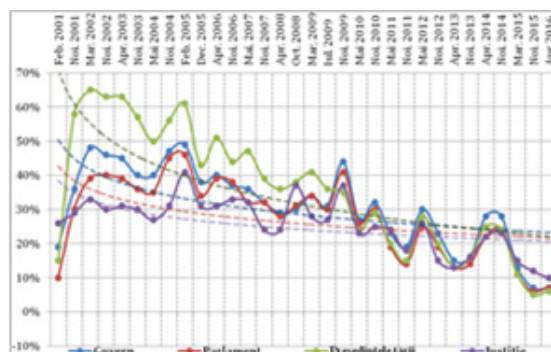
315 World Bank Governance Indicators. Voice and Accountability; <http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#home>; Bertelsmann Transformation Index (BTI) 2012, 2016. <https://www.bti-project.org/en/home/> și Freedom House Freedom World Report; <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2017>; The Economist Intelligence Unit, Democracy Index 2016; http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2016

316 European Commission. Statement by Commissioner Johannes Hahn following the meeting with Andrei Galbur, Deputy Prime Minister, Minister of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova. Brussels, 8 February 2016.

317 BOP, IPP, Octombrie 2016; <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=804>

Diagrama 36.

Evaluarea histografică a încrederii populației în principalele instituții de stat în Republica Moldova

Sursa: Estimări pe baza sondajelor corelate CBS Axa, septembrie 2016.

Sentimentul de angoasă, de protest, de lipsă de încredere, sparge tiparul clasic al teoriei politice după care votul cetățeanului schimbă politicieni răi cu cei buni prin alegeri libere (Diagrama 37). Și asta pentru că multe dintre instituțiile jocului politic, într-un stat capturat, devin „ținte” vulnerabile, pot fi relativ ușor populate de interese rentiere. Într-un stat în care instituțiile statului pot fi cooptate unor grupuri influente economic, aceste structuri de putere ilicită vor căuta să-și valorifice influența obținută asupra statului printr-un exercițiu sistematic al abuzului de autoritate, uneori violent, însă de cele mai dese ori prin controlul asupra distribuirii resurselor publice prin rețele coordonate de actori (*coalitions of networked politicians/entrepreneurs*)³¹⁸, exploatând monopolul puterii statului în scop propriu. În această „matrice” a jocurilor de putere, conflictele și jocurile competitive ale actorilor folosesc și abuzează de existența unei distribuții inegale de resurse, prejudecăți de grup, având drept rezultat clar dominația unui grup față de alte grupuri.

Diagrama 37.

Încrederea în Guvernul RM (2001-2016)

Sursa: Estimări pe baza sondajelor corelate CBS Axa, septembrie 2016.

Inegalitățile sociale produc sub-reprezentare politică,

definit printr-un sistem de bariere formale și informale, prin atitudini și îngrijorări de grup sau individuale de tratare discriminatorie în raport cu nevoile sociale, economice, culturale sau politic exprimate. Evaluarea Programului național de asigurare a egalității de gen constata în 2015 că „insuficiența de resurse a limitat capacitatea ministerului competent de acest domeniu (MMPSF) să asigure egalitatea de gen și să combată violența în familie”³¹⁹. Anterior, și Comitetul ONU pentru eliminarea discriminării își exprimase temerea față de „cooperarea limitată între autoritățile competente ale Republicii Moldova pentru egalitatea de gen și ministerele de resort (...) fluctuația frecventă de personal (...) [și] integrarea insuficientă a dimensiunii de gen în cadrul ministerelor la toate nivelurile”. Intrarea în vigoare a Legii cu privire la asigurarea egalității³²⁰ a însemnat un pas decisiv în direcția combaterii discriminării și remedierii unor inegalități. Din 2014 a început să funcționeze Consiliul Anti-discriminare (CAD), cu atribuții jurisdicționale, de examinare a plângerilor pe criterii de discriminare într-un proces deschis de audieri, marcând o perioadă intensă de consolidare a capacităților în domeniul nediscriminării.

În anul 2015 au existat 2 proiecte de lege cu scopul stabilirii unei cote obligatorii de reprezentare a femeilor pe listele de candidați³²¹, care au condus la votarea unei legi (14 aprilie, 2016), incluzând obligația ca cel puțin 40% din membrii Guvernului să fie femei, aceeași cotă obligatorie și pentru partidele politice în alegeri³²². Noua lege interzice limbajul sexist și a imaginilor sexiste în mass media și reclamă, introduce concediul de paternitate plătit pentru tați, extinde responsabilitatea autorităților locale cu privire la egalitatea de gen și instituie un Grup de coordonare a egalității de gen la nivelul guvernului central.

REPREZENTAREA POLITICĂ A FEMEILOR

În Republica Moldova femeile continuă să fie subreprezentate în procesele decizionale politice și publice și în materie de relații externe. Fără participarea femeilor toate politicile, deciziile și resursele sunt reflectate doar din perspectiva bărbaților, omițând nevoile celei de-a doua jumătăți din populație. O participare paritară din perspectiva genului în sfera de luare a deciziilor contribuie la adoptarea unor decizii diversificate, în care se va regăsi toată populația țării. Astfel, problemă prioritară rămâne subreprezen-

318 Hale, Henry. E. Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective, Cambridge: Cambridge University Press 2015.

319 Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Raport de evaluare a gradului de implementare a Programului național de asigurare a egalității de gen pe anii 2010-2015, Chișinău 2015, p. 13; http://www.mmppsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_evaluare_pnaeg_2010-2015.pdf

320 Legea Nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității.

321 Notă: Parlamentul Republicii Moldova, „Proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (cunoscut și ca Proiectul nr. 180)”: Propunerea PLDM propunea o cotă obligatorie de 30% de reprezentare a femeilor, iar amendamentul PDM prevedea o cotă de 50%; Lege Nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

322 Lege Nr. 36 din 09.04.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

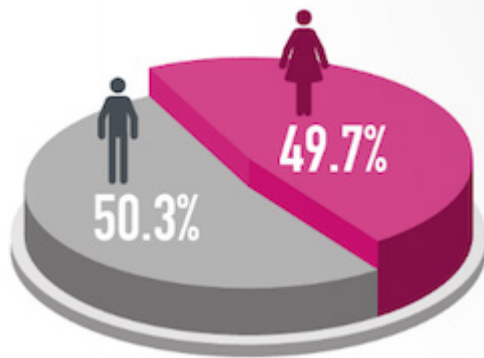
tarea femeilor (Diagrama 38), inclusiv din grupurile vulnerabile din mediul rural, femeile cu abilități speciale³²³, minoritățile etnice, în special femeile rome³²⁴, din procesul decizional politic, public, antreprenoriat

și în materie de relații externe. Mai mult, Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale menționează femeile drept unul dintre grupurile vulnerabile ale Republicii Moldova³²⁵.

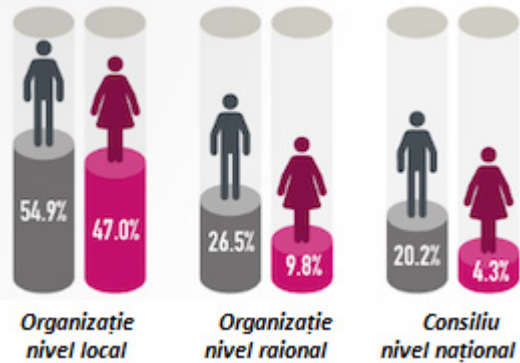
Diagrama 38.

Repartiția pe gen în partidele politice

Apartenența la partide politice
în funcție de gen

Ponderea femeilor și a bărbaților
în structura partidelor politice

Sursa: OMNIBUS CBS-AXA, decembrie, 2015.

Recomandarea Consiliului Europei privind reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților în procesul decizional politic și public promovează măsuri, inclusiv de discriminare pozitivă, de facilitare a unei participări echilibrate a femeilor și bărbaților atât la procesul decizional politic și public la toate nivelele (Rec2003/3), cât și în toate procesele de mediere, negociere, delegare și reprezentare în organizațiile internaționale și foruri (Rec2010/10).

În Recomandarea 1899(2010) privind creșterea reprezentării femeilor în politică prin intermediul sistemului electoral, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei încurajează statele membre să mărească reprezentarea femeilor prin introducerea măsurilor temporare speciale. Echilibrul de gen nu este doar un drept garantat în Carta Drepturilor Fundamentale a UE, în special art. 21 și art. 23, ci are o importanță deosebită în cadrul UE, deoarece este și o condiție esențială pentru sprijinirea tuturor drepturilor și obligațiilor care decurg din tratate și din dreptul internațional.

Egalitatea și eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei și fete este și un angajament al țării-

lor ONU. Prin Agenda privind Dezvoltarea Durabilă³²⁶, în special obiectivul 5, Moldova își propune să pună capăt tuturor practicilor dăunătoare privind discriminarea și inegalitatea prin asigurarea participării depline și efective a femeilor în procesele de luare a deciziilor, antreprenoriat și în materie de relații externe³²⁷.

Cu toate acestea, *cadrul instituțional pentru eliminarea inegalităților de gen și abilitarea femeilor nu este favorabil și suficient, prezentând lipsă de conformitate în raport cu valorile fundamentale ale UE*. Acest fapt duce la implementarea superficială a politicilor din domeniu. Mai mult, majoritatea strategiilor sectoriale sunt adoptate fără a se ține cont de dimensiunea egalității. Acestea constituie îngrijorare privind progresul lent al reformei juridice care vizează armonizarea legislației naționale³²⁸ la acte de referință internaționale și cele asumate în Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte³²⁹. Cele mai mari provocări din domeniu sunt gradul redus de responsabilitate a agențiilor/instituțiilor publice pentru realizarea egalității, capacități reduse de a înțelege și a formula politici adecvate, prin valorificarea dimensiunii de gen; un

323 Notă: Consiliul Europei. Recomandarea CM / Rec (2012) 6 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind protecția și promovarea drepturilor femeilor și fetelor cu handicap. Adoptată de Comitetul de Miniștri la 13 iunie 2012, la 1145 reuniune a delegațiilor miniștrilor; Articolul 7,8 și 11 al Convenției asupra Eliminării tuturor Formelor de Discriminare față de Femei (CEDAW).

324 Concluding observations (2013) CEDAW/C/MDA/CO/4-5: "Introduce procedures to ensure the effective participation of Roma women and women with disabilities in elected offices and appointed bodies".

325 Cahn, Claude. Elemente pentru Considerație Specială: Moldova. JILDP. Grupuri Vulnerabile; http://descentralizare.gov.md/public/publications/671268_md_april_2010_jild.pdf

326 The Sustainable Development Knowledge Platform. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development; <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

327 PNUD. Obiectivele de Dezvoltare Durabilă; <http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html>

328 Hotărâre de Parlament Nr. 146 din 09.07.2015 cu privire la Programul legislativ de realizare a angajamentelor de transpunere asumate în cadrul Acordului de Asociere dintre Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, pentru anii 2015-2016.

329 Ibidem.

mecanism foarte slab de monitorizare și responsabilitate a instituțiilor publice pentru realizarea egalității³³⁰. Una dintre măsurile avute în vedere este conceperea și implementarea unor strategii plurivalente eficiente, vizând, prin stabilirea unor obiective concrete cuantificate, „crearea unor mecanisme de monitorizare regulată și planuri de acțiune clară, având ca obiectiv asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, a politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea

legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens”³³¹.

Constatăm că rata de reprezentare a femeilor în legislativul Republicii Moldova este puțin sub valoarea medie a numărului de femei în comparație cu alte parlamente (Tabelul 11)³³². Potrivit datelor Uniunii Interparlamentare (IPU), rata medie a ponderii femeilor în legislativele naționale pe plan global, în 2015, era de 22.9%; rata medie în Europa - 25.3%, iar în RM de 22%.

Diagrama 37.

Încrederea în Guvernul RM (2001-2016)

Sursa: Sarmite D. Bulte, P.C. Auditul de gen în cadrul Parlamentului RM: spre dezvoltarea unei instituții mai sensibile la dimensiunea de gen, UNDP.

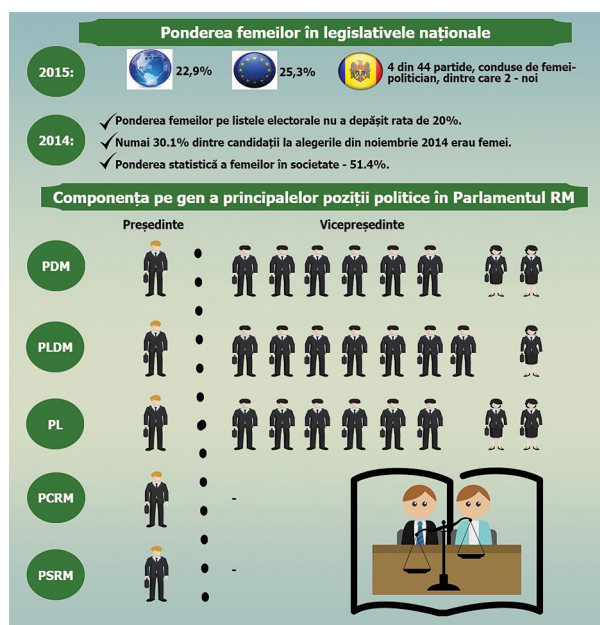
Partid	Președinte	Vice-Președinte	Bărbat	Femeie
PDM	Bărbat	8	6	2
PLDM	Bărbat	8	7	1
PL	Bărbat	8	6	2
PCRM	Bărbat	0	0	0
PSRM	Bărbat	0	0	0

Indicatorul de reprezentare a femeilor este mai jos în privința conducerii unor partide politice. În Republica Moldova doar 4 din 44 partide sunt conduse de femei-politician, iar 2 dintre acestea sunt partide noi³³³.

De regulă, femeile se află pe poziții periferice pe listele electorale, cu puține șanse să accedă pe locuri eligibile. Ponderea femeilor pe listele electorale în Republica Moldova nu a depășit rata de 20%³³⁴. Numai 30.1% dintre candidații la alegerile din noiembrie 2014 erau femei (avans față de anul 1998), sub-optimal față de ponderea statistică a femeilor în societate (51.4%). Constatăm că inegalitățile de gen nu se exprimă statistic doar sub aspect numeric, ci și atitudinal, prin opinii care atribuie femeilor un rol subsidiar ori secundar în structurile formale din societate.

Putem vorbi despre existența unui fenomen „sexist” destul de popular în societatea condusă cu precădere de bărbați, care se explică și alimentează efectiv o serie de prejudecăți și modele parohiale, structuri tradiționale de autoritate, dar și canoane existente la nivel de instituții comunitare și biserice. Stereotipurile sunt omniprezente, fiind exploatate adeseori împotriva obținerii unei egalități reale pentru feme-

ile-politician, care se ciocnesc de rezistența unor elite de partid vechi, elite misogine și colectivități parohiale conservatoare, ceea ce justifică concluzia unui studiu că în Republica Moldova vorbim despre o inegalitate structurală privind reprezentarea femeilor³³⁵, echivalentul unui salariu pe gen.

330 Agenda Egalității de Gen. Propuneri pentru programul de guvernare în domeniul promovării egalității de gen pentru perioada 2014-2018.

331 ODD - obiectivul 10, indicatorul de progres și performanță 10.3.

332 Bulte, Sarmite, D. Auditul de gen în cadrul Parlamentului Republicii Moldova: spre dezvoltarea unei instituții mai sensibile la dimensiunea de gen, PNUD, Chișinău, 28 Octombrie 2015, p. 16.

333 Notă: PAS este condusă de Maia Sandu, Dreapta este condusă de Ana Guțu, PNL este condusă de Vitalia Pavlicenco și Ana Nîrcu este Președintele Partidului Conservator. Este notoriu totuși că în ultimii 25 ani, RM a avut și PM femei, și Speakeri de Parlament, și Miniștri în ministere influente ca Ministerul Finanțelor, Ministerul Familiei și Protecției Sociale, iar un fost Ministru de Externe, N.Gherman, a candidat în 2015-2016 la funcția de Secretar General ONU.

334 Bulte, Sarmite, D. Idem, p.18. Unii deputați bărbați susțin că femeilor le lipsește capacitatea de a își asuma răspunderea în poziții de conducere în Parlament, motiv pentru care nici nu au fost desemnate în asemenea funcții. La fel, femeile deputate au acces limitat la negocieri politice/de coaliție p.49. De fapt, acestea rareori discută astfel de aspecte în cadrul fracțiunilor. Unele femei deputate au relevat că au fost, pur și simplu, informate despre hotărârile pe care „noi le-am adoptat”.

335 Republica Moldova, „Raportul național privind implementarea Declarației de la Beijing, Platforma pentru acțiune 1995 și rezultatele Sesiunii a 23-a speciale a Adunării Generale (2000)”, Chișinău: 2014 menționat în Bulte, Sarmite, D. Idem

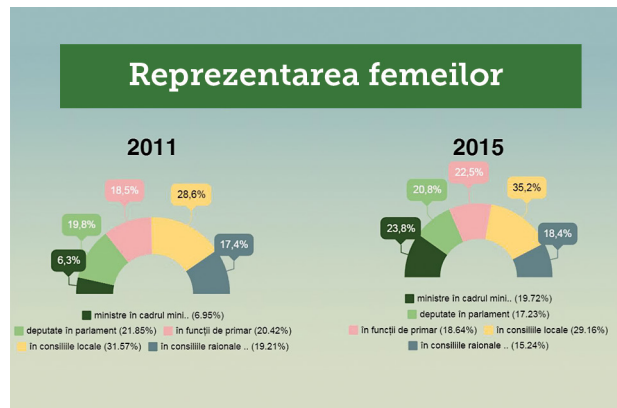
Legea partidelor politice nu conține prevederi care ar impune bariere de reprezentare a femeilor³³⁶, dar acestea se regăsesc în mecanismele de formare a listelor de candidați și în participarea femeilor în viața politică, per ansamblu.

Un studiu din 2015³³⁷ constată că femeile candidat au fost concentrate în temei în a doua parte a listelor de partid, în prima fiind avantajați candidații bărbații; astfel, în primul decil de locuri cu șanse reale se găseau 11% candidați și doar 5,9% candidate; poziția medie pe care o ocupă un candidat bărbat este cu 5-10 poziții mai aproape de capul șirului. La ultimele alegeri generale din 2014 doar două partide au avut femei cap de listă, cu toate că per ansamblu, ponderea femeilor pe primele 5 poziții a crescut semnificativ (de la 5,3% în 1998 la 23,1% în 2014).

Monitorizările au arătat însă că nu doar locul pe listă dezavantajează femeile, dar și rolul pe care acestea îl au în campaniile electorale. Din 170 participanți la dezbaterile electorale din 2014 doar 12,4% au fost femei și doar la 16 din dezbaterile televizate au fost cel puțin o femeie în platou, candidații bărbați fiind nelipsiți din dezbaterile urmărite de public, ceea ce atribuie femeilor doar 10% din posibilitățile de afirmare în dezbateri publice³³⁸.

Nevoia reprezentării echitabile a ambelor sexe în luarea deciziilor politice, publice și economice, se invocă reieșind din argumentul statistic, privind ponderea sexelor pe țară, cât și a celui social, privind nevoile specifice ale femeilor și bărbaților, care nu sunt suficient regăsite în politicile promovate de sexul dominant al puterii decizionale.

Experiența internațională relevantă abordării promovării femeilor în poziție egală cu bărbații propune introducerea măsurilor temporare prin cote de gen. Cotele de gen reprezintă un model de accelerare a procesului de reprezentare egală a ambelor genuri, sunt o cale rapidă numită și „fast track” pentru a atinge reprezentarea egală a femeilor și bărbaților³³⁹. Potrivit Institutului Internațional pentru Democrație și Asistență Electorală (IDEA), „cote pentru femei implică faptul că femeile trebuie să constituie un anumit număr sau procent din membrii unui organism, indiferent dacă este vorba de o listă de candidate, o adunare parlamentară, o comisie sau un guvern. Sistemul de cote plasează povara de recrutare nu pe femeie ca individ, ci pe cei care controlează procesul de recrutare. Concret, aceasta înseamnă că țările pot institui cote de gen electorale care să asigure că există cel puțin, 20, 30 sau 40% dintre femei în parlament”. În statele membre UE cotele variază între 25% și 50%.

Unul din obiectivele de dezvoltare durabilă – Obiectivul 5, ce prevede realizarea egalității de gen și abilitarea tuturor femeilor și fetelor – urmărește ca ținta să asigure participarea deplină și eficientă a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică. În acest context, trebuie menționat că obiectivul de dezvoltare al Mileniului, ODM 3 „Promovarea egalității de gen și abilitarea femeilor”, asumat de Moldova în 2012 este restant. Republica Moldova și-a propus pentru anii electorali 2014 și 2015 să atingă o reprezentare a femeilor în procesul decizional în proporție de 30% în Parlament, 40% în consiliile locale, 25% în consiliile raionale, inclusiv în funcție de primar până în anul 2015. Situația curentă arată o prezentare medie de 18,5% femei în consiliile raionale, 20,6% femei primar și doar 21,8% femei deputat. Procentele stagnează, înregistrându-se o tendință ascendentă mult prea ușoară³⁴⁰ (Anexa 11). De asemenea, în domeniul diplomației și reprezentare externă rămâne în continuare un domeniu al bărbaților. În cei peste 20 de ani de diplomație doar 12 doamne au deținut funcția de ambasador al Republicii Moldova³⁴¹.

Din cauza restanțelor la atingerea Obiectivului de Dezvoltare al Mileniului, asumat în 2012, pentru anii electorali 2014 și 2015, la insistența societății civile și în cooperare cu organizațiile internaționale, la 14 aprilie 2016, Parlamentul Republicii Moldova adoptat Legea nr. 71³⁴², modificând și completând 15 acte legislative. Au fost operate modificări și completări în Codul electoral, Codul audiovizualului, Codul contravențional, Codul muncii, Legea cu privire la Guvern, Legea presei, Legea cu privire la protecția civilă, Legea ocrotirii sănătății, Legea cu privire la sistemul penitenciar, Legea cu privire la publicitate, Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, Legea privind administrația publică locală, Legea privind statutul ofiterului de informații și securitate, Legea privind partidele politice, Legea privind Inspectoratul de Stat al

337 Șanse egale în procesul electoral. Studiu de caz: Alegerile locale din 14 și 28 iunie 2015. Chișinău 2015, Programul Femeile în politică, Parteneriat pentru Dezvoltare, cu sprijinul PNUD, UN-Women și Fundația Est Europeană. http://progen.md/files/7091_sanse_egale_in_procesul_electoral.pdf.

338 Ibidem, pp.26-27.

339 Dahlerup, Drude. Freidenvall, Lenita. Quotas as a 'Fast Track' to Equal Representation for Women. Why Scandinavia is no longer the model. pp. 28-29; <https://equalvoice.ca/pdf/APSA5.pdf>

340 Biroul Național de Statistică. Statistica Gender. Ponderea femeilor în organele de luare a deciziilor, 2008-2015; <http://statbank.statistica.md>

341 Ziarul de Gardă. Femei (ne)potrivite pentru a fi ambasadoare. Nr. 537 (1 octombrie 2015); www.zdg.md/editia-print/politic/femeile-nepotrivite-pentru-a-fi-ambasadoare

342 Lege Nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

Muncii. Astfel, în premieră absolută se va combate limbajul și publicitatea sexistă, tații copiilor nou-născuți vor beneficia de concediul paternal de 14 zile calendaristice, achitat din fondul asigurărilor sociale. *Însă triumful a fost înregistrat privind respectarea unei cote minime de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la formarea Guvernului, desemnarea componentei Consiliului Coordonator al Audiovizualului, întocmirea listelor pentru alegerile parlamentare și locale, precum și pentru organele de conducere a partidelor politice.*

Proportionalitate de gen în listele electorale

Criteriul imperativ al proporționalității de gen în listele electorale și sancțiunile pentru nerespectarea acestuia nu au fost acceptate de legislativ, astfel, fiind adoptată doar partea ce ține de cota de reprezentare pe listele candidaților pentru alegerile parlamentare și locale, respectându-se cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe³⁴³. Fără prevederi legale privind plasamentul proporțional de gen și a sancțiunilor de nerespectarea acestuia, introducerea cotelor de reprezentare este inutilă. *Introducerea cotei de gen de 40% pentru alegerile parlamentare, însă în lipsa aplicării vreunui principiu de poziționare a ambelor genuri pe listele de candidați, ar rezulta în 27% de femei alese.*³⁴⁴ Astfel, reieșind din practica altor state, modificările și completările în cadrul proiectului de Lege nr. 180 din 15.05.2014, adoptat în cadrul ședinței plenare din 14.04.2016, *nu vor contribui la sporirea numărului femeilor lideri la nivel local, regional și național.*

Întrucât partidele politice sunt filtru în promovarea femeilor, inclusiv a reprezentanților minorităților³⁴⁵ în politică, având puterea de a selecta și desemna candidați, indiferent de tipul sistemului electoral, trebuie ca încercările de soluționare a problemei subreprezentării femeilor în procesul decizional politic și public să se concentreze asupra partidelor politice și a concepțiilor lor asupra strategiilor ce vizează constituirea unor adunări legislative incluzive³⁴⁶.

Strategia Națională pentru Asigurarea Egalității de Gen 2016-2020³⁴⁷ vine să încurajeze partidele politice să ia în discuție abilitarea și sporirea participării femeilor, inclusiv femei din grupurile dezavantajate, fixând reguli privind cotele și ordinea pe listele elec-

torale pentru alegerile parlamentare și locale, stabilind sancțiuni pentru nerespectarea acestora. Un stimulent suplimentar pentru partidele politice ar putea fi condiționarea finanțării acestora reieșind din prevederile concrete privind paritatea de gen și respectarea acestora, în cadrul procesului decizional și delegarea femeilor în funcțiile electivă și prin numire. Și recomandările propuse de Comisia de la Veneția și ODIHR/OSCE³⁴⁸ privind măsurile de stimulare financiară a partidelor politice pentru promovarea femeilor în politică reprezintă practici pan-europene pozitive. De asemenea, la 19 martie 2015 a fost adoptat proiectul de lege privind finanțarea partidelor politice, care a stabilit sursele și condițiile de finanțare a partidelor și a campaniilor electorale. În acest sens, o modalitate de stimulare a femeilor în politică ar fi acceptarea amendamentelor, propuse de societatea civilă la art. 28, privind utilizarea alocațiilor din bugetul de stat. Astfel, „minim 30% din alocațiile bugetare disponibile partidului politic vor fi utilizate pentru promovarea participării politice a femeilor și tinerilor³⁴⁹.”

Bariere tradițional culturale

Inegalitățile de gen pot fi explicate și prin barierele tradițional culturale cu care se confruntă femeile și societatea în ansamblu, cum ar fi: convingerile religioase, cultura masculină predominantă, stereotipurile, dificultăți în echilibrarea unei cariere cu viața de familie și insuficiența resurselor financiare. *„În toate țările tradițiile culturale și convingerile religioase joacă un rol determinant în îngrădirea activității femeilor la doar activitățile casnice, excluzându-le din viața socială³⁵⁰”.* Astfel, puțin peste 60% din respondenții unui studiu cu privire la participarea femeilor și bărbaților din Republica Moldova în procesul decizional s-au exprimat că genurile contează mult în luarea deciziilor³⁵¹, 1/3 dintre aceștia au plasat pozițiile de decizie pe seama bărbaților. Un alt studiu demonstrează că ¼ din respondenți consideră că femeile sunt mai puțin capabile pentru a ocupa funcții de conducere și nu au ce căuta în politică³⁵². Cu toate acestea, Barometrul opiniei publice realizat în aprilie 2015³⁵³ demonstrează că femeile-politician se bucură de un grad sporit de încredere din partea populației – 30%, comparativ cu bărbații-politicieni – 23%. *Totuși, cele mai frecvente bariere cu care se confruntă femeile sunt „obligațiunile casnice” și „stereotipurile*

343 Codul Electoral. Cod Nr. 1381 din 21.11.1997, art.41 al.(21) introdus prin LP71 din 14.04.16, MO140-149/27.05.16 art. 291.

344 Lege Nr. 71 din 14.04.2016.

345 OSCE. ODIHR. Biroul pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului. Republica Moldova. Alegerile parlamentare 30 noiembrie 2014. Misiunea de Observare a Alegerilor OSCE/BIDD. Raport final. Varșovia 10 martie 2015. Cap. XV, pct. 6; <http://www.osce.org/ro/odihr/elections/moldova/148271?download=true>

346 Ibidem, cap. XV, pct. 14.

347 Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pe anii 2016-2020; http://particip.gov.md/public/documente/139/ro_3140_anexa1.pdf

348 Council of Europe. CDL-AD(2013)002-e. Joint Opinion on Draft Legislation of the Republic of Moldova pertaining to financing political parties and election campaigns. Strasbourg, 11 March 2013. Opinion No. 696/2012. ODIHR Opinion-Nr.: POLIT-MOL/222/2013.

349 Lege Nr. 36 din 09.04.2015 pentru modificarea și completarea unor acte legislative.

350 UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation No. 23: Political and Public Life, 1997, A/52/38; <http://www.refworld.org/docid/453882a622.html>

351 Participarea femeilor și bărbaților din Republica Moldova în procesul decizional. Raport realizat de către SBS-AXA în baza sondajului de opinie, Chișinău 2012.

352 * Malcoci, Ludmila. Barbăroșie, Arcadie. Fenomenul discriminării în Moldova: percepțiile populației. Studiu comparativ. IPP, Chișinău, 2015.

353 BOP, IPP, aprilie 2015.

privind rolul femeii în societate”, pe când cea mai frecventă barieră cu care se confruntă bărbații este „susținerea insuficientă din partea electoratului”³⁵⁴.

Dacă partidele politice sunt filtru pentru femeile care doresc să participe la procesul decizional, trebuie să recunoaștem și rolul altor actori ca parte relevantă a procesului democratic într-un sens mai larg. De subliniat este importanța mijloacelor media și a educației în încurajarea femeilor de a participa. Este importantă monitorizarea prezenței mediatice a femeilor implicate în procesul decizional pentru a identifica influența aspectelor de gen și mijloacele de rezolvare a acestora, promovând astfel eforturile de eliminare a stereotipurilor și încurajând reprezentarea în imagini pozitive a femeilor ca lideri în toate aspectele vieții. Eforturile depuse de sindicate, sectorul privat și organizațiile neguvernamentale în vederea realizării egalității de gen în rândurile lor pot fi remarcabile.

Reieșind din anumite studii în domeniu³⁵⁵, o barieră în calea independenței economice a femeilor este „finanțarea insuficientă”. Astfel, inegalitățile economice, redistribuirea fluxului monetar pe criteriul de gen „încununează” parcursul femeilor spre ascensiunile decizionale publice și politice. Iar una dintre cele mai evidente cauze ale inegalității economice este situația femeii pe piața muncii, munca casnică neremunerată și lipsa unei infrastructuri sociale. Astfel, 60% de femei din mediul rural și 58% femei din mediul urban sunt responsabile de îngrijirea persoanelor dependente³⁵⁶. În distribuția după participarea la activitatea economică a persoanelor cu responsabilități de îngrijire, trei din cinci sunt persoane inative. Totodată, printre persoanele cu responsabilități față de copiii proprii predomină persoane inative – 54%, față de persoane ocupate – 41,9%. Tendința pozitivă în rândul persoanelor cu responsabilități familiare a fost constatată privind intenția de a reorganiza viața profesională (a se vedea secțiunea piața muncii). Iar 70% din totalul persoanelor care și-au exprimat intenția în raport cu activitatea profesională erau femei. Numai 3% dintre femeile căsătorite petrec mai puțin de trei ore cu treburile casnice într-o săptămână, iar jumătate dintre femeile chestionate își petrec aproximativ 13 ore sau mai mult pe săptămână făcând curățenie, mâncare sau având grijă de copii³⁵⁷. Astfel, cercetătorii atrag atenția că distribu-

ția sarcinilor casnice cade în continuare, în mare parte, în seama femeilor, modelul familial evoluând destul de puțin de-a lungul timpului.

Reducerea inegalităților de gen și abilitarea economică și financiară a femeilor pentru a participa pe deplin la viața economică și politică în toate sectoarele și la toate nivelurile este esențială pentru o dezvoltare durabilă și îmbunătățirea calității vieții populației³⁵⁸, construirea unei economii competitive și a unui stat de drept.

BOXA.

- În conformitate cu declarația comună din 2011 privind „Promovarea participării politice a femeilor” cu ocazia celei de a 66-a sesiuni a Adunării Generale a ONU de la New York, „participarea politică a femeilor este fundamentală pentru democrație și este esențială pentru realizarea dezvoltării durabile și a păcii”. De asemenea, se reafirmă că „participarea activă a femeilor, de pe poziții egale cu bărbații, la toate nivelurile decizionale este esențială pentru realizarea dezvoltării durabile, a păcii și a democrației”.
- În conformitate cu Legea privind tratatele internaționale ale RM, Parlamentul a adoptat legea organică pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova pe de o parte și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles la 27 iunie 2014. Astfel, Republica Moldova „realizează apropierea legislației sale naționale de acte normative ale UE și de instrumentele internaționale la prezentul acord” în art. 37, Capitolul 4, Titlul IV, și în domeniul „egalitate de șanse, care vizează îmbunătățirea egalității de gen și asigurarea egalității de șanse între bărbați și femei, precum și combaterea discriminării de orice tip” (art. 32, lit. (f)).

354 Ballington, Julie. Equality in Politics: Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliaments, Report and Documents No. 54, Inter-Parliamentary Union 2008.

355 Biroul Național de Statistică. Reconcilierea vieții profesionale cu viața de familie: rezultatele cercetării statistice trimestrul II 2010. Sinteză. Chișinău 2010; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Reconcilierea_Reconcilierea_2010.pdf

356 Ibidem.

357 Dragan, Flavia. Inegalitate de gen: Femeile petrec în continuare mai mult timp la cratiță decât soții lor. România Liberă, 12 martie 2012.

358 UN Women. Summary Report: The Beijing Declaration and Platform for Action turns 20. <http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/02/beijing-synthesis-report#sthash.eOCuaTz9.dpuf>

INEGALITĂȚILE POLITICE GENERATE DE INTOLERANȚĂ

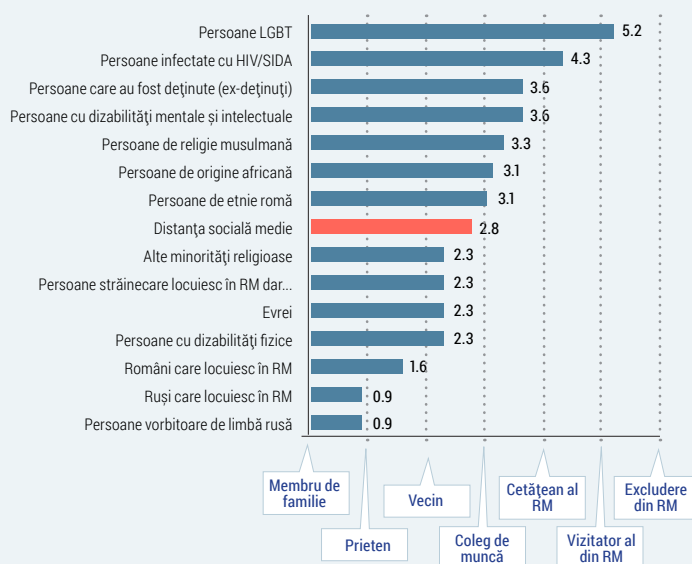
Instituțiile democratice stabilesc reguli după care se desfășoară procesul politic, garantând drepturi formale de participare politică cetățenilor. Dar nu toate aceste drepturi pot fi exercitate efectiv dintr-o mulțime de cauze, astfel încât evaluarea gradului de inegalități politice joacă rolul unei sonde prin care măsurăm gradul de respingere, de excludere sau de ignorare a unor grupuri sau indivizi față de care beneficiile participării nu sunt suficient de reale ori generoase. Studiile relevă o corelație puternică între PIB per capita și nivelul de toleranță/incluziune al grupurilor vulnerabile (imigranți, LGBT, minorități etnice, grupuri religioase și lingvistice, persoane cu dizabilități)³⁵⁹.

Potrivit Indicelui de Progres Social 2015³⁶⁰, Republica Moldova se caracterizează printr-un indice de toleranță și incluziune măsurat la 41,65 puncte din 100, ceea ce reprezintă locul 119 pe plan global (155 state în total), ceea ce confirmă existența unei corelații directe între nivelul mediocru de dezvoltare economică și toleranța medie spre scăzută printre cetățeni. Încercând să testeze ipoteza, studiul măsoară varietăți scalare ale distanței sociale (IDS), după formula lui Bogardus³⁶¹, estimat la 2,8 puncte în Republica Moldova. Valoarea înseamnă o acceptare socială la nivel de coleg de muncă, însemnând că mai mult de jumătate din respondenți nu acceptă marea parte a grupurilor în calitate

de vecin, prieten și membru de familie, și doar 0,4% dintre cei chestionați acceptă în calitate de membru de familie toate cele 14 grupuri indicate, în timp ce 1,0% manifestă intoleranță față de toți cei indicați.

În Republica Moldova mai persistă discriminări contra LGBT față de care se manifestă cel mai redus nivel de toleranță. Datorită prejudecăților, stigmei și discriminării asociate, nu se cunoaște numărul total al persoanelor care fac parte din aceste comunități³⁶². Atitudinile sociale față de minoritățile sexuale sunt complexor de negative și persoanele LGBT se confruntă cu prejudecăți în numeroase domenii ale vieții. Doar 1,0% din respondenții unui studiu realizat în 2014 de către IPP au indicat că ar accepta să aibă persoane LGBT vecini, prieteni, colegi de muncă sau membri ai familiei, cifră care este cu 0,3% mai joasă decât în 2010³⁶³. Doar 19% din populație ar admite să primească în sânul familiei lor o persoană de origine africană și doar 33% ar accepta-o în calitate de prieten³⁶⁴. Indicatorul distanței sociale descrie tabelar gradul de toleranță sau intoleranță față de persoane cu care unii cetățeni nu doresc să se asocieze, ca urmare a unor prejudecăți, lipsă de încredere ori de comunicare, dar care înseamnă în realitate mecanisme de excludiune silențioasă a unor grupuri și persoane respinse (Diagrama 39).

Diagrama 39.
Indexul distanței sociale (2015)

Sursa: Studiul privind percepția și atitudinile față de egalitate în R. Moldova. Chișinău 2015. Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității.

359 Porter, Michael E. Stern, Scott, Green, Michael. Social Progress Index 2015; <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/gx-cr-social-progress-index-executive-summary-2015.pdf>

360 Social Progress Index, 2015; <http://www.socialprogressimperative.org/global-index/>

361 Bogardus, Emory, Stephen, Social Distance and its Origin, University of Southern California; https://brocku.ca/MeadProject/Bogardus/Bogardus_1925b.html

362 GENDERDOC-M, Report on homophobic and transphobic hate crimes and incidents in Moldova 2013, 2013, p. 9.

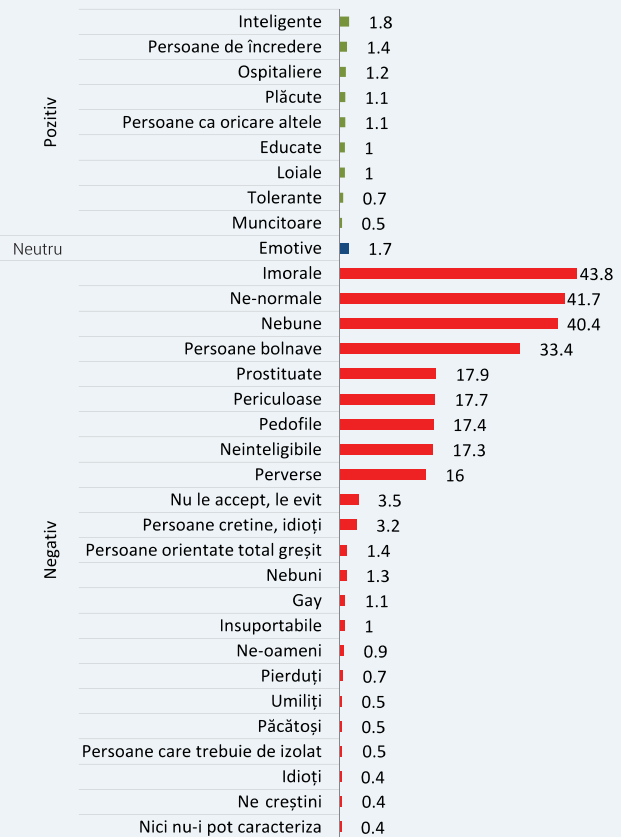
363 Malcoci, Ludmila. Barbăroșie, Arcadie. Fenomenul discriminării în Moldova: percepțiile populației. IPP, 2015, p. 24.

364 Amnesty International. Spre egalitate: discriminarea în Moldova, Amnesty International Publications, Londra, 2012, p. 6

De la înființarea sa, Consiliul Anti-discriminare a examinat mai multe cazuri de utilizare a unui limbaj rasist și de incitare la ură în Republica Moldova, inclusiv prin intermediul platformelor sociale de comunicare. Există cazuri în care și unii politicieni au folosit limbaj rasist și există dovezi că prejudecățile rasiale sunt relativ răspândite în rândul populației. Aceasta explică unele incidente provocate de prejudecăți și discriminări rasiale, manifestându-se fie prin incitare la violență, fie prin refuzarea angajării în câmpul muncii sau oferirea de locuință unor persoane „nedorite”. Acest tip de segregare este agravat prin lipsa unor căi eficiente de atac sau de remediare juridică rapidă pentru victimele discriminării și de atitudine negativă din partea autori-tăților. Cea mai mică distanță socială se referă la persoanele vorbitoare de limba rusă (0,9 puncte) și rușii care locuiesc în Republica Moldova (0,9 puncte), însemnând de fapt un potențial maxim de integrare pleneră în societate, în calitate de prieten, de rude și de membri de familie (Diagrama 39).

La polul opus al acceptabilității, însemnând scoruri de maximă respingere socială, se află persoanele LGBT, cu o distanță socială de 5,2 puncte, ceea ce înseamnă de fapt că peste jumătate din respondenți doresc excluderea acestor persoane din țară. O bună parte din respondenți (69%) au opinii foarte negative despre persoanele LGBT, descriindu-le ca „imorale” și „perverse”. Un studiu axat pe cercetarea atitudinilor publicului față de grupurile minoritare din Moldova a stabilit că persoanele LGBT se confruntă cu un fenomen de discriminare multiplă la angajarea în câmpul muncii (18%), la locul de muncă (17%) și în diverse instituții educaționale/medicale (12%) (Diagrama 40). Populația tratează cu ostilitate și rezerve aplicarea legislației privind asigurarea egalității, reacțiile fiind stimulate de politicieni populiști și biserică.

Diagrama 40
Persoanele LGBT

Sursa: Studiul privind percepția și atitudinile față de egalitate în RM. Chișinău 2015. Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității.

Al doilea grup puternic respins atitudinal este grupul persoanelor HIV+, stigmatizat prin neacceptare, frică și atribuirea unor calificative degradante (periculoși, agresivi, hoți, consumatori de droguri ori de relații sexuale dezordonate). În Republica Moldova, anumite partide și biserici participă adeseori la acțiuni împotriva categoriilor protejate prin legislația cu privire la asigurarea egalității. Întrucât atacurile verbale au devenit o practică sistematică, anumiți reprezentanți ai acestor curente se întâlnesc cu regularitate în instanțele judiciare. În ciuda stereotipurilor agravante pe care populația le aplică reprezentanților LGBT, practica arată că acest grup se poate impune în atenția publicului, uzând de drepturile legale și de protecția autorităților. Chiar dacă relațiile rămân dificile ca urmare a preju-

decăților sexuale, studiile independente arată o anumită dinamică pozitivă a recunoașterii lor publice, depășind practica anilor trecuți în care autoritățile locale pur și simplu interziceau dreptul la acțiuni publice. În acest context, putem afirma că Legea nr. 26-XVI din 22 februarie 2008 privind libertatea de întruniri este o lege progresistă și liberală.

În contextul grupurilor respinse se află și persoanele cu dizabilități fizice și mintale. Preocupați de propria siguranță, cetățenii se fereșc să-i aibă în preajmă, dar admit nevoia de compasiune, milă, amestecate cu diverse stereotipuri față de deficiențele lor. Astfel, deși 63,6% din totalul respondenților consideră că și copiii cu dizabilități ar trebui să fie educați în

365 Notă: Ex-președintele RM, V.Vorin a etichetat rasist un protestatar la 18 februarie, 2012, iar Președintele Partidului Nostru, R.Usatîi, a dorit să insulte un alt politician, folosindu-se de eticheta de „țigăni” în 2013.

366 Ghilascu, Natalia. Companiile moldovenești recurg tot mai des la acțiuni rasiste, februarie 7, 2015;

367 Equal Rights Trust. Asociația Promo Lex. Op cit.

clase obișnuite, un procent înalt (27,3% sau peste ¼ din respondenți) sunt de părerea că de fapt „copiii cu dizabilități ar trebui să fie educați în școli separate”³⁶⁸. În plus, legislația adoptată în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități (Legea nr. 60 din 30.03.2012), chiar dacă transpune prevederile Convenției ONU și stabilește garanții și servicii sociale conforme standardelor internaționale pentru aceste persoane, nu este aplicată în mod efectiv. Atitudinea populației este rezervată față de anumite grupuri, atribuindu-le calități sau etichete negative. Concluziile nu confirmă ipoteza că persoanele care sunt mai tolerante au un nivel de încredere sporit în oameni în general, dar notează că experiența de comunicare a respondentului cu persoanele care aparțin unor grupuri minoritare scurtează distanța socială și-i face mai toleranți. Cu alte cuvinte, este semnalată o corelație puternică între IDS și cunoștințele persoanei date prin contacte sau experiențe personale. Datele arată că acei respondenți care au cunoscut reprezentanți ai unor grupuri minoritare manifestă valori IDS cu 6% mai reduse în medie față de persoanele care nu avut asemenea experiențe (IDS = 3,17). Intensificarea relaționării reduce și mai mult distanța socială. De la nivelul cunoașterii aproximative „din vedere” (IDS-2,91) spre nivelul „prieten/colegi” (IDS-1,99) este înregistrată o reducere medie cu 25%, și, respectiv, de la nivelul „prieten/colegi” (IDS-1,99) spre nivelul „comunic zilnic” (IDS=1,37) distanța socială se reduce cu 32%. Respondenții care nu cunosc reprezentanți ai grupurilor minoritare atribuie valori IDS de 2 ori mai mari (57%) față de cei care comunică zilnic cu aceste persoane.

Și corupția, și atitudinea ostilă față de „alții” își trage rădăcinile dintr-o criză de încredere în autoritatea statului, în instituții publice, în comunitate ca entitate colectivă, reținând totodată încrederea în membrii familiei, în biserică și în mass media. Sondajele atestă sistematic o încredere redusă în instituțiile politice (Guvern, Parlament, justiție), creionând niște cercuri închise în jurul unui fenomen pe care îl putem defini drept un fenomen de individualism parohial, purtătorii căruia nu consideră discriminarea unor persoane și grupuri o problemă mare pentru sine și calitatea traiului lor, contribuind uneori chiar ei personal la situații de afirmare a intoleranței față de persoane diferite de ei, vulnerabile sau marginalizate, prin acțiuni sau atitudini discriminatorii³⁶⁹ (Anexa 12).

Inegalitățile politice se exprimă, după cum menționăm la începutul capitolului, prin acces inegal la resurse politice, inclusiv de reprezentare, participare, protecție efectivă sau alte tipuri de bunuri distribuite la

formarea puteri. Din această perspectivă, apartenența la un grup minoritar dezavantajat include un cost suplimentar pentru individ, o taxă de apartenență pe care individul este silit să o achite ca o formă de segregare silențioasă. Indivizii pot menține loialitatea față de aceste grupuri, acceptând să achite implicit costul deciziei lor, îl pot abandona ori pot căuta diverse strategii de atenuare a statutului lor prin diferite acțiuni de compensare ori alienare. Cele mai afectate politic grupuri în acest sens sunt persoanele cu dizabilități.

Persoanele cu dizabilități. Aceste persoane se confruntă cu multiple discriminări sociale și economice, la care se adaugă însă și o serie de inegalități politice, exprimate prin mijloace reduse de participare la viața politică și prin acces limitat la justiție. Potrivit datelor colectate de BNS, în Republica Moldova există cca 185.000 de persoane (5,2% din totalul populației) care se caracterizează printr-o formă anume de dizabilitate³⁷⁰. Pentru comparație, populația care poate fi atribuită acestui grup este statistic mai mare decât întreaga populație a autonomiei găgăuze (UTAG) și peste jumătate din populația raioanelor de est (Transnistria) ale Republicii Moldova. Cu toate acestea, grupul în cauză este supus unei intense și categorice segregări multiple, ca urmare a constrângerilor mediului fizic, politic și social, generând o participare mult mai redusă decât ar fi putut statistic s-o exercite în alte condiții, lipsindu-l astfel de reprezentare politică și cunoaștere pe agenda politică. Cel mai des persoanele aparținând acestui grup se confruntă cu obstacole fizice și legale intense, cu prejudecăți sociale și politice care împiedică integrarea lor în viața socială, economică și politică a țării, dar și cu promisiuni ce nu sunt îndeplinite pentru că interesele lor civice și politice nu sunt apărute prin mijloace politic organizate.

Dacă accesibilitatea este un principiu cheie al CDPD³⁷¹, exprimat prin art. 9 al Convenției, care obligă statele semnatare „să asigure accesul în condiții de egalitate cu ceilalți la mediul fizic, la transport, informație și mijloace de comunicare, și la alte facilități și servicii deschise sau furnizate publicului, atât în zonele urbane, cât și rurale”, discriminarea politică se referă la nereprezentarea acestei comunități în spațiul public. Inegalitatea creată de nereprezentarea politică a persoanelor cu dizabilități creează un tip de segregare a acestor persoane în procesul de luare a deciziilor și a exercitării dreptului de vot. În lipsa unor mecanisme de monitorizare și sancționare, puține instituții publice și private s-au acomodat cerințelor de accesibilitate pentru aceste persoane, astfel încât în 2015 situația

368 Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din Moldova și Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR). Studiul privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova. Chișinău 2015.

369 Ibidem.

370 Biroul Național de Statistică. Situația persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2014, Comunicat de presă. 30/11/2015.

371 Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități (CRPD), Legea nr. 166/09.07.2010, publicată în Monitorul Oficial al RM nr. 126-128/428 din 23 iulie 2010.

lor a rămas cu aceleași probleme nerezolvate ca și în 2014. Deși Republica Moldova a ratificat Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități la 30 martie 2007, scorurile naționale la ameliorarea infrastructurii urbane (drumuri de acces la clădiri și trotuare la intersecții), practic asigurarea facilităților pentru exercitarea drepturilor lor politice sunt încă departe de recomandările ONU. Pe lângă accesibilitate la infrastructura de transport sau căile de acces la diverse instituții de menire social-administrativă, se întrevăd și alte probleme ca supra-tarifarea serviciilor publice pentru persoanele cu dizabilități vizuale sau dizabilități auditive și accesul limitat la informație privind dreptul de participare la viața politică și publică³⁷².

Segregarea poate avea loc și prin acțiuni sau legi adoptate, care restrâng capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități chiar și la capitolul drepturilor civile și politice. În mod constant, vocea persoanelor cu dizabilități este puțin auzită în cadrul unor dezbateri pe subiectul politicilor de sănătate, locative, exercitarea drepturilor sexuale și reproductive, dreptul la viață privată și viață familială. Deși normele de drept internațional (CDPD)³⁷³ cer explicit statelor să elimine sistemele de tutelă, înlocuindu-le prin altele, care să fie prietenoase persoanelor cu dizabilități, în Republica Moldova aceste persoane – adulți, bărbați și femei cu deficiențe mintale sau intelectuale – continuă să fie private de capacitatea juridică, garantată prin articolului 12 al CRPD. Conform acestui articol, dreptul la capacitatea juridică se aplică tuturor persoanelor, inclusiv a celor cu dizabilități, indiferent de tipul sau severitatea dizabilității (punctul 3). Iar prin art. 13 este garantat accesul la justiție pentru persoanele cu dizabilități, care mai întâmpină actualmente dificultăți de a acționa prin proceduri juridice³⁷⁴.

Chiar dacă art. 19 al CRPD, ratificată de R. Moldova în anul 2010, garantează viața independentă și integrarea în comunitate a persoanelor cu dizabilități, în sistemul actual de organizare al protecției sociale tutorii sunt cei care, de obicei, au putere de decizie asupra persoanelor cu dizabilități, preferând să-i mențină în instituții rezidențiale închise (internate psihoneurologice) contrar voinței acestora, ceea ce echivalează cu o detenție și privare de libertate fără sentință pentru aceste persoane. Astfel aceste persoane rămân fără drepturi elementare de apărare în absența unei supravegheri judiciare elementare. Există cazuri de

violență și abuzuri față de persoanele cu dizabilități, comise de personal în cadrul instituțiilor medico-sociale.

Un studiu realizat în 2011 releva că doar 29,7% din cei 807 respondenți considerau că persoanele cu dizabilități au aceleași drepturi, egale cu oricare alt cetățean, iar 11,8% considerau că acestea trebuie separate de alții în școli speciale sau instituții de îngrijire rezidențială³⁷⁵. Deși se constată anumite progrese datorate activismului creator al asociațiilor care reprezintă interesele persoanelor cu dizabilități, dar și a eforturilor societății civile și a Oficiului de țară ONU în Republica Moldova, un raport din 2015 identifică existența unor probleme ce țin de reformarea sistemului de tutelă asupra persoanelor cu probleme de sănătate mintală și a persoanelor cu dizabilități intelectuale, inclusiv prin dreptul lor de a participa în alegeri³⁷⁶.

Grupuri etnice vulnerabile (romii)

Situația romilor din Republica Moldova descrie o problemă de incluziune socială și participare politică limitată și dificilă, care are toate elementele unui fenomen de segregare pe fundalul unor stigme culturale. Atitudinile sociale negative și stereotipurile referitoare la romi persistă prin comentarii, discursuri agresive și alte acțiuni, care fac obiectul unor investigații a Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (CPPEDAE)³⁷⁷. Mulți romi care îndeplinesc cerințele de obținere a actelor de identitate nu le-au obținut, iar acest fapt îi exclude automat din procesul electoral, dar și de la accesarea unor servicii pe care statul le-ar fi putut furniza acestora. În special, femeile și fetele rome sunt adeseori excluse din sistemul educației publice: circa 45% dintre acestea nu au nicio specialitate (față de numai 2% dintre femeile de alte etnii), ca și 33% dintre bărbații romi, de altfel. Numai 52% dintre fetele rome sunt înmatriculate în sistemul de educație primară, în comparație cu 84% dintre fetele de alte etnii și 55% băieții romi. Această diferență crește la etapa de învățământ secundar, unde doar 14% dintre fetele rome sunt înmatriculate în comparație cu 78% dintre fetele de alte etnii și 17% băieții romi. Motivele evidente ale acestui fenomen țin de muncile sezoniere la care sunt impuși copiii romi, căsătoriile timpurii, sărăcia lucie, lipsa unui loc de domiciliu stabil sau diverse tabu-uri practicate în cadrul comunității respective, la care fac referință și rapoartele CDESC (Diagrama 41).

372 Notă: Serviciile de taxi, chemate de persoanele cu nevoi locomotore speciale, serviciile de menaj, și altele sunt, de regulă, mult mai scump de achitat pentru aceste persoane în Asociația Presei Independente (API). Companiile de taxi încalcă drepturile persoanelor în scaun rulant, Activ. Revista împotriva discriminării. No.11; [http://www.api.md/upload/files/ACTIV-11\(65\)-antidiscr-ro-web.pdf](http://www.api.md/upload/files/ACTIV-11(65)-antidiscr-ro-web.pdf)

373 CRPD, Legea nr. 166/09.07.2010.

374 Comitetul privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități. Comentariul General Nr. 1. articolul 12: Recunoașterea egală în fața legii, Doc. ONU, CDPD/C/GC/1, 2014, alin. 12. menționat în UNPRPD. Drepturile persoanelor cu deficiențe mintale sau intelectuale în Republica Moldova O evaluare a aspectelor principale a cadrului legislativ național și de politici din perspectiva Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Chișinău 2015, p. 17.

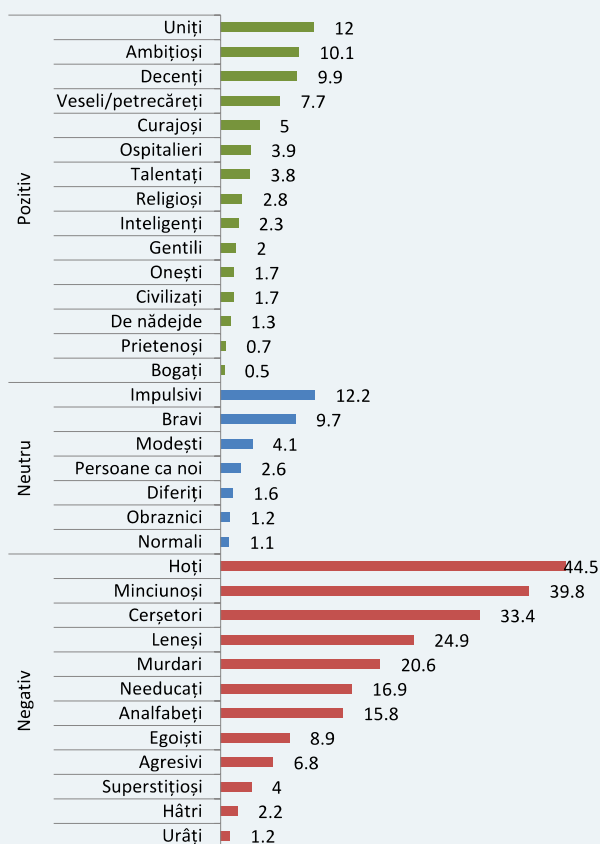
375 Centrul pentru Asistență Juridică a Persoanelor cu Dizabilități. Bariere de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova. Studiu sociologic. Chișinău 2011; http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00J422.pdf

376 UNPRPD. Op. Cit. Chișinău 2015.

377 Notă: În 2014, CPEDAE s-a autoseziat pe marginea unui comentariu făcut de politicianul R.U., liderul „Partidului Nostru”, care a descris un alt politician ca pe un „țigan murdar și puturos” și un „țigan terminat”, pe care le-a calificat drept exemple de discriminare, constatând că acestea promovează „rasism, homofobie, xenofobie, antisemitism (...)”, care împiedică (...) pluralismul etnic, lingvistic, național și social.”

Diagrama 41

Segregarea atitudinală a romilor în Republica Moldova

Sursa: Studiul privind percepția și atitudinile față de egalitate în RM. Chișinău 2015. Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității.

Fenomenul de izolare etnică a romilor alimentează stigmatizarea din partea celorlalți, care implică costuri la angajarea în câmpul muncii. Potrivit datelor Agenției Naționale pentru ocuparea forței de muncă, în 2015, din 1.100 romi înregistrați ca șomeri, numai 70 au fost angajați³⁷⁹; alte studii indică un șomaj de 90% printre romi³⁸⁰. Deși participă ocazional în alegeri, romii nu au o agendă credibilă de schimbare, cu toate că și-o doresc. În 2010, anumiți lideri din sectorul asociativ au înființat primul lor partid politic, care a

acumulat 0.14% voturi la scrutinul parlamentar, după care însă nu a mai participat la alegeri. Deși a adoptat Planuri de acțiuni pentru remedierea acestui tip de injustiții față de romi (2007-2010, 2011-2015), Guvernul Republicii Moldova nu a reușit să atingă țintele acestor politici din cauza unei constante probleme de alocare insuficientă de resurse și a unei implementări reduse. Astfel, Guvernul a stabilit scopul de a introduce mediatori comunitari pentru facilitarea accesului romilor la servicii publice, dar, în lipsa de resurse, până în 2013, doar 15 mediatori au fost recrutați prin acest mecanism³⁸¹. Ca și în cazul altor direcții trasate politic, Guvernul a impus autoritățile locale să achite costurile acestei politici din bugetele locale, iar în condițiile politicii de austeritate bugetară, autoritățile au avut alte priorități de abordat. Un nou Plan de acțiuni (2016-2020) a fost aprobat la 20 aprilie 2016³⁸², însă defectele identificate la etapa de evaluare nu au fost remediate. Putem vorbi astfel de lipsa unei politici efective a statului în raport cu romii, iar lipsa de date precise a servit ca motiv de îngrijorare pentru Comitetul ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială în situația Republicii Moldova³⁸³.

Cu excepția câtorva localități, romii sunt dispersați teritorial, suferind ca urmare a expunerii lor la sărăcie, analfabetism și fiind practic absenți în procesul competiției politice. Inegalitățile sunt recurente, iar pentru că sprijinul lor nu este de importanță vitală pentru agenda actorilor politici, grupurile de romi se pomenesc într-un cerc vicios: șomaj etnicizat ca urmare a respingerii, analfabetism ca urmare a sărăciei quasi-totale³⁸⁴ și acces limitat la minimul de servicii oferite de stat (medicale, sociale), fiindu-le astfel restricționate drepturile fundamentale și inalienabile³⁸⁵. Luând în considerare sarcinile de realizare a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă și aspirațiile Republicii Moldova de integrare europeană, este important a stabili legături strânse între incluziunea romilor și participarea lor la viața politică și publică a țării.

Inegalități lingvistice. Art. 16 al Constituției Republicii Moldova proclamă principiul „egalității tuturor cetățenilor în fața legii, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială”. Iar pentru că minoritățile naționale constituie în Republica Moldova circa 22% din numărul total al populației, politica oficială față de grupurile de cetățeni de altă etnie sau de alte limbi native se traduce prin obligația statului de a crea condiții

379 ANOFM. Raport de activitate pentru anul 2015. Chișinău. p. 16; <http://anofm.md/page/rapoarte1>

380 Cantarji, Vasile. Vremiș, Maria. Toartă, Viorica. Vladicescu, Natalia. Op. Cit. UNICEF, 2013. p. 36.

381 Comitetul ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor, Observații finale: Republica Moldova, UN Doc. CEDAW/C/MDA/CO/4-5, 29 octombrie 2013, par. 35. în Equal Rights Trust. Asociația Promo Lex. De la vorbe la fapte. Combaterea discriminării și inegalității în Moldova. Seria Raport de Țară: 7. Londra, iunie 2016. p. 46.

382 Hotărâre de Guvern Nr. 734 din 09.06.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020.

383 Comitetul ONU privind Eliminarea Tutoilor Formelor de Discriminare Rasială, Observații finale: Republica Moldova, UN Doc. CERD/C/MDA/CO/8-9, 6 aprilie 2011, par. 8. în Equal Rights Trust. Asociația Promo Lex. Op.cit. p. 42.

384 Raport comun către Comitetul ONU pt Drepturile Economice, Sociale și Culturale cu privire la Moldova, UN Doc. E/C.12/MDA/2, 2011, p. 7. în Equal Rights Trust. Asociația Promo-LEX. Op.cit. p. 45.

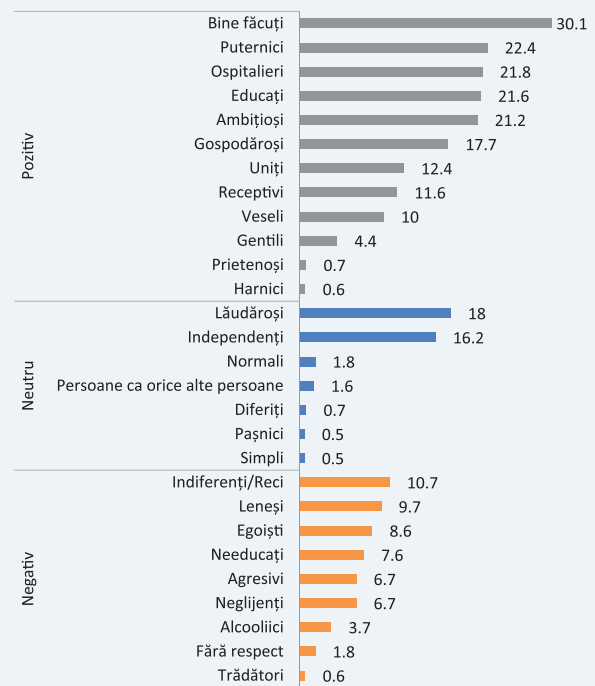
385 Notă: Romii nu beneficiază de acces egal la asistență medicală din cauza lipsei de resurse financiare, lipsei de asigurare medicală și a inaccesibilității factorilor necesari pentru obținerea ei. Aproape un sfert din gospodăriile rome nu sunt asigurate în cadrul sistemului de asigurări obligatorii de asistență medicală

cât mai favorabile de integrare și acomodare a grupurilor naționale, lingvistice și etno-culturale la spațiul politic al țării printr-o serie de instrumente juridice interne și obligații internaționale, legi, hotărâri și politici de stat în sfera educației publice, dezvoltării culturilor naționale și limbilor regionale, excluzând orice fel de discriminare pe criterii naționale sau de alt gen.

Structura guvernului central include o autoritatea administrativă centrală – Biroul Relații Interetnice (BRI)³⁸⁶ – care promovează politica statului în domeniul relațiilor interetnice, funcționării limbilor vorbite, susținerii diasporei moldovenești. Biroul menține un Consiliu Coordonator al organizațiilor etnoculturale,³⁸⁷ ca organ public consultativ al asociațiilor reprezentative pentru minoritățile naționale active în Republica Moldova. În subordinea BRI³⁸⁸ se află o Casă a Naționalităților (CN) ca platformă națională a tuturor organizațiilor etno-culturale republicane. Parlamentul are o Comisie parlamentară cu statut permanent pentru drepturile omului și relații interetnice, fiind responsabilă de toată legislația referitoare la drepturile omului, problemele minorităților naționale, cultelor, cetățeniei; asigurarea reglementărilor juridice în domeniul migrației, asigurarea șanselor egale pentru femei și bărbați, protecția comunităților externe, a victimelor represiei politice și a refugiaților. Și totuși, există destule voci, care evaluează critic progresele înregistrate în vederea integrării minorităților naționale în viața socială a Republicii Moldova. Cu toate acestea, 14% din respondenți s-au simțit în 2015 discriminați în Republica Moldova pe criterii lingvistice, iar CPEDAE a raportat cazuri de discriminare în baza limbii sau la informarea publică³⁸⁸. Raportorii independenți constată că în Republica Moldova au existat prea puține cazuri în care instanțele au audiat și judecat cauze de inegalitate într-o manieră conformă standardelor internaționale³⁸⁹. Până în prezent, deși aceasta ține de litigiile în desfășurare, nu există dreptul de a depune petiții direct la Curtea Constituțională, persoanele fizice și ONG-urile fiind nevoite să se bazeze pe sesizările din partea instanțelor de judecată și altor organe de stat pentru a contesta constituționalitatea unor acte legislative, iar statul nu oferă avocați cu cunoștințe și experiență în domeniul legislației privind discriminarea. Consiliul Național al Audiovizualului a oferit licențe de emisie și altor posturi locale de TV și Radio, care reprezintă minorități naționale din diverse regiuni, care adeseori interpretează destul de selectiv prevederile Codului³⁹⁰. Din puținele resurse centralizate, Guvernul asigură traducerea în rusă a legilor, hotărârilor Parlamentului, decretele Președintelui, hotărârile și dispozițiile guvernului, actele

CC și ale Curții de Conturi, publicate în Monitorul Oficial, în limba română și limba rusă. Societatea Republicii Moldova continuă să fie divizată lingvistic, ca urmare a progreselor mediocre de însușire a limbii de stat și conservarea unor habitus-uri centrifuge printre liderii grupurilor minoritare. De vină este și spațiul mediatic, care este dominat de programe cu conținut exclusiv în limba rusă, dar și discriminarea unor minorități naționale prin fenomenul contopirii acestora în categoria „vorbitori de limbă rusă”. Doar 20% dintre elevii aparținând minorităților naționale studiază în limba maternă, astfel majoritatea lor (ucraineni, bulgari, romi, găgăuzi) acceptă limba rusă într-o măsură mai mare decât își cunosc limba nativă ori limba oficială, intrând după absolvire cu un handicap pe piața forței de muncă. Din păcate, în Republica Moldova încă nu a fost adoptată o politică de stat în privința învățării și folosirii limbii oficiale peste tot în țară, și în special, în mediul grupurilor naționale, existând regiuni întregi în care bilingvismul este înțeles exclusiv în sensul păstrării rolului dominant al limbii ruse și respingerii limbii oficiale a statului (Diagrama 42)³⁹¹.

Diagrama 42
Atitudini față de populația vorbitoare de limbă rusă

Sursa: Studiul privind percepția și atitudinile față de egalitate în RM. Chișinău 2015. Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității.

386 Pagina oficială a Biroului de Relații Interetnice; <http://www.bri.gov.md/>

387 Instituit prin art. 25, pct. 3 al Legii „Privind drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și statutul juridic al organizațiilor lor”, nr. 382-XV din 19 iulie 2001.

388 Decizia CPEDAE nr.009/2013, 2 decembrie 2013.

389 Equal Rights Trust. Asociația Promo Lex. Op.cit. p. 331.

390 Notă: În Republica Moldova sunt difuzate și emisiuni ale posturilor de radio și TV din Rusia, Belarus, Ucraina, Bulgaria, Israel. Biroul Relații Interetnice își promovează activitățile și politica de stat prin intermediul TV publice, a societății civile și APL în domeniul promovării spiritului de toleranță, diversității etnice și lingvistice, egalității cetățenilor fără deosebire de origine națională sau religioasă.

391 Notă: Potrivit Statutului UTAG, pe teritoriul autonomiei (Gagauz Yeri) drept limbă de comunicare – orală sau scrisă – poate servi limba moldovenească, găgăuză ori rusă.

Actualul sistem **educațional**, în care limba oficială a statului este predată doar de 2-3 ori pe săptămână, în timp ce învățământul preșcolar până la cel universitar este însușit exclusiv în limba rusă, este irațional. Pe lângă costurile irosite legate de repartizarea de cheltuieli per capita în educație (10.000 – 14.000 lei pentru un elev anual) se observă o distanțare dintre grupurile etnice și populația majoritară, sporind tensiunile și distanțele sociale. În timp ce mai mult de jumătate din respondenți (52.1%) considerau, în cadrul unui studiu privind distanța socială³⁹², că vorbitorilor de limba rusă care trăiesc în Moldova le pasă de țară, peste o treime din cei chestionați (34.2%) au afirmat că ei nu sunt patrioți, ceea ce reflectă atitudini de respingere și alienare politică, în raport cu statul al cărui cetățeni aceștia sunt în mod constituțional.

Conform art. 7 al Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor, persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul la libera folosire a limbii materne, atât în scris, cât și oral, să aibă acces la informații în această limbă, să o difuzeze și să facă schimb de informații. Avocatul Poporului a raportat însă asupra unor obstacole identificate în calea exercitării drepturilor unor vorbitori de limbă rusă, ajungând la concluzia că, uneori, chiar și instanțele de drept din țară încalcă dreptul minorităților naționale la acces la justiție³⁹³. Au fost înregistrate cazuri când anumite instanțe au respins înscrisurile juridice și plângerile depuse în limba rusă, referindu-se la prevederile Ar-

ticolului 24(2) al Codului, ceea ce poate fi calificat ca „discriminări pe criteriu lingvistic în accesul la justiție”.

Anumite studii atestă și alt tip de discriminări, cauzate de nepracticarea limbii oficiale în localitățile populate covârșitor de minorități naționale, ceea ce creează situații reflectate ca în oglindă în raport cu grupul titular³⁹⁴. Conform alin. (3), art. 8 al Legii, în teritoriile în care persoanele aparținând unei minorități naționale constituie o parte considerabilă din populație, actele autorităților administrației publice locale se publică în limba acestei minorități dacă este necesar și, totodată, în limbile moldovenească și rusă. Totodată, conform art. 10 al Legii, denumirile localităților, străzilor, instituțiilor și localurilor publice se indică în limbile moldovenească și rusă, iar în localitățile cărora le-a fost acordat statut special de autonomie și în alte limbi oficiale, stabilite prin legi separate³⁹⁵. Întrucât chestiunea limbii oficiale este politizată, anumiți activiști ai unor grupuri etnice din Republica Moldova susțin ca „limba rusă trebuie să fie recunoscută ca limbă de stat, pe baza faptului că minoritățile naționale vorbesc mai mult în limba rusă, și că limba de comunicare interetnică ar însemna, de fapt, un statut de limbă oficială”³⁹⁶. Totuși, dacă cei mai mulți reprezentanți ai grupului titular comunică fluent sau relativ liber în rusă, o parte vastă a grupurilor naționale nu pot comunica la fel în limba oficială, ceea ce creează bariere de integrare. Politica națională a Republicii Moldova trebuie să asigure limbii oficiale o folosire adecvată în mediul și localitățile cu minorități naționale³⁹⁷.

POLARIZAREA POLITICĂ – UN GENERATOR DE INEGALITĂȚI

Republica Moldova este adeseori privită ca o societate puternic divizată, enunțul fiind argumentat atât pe baza confruntărilor de natură lingvistic-identitară³⁹⁸, cât și a unei mobilizări politice ridicate, care a generat de-a lungul ultimelor două decenii polarizare intensă pe subiecte culturale și de orientare externă: est vs. vest, identitate sovietică vs. identitate europeană.

În aprilie 2016, 41,3% din respondenți ar fi votat „pentru aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană” față de 41.2%, care ar fi votat contra³⁹⁹. Dualitatea geopolitică între cursul de integrare europeană (susținere publică – 35,6%) și aderarea la Uniunea Euro-Asiatică (UEA, susținere de cca 46,%) alimentează dezbateri largi în societate și falii opționale majore între grupurile politice concurente. Cu toate acestea, Republica Moldova rămâne o societate destul de pluralistă, în care populația nu a dat niciodată preferințe unei singure puteri hegemon, iar politicienii nu au fost în stare să instaleze structuri despotice ori să câștige puterea prin aplicarea violenței de-a lungul celor

25 ani de independență de la destrămarea URSS (1991), evitând astfel situații de confruntare interetnică.

Polarizarea extremă a câmpului politic generează totuși un anumit tip de activism electoral motivat de anumite teme care mobilizează anumite grupuri de cetățeni pe baza preferințelor lor geo-culturale și geopolitice. Remarcăm ca un factor pozitiv totuși absența unor partide etnocratice, după cum acestea se manifestă în alte societăți puternic divizate etnic sau chiar rasial. Actualul sistem electoral proporțional absolut practicat în Republica Moldova oferă avantaje evidente partidelor, care își asigură accesul la resurse financiare generoase, barând astfel calea „noilor veniți” (partide noi, create ca alternative democratice celor existente nepopulare). Totodată, efectul polarizării întărește tentația de a apela la votul etnic (geopolitic) și reduce posibilitatea alegerii conștiente, pe baze rațional-logice a celor mai bune alternative politice. În continuare ne vom opri asupra câtorva elemente ale acestui sistem.

398 Prina, Federica. Linguistic Divisions and the Language Charter - The Case of Moldova. ECMI WORKING PAPER Nr. 64 March 2013.

399 BOP. IPP. Aprilie 2016.

INEGALITĂȚILE SISTEMULUI ELECTORAL

Participarea cetățenilor la alegeri atinge tradițional rate înalte în Republica Moldova, confirmând interesul mai mare pentru alegeri parlamentare și mai mic în cele locale. Cu toate acestea, numeroase discrepante politice apar atunci, când comparăm rata participării electorale (%) între grupuri sociale afluate și marginalizate, absenteismul (%) unor alegători tineri sau alegători care nu și-au putut exercita dreptul de vot, fie din motiv că secțiile electorale au fost amplasate la distanțe mare, fie pentru că nu au avut pentru cine vota. Cea mai înaltă rată de vot în procesul electoral național s-a înregistrat în 1994 (79.31%), iar cea mai mică la scrutinul din 2016 (50.95%), situându-se în medie peste 60%. Interesul pentru politică este înalt în majoritatea sondajelor naționale din Republica Moldova prin „intenții de vot”, deși statistica CEC atestă o dinamică certă de raționalizare a numărului de concurenți electorali: de la 74 în 1994 (6 blocuri, 8 partide și 60 candidați independenți) la 19 partide politice, 1 bloc electoral și 4 independenți la alegerile parlamentare din noiembrie 2014⁴⁰⁰. Dacă în 1994 au participat 4 blocuri, în 1998 au apărut 5 blocuri, în alegerile din 2001 – 5, în martie 2005 – 2, iar în 2009/2010 nu au mai fost formate blocuri electorale (Anexa 13).

Rolul partidelor politice este astfel elementul dominant în procesul electoral datorită faptului că nici un candidat independent nu a reușit să treacă pragul electoral până în acest moment. Cel mai mare număr de candidați independenți (60) a fost înregistrat în 1998, urmat de 20 candidați independenți în 1994; în 2009 – 0, iar în 2010 – 19 candidați independenți. *Iar distribuția inegală de resurse (financiare, media, administrative), îmbinat cu pragul de 2% prevăzut de Codul electoral pentru candidații independenți, creează inegalități profunde la reprezentarea opțiunilor de vot nepartinice.* Sistemul proporțional aplicat unei singure circumscripții electorale generează multiple inegalități de reprezentare politică. Din 7 scrutine parlamentare 3 au adus la guvernare partide majoritare, iar în restul cazurilor puterea politică a aparținut unor coaliții de guvernare.

Sistemul electoral (proporțional) nu prevede repartizarea unor cote naționale în organele puterii de stat. Reținem totuși că există discuții cu privire la repre-

zentarea minorităților naționale în organele puterii de stat, referindu-se atât la reprezentarea curentă a legislativului, cât și la puterea executivă. Interzicerea discriminării și garantarea drepturilor minorităților naționale nu exclude, în același timp, posibilitatea ca statele să impună cunoașterea limbii de stat pentru cetățenii săi, aceasta fiind o condiție inerentă și necesară pentru exercitarea eficientă a funcției publice. Sistemul electoral existent în Republica Moldova creează în acest moment clare disproporții de reprezentare politică: pe de o parte, pragul electoral ridicat lasă în afara legislativului numeroase grupuri politice subreprezentate⁴⁰¹, iar modul în care partidele preferă să-și selecteze candidații pentru campaniile electorale într-o singură circumscripție electorală creează un fenomen de supra-reprezentare pentru cetățenii rezidenți în capitală și totodată o discriminare evidentă între elite și candidații din provincie. Acest sistem denaturează legătura de responsabilitate între aleși și alegători, astfel încât cetățenii fie acceptă ordinea impusă de liderii partidelor înscrise în alegeri, fie decid să absenteze.

Unele partide au propus ca alternativă un sistem electoral mixt⁴⁰², care ar asigura o reprezentare mai bună pe plan regional, consolidând legătura cu alegătorii, dar care, potrivit unor experți⁴⁰³, presupune și riscuri. Criticii susțin că votul uninominal ar avantaja în realitate „sacii de bani”, persoanele care atrag finanțări masive nedeclarate și care ar putea câștiga detașat în alegeri prin acțiuni de corupere, servind intereselor unor oligarhi cunoscuți în Republica Moldova⁴⁰⁴.

O altă inegalitate se referă la avantajarea partidelor politice mari și blocarea partidelor mici, de nișă, sau a candidaților independenți. Aceasta nu asigură o legătură personalizată între alegători și aleși, care ar putea fi realizată doar prin vot uninominal sau mixt, ori pe baza scrutinelor în bază de listă prin aplicarea votului preferențial (panașaj), iar procesul de selectare și desemnare a candidaților contribuie la distanțarea rapidă între clasa politică și populație. În același timp, actualul sistem de selectare a deputaților pe liste închise de partid într-un sistem proporțional pe o singură circumscripție electorală împiedică o re-

400 Date privind Alegerile parlamentare în Republica Moldova; <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/>

401 Notă: În anul 2001, 28% din voturi au fost repartizate conform metodei d'Hondt, ca urmare a pragului electoral de 6%.

402 Boțan Igor. Un nou sistem electoral pentru Moldova. E-democracy. 26 octombrie 2001; <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/20011026/>

403 Litra, Leonid. Efectele schimbării sistemului electoral în Republica Moldova. Policy Brief NR. 10, Aprilie 2012. IDIS Viitorul. FES; <http://www.viitorul.org/public/publications/3784/ro/Policy%20Brief10.pdf>

404 Notă: Drept exemplu servesc și ultimele scrutine din UTAG (2010-2014), în care, deși PD nu a obținut în alegeri nici un mandat, după alegeri, PD a creat o majoritate politică, preluând conducerea în toate comisiile relevante ale acestei autorități regionale.

prezentare echitabilă a preferințelor de vot, datorită blocării opțiunilor electorale asupra unei ierarhii stabilite anterior de conducerea unor partide politice. Prin intermediul locurilor pe listele de partid, liderii reproduc loialități confortabile în jurul lor, ceea ce creează probleme de legitimitate internă și mesaje șterse în campanie.

Sistemul creează inegalități de reprezentare, eliminând opțiunea candidați alternativi (față de partide), după cum nici nu oferă posibilitatea de a vota „contra tuturor”, o altă formă de manifestare a protestului. Lipsa de încredere în partide și liderii oficiali ai acestora se manifestă și prin rata înaltă de cetățeni indeciși în ajunul alegerilor (cetățeni care nu sunt siguri pentru cine și pentru ce să voteze), care variază între 20% și 40% în anii electorali⁴⁰⁵. Această formă de alienare (disfranchisement) a dominat agenda politică din ultimii ani electorali. Astfel, 26.8% dintre respondenți nu știu pentru cine ar vota în alegeri (BOP, aprilie 2016), corelat cu 7.2% care nu-și propun să participe și 17.9% – scorul cel mai bun pentru orice concurent⁴⁰⁶.

Candidații sunt selectați de partide, dar nimeresc pe listele de vot ca urmare a popularității liderilor acestor partide, tehnologiilor electorale folosite, nu neapărat și a calității candidaților înscrși pe aceste liste de partid. Liderii de partide sunt de cele mai multe ori și propriii finanțatori, ceea ce le permite să dețină controlul efectiv asupra ideilor și tacticilor în campanie, instaurând astfel sisteme de monopol politic și asupra opțiunilor politice pe care le caută votanții săi potențiali. Foarte rar partidele au admis alegeri pre-

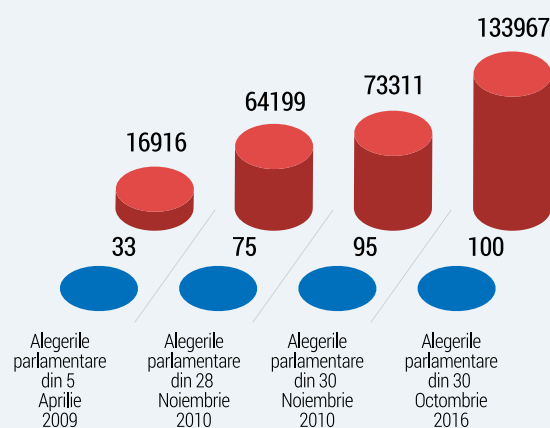
liminare (primaries) în ajunul unor tipuri cruciale de scrutin, astfel încât listele au apărut mai degrabă ca tranzacții la vârf, și nu în rezultatul unor alegeri raționale. Resursele alocate astfel pentru nevoile de partid aduc pe liste numeroase persoane fără integritate sau calificări profesionale relevante, provocând nemulțumirea și dispararea electoratului.

Un alt aspect important ține de riscurile conținute în registrul alegătorilor înregistrați oficial în funcție de care sunt validate alegerile, fiind repartizate buletinele de vot pe circumscripții. Unele publicații și actori politici au contestat vehement diferențele existente între datele CEC, conținute în Registrul alegătorilor (3,237 ml) și datele Registrului General al Populației, menținut de Guvern (Ministerul Tehnologiilor Informaționale), care atribuie numai 2,854 milioane de alegători înscrși pe listele circumscripțiilor electorale din țară⁴⁰⁷, ceea ce pune la îndoială corectitudinea alegerilor. Deși admit că există deficiențe în cadrul sistemului electoral, oficialii susțin că aceste probleme nu sunt de natură să denatureze tabloul general al procesului electoral și că deficiențele se produc în mod aleatoriu, nu deliberat⁴⁰⁸. În același timp, distanțele mari pe care trebuie să le parcurgă cetățenii moldoveni pentru a vota în străinătate reduc cu mult numărul celor care ar fi dorit să participe la scrutin⁴⁰⁹.

Numărul relativ redus de participare se explică și prin alți factori, printre care se întâlnește frecvent expirarea actelor de identitate, lipsa de informație electorală, dar și lipsa opțiunii de a vota prin corespondență ori prin vot electronic (Diagrama 43).

Diagrama 43
**Participarea la vot în străinătate
la alegerile din R. Moldova**

Sursa:
Date ale CEC pentru alegerile din perioada 2009-2016.

405 BOP. IPP. Aprilie 2016.

406 Ibidem.

407 Registrul de stat al populației; <http://www.registru.md/ro/registru-rsp>

408 Europa Liberă. Vladimir Cebotari: există situații în care registrul alegătorilor dar și cel al populației la zi nu ar putea reflecta întru totul corectitudinea listelor persoanelor vii sau decedate. 20 septembrie 2016; <http://www.europalibera.org/a/28001798.html>

409 Liubec, Igor. Guvernul va deschide 100 de secții de vot peste hotare la alegerile prezidențiale. Portalul deschide.md din 26.09.2016.

Interesul de a participa la scrutin este direct proporțional cu rata încrederii în partide. Iar votul de protest explică faptul că alegătorii nu votează pentru că nu sunt motivați politic, iar condiții obiective ca decalajul tot mai acut între mediul urban și rural, ruralizarea orașelor și creșterea economică, bazată excesiv de mult pe rolul remitențelor în economie, îi face pe mulți cetățeni să disprețuiască procesul politic.

Interesul pentru politică este determinat și de alți factori circumstanțiali, cum ar fi rata relativă a conectivității politice: distanța cetățeanului până la secția de vot, deschisă de obicei în primărie, accesul la drumuri practicabile, calitatea dialogului dintre politicieni și electorat, dar și persistența altor probleme „reale” ale cetățenilor față de cele anunțate de politicieni.

Lipsa unei infrastructuri rutiere adecvate și a serviciilor de transport moderne se restrânge negativ asupra libertății oamenilor săraci de a participa mai eficient în organele de auto-administrare locală, mai ales dacă locuiesc în localități alipite la altele în care se află primăria. Dacă distanța medie până la cel mai aproape punct medical este de 20 km, prin comparație putem afirma că și alte servicii sunt în egală măsură determinate de tipul de localitate. Rezidenții rurali, locuitori ai satelor sărace și mici, au șansele cele mai modeste de a-și alege locuri de muncă mai bune, limitându-le astfel alegerile individuale și excluzând până și bunuri de primă necesitate pentru familii și indivizi (apă potabilă, energie), distribuite în mod inegal și la prețuri prohibitive.

Inegalități generate de oligarhizarea finanțării partidelor

În Republica Moldova, ipoteza pe care se sprijină sistemul finanțării publice a partidelor politice este că în acest fel partidele care obțin finanțare de la stat vor fi mai transparente, mai riguroase în raportările cerute pentru finanțările legale primite și la reprimarea practicilor de finanțare ilicită din surse obscure⁴¹⁰. Teoretic, finanțarea publică ar trebui să întărească răspunderea pentru banii care circulă în sistemul partidelor, legătura cu votanții și să elimine posibil controlul „sacilor cu bani” asupra partidelor politice, obișnuind pas cu pas politicienii să colecteze bani din cotizații, donații individuale și finanțare asigurată din resursele statului. Donațiile pot fi primite de la persoane juridice și fizice (art. 26, alin. (1) – alin. (5) din Legea nr. 294 privind partidele politice), acestea fiind în temei principală sursă de finanțare a partidelor. În 2014, pentru

7 din 18 partide politice, donațiile de la persoane fizice au constituit 100% din finanțare, și numai 22 din 43 partide din republică au colectat resurse provenind din cotizațiile membrilor săi⁴¹¹.

Totodată, plafoanele introduse prin Legea nr.294 pot reprezenta și suma de 200 salarii medii lunare pe economie de la o persoană fizică pe durata unui an bugetar și cca 400 salarii medii lunare de la persoane juridice, ceea ce compromite de fapt scopul introducerii lor în legislația electorală a țării. Parlamentul Republicii Moldova a introdus o limită pentru venitul anual al unui partid politic din cotizațiile de membru și donații, care nu poate depăși echivalentul a 0,3% din veniturile prevăzute în bugetul de stat pentru anul curent. Având în vedere nivelul aproximativ de 30 miliarde lei al veniturilor anuale la bugetul de stat al Republicii Moldova pentru anul 2015, plafonul pentru cotizațiile de membru și donații se stabilește la cca 90 milioane lei anual pentru fiecare partid politic. Această limită generoasă, împreună cu plafonul ridicat pentru donatori, are drept rezultat o situație descrisă de Yves Leterme, secretar General al International IDEA, ca „o tendință profund îngrijorătoare a banilor în politică, care acoperă vocile cetățenilor obișnuți”⁴¹².

Potrivit rapoartelor financiare anuale ale partidelor politice, în anul 2014, pentru 7 din cele 18 partide politice care au prezentat rapoarte financiare, donațiile de la persoane fizice au constituit, după cum am menționat anterior, 100% din finanțare, în timp ce pentru altele 2 – 90%. Art. 27, alin. (1) din Legea nr. 294 privind partidele politice stipulează că suma de bani destinată finanțării partidelor politice nu trebuie să depășească 0,2% din veniturile bugetului de stat. În cazul în care nivelul mediu al veniturilor anuale la bugetul de stat al Republicii Moldova constituie 30 miliarde lei, plafonul sumei care poate fi destinată finanțării partidelor politice poate ajunge 40 milioane lei. Respectiv, pentru 4 ani, care ar corespunde unui ciclu regulat, acestea ar beneficia de alocații în valoare de circa 160 milioane lei.

La 9 aprilie 2015, Parlamentul a adoptat modificări la Legea nr. 294, Codul electoral, Codul penal și Codul contravențional, prin care a schimbat modelul de finanțare exclusiv privată la un sistem mixt, în care finanțarea privată este completată cu fonduri publice. Dispozițiile care reglementează alocările publice urmau să fie aplicabile partidelor eligibile din 1 ianuarie 2016. O analiză recentă a stabilit că numai 22 din 43 partide politice au ridicat cotizațiile de membru în ul-

410 Legea Nr. 294 din 21.12.2007 privind partidele politice. 406 Ibidem.

411 Promo-Lex, Strategii, practici și instrumente de finanțare a partidelor politice în Republica Moldova, Chișinău, 2016.

412 International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Funding of political parties and election campaign. A Handbook of political finance. p.IV. Stockholm, 2014

tima vreme, principala sursă de venituri a partidelor fiind finanțarea privată, în 2014, și nu cea din partea membrilor săi individuali⁴¹³.

Aplicarea sistemului actual de finanțare a partidelor politice generează conflicte serioase de legalitate și inegalități. Conform estimărilor Promo-LEX, finanțările cumulative ale partidelor politice din Republica Moldova au totalizat, în anii 2012–2015, cca 267 milioane de lei. Cele mai multe partide politice din Republica Moldova au probleme de trasabilitate a surselor proprii de finanțare. Până la data de 15 martie 2016 doar un singur partid avea rapoartele și rechizitele sale financiare plasate pe site-ul său oficial, restul menționând că accesul la aceste date se va face la cerere. Raportarea nesatisfăcătoare a partidelor este cauzată de colectarea neregulată și necorespunzătoare a cotizațiilor, atât la nivel teritorial, cât și la nivel central, precum și de lipsa resurselor umane și financiare necesare în acest sens.

Susținerea unui partid cere foarte multe resurse, determinând avantaje clare pentru partide, care sunt create ori servesc intereselor celor foarte bogați. *Știind modul sporadic al controlului asupra finanțării partidelor și impactul rețelor informale, multe dintre aceste partide evită să-și atragă rețele de filiale teritoriale, recrutându-și aderenții mai ales din locuitorii marilor orașe, creând astfel o dublă inegalitate politică în raport cu populația rurală (peste jumătate din întreaga populație a țării).*

Inegalități ce țin de sistemul de partide

Republica Moldova este o societate pluralistă în care există o largă diversitate de partide și ideologii concurente în sistemul politic. Totuși, marea majoritate a partidelor mari sunt constituite în jurul unui lider sau grupuri afluate financiar și mai puțin în temeiul unor doctrine clasice, ceea ce implică practicarea unui stil autoritar cu puține elemente de democrație internă. Această situație explică de altfel frecvența defecțiunilor interne din ultimii ani în aceste partide și instabilitatea lor în coaliții de guvernare. O parte de vină o poartă actualul sistem electoral majoritar proporțional, ce oferă avantaje clare partidelor naționale față de candidații independenți, ca urmare a accesului privilegiat la finanțări și concentrările de capital pe piața mass media. În Republica Moldova, un principiu cheie al sistemului de finanțare publică a partidelor este ca sprijinul de stat să nu permită formațiunilor politice a se baza pe fondurile publice, slăbind astfel legătu-

ra dintre partide și alegătorii lor. Aceasta a permis ca anumiți actori să-și poată achiziționa partide după bunul lor plac, practica de comercializare a partidelor fiind un business bun pentru a face bani, folosind diverse puncte de acces și împiedicând apariția de noi caractere în politică. Sistemul actual de recrutare a liderilor de partid constrânge paleta de opțiuni și oferte politice, creând segmente electorale nereprezentate. Circa 49.8% din respondenți susțin că nu este nici un partid, grup civic ori politic, care le-ar reprezenta interesele⁴¹⁴. De notat că potrivit BOP, cca 30% din respondenți sprijină ideea instalării unei ordine mai stricte, până la punctul în care să fie dizolvat parlamentul, iar șeful statului să-și folosească singur toată puterea statului, cca 25% ar accepta cenzurarea presei, 22,1% ar suspenda alegerile democratice, iar 22% ar interzice protestele și 20% ar interzice partidele de opoziție.

Inegalități la înregistrarea partidelor politice

Aplicarea selectivă a legilor conduce la crearea unor sisteme de monopoluri și deprivări de drepturi politice, după cum este cazul înregistrării unor partide. Singura autoritate responsabilă de înregistrarea partidelor politice în Republica Moldova este Ministerul Justiției, responsabil de aplicarea legislației privind partidele politice (art. 8, Cap. III), Regulamentul cu privire la înregistrarea partidelor și alte legi conexe⁴¹⁵.

Legislația cu privire la partide solicită 5000 de semnături, dar nu mai puțin de 150 în fiecare din unitățile administrativ-teritoriale, colectate din cel puțin ½ din toate raioanele Republicii Moldova⁴¹⁶, reflectând astfel preferința Guvernului pentru control excesiv.

Colectarea semnăturilor la înregistrarea unui partid presupune, de fapt, deja existența unei structuri, echipe, resurse, ceea ce sugerează că acest partid ar exista deja, înainte de a fi legalizat. În realitate, aceste condiții inhibă noile inițiative și avantajează grupurile deja conectate la structuri vechi de business sau de administrație. Unii actori au reacționat la sporirea restricțiilor de înregistrare a unui partid politic prin folosirea unor partide politice mai vechi, inactive, neiradicate din Registrul public al Ministerului Justiției, creând astfel un fel de „piață secundară” a partidelor politice și instituind practici contrare valorilor democrației reprezentative.

Inegalități la înregistrarea partidelor regionale

413 Promo-Lex. Op. Cit. Chișinău 2016. Potrivit autorilor, ponderea donațiilor private pentru partidele politice a crescut de la 55% la 75% în anul 2014 (an electoral).

414 BOP, IPP, Aprilie 2016.

415 Legea privind partidele politice din RM (No.837-XIII din 17.04.2007), publicată în Monitorul Oficial al RM (No.42-44/119 din 29.02.2008).

416 Hotărâre de Guvern Nr. 699 din 23.07.1999 despre Regulamentul cu privire la înregistrarea partidelor și altor organizații social-politice.

Libertatea asocierii este garantată prin normele constituționale și importante convenții internaționale ca mecanisme de protecție împotriva discriminării. Deși dreptul de asociere în orice formă prevăzută de legislație include și dreptul cetățenilor „de a înființa, conduce și susține partide regionale”, în Republica Moldova este aproape imposibil de înregistrat un partid politic nou, care să reprezinte populația unei regiuni. Deși legislația nu interzice explicit acest gen de partide, procedura de înregistrare a unor partide la inițiativa unor grupuri distincte pe plan regional solicită anumite condiții, care anulează în fapt inițiativa de prezentare la momentul înregistrării a unor grupuri de susținere și din alte teritorii administrativ-teritoriale, uniformizând astfel condițiile pe care trebuie să le întrunească partidele centrale și cele regionale. Din 1998, legislația privind partidele politice a impus obligația de a întruni reprezentare teritorială în cel puțin jumătate din numărul total al unităților administrativ-teritoriale de nivelul II (11 județe pe atunci, 32 raioane în acest moment). Art. 8, alin. (1), pct. d) din Legea privind partidele politice impune condiția ca la data cererii de înregistrare, membrii de partid să fie domiciliați în cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea din republică (50% din 32 raioane existente), dar nu mai puțin de 120 membri în fiecare din acestea. Această prevedere poate fi tratată ca o *inegalitate politică* de către cei care ar dori să se asocieze politic la nivel regional ori să vadă partidele lor cu o agendă regională pe plan național. Legislația este astfel prohibitivă pentru cele 18 grupuri naționale înregistrate în republică, dintre care cel puțin 3 dispun de majorități locale în anumite zone.

Chiar dacă nu au avut un rol important în ultimele decenii⁴¹⁷, tentative de a crea partide regionale s-au întreprins în mai multe rânduri. Ținând cont de concluziile Comisiei de la Veneția, exprimate în Codul bunelor practici în domeniul partidelor politice, după care, „*autoritățile statului nu trebuie să limiteze dreptul de a înființa partide politice la nivel național, regional sau local*”, Republica Moldova ar trebui să examineze acest subiect ca parte a reformei sistemului politic de reprezentare. Constituirea unui partid politic, chiar și în baza criteriilor etnice sau rasiale, nu poate fi interzisă (conform art. 3 (7) al Convenției Europene a Drepturilor Omului, în măsura în care un grup de acest gen nu acționează într-un mod care ar justifica punerea în aplicare a excepțiilor menționate în art. 11.2 al Convenției și care ar folosi metode violente contra statalității. Este adevărat însă că partidele regionale nu sunt încurajate nici de normele electorale din majoritatea statelor europene, în special, cele care țin să menționeze că sunt „naționale” și „unitare”. Legea cu privire la persoanele aparținând minorităților naționale a Republicii Moldova garantează, prin prevederile art.

18, în spiritul și litera normelor dreptului internațional, *dreptul de asociere în orice formă prevăzută de legea cu privire la asociațiile obștești*. Același articol stipulează că nici o organizație a minorităților nu poate „monopoliza” reprezentarea intereselor minorității din care face parte.

Convenția-cadru privind protecția minorităților naționale prevede libertatea de asociere în art. 7. Recomandările de la Oslo din februarie 1998 conțin și ele referiri la dreptul de asociere, arătând că „*toate persoanele, inclusiv cele aparținând minorităților naționale, au dreptul de a-și înființa și conduce propriile organizații neguvernamentale, asociații și instituții. Aceste organizații pot folosi limba sau limbile pe care le preferă. Statul nu are voie să discrimineze în defavoarea acestor organizații pe baza limbii, nici nu va limita în mod nejustificat dreptul acestor organizații de a căuta surse de finanțare de la bugetul statului, surse internaționale sau sectorul privat*”.

Traseismul politic ca formă de inegalitate politică

O problemă de reprezentare inegală a preferințelor politice ține de *fenomenul traseismului politic*. Acesta se manifestă la orice nivel în care au loc alegeri politice. Autoritățile locale pot fi ademenite să se asocieze unor partide aflate la guvernare atunci când sunt expuși influențelor dictate de transferuri interbugetare și dependenței micilor localități de alocările de bani din bugetul central. La nivel central, deputații își pot schimba afilierea politică atunci când își pot negocia voturile în schimbul unor stimulente financiare sau de alt ordin (corupție politică). Potrivit Constituției Republicii Moldova (art. 68), deputații sunt în serviciul poporului, iar orice mandat imperativ este nul. În acest fel, deputații nu pot fi reținuți, arestați, percheziționați, cu excepția cazurilor de infracțiune dovedite de organele competente, sau trimiși în instanță după ridicarea imunității de deputat cu votul majorității celorlalți deputați. Cetățenii nu pot cere rechemarea aleșilor lor parlamentari, iar partidele nu-și pot disciplina membrii de partid să reziste tentațiilor (stimulentelor) chiar și atunci când există bănueli rezonabile asupra modului în care aceștia au părăsit rândurile unor partide parlamentare după alegeri.

Aprobarea listelor electorale este, fără îndoială, un puternic instrument de creare a unor loialități interioare partidelor politice în raport cu liderul formal al acestora, aceste ierarhii fiind la totală discreție a finanțatorilor de partide politice.

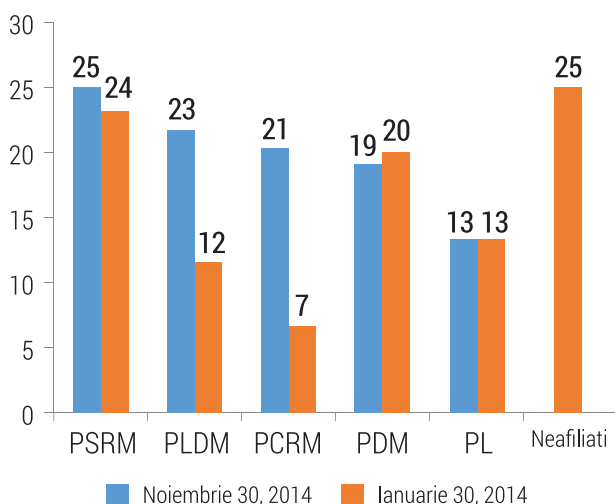
Dependența de bani pentru campanie și accesul suspendat la finanțarea publică (până în 2016) a sporit

417 Tabelul I. Rezultatele alegerilor în Adunarea Populară a Găgăuziei în 1995 în Boțan, Igor. Sînt partidele regionale necesare? 6 martie 2008; <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/20080306/>

migrația între partide parlamentare. Putem observa astfel că cca 30% din deputații Parlamentului Republicii Moldova și-au modificat apartenența de partid între 2014-2015⁴¹⁸ (alimentând suspiciuni că au fost cumpărați de anumite grupuri financiare). Migrația între partide parlamentare a schimbat semnificativ harta rezultatelor ultimului scrutin parlamentar din 2014.

Practica arată că mecanismele de control nebalansat al unui guvern majoritar, care acționează în numele unei „coaliții învingătoare” (*winning coalition*) poate crea decidenților un sentiment de omnipotență, făcându-i să respingă ideea unor consultări veritabile cu publicul interesat, ceea ce, la rândul său, va acutiza anumite inegalități de reprezentare ori le va spori ca urmare a unui comportament de frondă politică. Drept exemplu servește și proiectul de lege privind amnistierea capitalului din decembrie 2016, criticată de societatea civilă și presa liberă pentru delictul de a servi intereselor unor grupuri rentiere, și nu intereselor reale⁴¹⁹. Atunci când nu există nici o corelație între politici și preferințele publicului, structurat pe grupuri de interese, venituri, alte caracteristici, am putea constata că indicatorul de inegalitate este cel mai afectat de lipsa de dialog ori de căutare de dușmani, și declanșarea de proteste. Traseismul politic se manifestă puternic în Parlamentul Republicii Moldova, precum și la alte nivele sub-naționale (local/regional), ca urmare a mecanismelor de atragere și ancorare a unor subiecți prin mecanisme specifice de „stimulare”, cum sunt transferurile (Diagrama 44).

Diagrama 44
Participarea la vot în străinătate la alegerile din R. Moldova

Sursa: CEC

Politica transferurilor inter-bugetare și investițiile capitale pe baze de clientelă politică sunt un instrumente frecvent de creare de loialități noi și de menținere a clientelei politice. Studiile independente susțin că ajutoarele de stat și transferurile au depins cel mai mult de caracterul discreționar al voinței politice a majorității aflate la guvernare (2010-2014), continuând practica anilor 2005-2008, când primarii necomuniști au primit transferuri de 2,2 ori mai mici decât primarii comuniști⁴²⁰. În acest fel, PCRM repartiza cca 75% din totalul transferurilor bugetare unui număr de doar 35% din primării pe care le controla prin apartenența lor la același partid. Aceeași logică funcționa și între 2010-2014, în care AIE1 și AIE2 a invocat logica compensării sub-investițiilor din perioada PCRM pentru a aloca mai multe investiții capitale autorităților locale controlate de partidele aflate la guvernare. În acest context, inegalitățile politice reies din practica modificării substanțiale a proiectelor de buget elaborate de guvern prin realocări dictate de votul majorității politice în Parlamentul Republicii Moldova (Tabelul 12).

Tabelul 12
Media alocațiilor pe cap de locuitor pe raioane în 2011-2014 în lei

Anul	Numărul UTA	Media alocațiilor pe raion	Valoare minimă a alocațiilor	Valoarea maximă a alocațiilor
Alocații/capita 2011	33	53.0	23.1	102.1
Alocații/capita 2012	33	44.0	17.4	72.7
Alocații/capita 2013	33	65.2	7.5	192.5
Alocații/capita 2014	33	194.7	64.3	323.4
Media 2011	33	89.3		

Sursa: FES

Inegalități politice reies și din practica efectuării investițiilor capitale din ultimii ani. Studiile arată clar lipsa acută a unor reguli stricte de reglementare a politicii de distribuire a resurselor financiare pentru proiecte investiționale în localitățile Republicii Moldova. Astfel, decidenții politici, în procesul de luare a deciziilor, au neglijat în multe cazuri interesul public, punând în prim plan interesele de partid. Asta înseamnă că beneficiarii resurselor

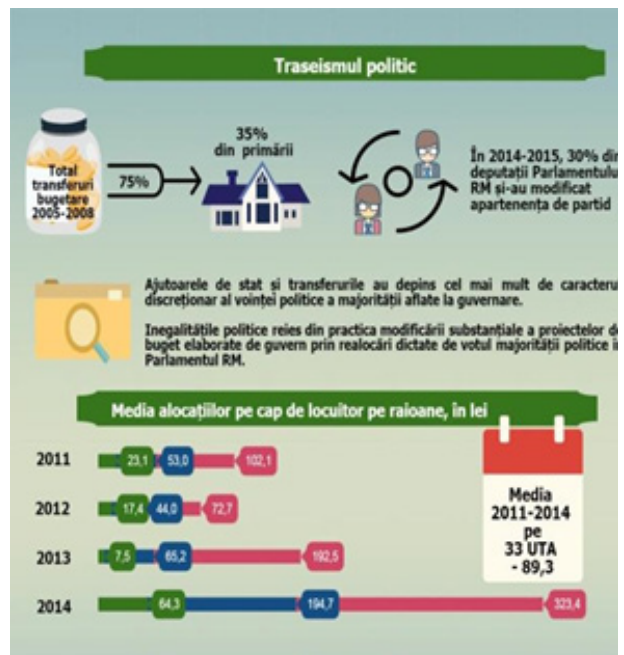
418 Datele au fost preluate de pe site-ul Parlamentului Republicii Moldova. A se vedea: Frațiuni parlamentare. Deputați neafiliați; <http://parlament.md/StructuraParlamentului/Fracțiuniiparlamentare/tabid/83/language/ro-RO/Default.aspx>

419 Legal Resources Centre from Moldova (LRCM). Public Appeal: the adoption of the law on the liberalisation of capital and financial incentive undermines anti-corruption efforts and discourages honest taxpayers and state servants, 12 decembrie, 2016.

420 Berbeca, Veaceslav. Distribuirea alocațiilor pentru investițiile capitale în baza criteriului de apartenență politică. Policy Brief Ianuarie 2015. IDIS „Viitorul”. FES, pp.9-17.

financiare au fost stabiliți, în primul rând, în funcție de culoarea politică a puterilor locale. Acest tip de inegalități politice ademenesc politicienii locali să-și schimbe apartenența de partid, în așteptarea unor răsplăți ce derivă din relația „patron-client” pe care guvernul central o menține chiar și atunci când adoptă legislație progresistă cum ar fi legea finanțelor publice locale⁴²¹.

La nivel central, deputații își pot schimba afilierea politică atunci când anumiți politicieni și grupuri intră în conflict cu liderul partidului lor ori atunci când își pot negocia voturile în schimbul unor stimulente financiare sau de alt ordin (corupție politică). Iar contestarea autorității liderului în orice partid conduce, de regulă, la defectarea acestora (fenomenul „părinților fondatori” ai partidului), lipsind modelul și tradițiile democrației interne de partid, care ar concilia diferențele existente.

INEGALITĂȚI PRIVIND ACCESUL LA JUSTIȚIE ȘI IMPUNITATE

Accesul la justiție este un principiu de bază al statului de drept, contribuind la prevenirea și remedierea cazurilor de violare a drepturilor și libertăților cetățenești. În dreptul internațional⁴²² accesul la justiție este aplicat pentru ca victimele discriminării să poată obține acces liber la justiție, fără a fi împiedicate de proceduri sau costuri nejustificate. Accesul la justiție în Republica Moldova este restricționat de factori obiectivi și subiectivi. Instanțele de judecată pot fi afectate de supraîncărcarea cu dosare ori de lipsa de spații adecvate, finanțare redusă a costurilor de management, durata proceselor sau de alte reglementări, care pot crea frustrări și bariere în aplicarea justiției. Art. 6, alin. (1), din Codul contravențional prevede că persoanele care au comis infracțiuni sunt egale în fața legii și a autorităților publice și poartă răspundere, indiferent de rasă și alte criterii.

Codul contravențional însă nu stabilește comiterea contravențiilor pe baza de părtinire față de o rasă sau alte caracteristici ca o circumstanță agravantă. Art. 16 al Constituției protejează dreptul la egalitate, acesta aplicându-se însă numai cetățenilor moldoveni, prevederea făcând referire numai la egalitatea dintre anumite grupuri protejate, enumerate într-o listă fixă, ceea ce înseamnă că protecția constituțională nu se

ridică la înălțimea cerințelor. Legea cu privire la asigurarea egalității interzice discriminarea pe o gamă largă de criterii și, ceea ce este vital, stabilește un organ de reglementare responsabil, printre altele, de examinarea și satisfacerea plângerilor de discriminare – Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (CPPEDAE). Activitatea acestui consiliu asigură ca legile privind egalitatea să fie aplicate în mod efectiv și echitabil, iar restanțele existente să fie lichidate în timp util. Drept exemplu al necesității acestui consiliu servește faptul că victimele discriminării în Republica Moldova se confruntă adeseori cu restricționarea accesului lor la justiție, în temei, pe baza câtorva tipuri de inegalități structurale (IP): (1) aplicarea selectivă a legii ca urmare a clientelei politice și controlului extrajudiciar; (2) accesul inegal la remedii juridice, fie ca urmare a costurilor prohibitive la serviciile de avocat, fie a unor obstacole formale ca urmare a diferențelor de identitate (religioase, sexuale, lingvistice); (3) independența limitată a justiției și procesul anevoios de aplicare a justiției libere. Desigur, CPPEDAE nu are autoritatea de a impune penalități și sancțiuni asupra celor pe care-i consideră a fi comis un act de discriminare sau de inegalitate, dar revine cu recomandări privind restabilirea drepturilor, încearcă a reconcilia petiționarii și sesizează Procuratura.

421 Notă: Legea finanțelor publice locale, adoptată la 1 noiembrie 2013 stabilește relații bugetare directe dintre centru și primării și formule de transferuri de bani calculate după numărul populației, precum și extinderea autonomiei financiare a autorităților publice locale.

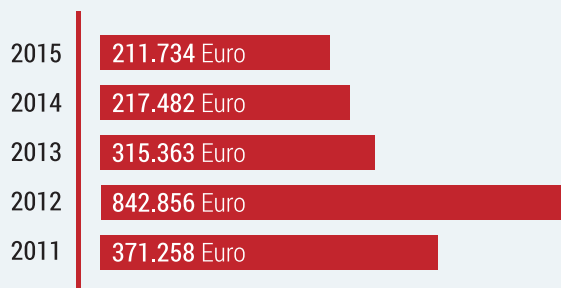
422 Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, C.E.T.S. nr. 005, 1950, art. 6; Pactul internațional privind drepturile civile și politice, Rez. A.G. 2200A (XXI), 1996 în Equal Rights Trust. Asociația Promo-LEX. Op.cit. p. 328.

Înfăptuirea justiției de către instanțele de judecată este reglementată prin *Codul de procedură civilă*. Articolul 33 al Codului prevede că instanțele au competența să judece toate cauzele civile în care sunt implicate persoane fizice, întreprinderi și autorități publice, inclusiv cauzele în care anumite persoane sau grupuri sunt îngrădite în drepturile lor. Pentru a reprezenta persoanele afectate, ONG-urile trebuie să demonstreze că sunt înregistrate în registrul de stat al asociațiilor obștești și sunt împuternicite de victimă (sau victime)⁴²³. Instanțele de judecată pot judeca infracțiuni legate de discriminare și potrivit Codului penal al Republicii Moldova⁴²⁴, care pot include: tortura, tratamentul inuman sau degradant bazat pe o formă de discriminare (art. 166, alin. (3)), hărțuirea sexuală în scop de discriminare (articolul 173), încălcarea egalității în drepturi a cetățenilor (art. 176, alin. (1)).

Cu toate acestea, caracterul neunitar al practicii judiciare, inconsecvențele sistemului judiciar, au condus la fenomenul în care cetățenii apelează tot mai mult la remedii externe (CEDO) decât la instanțe naționale. În perioada 1997-2011, circa 34% din condamnările CEDO în privința Republicii Moldova s-au datorat încălcării art. 6 al Convenției privind dreptul la un proces echitabil, restul ținând de ne-executarea *hotărârilor judecătorești*⁴²⁵. Este esențial ca și judecătorii să contribuie efectiv la recăpătarea încrederii în sistemul justiției naționale printr-o conduită ireproșabilă, repartizarea aleatorie a dosarelor, soluționarea cauzelor cu celeritate, aplicarea unor practici judiciare unitare, în care orice fapte de corupție sunt excluse. Potrivit unui raport al CEDO din 28 ianuarie 2016, la 31 decembrie 2015 împotriva statului erau depuse 1.223 cereri și ocupa locul 11 după numărul lor, fiind impusă să achite sume considerabile în calitate de prejudicii (Diagrama 45).

Diagrama 45

Participarea la vot în străinătate la alegerile din R. Moldova

Sursa: Agora

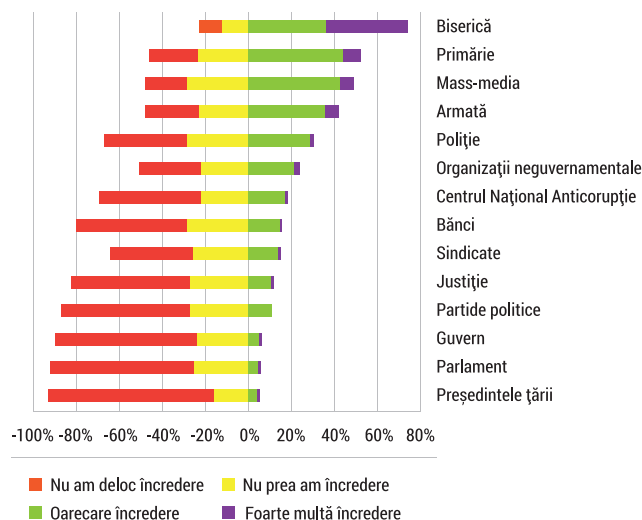
În anul 2015, CEDO a pronunțat 19 hotărâri în temeiul unor cereri admise contra Republicii Moldova, față de 24 hotărâri pronunțate în anul 2014. Conform statisticii anunțate de CEDO, Moldova se află totuși pe locul 3, cu un indicator de 2,84 cereri la 10.000 locuitori; dacă raportăm numărul de cereri alocate unui organ judiciar la populația republicii, acest indicator este în creștere față de anul 2014 (3.11).

Accesul la informație

Conform Indicatorului Open Government index 2015, dezvoltat de World Justice Project, Moldova se află pe locul 46 din 102 de țări la „accesibilitatea guvernării”, cu un scor de 0.55⁴²⁶. Măsurări sociologice atestă un declin grav de încredere în justiție și instituțiile centrale ale statului (Parlament, Guvern, Președinție), accentuându-se în privința partidelor politice și poliției. Cele mai afectate areale de interacțiune între autorități și cetățeni sunt acelea în care decidenții pot folosi în mod discreționar resursele publice în scopuri personale (Diagrama 46).

Diagrama 46

Câtă încredere aveți în ...?

Sursa: BOP, IPP, 2016

Calitatea guvernării este afectată și de percepția cetățeanului asupra justiției, statului de drept și autorităților statului, în orice moment al procesului politic. Doar 44% din populația Republicii Moldova cunoaște că are dreptul de a cere și primi informații de interes public din partea autorităților statului și că există legi, care obligă autoritățile să-și desfășoare activitățile în mod transparent, deschis și în interesul public. Informarea cetățenilor este din acest punct de vedere un instrument de monitorizare a guvernării, sporind vigilența

423 Lege Nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității, art. 20.

424 Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002.

425 Centrul de Resurse Juridice din Moldova. Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova, 1997-2012. Chișinău 2012.

426 WJP Open Government Index 2015; www.worldjusticeproject.org/open-government-index

și vocea cetățeanului în procesul de luare a deciziilor în interes public, contribuind la eficiența autorităților, edificarea unui stat de drept veritabil, ferit de plăgile corupției și clientelismului politic. art. 34 din Constituție (dreptul la informație) și art. 39 (dreptul la administrare) garantează dreptul de a participa la administrarea treburilor publice direct sau prin reprezentanți.

Un studiu recent⁴²⁷ arată că cel mai mult sunt ferite de publicul larg informațiile privind bugetele locale, angajările pentru poziții administrative, codul de conduită și etică, serviciile sociale furnizate populației. Conform acestui studiu, în 87% din localități site-urile acestora nu informează despre agenda dezbaterilor în consilii locale din timp, în 45% nu sunt publicate deciziile APL, iar în 90% din cazuri APL nu afișează informații despre proprietățile pe care acestea le gestionează. Selectarea cadrelor are loc în mod aleatoriu, iar importanța concursurilor pentru angajări este diminuată de salariile joase și lipsa de atractivitate. Doar 18% din APL practică pe site-urile lor publicarea informației despre inițierea sau terminarea unor proiecte de asistență tehnică, desfășurate pe teritoriul acestora⁴²⁸.

Corupția endemică

Sistemul de drept existent în Republica Moldova asigură un nivel moderat de drepturi politice și libertăți cetățenești printr-un proces caracteristic unei democrații emergente, care-și propune să emuleze practici și norme democratice în condițiile rezilienței unor structuri și reguli vechi. Se observă astfel că simpla replicare a unor elemente ale democrației de tip liberal (constituție, alegeri libere, partide, societate civilă etc.) nu înlocuiește efortul intern de adaptare la noile circumstanțe istorice, la tranziția completă spre modernizare.

Raportul Nations in Transit plasa Republica Moldova la Scorul Democrației pe locul 18 din totalul de 29, cu 2 poziții superioare măsurării din 2009, și pe locul 2 printre alte țări ale Parteneriatului Estic⁴²⁹. În 2015, Indicatorul Percepției Corupției (IPC) al TI plasează Republica Moldova pe locul 103 din 168 state, cu un declin semnificativ față de 2012⁴³⁰. IPC este calculat pe o scală de la 0 la 100, în care „0” înseamnă corupție totală, iar „100” lipsă totală a corupției; IPC este estimat pe baza a 12 surse de date. Din anul 2014 scorul de țară al Republicii Moldova a coborât cu 2 poziții, urmare a ris-

curilor de acaparare a statului, de corupție și instituții disfuncționale de supraveghere și control public. Conform sondajului IRI din mai 2016, circa 83% dintre respondenți susțin că direcția de țară este greșită, față de numai 11%, care susțin contrariul⁴³¹. Un sondaj al TI Moldova arată astfel că 66% dintre respondenți considerau în 2013 că 66% dintre oficialii guvernamentali sunt corupți.⁴³² Corupția endemică și suspiciunile de corupție creează comportamente antisociale prin profeții auto-creative.

Grupuri criminale organizate exploatează fragilitatea autorităților publice în scopul obținerii de beneficii private și acces la putere politică. În ciuda unei retorici anticorupție, progresul eradicării acestui fenomen a fost în linii mari superficial, corupția din sistemul public oferind semne de vitalitate pe mai multe paliere ale vieții sociale. Inerția instituțiilor responsabile de luptă contra corupției, dar și scandalul din sectorul bancar (2013-2015) s-au răsfârțat negativ asupra încrederii în actul guvernării și justiției (Anexa 14).

Absența unui serviciu public modern și performant la nivelul administrației centrale are un impact negativ asupra eficienței procesului de luare a deciziilor, aplicare a legilor și, respectiv, asupra nivelului de creștere economică. Neîncrederea în justiție descurajează investițiile, sporește fricțiunile dintre business și stat, iar în rezultat, acești factori adâncesc polarizările economice și sociale, inegalitățile economice și politice, reducând cea mai importantă funcție a statului – de a contribui la bunăstarea populației. În ciuda unei retorici anticorupție vocale, progresele sunt superficiale, iar corupția din sistemul public a atins o extindere endemică⁴³³. Eșecurile guvernării doar întăresc nivelul de competiție neloială între grupuri afluate și cetățeni. Aceste grupuri pot obține rente extinse de pe urma exploatarea poziției lor de monopol și a instituțiilor fragile ale statului de drept, instituind un model specific de „patrimonialism imoral” (F. Fukuyama), descris de modelul „instituțiilor extractive” (Daron Acemoglu/James Robinson) sau de conceptul „ordinea accesului limitat” (LAO, după Douglass C. North)⁴³⁴.

Instabilitatea politică, deopotrivă cu lipsa de voință, a sabotat mersul implementării Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu UE (semnat la 27 iulie 2014, ratificat de toate statele membre UE și intrat în vigoare din 1 iulie 2016). Oficiali ai Republicii Moldova recunosc

427 IDIS „Viitorul”. INEKO. Monitoring report. Open Local Government for active and informed citizens, Chișinău, 2016.

428 Idem.

429 Nations in Transit 2015; <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2015/moldova>

430 Notă: BTI (Transformation Index), Economist Intelligence Unit (Country Risk Ratings), Freedom House (Nations in Transit), Global Insight (Country Risk Ratings), IMD World (Competitiveness Yearbook), Political Risk Services (International Country Risk Guide), World Bank (Country Policy and Institutional Assessment), World Justice Project (Rule of Law Index).

431 Ališauskienė, Rasa. Public Opinion Survey Residents of Moldova. September 2016. Center for Insights in Public Surveys.

432 Transparency International. Sistemul național de integritate Moldova 2014; <http://www.transparency.md/Docs/SNI-2014.pdf>

433 Schuster, Ilse, Merjan, Serghei. Raport de evaluare a riscurilor de corupție în sistemul achizițiilor publice în Republica Moldova. PNUD și CNA. Februarie 2016

434 Apud: Acemoglu, Daron. Robinson, James. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. New York: Crown, 2012; North, Douglass, C. Wallis, John Joseph. Weingast, Barry R., Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History New York: Cambridge University Press, 2009; Fukuyama, Francis. Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2014.

că progresele sunt modeste, iar managementul slab se datorează unor factori sistemici: *nivelul modest al salariilor, motivația redusă a funcționarilor de stat, numărul pe criterii politice, sistemul judecătoresc ineficient și politizat etc.* Aceasta se manifestă, în opinia autorilor unui studiu asupra sistemului de integritate pe probleme sistemice⁴³⁵, prin fragmentarea instituțională, termenii scurți de prescripție, lipsa unui mecanism de confiscare a averii care nu corespund veniturilor încasate de oficiali, coordonarea ineficientă între instituții, structura deficitară a CNI și CNA, expunerea CNA la influența politică și alocarea deficientă a resurselor bugetare. Inerția instituțiilor responsabile de lupta contra corupției, dar și scandalul din sectorul bancar s-au răsfrânt negativ asupra percepției asupra calității guvernării, ea, percepția publicului și a partenerilor străini fiind puternic afectată. În general, partidele de opoziție au acuzat partidele sau coalițiile aflate la guvernare de exploatarea resurselor administrative și de stat în timpul campaniilor electorale, contribuind astfel la un grad redus de încredere și cooperare între putere și opoziție.

Valoarea totală a mitelor plătite de business și cetățeni în 2015 a fost calculată la circa 381 milioane lei, comparativ cu 392 milioane în 2014⁴³⁶. Cel mai mult s-a plătit mită (neoficial) în instituțiile medicale – aproape 1/3 din mita totală, în poliție și instituțiile de învățământ – cam 1/10 din mita totală. Deși toleranța față de corupție a scăzut în comparație cu măsurările anilor trecuți, dorința de a opune rezistență la mită prin colaborarea cu autoritățile statului a rămas desul de redusă, susține TI Moldova. Experții săi propun în acest scop măsurarea unor indicatori suplimentari, care ar identifica riscurile de corupție, ca exemplu servind „*gradul de acoperire a minimului de existență vs. remunerația medie din orice domeniu*”, observând astfel că salariul mediu lunar din sectorul sănătății acoperă doar de 2,7 ori minimul de existență. Astfel, indicatorul obținut variază de la 0.3 în ocrotirea sănătății și poliție la 1.1 la serviciile fiscale, ceea ce înseamnă de fapt că inspectorii fiscali, deși sunt salariați mai bine decât angajații din ocrotirea sănătății, sunt mai tentați să accepte mită, aceasta variind de la 7,2 mii lei în ocrotirea sănătății până la 159,9 mii lei în instanțele de judecată⁴³⁷. Alți indicatori relevanți ar fi: indicatorul mitei medii raportată la remunerația medie în domeniu sau probabilitatea de a fi prins în flagrant, rezultat al raportării numărului de funcționari cercetați.

Observăm o variabilitate a indicatorului respectiv între sectorul de sănătate (0.03%) și sectorul judecătoresc (2,14%), care sugerează că doar creșterea salariilor nu ar ajuta esențial la prevenirea corupției, fără considerarea altor carențe considerabile, cum sunt: instabilitatea funcțiilor publice, evaluările superficiale și politizarea serviciului public, care compromise mecanismul de selectare meritocratică în sistemul public. În ciuda scandalurilor abundente raportate de media de investigație, sancțiunile aplicate celor implicați în acte de corupție de rezonanță sunt rare, iar nivelul de impunitate politică este foarte mare. Suspiciunile de corupție sunt, de regulă, alimentate de investigațiile presei independente, pe fundalul lipsei de rezultate concludente din partea Comisiei Naționale de Integritate (CNI), care nu are nici puteri, nici suficientă autonomie⁴³⁸. Instituțiile responsabile de prevenirea și combaterea corupției – CNA, Procuratura, CNI au arătat din păcate capacități limitate și o ancorare strânsă în interesele celor aflați la putere. Opinia este susținută și de partenerii pentru dezvoltare ai Republicii Moldova⁴³⁹, care admit că progresul social, politic și economic al țării este blocat direct de corupție.

Cele mai mari riscuri de corupție sunt depistate în domeniul achizițiilor publice, și anume în *sectorul produselor farmaceutice și echipamente medicale, a lucrărilor de construcții și reparație a drumurilor*. Iar cele mai predispușe la corupție sunt autoritățile locale, alături de întreprinderile cu capital de stat, controlate de cliențele politice⁴⁴⁰. Intrarea în vigoare a Acordului de Asociere cu UE, întemeiat pe DCFTA, oferă Republicii Moldova multiple oportunități, care pot fi exploatate în condițiile în care autoritățile sunt angajate să accelereze creșterea durabilă, valorificarea capitalului uman, crearea mediului de afaceri atractiv pentru investiții străine directe (ISD) și un model inclusiv de solidaritate socială⁴⁴¹. În acest context, trebuie de subliniat faptul că 60% din toți salariații înregistrați în Republica Moldova sunt angajați ai sectorului public, ceea ce depășește de 2,7 ori indicatorii medii de 20% ai OCDE și arată un rol deosebit de puternic al statului în economia socială, care nu dă rezultate⁴⁴². Cele mai multe dintre întreprinderile aflate sub controlul guvernului sunt ineficiente și sunt o sinecură pentru oficialii care participă în diverse consilii de administrare.

De regulă, participarea în cadrul Consiliilor administrative ale marilor întreprinderi de stat este un privilegiu

435 Gamurari, Ludmila. Ghinea, Cristian. 10 probleme ale sistemului de integritate publică din R.Moldova. Și cum pot fi rezolvate prin legislația aflată în dezbateră publică. CRPE Policy Memo nr. 60, aprilie 2015.

436 Transparency International. Cercetare sociologică. Corupția în Republica Moldova: percepțiile și experiențele proprii ale oamenilor de afaceri și gospodăriilor casnice. Chișinău, 2015.

437 Ibidem, p. 45.

438 GRECO. 4th Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors. GrecoEval4Rep(2016)6. Adopted by GRECO at its 72th Plenary Meeting (Strasbourg, 27 June – 1 July 2016).

439 European Commission. Implementation of the European Neighbourhood Policy in the Republic of Moldova. Progress in 2014 and recommendations for actions. Brussels, 25.3.2015. SWD(2015) 69 final.

440 Schuster, Ilse. Merjan, Serghei. op.cit. p. 32.

441 World Bank. Briefing Book From Development Partners of Moldova. January, 2015.

442 OECD (2015), Government at a Glance 2015, OECD Publishing, Paris

financiar oferit unui birocrat, și nu o responsabilitate alocată reprezentanților săi de a asigura o eficiență mai mare a administrării corporative. Pentru că întreprinderile de stat nu fac obiectul legislației cu privire la controlul achizițiilor publice, această breșă legislativă oferă numeroase posibilități managerilor corupți. În acest fel, cca 300 de întreprinderi de stat sunt lăsate înafara oricărei forme de supraveghere publică, fiind prost gestionate și deschise spre corupție. Formarea consiliilor de administrare pe principii de loialitate politică și clientelism pune problema politicii statului față de standardele de gestionare a proprietății publice, în absența unui grup profesionist de manageri publici, lipsa de transparență asupra activelor statului și folosirii legilor de către birocrăția iresponsabilă. Corelarea ratei înalte de corupție și supradimensionarea statului în anumite sectoare ale economiei naționale creează tendința de generare a unor abuzuri, care conduc la apariția unor inegalități⁴⁴³. Astfel, din cele 112 societăți pe acțiuni în care statul deține cote, doar 32 au înregistrat profit în anul 2014, iar pierderile pentru 36 au fost de 468 milioane lei (ori cu 253 milioane lei peste profitul înregistrat). Schemele de aranjare și fraudare de contracte, acceptarea abuzurilor și conflictelor de

interese, dezvoltate în ultimii ani, generează noi inegalități politice, ferite de supravegherea controlului public, de transparență și răspundere politică. Gestionarea frauduloasă a proprietăților publice menține inegalități politice masive între guvernanți și guvernați.

În linii mari, Republica Moldova deține o bază impunătoare de legi și alte acte normative care ar trebui să asigure transparența actului decizional⁴⁴⁴. Cu toate acestea, multe dintre aceste legi sunt adoptate formal, aplicate parțial, iar uneori ambiguu. Eșecurile guvernamentale din ultimii ani au fost penalizate aspru de populație. Sondajele reflectă o percepție critică față de direcția de evoluție a țării (BOP, IMAS, CBS Axa, 2015), indicând corupția drept factor principal al acestor eșecuri. Există o corelație directă între nivelul scăzut de încredere în stat, mass media, ONG-uri, sindicate și veniturile joase⁴⁴⁵. Rata de participare la alegeri este mai înaltă în localitățile cu venituri social-economice mai reduse (arii de deprivare socială). Pe de altă parte, se observă că persoanele mai sărace tind să evite participarea la diverse forme de protest împotriva statului, ca urmare a gradului lor de vulnerabilitate și dependență de asistența socială⁴⁴⁶.

INEGALITĂȚI REGIONALE

În Republica Moldova dezvoltarea economică și socială este neuniformă, creând numeroase inegalități de venituri, de acces la servicii, angajare în câmpul muncii, în funcție de regiuni etc. *Doar 10-15% dintre primăriile de nivelul I au suficiente venituri pentru a-și putea acoperi propriile cheltuieli, ceea ce face ca marea majoritate să rămână puternic dependentă de transferurile efectuate de guvernul central, de obicei afectate de decizii politice, niciodată suficient de transparente și justificate*⁴⁴⁷.

În absența unor motoare locale de creștere economică, mediul rural s-a orientat la remitențe și exporturi de forță de muncă, ambele fiind o soluție de avarie, nesustenabilă pe termen mediu pentru creșterea economică și menținerea unor dezechilibre în dezvoltare (Diagrama 47). Cea mai largă asociație a puterilor locale, Congresul Autorităților Locale din Moldova (CALM) a cerut în mai multe rânduri parte-nerilor externi să diminueze suportul bugetar și programele gestionate de guvern în favoarea unor pro-grame speciale cu acces direct al autorităților locale⁴⁴⁸. Asociațiile puterilor locale din Republica Moldova sunt critice față de aplicarea strategiei de descentralizare, constatând

restanțe la adoptarea noii legi a finanțelor locale, lipsa unei structuri specializate la nivel de guvern central, cu suficientă autoritate, instrumente și resurse care să ghideze reforma descentralizării. Săracii au acces redus la serviciile de bază (comunale: apă rece și fierbinte, canalizare, alimentare centralizată cu gaz și facilități de salubritate), iar comunitățile locale în care aceștia locuiesc, ca urmare a lipsei de venituri, nu sunt, de regulă, în stare să asigure aceste servicii uniforme.

Accesul limitat la servicii elementare pentru viața modernă sporește rata de emigrație externă și extinde inegalitățile rural-urban de-a lungul așa-ziselor „zone rurale defavorizate”. Resursele financiare modeste și dimensiunea redusă a localităților afectează calitatea serviciilor livrate la nivel local de către autoritățile locale. Astăzi, aproape 28% dintre toate unitățile administrativ-teritoriale ale republicii sunt localități cu o populație mai mică de 1500 locuitori. Circa 237 primării din 898 existente nu întrunesc pragul fixat în legislație, iar 86% dintre acestea au mai puțin de 5.000 locuitori, cerând o intervenție a guvernului la reorganizarea administrativ-teritorială a republicii.

444 Notă: Legea Nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație; Legea Nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional, precum și alte acte normative care reglementează transparența în activitate și oferirea informațiilor de interes public ca Legea Nr. 190 din 19.07.1994 cu privire la petiționare; Legea Nr. 131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice; Legea Nr. 16 din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese etc.).

445 Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (BTI). 2016. Moldova Country Report; <http://www.bti-project.org>.

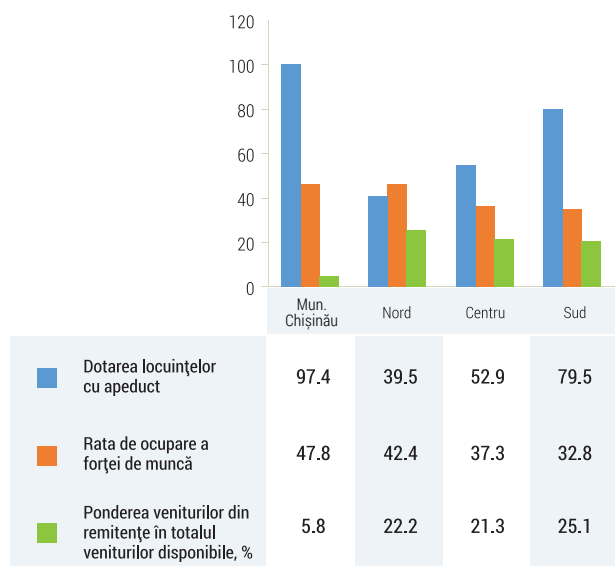
446 BOP, IPP, Aprilie 2016, pp. 55-56.

447 LEGE Nr. 68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012-2018. Publicat : 13.07.2012 în Monitorul Oficial Nr. 143-148, art. Nr.: 465.

448 A se vedea: CALM. Declarații; <http://calm.md/lib.php?l=ro&idc=5&t=/Documente/Declaratiile-CALM&>

Diagrama 47

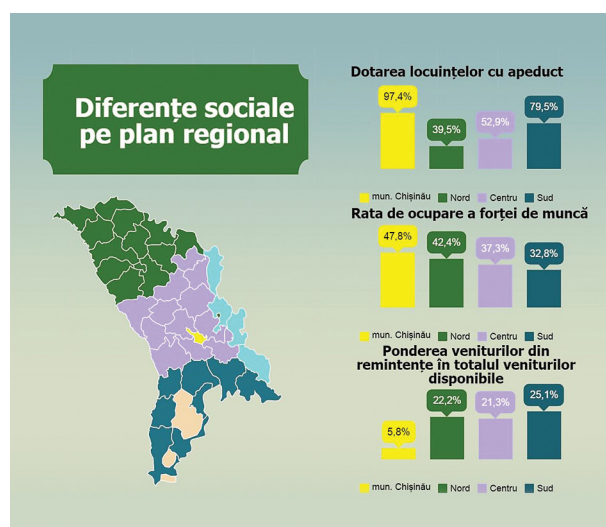
Diferențe sociale pe plan regional în Republica Moldova

Sursa: BNS

Deși sunt autonome, nivelele I și II de guvernare locală sunt fragmentate, fără resurse și capacități de a acorda servicii de calitate pe plan local. În plus, inegalitățile politice pe plan regional apar ca urmare a fenomenului de dominație a partidelor naționale, care-și proiectează interesele și candidații preferați, indiferent de preferințele alegătorilor la nivel local, răsplătindu-și ulterior, în cazul în care reușesc să intre la guvernare, structurile locale de partid prin transferuri preferențiale de la bugetul public. Acest „model” de răsplăți bugetare contra loialitate politică creează ample mecanisme de clientelism politic, care funcționează prin multiplicarea inegalităților. Adeseori, administrațiile de nivelul sub-național (II) și Ministerul Finanțelor impun plafoane rigide la cheltuieli chiar și în cazul acumulărilor din bugetele locale, menținând astfel instrumente de limitare a autonomiei locale și sancționând guvernele locale, chiar și atunci când deciziile lor ar fi protejate de extinderea autonomiei locale. Teama de reprimare inhibă, la rândul său, creativitatea și inițiativa locală.

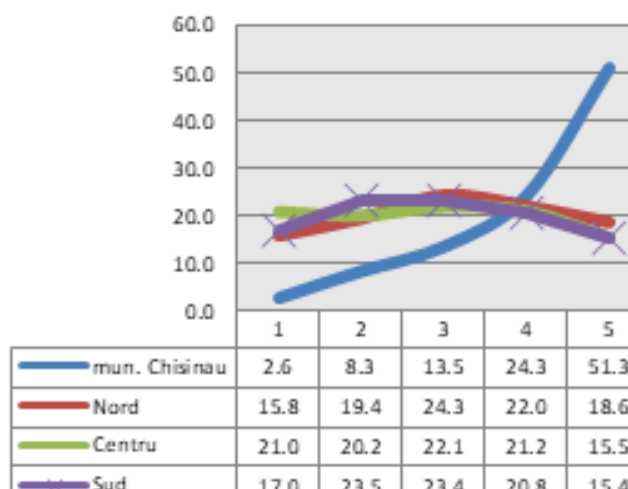
Multe dintre acțiunile APL sunt restricționate de lipsa unor competențe elementare de a impune respectul față de ordinea publică ori institui amenzi administrative pentru diverse nereguli. Continuă practica de a negocia direct cu guvernul central asupra delimitării între bugetul propriu și diverse funcții atribuite, adeseori înafara cadrului legal, autorităților locale, ceea ce cultivă și un anumit tip de „parazitare” pe seama guvernelor locale, penalizând inițiativa și lipsind APL cu merite de resursele necesare autonomiei lor și de motivația de a căuta și păstra surse noi de impozitare (Diagrama 48).

În condițiile în care peste 40% din populația săracă locuiește în spațiul rural, făcând din sărăcie un fenomen în mare parte rural (19% oameni extrem de săraci la sate față de 5% în orașe), inegalitățile reflectă o distribuție inegală a accesului la bunăstarea socială, respectiv la instrumentele statului de creștere a standardelor de viață. Rata sărăciei extreme din Moldova

Diagrama 48

Dotarea locuințelor cu apeduct (acces la apă potabilă)

Sursa: BNS

este de 2,50\$ pe zi, care se aplica unui segment de 6% în 2012, comparativ cu o clasă medie mediocră (consum de peste 10\$ pe zi), estimată la aproximativ 11,7% din populație (Anexa 15).

Veniturile reduse face vulnerabilă condiția curentă a individului și sporește riscurile de a fi afectați în cazul unor cataclisme climaterice. Astăzi, numai 2% din gospodăriile agricole sunt asigurate în țară contra riscurilor climaterice, astfel încât cele mai vulnerabile gospodării agricole sunt, de obicei, sărace și total nepregătite contra unor crize sezoniere de origine

climaterică. Totodată, cca 1/3 din numărul total al gospodăriilor agricole este dependent de fluctuațiile sezoniere, 99% dintre acestea consumă, de regulă, toate produsele de subsistență produse, fără a genera alte venituri sau rezerve pentru anul viitor⁴⁴⁹.

Lipsa oportunităților reale de angajare în sectoarele neagricole și concentrarea dezvoltării economice în orașele mari adâncește decalajele rural-urban și plafonează diversificarea economiei locale, absorbind tineretul din zona rurală prin migrație și mobilitate internă.

Regiunile țării sunt de 4-4,5 ori mai subdezvoltate decât municipiul Chișinău. La nivel regional, PIB pe cap de locuitor ajustat la PPC, cu excepția Chișinăului, este strigător de mic: municipiul Chișinău (4.2193 USD, poziția 94-95 în topul mondial), RD Nord (3.151USD, poziția 149-150), UTA Găgăuzia (2.890 USD, poziția 154-155), RD Sud (2.768 USD, poziția 157-158), iar RD Centru (2.587 USD, poziția 158-159)⁴⁵⁰.

Primarii cer revizuirea sistemului actual de repar-tizare a fondurilor publice destinate finanțării proiectelor investiționale, netransparente în utilizare și abuzive în scopurile lor politice⁴⁵¹. Republica Moldova ar putea crea o mobilizare mai bună a resurselor sale locale, dacă ar face din descentralizare o prioritate politică. Însă târgurile politice și modelul „coalitiei învingătoare”⁴⁵² au sedus autoritățile centrale să preia controlul asupra distribuirii de resurse prin transferuri și granturi guvernamentale. Au fost derulate numeroase proiecte de asistență tehnică externă (Twinning, TAIEX, SIGMA⁴⁵³), prin care s-a elaborat cadrul general de politici pentru dezvoltarea regională și dezvoltarea urbană. Totuși, aceste proiecte s-au făcut în mare parte din perspectiva asistenței oferită Guvernului central, cu o participare marginală a actorilor locali și APL. Deși sunt autonome, nivele I și II de guvernare locală sunt fragmentate, fără resurse și capacități de a acorda servicii de calitate pe plan local.

INEGALITĂȚI ÎN MATERIE DE SECURITATE UMANĂ

Dezvoltarea umană nu poate fi realizată fără asigurarea securității umane⁴⁵⁴. Legătura dintre aceste două concepte este determinată de faptul că dezvoltarea umană se referă la extinderea libertății omului, iar securitatea umană presupune protecția libertăților vitale ale omului față de amenințări⁴⁵⁵. Reieșind din provocările mediului actual de securitate, conceptul de securitate umană, deși are un caracter complex, nu este de neglijat în aprecierea stării de securitate⁴⁵⁶ a Republicii Moldova din mai multe perspective.

În primul rând, nu putem neglija unele conexiuni dintre dezvoltare și securitate, atât la nivel național, cât și la nivel global:

- 1) **impactul imediat al securității/insecurității asupra bunăstării și căilor/opțiunilor de dezvoltare, indiferent că este vorba de individ sau stat;**
- 2) **modul în care insecuritatea afectează dezvoltarea și creșterea economică a statului – rolul instrumental al securității;**
- 3) **căile de dezvoltare a unui stat de asemenea afectează securitatea/starea de securitate – rolul instrumental al dezvoltării**⁴⁵⁷.

În al doilea rând, se evidențiază tot mai mult corelația dintre securitatea umană și securitatea națională (Anexa 16). Securitatea umană, pe lângă protejarea libertăților fundamentale ale individului și protejarea acestuia împotriva amenințărilor grave sau sistemice, se referă la crearea unor sisteme politice, sociale, de mediu, economice, militare și culturale, care oferă oamenilor elementele de bază necesare supraviețuirii, mijloacelor de trai și demnității. La fel și garantarea securității naționale la etapa actuală nu rezidă numai în puterea militară. Concepția Securității Naționale (CSN) a Republicii Moldova din 2008, având un caracter comprehensiv privind abordarea conceptului de securitate, susține că: „securitatea națională a Republicii Moldova se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, [...], în conformitate cu legislația în vigoare și prevederile dreptului internațional”⁴⁵⁸. Ca urmare și sursele de insecuritate din perspectiva umană și națională pot fi aceleași, însă implicațiile au caracter diferit, reieșind că referenții securității sunt diferiți (Anexa 17).

449 Möllers, Judith. Herzfeld, Thomas. Piras, Simone. Wolz, Axel. World Bank Group. Structural Transformation of Small Farms in Moldova : Implications for Poverty Reduction and Shared Prosperity. World Bank, Washington, DC. 2016.

450 Chiriac, Liubomir. Relansarea dezvoltării regionale dintre Chișinău și Tiraspo”, IDIS „Viitorul”, Chișinău, decembrie, 2016..

451 Descentralizarea: calea spre modernizare a Republicii Moldova”, conferință internațională (2016; Chișinău). Descentralizarea: calea spre modernizare a Republicii Moldova: Materialele conferinței internaționale, 17-18 decembrie, 2015.

452 Notă: Teoria selectoratului elaborată de Bruce Bueno de Mesquita în The Logic of Political Survival (2005) explică diferențele între grupurile care participă la distribuirea puterii, divizați între selectorat nominal, selectorat real și coaliții victorioase.

453 Mai mult aici: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/neighbourhood-wide/twinning-taie-x-and-sigma_en

454 PNUD. Raportul Național asupra Dezvoltării Umane. Chișinău 1998. Moldova, p. 15.

455 Enicov, Vadim. Securitatea persoanei ca element component al securității naționale. Legea și viața, februarie 2015, p. 15; pp. 18-22.

456 Notă: Formula Stării de Securitate: S – starea de Securitate; A – amenințarea; R – capacitatea de răspuns. A se vedea: Uleia, Mircea-Bogdan. Determinarea prin calcul a stării de securitate. Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 04:265-275; <http://www.ceol.com/search/article-detail?id=209746>

457 Stewart, Frances. Development and Security. Working Paper 3. CRISE: Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, University of Oxford.

458 Lege Nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova.

În acest context, procesele și instituțiile responsabile de buna guvernare devin fundamentale pentru securitatea umană⁴⁵⁹. De aici și complementaritatea dintre securitatea națională și securitatea umană, explicată prin teoria contractualistă. Datorită paradigmei securității umane statele sunt obligate să se orienteze la nivel intern spre cetățeni – sursa „legitimității” sale⁴⁶⁰. „Securitatea națională nu este numai securitatea statului, ci și securitatea societății și cetățenilor Republicii Moldova, atât pe teritoriul țării, cât și peste hotarele acesteia”⁴⁶¹. Este vorba că statul capătă noi tipuri de responsabilități, inclusiv în domeniul securității, iar buna guvernare și democrația prioritizează securitatea individului/cetățeanului.

Respectiv și cele trei dimensiuni complementare ale securității umane⁴⁶² conferă statului anumite responsabilități în asigurarea securității individului la nivel național:

1) ABORDAREA MINIMALISTĂ A SECURITĂȚII UMANE

– *absența fricii (freedom from fear) – cu referire la libertatea față de amenințările generalizate la adresa drepturilor, siguranței și vieții indivizilor, asigură protecția indivizilor de conflicte violente, asociate cu sărăcia, lipsa capacităților statale de suport și a altor forme de inechitate socio-economică și politică; această dimensiune conferă Republicii Moldova responsabilitatea de a-și proteja populația – responsibility to protect R2P – (inclusiv de pe malul stâng al Nistrului – integritatea teritorială a Republicii Moldova este consfințită de Constituție) din perspectiva principiului suveranității statelor*⁴⁶³;

2) ABORDAREA HOLISTICĂ A SECURITĂȚII UMANE –

– *absența nevoilor (freedom from wants) – se referă la nevoile umane, care afectează mult mai mulți oameni decât conflictele violente și vede rezolvarea acestor surse de insecuritate focalizate pe dezvoltare*⁴⁶⁴ (de exemplu, realizarea dreptului la un standard de viață adecvat care depinde de o serie de alte drepturi economice, sociale și culturale, dreptul la muncă, dreptul la educație și dreptul la securitate socială);

3) DIMENSIUNEA LIBERTATEA DE A TRĂI ÎN DEMNITATE (*freedom to live in dignity*)⁴⁶⁵ – *militează pentru necesitatea promovării regulilor de drept și a democrației; este esențială în evaluarea stării de securitate în Republica Moldova, deoarece se referă la drepturile civile și politice ale individului*⁴⁶⁶.

Pe lângă aceste trei componente, atunci când este vorba de riscuri din domeniul securității mediului, pe agenda securității umane găsim și a patra componentă – *libertatea față de impactul hazardului*⁴⁶⁷. În acest context este vorba că provocările de mediu (precum cataclisme naturale, accidente, conflicte etc.) care au impact direct asupra securității umane. Realmente profilul riscului de dezastru în Republica Moldova este dominat de hazardul ce ține de climă cu impact economic determinat de inundații, secete, alunecări de teren și fenomene meteorologice extreme (cum ar fi valurile de căldură, ploi torențiale etc.). Moldova suferă, în medie, de patru până la cinci secete severe la fiecare zece ani, care cresc în intensitate și frecvență. Plus la toate există și alte surse de insecuritate: zonele cele mai expuse la risc de inundații sunt acelea din jurul râurilor interioare mici, precum și în jurul râurilor transfrontaliere Nistru și Prut. Fiind situată în zona seismică a Munților Carpați, Moldova se confruntă regulat cu cutremure având epicentre cel mai des în România. Impactul advers al schimbărilor climatice este intensificat de cota redusă a pădurilor (10,7 la sută), ariilor protejate (4,7 la sută) și a zonelor umede (2,8 la sută), precum și agravată de gestionarea nesustenabilă a terenurilor și a practicilor agricole etc.⁴⁶⁸.

În al treilea rând, vulnerabilitățile sistemului național de securitate a Republicii Moldova pot diminua capacitatea de asigurare a securității umane, generând inegalități în materie de securitate, ca urmare amenințările cu caracter extern sunt mult mai greu de contracarat (Anexa 18). Odată confruntat cu riscurile de creștere a insecurității, responsabilitatea statului constă în asigurarea securității naționale în așa fel, încât indivizii să capete *abilități* de a face față amenințărilor. CSN a Republicii Moldova identifică mai multe riscuri și amenințări la

459 Răducu, Cătălina-Daniela. Ștefanachi, Bogdan. Securitatea umană. Provocări contemporane. București: Pro Universitaria, 2015, p. 26.

460 Taylor, Owen. Human Security – Conflict, Critic and Consensus: Colloquim Remarks and Proposal for a Threshold-Based Definition. Security Dialogue, 2004, SAGE Publications, Vol. 35(3): pp. 373-387., p. 377.

461 Lege Nr. 112 din 22.05.2008.

462 Notă: Conform declarației de la Lysoen din Norvegia, la 20 mai 1999, libertatea de teamă (freedom from fear) și libertatea de nevoi (freedom from wants), precum și șansele egale (equal opportunities) au fost apreciate ca fundamentale ale securității umane.

463 Notă: Principiul suveranității ca responsabilitate are o semnificație trivalentă: 1) implică faptul că autoritățile statului sunt responsabile pentru funcțiile de protecție a siguranței și vieții cetățenilor și pentru bunăstarea lor; 2) principiul declară responsabilitatea autorităților naționale în fața propriilor cetățeni și față de comunitatea internațională (normele adoptate de ONU); 3) implică responsabilitatea statului pentru acțiunile sale și pentru lipsa de acțiune, atunci când aceasta ar fi fost necesară pentru protecția indivizilor. A se vedea: Iancu, Andreea. The Responsibility to Protect. A Just War Theory Based Analysis. In Practical Application of Science, Volume II, Issue 3 (5) /2014, pp. 341-348.

464 Neag, Mihai Marcel. Implicații economice, politice, și militare asupra securității umane în etapa post conflict. Sibiu: Editura Academiei Forțelor Terestre „N. Bălcescu”, 2011, p. 12.

465 United Nations General Assembly A/59/2005/Add.3. In larger freedom: towards development, security and human rights for all. Report of the Secretary-General. Fifty-ninth session Agenda items 45 and 55.

466 Notă: În 2005, raportul Secretarului General al ONU se referă a „libertatea de a trăi în demnitate” – o adaptare a „libertății de a acționa pe cont propriu” (2003), dimensiune ce militează pentru necesitatea promovării regulii de drept și a democrației în United Nations General Assembly A/59/2005/Add.3; Ogata, Sadako. Sen, Amartya. Human Security Now: Protecting and Empowering People, Comission on Human Security, New York, 2003.

467 Notă: Hazard = f (risc x expunere (la risc) x vulnerabilitate x răspuns). A se vedea: Brauch, Hans. Threats, Challenges, Vulneabilities and Risks in Environmental and Human Security. Studies of the University: Research, Counsel, Education. Publication Series of UNU-EHS No. 1/2005. Bonn. p. 56.

468 World Bank. Briefing Book From Development Partners of Moldova. January 2015.

adresa securității naționale a țării⁴⁶⁹, unde „conflictul înghețat”⁴⁷⁰ este plasat pe prima poziție. În același timp, existența unui conflict nesoluționat pe teritoriul Republicii Moldova poate fi calificată drept o stare de vulnerabilitate a securității naționale, precum și o sursă de insecuritate din perspectiva umană. Iar imposibilitatea de a controla teritoriul secesionist limitează capacitatea statului de a asigura în egală măsură securitatea umană tuturor cetățenilor Republicii Moldova în situațiile unor amenințări transfrontaliere sau asimetrice.

Astfel, ambele concepte – *securitatea națională* și *securitatea umană* – sunt domenii vaste cu mai multe valențe, iar neglijarea vulnerabilităților și riscurilor din aceste sectoare poate duce la securizarea⁴⁷¹ anumitor provocări sau amenințări (care contribuie la dezinformarea populației privind starea reală a problemelor ce țin de securitatea națională și securitatea umană). Reieșind din aceste raționamente, vom evalua principalele forme de insecuritate umană⁴⁷² din perspectiva dimensiunilor complementare ei, care (1) *generează inegalități în asigurarea securității umane* și (2) *determină vectorul de dezvoltare și asigurare a securității naționale*.

Insecuritatea politică. Securitatea politică înseamnă că oamenii trăiesc într-o societate care respectă drepturile fundamentale ale omului⁴⁷³. În general, se consideră că atunci când drepturile omului sunt respectate⁴⁷⁴, respectiv și *securitatea umană* este asigurată la un nivel avansat. În asigurarea securității politice din perspectiva securității umane, responsabilitatea principală revine instituțiilor politice care asigură ordinea socială. Pornind de la aceste raționamente, principalele surse ale insecurității politice ale individului sunt: (1) lipsa unei democrații consolidate, (2) creșterea fenomenului corupție și (3) lipsa de încredere în instituțiile statului.

Corelația dintre *calitatea democrației* și *securitatea umană*⁴⁷⁵ poate fi considerată un indicator în evaluarea stării de securitate a țării. Statul de drept, de rând

cu economia națională, securitatea militară, dinamica populației, transparența instituțiilor publice, accesibilitatea serviciilor publice și dinamica societății civile sunt variabilele care compun lanțul causal al relației dintre calitatea democrației, gradul de dezvoltare și securitatea umană⁴⁷⁶. Conform analizei realizate de The Economist Groupe, Republica Moldova face parte din grupul democrațiilor defectuoase (Anexa 19)⁴⁷⁷.

Scorul Democrației pentru anul 2015, conform Freedom House, este de 4,86 (pe o scară de la 1 la 7, în care 1 reprezintă cel mai mare progres democratic, iar 7 cel mai scăzut), calificativul regimului fiind de *guvernare de tranziție* sau *regim hibrid*. Indicele scăzut al democrației în Moldova este determinat de fraudele din sistemul bancar, *corupția* în *creștere*, precum și de influența enormă a oamenilor de afaceri în politică și în procesul de guvernare, inclusiv problema necontrolării teritoriului de pe malul stâng al Nistrului, unde drepturile politice în 2015 ating scorul 10 din 40, iar cele civile 14 din 60, conform Freedom House. Numeroase studii au demonstrat implicațiile corupției asupra vulnerabilității sistemice a persoanelor deja afectate de violență, dezastre, sărăcie și inegalități⁴⁷⁸.

În Republica Moldova creșterea fenomenului corupție erodează cadrul instituțional existent și ordinea democratică cu implicații asupra capacității statului de a asigura securitatea umană. Acest fenomen redistribuie puterea și concentrează deciziile în mâinile celor „avuți” (bogați) și nu celor „care nu au” (săraci)⁴⁷⁹. Ca urmare, putem vorbi de oportunități limitate în dezvoltarea social-economică a comunităților, precum și de acces *limitat la justiție* a cetățenilor.

Fenomenele menționate (lipsa unei democrații consolidate și creșterea fenomenului corupție) evidențiază încă odată faptul că factorii interni au o importanță deosebită în asigurarea securității naționale, precum și securității umane. Acești factori se referă la caracterul și calitatea instituțiilor politice, care urmează să sporească gradul de securitate la nivel de individ și național. La nivel național, în Republica Moldova aceasta se manifestă

469 Conflictul transnistrean. Riscurile apariției unor tensiuni interetnice. Amenințarea terorismului internațional. Amenințările de origine economică. Amenințările de origine socială. Amenințările din domeniul tehnologiilor informaționale. Amenințările care derivă din activitatea umană. Factorii tehnogeni și calamitățile naturale. Amenințarea crimei organizate și a corupției.

470 Notă: Termenul, fiind utilizat și pentru alte regiuni geografice, dar cel mai des cu referire la spațiul post-sovietic (Nagorno-Karabakh, Transnistria, Abhazia și Osetia de Sud și estul Ucrainei). Existența unui conflict, fie și cu caracter „înghețat”, pe de o parte, este o sursă cu impact asupra politicilor privind asigurarea securității naționale, pe de altă parte, este considerat printre cele mai dure provocări la adresa securității regionale și internaționale. Artificial escaladate și „înghețate”, nici unul dintre conflicte nu au fost pe deplin rezolvate. State, precum Azerbaidjanul, Georgia, Ucraina și Moldova, pe teritoriul cărora sunt regiuni secesioniste, devin tot mai vulnerabile implicării factorului extern. Ele sunt, de asemenea, surse de amenințări transnaționale cu implicații la adresa securității umane.

471 Notă: Securizarea este concepută ca o formă extremă de politicizare sau construirea unui eveniment ca o „problemă politică”, care să permită folosirea mijloacelor extraordinare în numele securității. Provocările și amenințările pot fi „acoperite” de către actorii politici cu o încălcătură politico-ideologică care fie exagerează, fie minimizează nivelul lor real, potrivit jocului politic al momentului. În astfel de situații apare riscul securității amenințării.

472 Notă: Raportul Dezvoltării Umane 1994 oferind o abordare complexă a SU, potrivit definiției în sens extins/larg, securitatea umană este pusă în relație cu șapte dimensiuni cărora le corespund tipuri specifice de amenințări: securitatea economică, securitatea alimentară, securitatea sanitară, securitatea personală, securitatea comunității, securitatea politică.

473 UNDP. Human Development Report 1994. New York: Oxford University Press, 1994, pp. 32-33.

474 Notă: Articolul 3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului (1948) afirmă că „orice persoană are dreptul la viață, la libertate și siguranța persoanei”.

475 Grecu, Silviu Petru. Democrația și securitatea umană în statele est-europene pp. 129-150. în Răducu, Cătălina-Daniela. Ștefanachi, Bogdan. op.cit. București: Pro Universitaria, 2015; Large, Judith. Sisk, Timothy D. Democracy, Conflict and Human Security: Pursuing Peace in the 21st Century. Handbook Series. Stockholm. International Institute for Democracy and Electoral Assistance 2006.

476 Grecu, Silviu Petru. Ibidem, p. 147.

477 Democracy Index 2015 Democracy in an age of anxiety; <http://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf>

478 Tavanti, Marco. Stachowicz-Stanusch's, Agata. Sustainable Solutions for Human Security and Anti-Corruption: Integrating Theories and Practices. International Journal of Sustainable Human Security (IJSHS), Vol. 1 (December) 2013: 1-17.

479 A se vedea în raport secțiunea inegalitatea veniturilor și rata sărăciei

prin lipsa de încredere în instituțiile statului, fapt ce determină și percepția stării de insecuritate ca un indicator al instabilității.

În evaluarea inegalităților, *libertatea de a trăi* în demnitate este un indicator important în special din perspectiva asigurării drepturilor omului. *Insecuritatea personală* din această perspectivă presupune existența violenței sub orice formă⁴⁸⁰ și evaluează nivelul libertății de exprimare și libertății mass-mediei. În contextul asigurării securității statului, securitatea persoanei se referă la obligația respectării drepturilor și libertăților omului. Potrivit art. 7 din Legea securității statului⁴⁸¹, respectarea și ocrotirea drepturilor și libertăților omului constituie una dintre îndatoririle principale ale statului, activitatea de asigurare a securității statului nu poate leza drepturile și libertățile legitime ale omului.

În situația Republicii Moldova, sursa insecurității personale este determinată și de scorul democrației, dar, în mod special, și de existența unui „conflict înghețat”. Întrucât autoritățile moldovenești nu sunt în măsură să-și exercite controlul asupra regiunii secesioniste, această stare afectează situația drepturilor omului și a libertăților fundamentale în regiune (de exemplu, accesul la justiție, libertatea de mișcare, libertatea la libera exprimare). Deși pentru prima dată un compartiment distinct dedicat promovării și asigurării drepturilor omului în regiunea necontrolată a fost inclus în *Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2011-2014*, totuși există limite în procesul de negocieri atunci când se discută situația privind asigurarea drepturilor omului pe malul stâng al Nistrului (actualmente din cele 10 Grupuri de lucru, create la Chișinău și Tiraspol, care au scopul de a implementa în comun proiecte concrete în sfera social-economică, umanitară și de securitate nu există nici un grup de lucru ce ține de problemele dreptului omului⁴⁸²). Așa-numita „constituție a PMR” conține angajamente explicite privind drepturile omului, chiar și autoritățile au promis în mod unilateral să respecte mai multe acorduri internaționale privind drepturile omului⁴⁸³. Cu toate acestea, instituțiile abilitate nu servesc asigurării/protecției drepturilor omului, ci supraviețuirii și stabilității regimului⁴⁸⁴. În special, aici este vorba de sistemul judiciar, care, de regulă, execută mai mult voință politică decât face justiție.

În acest context, evaluarea nivelului de asigurare a securității umane din perspectiva *libertății de a trăi* în

demnitate în Republica Moldova are anumite limite, determinate de un șir de factori.

În primul rând, situația privind respectarea libertăților fundamentale ale omului este greu de monitorizat pe teritoriu secesionist. De exemplu, din aprilie 2015 pentru membrii Asociației „Promo-LEX” accesul în regiunea transnistreană este interzis, după ce structurile de securitate din stânga Nistrului au acuzat organizația de „destabilizarea situației din regiune”⁴⁸⁵. În același timp, oricare inițiativă locală privind promovarea libertăților omului se află sub controlul conducerii de la Tiraspol. În iunie 2015, administrația locală i-a interzis asociației obștești „Apriori” din Tiraspol organizarea evenimentelor în contextul Săptămânii libertății presei. Acesta este și un exemplu ce se referă la îngrădirea libertății de exprimare⁴⁸⁶. În 2015 administrația de la Tiraspol a continuat practica de a limita fără avize sau explicații accesul în regiune a diverselor categorii de persoane, cum ar fi angajații poliției din zona de securitate, funcționarii și demnitarii publici, apărătorii ai drepturilor omului, precum și jurnaliștii. Aceste restricții au implicații asupra dezvoltării contactelor umane, precum și profesionale de pe ambele maluri ale Nistrului. Conform Raportului asupra situației presei din Republica Moldova, în anul 2015 un singur canal media de pe malul drept al Nistrului („Canal regional”, din care fac parte și mass-media de pe malul stâng „Dnestr TV” și „Lik TV”), relatează despre viața din regiune⁴⁸⁷.

În al doilea rând, nu există mecanisme eficiente de apărare a drepturilor omului, respectiv cei ce încalcă drepturile nu poartă vreo responsabilitate, fapt de-terminat și de eșecurile Guvernului privind respectarea angajamentelor sale internaționale în zona aflată în afara controlului său. Astfel, autoritățile fiind orientate să plaseze responsabilitatea asupra procesului dificil de negocieri politice, au neglijat să propună soluții ce ar rezolva cazuri individuale sau fenomene grave de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Ca urmare, oamenii care locuiesc în regiunea necontrolată de Republica Moldova sunt de cele mai multe ori lipsiți de posibilitatea de a-și apăra drepturile și libertățile fundamentale. Acest lucru este determinat și de faptul că nu sunt identificați actorii și soluțiile relevante pentru apărarea drepturilor omului în regiunea transnistreană⁴⁸⁸.

În orice situație prefigurată privind capacitatea sta-

480 Campos, Inga Cristina. The promotion of Human Security in EU External Policy. Reykjavík, Ísland 2014, p. 19.

481 Lege Nr. 618 din 31.10.1995 securității statului.

482 Biroul pentru Reintegrare. Grupurile de Lucru. <http://www.gov.md/ro/advanced-page-type/grupurile-de-lucru>

483 Notă: Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice (1966); Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale (1966); Convenția privind Drepturile Copilului (1989).

484 Racz, Andras. The frozen conflicts of the EU's Eastern neighbourhood and their impact on the respect of human rights. European Parliament Directorate-General for External Policies Policy Department. April 2016, p. 17.

485 Zubco, Alexandru. Raport. Respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Retrospectivă 2015. Asociația Promo-LEX. Chișinău, 2016, p. 3.

486 Notă: Potrivit Declarației Universale a Drepturilor Omului „Orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat (art.19).

487 Centrul pentru Jurnalism Independent. Raport asupra situației presei din Republica Moldova în anul 2015. Chișinău 2016

488 Ibidem..

tului de a asigura protejarea drepturilor și libertăților omului, cel mai important element al misiunii nu este numai *abilitarea*, dar și dorința/voința autorităților de a administra și aplica justiția de *facto*. Situația de jure a autorităților din Republica Moldova este opusă: chiar dacă se dorește furnizarea justiției în regiunea transnistreană, ele nu au posibilitatea de a face acest lucru (Tabelul 15).

Tabelul 15
Starea libertății

STAREA LIBERTĂȚII, anul 2015	REPUBLICA MOLOVA	REPUBLICA MOLOVA (regiunea necontrolată)
Statutul	Partial Free	Not Free
Nivelul/gradul de libertate	3	6
Libertățile civile	3	6
Drepturile politice	3	6
Scorul libertății presei	56	intensificarea controlului asupra mass-media ⁴⁸⁹
Scoring Key (1 = cel mai bun, 7 = cel mai rău)		

Sursa: Freedom House⁴⁹⁰.

Conform tabelului privind starea libertății de expresie în Republica Moldova putem observa ca dacă adunăm indicatorii RM/PMR, obținem indicatorul not free la libertatea de expresie. În acest caz, apropierea instituțiilor și standardelor de pe ambele maluri ale Nistrului se poate realiza prin intermediul securității umane. Securitatea umană oferă instrumente de orientare în eliminarea cenzurii în presă, tratamentul abuziv al opiniilor politice în regiunea secesionistă, demilitarizarea, decriminalizarea etc., elemente care sunt evitate a fi discutate inclusiv de mediatori.

Insecuritatea comunitară, având ca bază asigurarea securității societale și culturale, se referă la protecția grupurilor minoritare, problemele legate de multiculturalism, precum și excluderea socială. În Republica Moldova, conform Studiului privind percepțiile și atitudinile față de egalitate, se evidențiază un grad de încredere a populației la nivel interuman foarte limitat. Acestei realități i se suprapune corelația între toleranță și nivelul de trai, manifestată prin tendința

populației mai puțin înstărite de a manifesta mai puțină toleranță față de alte persoane. Mai mult ca atât, la moment, discriminarea unor grupuri de persoane nu este percepută ca o problemă stringentă a țării. În același timp, Republica Moldova se confruntă cu lipsa unui mecanism de asigurare a protecției persoanelor aflate în dificultate ca urmare a conflictului de pe malul stâng al Nistrului.

Persoanele intern strămutate

În urma conflictului armat din 1992, se evidențiază o categorie de persoane, intern strămutate, care urmează să beneficieze de protecție din partea statului. Legislația Republicii Moldova nu prevede o noțiune integrată privind persoanele intern strămutate, nici careva mecanisme de protecție pentru aceștia. *Strategia națională în domeniul migrației și azilului 2011-2020*⁴⁹¹, recunoaște în termeni foarte generali faptul că de fapt conflictul armat din regiunea transnistreană a generat strămutarea unei părți a populației din această regiune, iar după încetarea conflictului, conform aceluiași document, problema persoanelor intern deplasate a fost în mare parte soluționată de autoritățile moldovenești. Actualmente există cazuri în care persoanele sunt nevoite să părăsească regiunea transnistreană ca urmare a încălcărilor grave ale drepturilor omului, amenințărilor directe la adresa securității vieții și sănătății lor în urma acțiunilor ilegale din partea structurilor de forță din regiunea transnistreană și tratamentului inegal față de ceilalți. Reieșind din acestea, în Republica Moldova se impune necesitatea de a dezvolta un cadru juridic de protecție a persoanelor intern strămutate prin elaborarea unei legi privind strămutarea internă⁴⁹³.

Astfel, insecuritatea politică, insecuritatea personală și insecuritatea comunitară alimentează, în mare parte, inegalitățile privind asigurarea securității umane pe ambele maluri ale Nistrului (Notă: Lipsa datelor privind situația din regiunea necontrolată de guvernarea de la Chișinău îngustează aria de evaluare a inegalităților în domeniu). Aceste inegalități pot fi abordate din perspectivă verticală și orizontală.

Inegalități în asigurarea securității umane

Existența conflictului nesoluționat contribuie la distribuția inegală a veniturilor, accesului la serviciile de sănătate, educației și nutriției (de exemplu, problema insecurității alimentare de pe malul stâng al Nistrului), acestea reprezentând *inegalități verticale*. Asemenea gen de inegalități sunt vulnerabilități cu impact asu-

489 Notă: implicații a avut și faptul că 2015 fost un an electoral.

490 Freedom House. Nations in Transit 2015. Moldova.

491 Hotărâre de Guvern cu privire la aprobarea Strategiei naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020) nr. 655 din 08.09.2011.

492 A se vedea: Rac, Andras. op.cit. și Hammarberg, Thomas. Raport privind Drepturile Omului în Regiunea Transnistreană a Republicii Moldova, ONU, 14 februarie 2013.

493 Promo-LEX. Rolul autorităților naționale în asigurarea protecției persoanelor intern strămutate. Buletin Informativ Nr.104/VIII, August 2015.

pra capitalului uman la nivel de individ. De asemenea, la acest capitol se încadrează și *respectarea drepturilor și libertăților omului*, în special asigurarea accesului la justiție (ponderarea deosebită pe care o acordă acestei problematici autoritățile oficiale de la Chișinău și din regiunea secesionistă, opinia publică față de acest subiect etc.).

Pe de altă parte, factorii de insecuritate umană din Republica Moldova evidențiază inegalități orizontale⁴⁹⁴, care, pe de o parte, sunt ignorate de autoritățile de la Chișinău, pe de altă parte, sunt determinate de lipsa de control a acestui teritoriu. De exemplu, cetățenii Republicii Moldova cu reședința pe malul drept al Nistrului au limitări de trecere în localitățile de pe malul stâng al Nistrului din mai multe motive. Astfel autoritățile secesioniste delimitează cetățenii Republicii Moldova în grupuri – pe de o parte, sunt cetățenii care locuiesc în regiunea secesionistă și se bucură de anumite drepturi, pe de altă parte, ceilalți care nu se bucură de aceleași drepturi și au anumite restricții (sunt cazurile menționate privind accesul limitat a jurnaliștilor în regiune sau când la 1 martie 2015 „conducerea de la Tiraspol” a introdus obligativitatea procurării unei polițe de asigurare auto transnistrene pentru toate vehiculele înregistrate „peste hotare”, decizie ce afectează libertatea de circulație a cetățenilor Republicii Moldova).

Inegalitățile orizontale au un caracter specific în Republica Moldova, deoarece nu este vorba de grupuri minoritare, care ar avea temeri de persecuții din partea guvernării de la Chișinău, fapt ce ar provoca violență. Este vorba mai curând de posibilitatea reescaladării conflictului din cauza efectelor eventualei „dileme de securitate”⁴⁹⁵. Astfel, inegalitățile orizontale de multe ori sunt corelate cu riscul de re-escaladare a conflictului, în special atunci când le analizăm din perspectiva dezvoltării politice a țării. În acest context, putem vorbi de situația în care Republica Moldova va tinde tot mai mult spre integrarea în Uniunea Europeană, iar regiunea transnistreană⁴⁹⁶ va continua respingerea acestui vector. Ca urmare, se va evidenția distribuția inegală a oportunităților pentru cetățenii Republicii Moldova. Inegalitatea oportunităților se vor manifesta în mai multe sectoare – libertatea la exprimare și asociere, dreptul la circulație și educație etc.

Dimensiunea educațională în acest cadru se referă la inegalitățile orizontale. Republica Moldova oferă tinerilor de pe malul stâng al Nistrului posibilitatea de

a studia în universitățile din țară, cu atât mai mult că a fost introdus termenul de *Sistem European de Acumulare și Transfer al Creditelor*. Sistemele educaționale în școlile superioare de pe ambele maluri ale Nistrului sunt diferite, asigurarea unei mobilități academice pe intern este dificilă, nemaivorbind de mobilitatea la nivel internațional. Cu atât mai mult că încă sunt actuale discuțiile privind problema recunoașterii eventualelor acte de studii eliberate de „conducerea de la Tiraspol”⁴⁹⁷. Aceste particularități ale sistemelor educaționale creează inegalități sociale în rândul tinerilor absolvenți în materie de recunoaștere a diplomelor și eventual accesul la o muncă decentă. Lipsa oportunităților de acces la astfel de servicii are un impact negativ asupra structurii veniturilor gospodăriilor din care provin acești tineri. Aceste inegalități sunt determinate și de discursul politic privind procesul de integrare europeană, care este promovat diferit de autoritățile de la Chișinău și Tiraspol, în special în contextul escaladării situației din Ucraina.

Totuși, nu putem neglija faptul că aprofundarea relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană ar avea implicații directe asupra dezvoltării unui sistem de asigurare a securității umane. Deoarece experiența statelor membre ale Uniunii Europene contribuie la o mai bună gestionare a crizelor politice sau economice regionale, la activități comerciale, menite să contribuie la creșterea productivității economice și la o „umbrelă de securitate” atât pentru statul-națiune, cât și pentru protejarea cetățenilor săi⁴⁹⁸. Cu toate acestea, mecanismele de colaborare a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană din perspectiva dezvoltării statului de drept, creșterii economice și bunăstării individuale nu sunt suficient promovate în regiunile vulnerabile. De exemplu, datele Raportului de Dezvoltare Umană 2015 ne oferă indicatori privind nivelul de asigurare a securității umane în Republica Moldova. Din cele patru grupuri privind nivelul de dezvoltare umană, Republica Moldova este plasată în cel de-al treilea grup – dezvoltarea umană medie (poziția 107 după Botswana; comparativ cu Ucraina – locul 81 și Rusia – locul 50 al grupului II). Plus la aceasta, sursele de insecuritate evidențiate în cadrul acestui compartiment determină existența unor capacități limitate de asigurare a securității umane în Republica Moldova, care reclamă o analiză aprofundată în contextul relației dintre dezvoltare, bunăstare și securitate.

Prin urmare, nu trebuie neglijat rolul comunității internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite și

494 Notă: Se referă la grupuri care pot avea caracter diferit (repartizate pe principii sociale, etnice, rasiale, gen, chiar și regionale etc.).

495 Notă: În abordarea tradițională a securității, creșterea securității unui actor înseamnă, de multe ori, diminuarea securității altuia. Astfel atunci când Republica Moldova în asigurarea securității naționale va promova anumite politici de dezvoltare, inclusiv ce țin de securitatea umană „conducerea de la Tiraspol” poate percepe acest fapt ca un element de diminuare a securității regimului său. De exemplu, Guvernul Republicii Moldova a aprobat, pe 4 septembrie 2013, Regulamentul privind echipele mobile ale Poliției de Frontieră, pentru controlul migrației și al criminalității transfrontaliere pe Nistru (Hotărâra Guvernului RM, Nr. 752 din 20.09.2013 pentru aprobarea Regulamentului privind echipele mobile ale Poliției de Frontieră și completarea Hotărârii Guvernului nr. 357 din 13 mai 2009), însă autoritățile de la Tiraspol au apreciat această activitate care are drept scop să „tensioneze atmosfera în zona de conflict și să submineze mecanismele eficiente de colaborare...”.

496 Notă: Regiune cunoscută sub numele de Republica Moldovenească Nistreană (RMN) sau Pridnestrovskaia Moldavskaya Respublika (PMR)

497 Hammarberg, Thomas. op. cit. p. 41.

498 Grecu, Silviu Petru. op.cit. p. 148.

Uniunea Europeană în construirea capacității statului de a îndeplini obligația conform *responsabilității de a proteja*. În acest sens, un exemplu foarte bun este Programul *Susținerea Măsurilor de Promovare a Încrederii*, finanțat de UE și implementat de PNUD în Moldova, care are drept scop reducerea prejudecăților și creșterea încrederii între oameni de pe ambele maluri ale Nistrului și îmbunătățirea calității vieții lor. Un alt exemplu elocvent este *Misiunea UE de Asistență la Frontieră* (EUBAM) în Moldova și Ucraina (lansată în 2005), care promovează controlul la frontieră, practicile vamale și normele comerciale ce corespund standardelor UE și răspund nevoilor ambelor țări partener (inclusiv pe segmentul transnistrean al frontierei). Cu toate că mandatul misiunii nu are nici un element explicit cu referire la drepturile omului, Misiunea este autorizată să asiste autoritățile locale în combaterea migrației ilegale și a traficului de ființe umane și, prin urmare, contribuie în mod indirect la îmbunătățirea unor aspecte ale situației drepturilor omului⁴⁹⁹.

Reieșind din cele menționate și analizate mai sus, constatăm că în asigurarea stării de securitate la nivel național, Republica Moldova are eminamente nevoie de stabilirea vectorului de dezvoltare și menținerea acestuia, deoarece nici cetățenii nu sunt determinați în alegerea căilor de asigurare a securității naționale. De aici reiese un alt factor, care determină relația dintre securitate și dezvoltare – vectorul politicii de securitate, care vizează scenariile de dezvoltare a țării. Nu în zadar se susține că conceptul securității umane a apărut din necesitatea de a „umaniza” studiile strategice, de a dezvolta cercetări aplicative și de a construi un instrument de evaluare a societăților prin prisma cetățenilor, care fac parte din respectiva comunitate⁵⁰⁰. La acest citat se mai poate adăuga că succesul acestei evaluări depinde de numărul variabilelor examinate, precum sunt inegalitățile sociale, economice și politice, și relația lor cu construcția și asigurarea securității umane și respectiv, naționale.

499 A se vedea : PNUD în Moldova. Misiunea UE de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina; http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Project%20Documents/undp_md_eubam_Phase9.pdf

500 Grecu, Silviu Petru. op. cit. p. 130

SURSE BIBLIOGRAFICE

1. Acemoglu, Daron. Robinson, James. *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown, 2012.
2. Action Plan for supporting Roma population in the Republic of Moldova for 2011-2015
3. Activity Report of the Ministry of Education for 2015; <http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport-me-2015.pdf>
4. Adevarul.ro. Irina Vlah acknowledges in Russian language that Gagauzians do not know Romanian language, [www.adevarul.ro](http://adevarul.ro/moldova/actualitate/irina-vlahrecunoaste-limba-rusa-gagauzii-nu-cunosc-limba-romana-1.551c0b8d448e03c0fd1ecae8/), 1 April 2015; <http://adevarul.ro/moldova/actualitate/irina-vlahrecunoaste-limba-rusa-gagauzii-nu-cunosc-limba-romana-1.551c0b8d448e03c0fd1ecae8/>
5. AGORA, Economic forecasts for Moldova in 2016, 28 December 2015; <http://agora.md/stiri/15259/prognoze-economice-pentru-moldova-in-anul-2016>
6. Ališauskienė, Rasa. *Public Opinion Survey Residents of Moldova*. September 2016. Centre for Insights in Public Surveys; http://www.iri.org/sites/default/files/wysiwyg/iri_moldova_september_2016_moldova_poll_for_review.pdf
7. Alkire, Sabina. Foster, James. E. Seth, Suman. Santos, Maria Emma. Roche, Jose M. Balloon, Paola. *Multidimensional Poverty Measurement and Analysis: Chapter 1 – Introduction*. Oxford Poverty & Human Development Initiative (OPHI). Working paper No. 82. Oxford: Oxford University Press, December 2014; http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/OPHIWP082_Ch1.pdf
8. Amnesty International. *Towards equality: Discrimination in Moldova*, Amnesty International Publications, London, 2012.
9. Amy, Douglas. *Equal Opportunity Won't Reduce Poverty*. The Huffington Post. 04.11.2014; http://www.huffingtonpost.com/douglas-j-amy/equal-opportunity-wont-reduce-poverty_b_4755771.html
10. and EBRD raises Moldovan 2016, 2017 GDP growth forecast;
11. and Report of Poverty in the Republic of Moldova 2013, Chisinau 2014; http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_privind_saracia_in_republica_moldova_2013_1.pdf
12. ANOFM - National Employment Agency. *Activity Report for 2015*. Chisinau, 2016; <http://anofm.md/page/rapoarte1>
13. ANRCETI. *Share of subscribers using the services of access fixed Internet of high speed is 53%*; <http://www.anrceti.md/news05092016>
14. Archie B. Carroll, *The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders*, *Business Horizons*, Volume 34, Issue 4, July–August 1991, Pages 39–48.
15. Association of Independent Press (AIP). *Taxi companies violate the rights of the persons in wheelchairs*, *Active. Magazine against discrimination*. No.11; [http://www.api.md/upload/files/ACTIV-11\(65\)-antidiscr-ro-web.pdf](http://www.api.md/upload/files/ACTIV-11(65)-antidiscr-ro-web.pdf)
16. Atinc, Tamar Manuelyan. Banerjee, Abhijit. Ferreira, Francisco H.G. Lanjouw, Peter. Menendez, Marta. Ozler, Berk. Prennushi, Giovanna. Rao, Vijayendra. Robinson, James. Walton, Michael. Woolcock, Michael. *World development report 2006 : equity and development. A co-publication of The World Bank and Oxford University Press*. Washington DC 2005; <http://documents.worldbank.org/curated/en/43533146812714418/pdf/322040World-0Development0Report02006.pdf>
17. Axa Management consulting, *Ranking of the best companies for which it is worth working*; <http://www.axa.md/>
18. Ballington, Julie. *Equality in Politics: Equality in Politics: A Survey of Women and Men in Parliaments*, Report and Documents No. 54, Inter-Parliamentary Union 2008; <http://www.ipu.org/PDF/publications/equality08-e.pdf>
19. Barro, R.J. *Inequality and Growth in a Panel of Countries*, *Journal of Economic Growth*, Vol. 5(1), 2000. p. 5–32.
20. Barro, Robert J.. *Inequality, Growth, and Investment*. NBER Working Paper No. 7038. March 1999; <http://www.nber.org/papers/w7038>
21. Barth, Erling. Moene, Karl O Willumsen, Fredrik. *The Scandinavian model—An interpretation*. *Journal of Public Economics* 117, 2014. p 60-72; <http://www.sv.uio.no/econ/english/research/publications/articles/2014/files/the-scandinavian-model-an-interpretation.pdf>
22. Berbeca, Veaceslav. *Distribution of allocations for capital investments based on the political affiliation criterion*. Policy Brief January 2015. IDIS „Viitorul”. FES.
23. Bernt, Matthias. Colini, Laura. *Exclusion, Marginalization and Peripheralization. Conceptual concerns in the study of urban inequalities*. Working Paper, *Erkner, Leibniz Institute for Regional Development and Structural Planning*, 2013; https://leibniz-irs.de/fileadmin/user_upload/IRS_Working_Paper/wp_exclusion-marginalization-peripheralization.pdf
24. Bertelsmann Stiftung Transformation Index BTI 2015; <https://www.bti-project.org/en/home/>
25. Birdsong, Nicholas. *The Consequences of Economic Inequality*. February 5th, 2015; http://sevenpillarsinstitute.org/case-studies/consequences-economic-inequality#_ftn35
26. Bivol, Stela. *Analysis of the national response to HIV/AIDS infection in the Republic of Moldova*, 2009. Chisinau, 2010; <http://aids.md/aids/files/250/report-analysis-national-response-2010-ro.pdf>
27. Bivol, Stela. Scutelnicu Otilia. Parkhomenko, Janna. „Evaluation of Prevention of HIV Mother to Child Transmission Services in the Republic of

Moldova. Report 2009. Chisinau, 2010; https://www.unicef.org/evaldatabase/files/Moldova_2009_008_Evaluation_of_PMTCT_ENG_final_draft_for_translation__23_02_10.pdf

28. Bogardus, Emory, Stephen. *Social Distance and its Origin*, University of Southern California; https://brocku.ca/MeadProject/Bogardus/Bogardus_1925b.html
29. Boțan, Igor. *A new electoral system for Moldova. E-democracy*. 26 October 2001;
30. Boțan, Igor. *Are the regional parties necessary?* 6 March 2008;
31. Bottero, Wendy. *Stratification: Social Division and Inequality*. Psychology Press, 2005.
32. Brauch, Hans. *Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks in Environmental and Human Security*. Studies of the University: Research, Counsel, Education. Publication Series of UNU-EHS No. 1/2005. Bonn; <http://collections.unu.edu/eserv/UNU:1868/pdf4040.pdf>
33. Buciuceanu-Vrabie, Mariana. *Index of active ageing in the Republic of Moldova*. March -April 2016; http://unfpa.md/images/stories/Policy_Paper_IJA.pdf
34. Buciuceanu-Vrabie, Mariana. Pahomi, Irina. *Situation of youth in the Republic of Moldova: from desideratum to opportunities*, Demographic Barometer, UNFPA Moldova, 2015; http://unfpa.md/images/stories/Barometru_Demografic_Tineret.pdf
35. Bulte, Sarmite, D. *Gender Audit in the Parliament of the Republic of Moldova: towards the development of an institution more sensitive to gender dimension*, UNDP, Chisinau, 28 October 2015.
36. Bureau for Reintegration. *Working groups*; <http://www.gov.md/ro/advanced-page-type/grupurile-de-lucru>
37. Business financing; <http://finantare.gov.md/>
38. Cace, Sorin. Cantarji, Vasile. Sali, Nicolae. Alla, Marin. *Roma in the Republic of Moldova*. UNDP, Chisinau, 2007; [http://www.undp.md/publications/roma%20report/UNDP,%20Romii%20in%20Republica%20Moldova%20\(Chisinau,%202007\).pdf](http://www.undp.md/publications/roma%20report/UNDP,%20Romii%20in%20Republica%20Moldova%20(Chisinau,%202007).pdf)
39. Cahn, Claude. *Elements for special consideration: Moldova*. JILDP. Vulnerable Groups; http://descentralizare.gov.md/public/publications/671268_md_april_2010_jild.pdf
40. Call regarding the need to initiate an international investigation of the financial-banking fraud and money laundry in the Republic of Moldova, Transparency International. 09 August 2016; <http://www.transparency.md/ro/noutati/declaratii/>
41. CALM. Declarations; <http://calm.md/lib.php?l=ro&idc=5&t=/Documente/Declaratiile-CALM&>
42. Campos, Inga Cristina. *The promotion of Human Security in EU External Policy*. Reykjavik, Island 2014; <http://skemman.is/stream/get/1946/17639/410471/iccpdf.pdf>
43. Cantarji, Vasile. Vremiş, Maria. Toartă, Viorica. Vladicescu, Natalia. *Roma in the Republic of Moldova in communities mainly inhabited by Roma*. UNICEF, Chisinau, 2013.
44. Cantarji, Vasile. Vremiş, Maria. Toartă, Viorica. Vladicescu, Natalia. *Roma in the Republic of Moldova in the communities mainly inhabited by Roma*. UN. Chisinau 2013; https://www.unicef.org/moldova/ro/Raport_ROMA_rom2013.pdf
45. Cara, Angela. *Implementation of inclusive education in the Republic of Moldova*. Public Policy Studies. IPP, Chisinau, 2014; http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/Studiu_Cara_Angela.pdf
46. Centre for Human Rights in Moldova. *Implementation of the structural reform in education*, Thematic Report. Chisinau 2012;
47. Centre for Independent Journalism. *Report regarding press situation in the Republic of Moldova in 2015*. Chisinau 2016;
48. Centre for Legal Assistance for Persons with Disabilities. *Barriers for social inclusion of persons with disabilities in the Republic of Moldova*. Sociological Study. Chisinau 2011; http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00J422.pdf
49. Cheianu-Andrei, Diana. *Migration of teaching personnel from Moldova: brain gain or brain waste?* Social Monitor. No.15. October 2012. IDIS Viitorul, FES. Chisinau;
50. Chiriac Liubomir, *Relaunching regional development between Chisinau and Tiraspol*, IDIS Viitorul, December 2016
51. Ciloci, Igor. Morari, Sergiu. *Profile of Decent Work in the Republic of Moldova*. Budapest: ILO, 2013; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---integration/documents/publication/wcms_424049.pdf
52. Ciobanu, Cristian. Văleanu, Cristina. *Reform of Pension System through Gender Equality Lens*. Analytical Note. Partnership for Development Centre;
53. Ciurea, Daniel. *Developing a Master Plan for Infrastructure and Human Resources in Primary Healthcare System*. Moldova. Report. September 2007; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/proiecte_desfasurare/proiectul_servicii_de_sanatate_si_asistenta_sociala_grand_phrd_0.pdf
54. Concepts of Inequality Development Issues No. 1, Development Strategy and Policy Analysis Unit Development Policy and Analysis Division Department of Economic and Social Affairs, UN, 21 October 2015; http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_01.pdf
55. Consolidating the link between migration and development in Moldova, Centre of Analysis and Sociological, Politological and Psychological Investigations, World Bank, MIRPAL; CIVIS. IASCI. Chisinau 2010; <http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/ConsolidareaLegaturiiDintreMigratieDezvoltare.pdf>
56. Constitutional Court Judgement No. 28 of 30.05.2002 for constitutionality review of some provisions from the Law No.100-XV of 26 April 2001 regarding the civil status acts and Law No. 382-XV of 19 July 2001 on the rights of persons belonging to national minorities and legal status of their organizations. Published: 13.06.2002 in Official Gazette No. 75, art. No: 19.

57. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, C.E.T.S. No. 005, 1950, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680063765>
58. Convention on Elimination of all Forms of Discrimination against Women. *Adopted and open for signature by the UN General Assembly via Resolution 34/180 of 18 December 1979. In force since 3 September 1981, according to the statements of art. 27(1). Ratified by the RM Parliament according to Decision No. 87-XII of 28 April 1994. In force for the Republic of Moldova since 31 July 1994.*
59. Convention on the Rights of the Child (1989). *Adopted/concluded in New York on 20.11.1989. In force for the Republic of Moldova since 25.02.1993.*
60. Council of Europe. *Council of Europe calls on the Republic of Moldova to improve anti-corruption measures in respect of MPs, judges and prosecutors. Press release, Strasbourg, 5.07.2016; [http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/news/News2016/News\(20160705\)Eval4_Rep.of.Moldova_en.asp](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/news/News2016/News(20160705)Eval4_Rep.of.Moldova_en.asp)*
61. Council of Europe. CDL-AD(2013)002-e. Joint Opinion on Draft Legislation of the Republic of Moldova pertaining to financing political parties and election campaigns adopted by the Council for Democratic Elections at its 44th meeting (Venice, 7 March 2013) and by the Venice Commission at its 94th plenary session (Venice, 8-9 March 2013). *Strasbourg, 11 March 2013. Opinion No. 696/2012. ODIHR Opinion-Nr.: POLIT-MOL/222/2013;*
62. Council of Europe. Recommendation CM / Rec (2012) 6 of the Committee of Ministers to member States on the protection and promotion of the rights of women and girls with disabilities. *Adopted on 13 June 2012, at the 1145 reunion of ministers' delegates;*
63. Council on the Prevention and Elimination of Discrimination and Ensuring Equality in the Republic of Moldova. Decision of 02.12.2013 in the case no. 009/2013, started upon the claim received from Mr. Igor Mocan and connected with the claim of Mr. Serghei Ulanovici and Mr. Vasili Novacov on discrimination based on criterion of language in access to justice; http://egalitate.md/media/files/files/decizia_009_4237096.pdf
64. Council on the Prevention and Elimination of Discrimination and Ensuring Equality. Equality Perceptions and Attitudes in the Republic of Moldova Study. *Chisinau 2015.*
65. Council on the Prevention and Elimination of Discrimination and Ensuring Equality in Moldova and the Office of the UN High Commissioner for Human Rights (OHCHR). *Equality Perceptions and Attitudes in the Republic of Moldova. Chisinau 2015.*
66. Criminal Code of the Republic of Moldova. No. 985 of 18.04.2002. *Published: 14.04.2009 in Official Gazette No. 72-74 art. No: 195.*
67. Dabla-Norris, Era. Kochhar, Kalpana. Suphaphiphat, Nujin. Ricka, Frantisek. Tsounta, Evridiki. *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. IMF. June 2015 SDN/15/13; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>*
68. Dabla-Norris, Era. Kochhar, Kalpana. Suphaphiphat, Nujin. Ricka, Frantisek. Tsounta, Evridiki. *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective. IMF. June 2015. SDN/15/13; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2015/sdn1513.pdf>*
69. Dahlerup, Drude. Freidenvall, Lenita. Quotas as a 'Fast Track' to Equal Representation for Women. Why Scandinavia is no longer the model. *pp. 28-29; <https://equalvoice.ca/pdf/APSA5.pdf>*
70. Data regarding parliamentary elections in the Republic of Moldova;
71. Decentralization: the way towards modernization of the Republic of Moldova", International Conference (2016; Chisinau). Decentralization: the way towards modernization of the Republic of Moldova: materials of the international conference, 17-18 December, 2015. coord.: Mihai Roșcovan, Sergiu Burcă, Maria Bălici. Chișinău 2016; http://descentralizareconferinta.md/wp-content/uploads/2016/06/brosura_SND_web.pdf
72. Decision No. 167 of 26.02.2001 on National Program for improving the studying the state language in the Republic of Moldova by adults (2001-2005). *Published: 06.03.2001 in the Official Gazette No. 27-28, art. No: 204.*
73. Decision of the Competition Council No. 7 of 30.08.2013 approving the Regulation on assistance for establishing enterprises by women – entrepreneurs. *Published: 25.10.2013 in Official Gazette No. 238-242 art. No: 1625.*
74. Democracy Index 2015 Democracy in an age of anxiety. <http://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf>
75. Directive 2000/43/EC implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin;
76. Directive 2000/78/EC establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation;
77. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast)
78. Directive 75/117/EEC of 10 February 1975 on the approximation of the laws of the Member States relating to the application of the principle of equal pay for men and women;
79. Directive 76/207/EEC on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training and promotion, and working conditions;
80. Directive 87/80/EC on the burden of proof in cases of sex-based discrimination;
81. Directive 92/85/EEC on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding;
82. Domestic violence against women in the Republic of Moldova. *Edition 1, 2011. Chisinau, 2011. NBS, UNDP; http://www.undp.md/presscentre/2011/ViolenceWomen_12Dec/Rap_Violenta-F_rom_FINAL-09-12-2011.pdf*
83. Dragan, Flavia. *Gender inequality: women continue to spend more time in kitchen than their spouses. Free Romania, 12 March 2012.*
84. Eboni, C. Howard. *What Matters Most for Children: Influencing Inequality at the Start of Life. Managing Researcher American Institutes for Research. July 2015; <http://www.air.org/sites/default/files/downloads/report/Early-Childhood-Education-Equity-Howard-August-2015.pdf>*

85. EBRD, Moldova overview;
86. Economist Intelligence Unit (Country Risk Ratings); http://www.eiu.com/landing/risk_analysis
87. Education Code of the Republic of Moldova No. 152 of 17.07.2014. *Published: 24.10.2014, Official Gazette* . 319-324 art. no: 634.
88. Education for a society of knowledge: reference for the new National Curriculum. IPP. Soros Foundation. Chisinau 2015; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Cadru%20de%20Referinta.pdf>
89. Electoral Code No. 1381 of 21.11.1997. *Published: 08.12.1997 in Official Gazette No. 81 art. No. : 667/*
90. Electronic Governance Centre; <http://www.egov.md/en>
91. Enache C., Mecu. C., Political Economy, Publishing House „România de Măine”, Bucharest, 2000.
92. Enicov, Vadim. Security of person as a component element of national security. *Law and Life, February 2015, p. 15; p. 18-22; http://www.legeasiviatu.in.ua/archive/2015/2-1/4.pdf*
93. Equal chances in the electoral process. Case study: local elections from 14 and 28 June 2015. Chisinau 2015, Women in Politics Program, Partnership for Development, with support of UNDP, UN-Women and East European Foundation; http://progen.md/files/7091_sanse_egale_in_procesul_electoral.pdf
94. Equal Rights Trust. Promo-LEX Association. From talks to deeds. Combatting discrimination and inequality in Moldova. *Country Reports series: 7. London, June 2016;*
95. Est-European Foundation. Monitoring the quality of drinking water distributed in the centralised aqueducts in RM cities. Chisinau 2016; http://eef.md/media/files/studiu_calitatea_apei_potabile_420671.pdf
96. EU-Moldova Civil Society Platform. Joint Declaration of the EU-Moldova Civil Society Platform (CSP), Brussels, May 1, 2016;
97. European Commission. Consumer vulnerability across key markets in the European Union, Consumers, Health, Agriculture and Food Executive Agency, London Economics, VVA Consulting and Ipsos Mori consortium, January 2016; http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/market_studies/docs/vulnerable_consumers_approved_27_01_2016_en.pdf
98. European Commission. Implementation of the European Neighbourhood Policy in the Republic of Moldova. Progress in 2014 and recommendations for actions. Brussels, 25.3.2015. SWD(2015) 69 final; http://eeas.europa.eu/enp/pdf/2015/repulic-of-moldova-enp-report-2015_en.pdf
99. European Commission. Instrument for institutional cooperation between Public Administrations of EU Member States (MS);
100. European Commission. Statement by Commissioner Johannes Hahn following the meeting with Andrei Galbur, Deputy Prime Minister, Minister of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova. Brussels, 8 February 2016;
101. European Commission. Understanding consumer vulnerability. Factsheet. February 2016; http://ec.europa.eu/consumers/consumer_evidence/market_studies/docs/consumer_vulnerability-factsheet_web_final_en.pdf
102. European Health for All Database. Country profile Moldova 2010, Copenhagen, WHO Regional Office for Europe; <http://data.euro.who.int/hfad>
103. Eurostat: Mortality and life expectancy statistics. 2015;
104. Free Europa. Vladimir Cebotari: there are situation when the register of voters and the register of population could not reflect fully the correctness of the lists of alive and dead persons. 20 September 2016; <http://www.europalibera.org/a/28001798.html>
105. Freedom House. Nations in Transit 2015. Moldova;
106. Freedom House. Nations in Transit 2015; https://freedomhouse.org/sites/default/files/FH_NIT2015_06.06.15_FINAL.pdf
107. Fukuyama, Francis. Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2014.
108. Funke, Norbert. Schindler, Martin. Structural reform and growth. Joint Vienna Institute. April 2015; <http://imf.md/press/Moldova%20April%2028-%20alumni%20pres-final.pdf>
109. Gamurari, Ludmila. Ghinea, Cristian. 10 problems of public integrity system in the Republic of Moldova, and how they can be settled through the legislation under public debates. CRPE Policy Memo no. 60, April 2015; <http://www.crpe.ro/wp-content/uploads/2015/04/Binder-CRPE-Policy-Memo-60-refacut.compressed.pdf>
110. Ganta, Vladimir. Shamchiyeva, Leyla. Youth transitions towards labor market in the Republic of Moldova. Series of publications Work4Youth Nr. 38. International Labor Bureau. Geneva. July 2016; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_536294.pdf
111. Gender differences and their effects on school achievements: A study on measures undertaken until presently and the current situation in Europe, Executive Agency for Europe, Audio-visual and Culture, Brussels, 2010; http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice.../documents/thematic_report-s/120RO.pdf
112. Gender equality agenda. Proposals for the governance program in the area of gender equality promotion for 2014-2018; http://www.progen.md/files/5604_7649_agenda_reforma_egalitatea_de_gen.pdf
113. Gender inequalities in salaries in Moldova. Partnership Centre for Development Progen; http://www.progen.md/files/1353_analiza_paygap_moldova.pdf
114. GENDERDOC-M, Report on homophobic and transphobic hate crimes and incidents in Moldova 2013, 2013. <http://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/moldova.pdf>

115. Ghilascu, Natalia. *Moldovan companies more frequently use racist actions, February 7, 2015*, <http://discriminare.md/companiile-moldovenesti-recurg-tot-mai-des-la-actiuni-rasiste/>
116. Glinavos, Ioannis. *Neoliberal Law: Unintended Consequences of Market-Friendly Law Reforms. Third World Quarterly*, Vol. 29, No. 6, 2008, pp 1087 – 1099; https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1199262
117. Global Insight (Country Risk Ratings); <https://www.ihs.com/products/country-risk-analyst.html>
118. Global MPI Data Tables for 2016 <http://www.ophi.org.uk/multidimensional-poverty-index/global-mpi-2016/mpi-data/>
119. Government Decision approving the Classifier of professional training areas, specialties and qualifications for post-secondary technical vocational and post-secondary non-tertiary education No. 853 of 14.12.2015. *Official Gazette No. 340-346/957 of 18.12.2015.*
120. Government Decision approving the National Strategy on Migration and Asylum (2011-2020) No. 655 of 08.09.2011, *Official Gazette No.152-155/726 of 16.09.2011.*
121. Government Decision approving the State Program on development of the Emergency Healthcare Service for 2006-2010 No. 564 of 22.05.2006. *Official Gazette No. 087, 09.06.2006 art. no. 645.*
122. Government Decision No. 199 of 20.03.2014 approving the Strategy on Water Supply and Sanitation (2014 – 2028). Published: 28.03.2014 in the *Official Gazette No. 72-77, art. no : 222*
123. Government Decision No. 234 of 25.02.2005 on pupils' meals. Published: 04.03.2005 in the *Official Gazette No. 36-38 art. No: 279.*
124. Government Decision No. 288 of 15.03.2005 approving the Millennium Development Goals in the Republic of Moldova by 2015 and of the First National Report "Millennium Development Goals in the Republic of Moldova". *Published 25.03.2005 in the Official Gazette No. 46-50, art. No: 340.*
125. Government Decision No. 410 of 04.04.2003 approving the National Strategy "Education for All". *Published: 15.04.2003 in Official Gazette No. 070, art. No: 441.*
126. Government Decision No. 425 of 03.07.2015 on Classifier of areas of professional training and professions. *Published: 10.07.2015 in the Official Gazette No. 177-184, art. No: 480.*
127. Government Decision No. 488 of 20.04.2016 on modification of point 1 of the Government Decision No.165 of 9 March 2010, *Published: 29.04.2016 in the Official Gazette No. 114-122, art. No: 544; http://lex.justice.md/md/364526/*
128. Government Decision No. 494 of 08.07.2011 approving the Action Plan for supporting Roma population in the Republic of Moldova for 2011-2015. *Published: 15.07.2011 in Official Gazette No. 114-116, art. No: 565.*
129. Government Decision No. 523 of 11.07.2011 approving the Program for inclusive education development in the Republic of Moldova for 2011-2020. *Published: 15.07.2011 in the Official Gazette No. 114-116, art. No: 589.*
130. Government Decision No. 56 of 31.01.2012 amending the Action Plan for supporting Roma population in the Republic of Moldova for 2011-2015, approved via Government Decision No. 494 of 8 July 2011. *Published: 03.02.2012 in the Official Gazette No. 25-28, art. No: 76.*
131. Government Decision No. 564 of 22.05.2006 approving the State Program for development of Emergency Healthcare Service for 2006-2010. *Published: 09.06.2006 in the Official Gazette No. 87-90, art. No: 645.*
132. Government Decision No. 685 of 13.09.2012 approving the Strategy for Development of SME sector for 2012–2020 *Published: 21.09.2012 in the Official Gazette No. 198-204, art. No: 740.*
133. Government Decision No. 699 of 23.07.1999 about the Regulation on registration of parties and other social-political organizations. *Published: 05.08.1999 in the Official Gazette No. 83-86, art. No: 737.*
134. Government Decision No. 734 of 09.06.2016 approving the Action Plan for supporting Roma population in the Republic of Moldova for 2016-2020. *Published: 17.06.2016 in the Official Gazette No. 163-168, art. No: 796*
135. Government Decision No. 752 of 20.09.2013 approving the Regulation on Mobile Teams of Border Police and completing the Government Decision No. 357 of 13 May 2009. *Published: 24.09.2013 in Official Gazette No. 212, art. No: 854.*
136. Government Decision No. 768 of 12.10.2011 approving the National Strategic Program for Demographic Security of the Republic of Moldova (2011-2025). *Published: 28.10.2011 in the Official Gazette No. 182-186, art. No: 851.*
137. Government Decision No. 807 of 07.12.2009 approving amendments and completions made to some Government Decisions: *15.12.2009 in the Official Gazette No. 184-186, art. No: 89.*
138. Government Decision No. 849 of 08.10.2014 amending and completing the Government Decision No. 234 of 25 February 2005. *Published: 24.10.2014 in the Official Gazette No. 319-324, art. No: 913.*
139. Government Decision No. 903, of 30.10.2014, Regulation on transportation of pupils, *Published: 07.11.2014 in the Official Gazette No. 333-338, art. No: 971*
140. Government Decision No. 97 of 01.02.2013 approving the Strategy for developing vocational/technical education for 2013-2020. *Published: 15.02.2013 in the Official Gazette No. 31-35, art. No: 149.*
141. GRECO. 4th Evaluation Round. Corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors. *GrecoEval4Rep(2016)6. Adopted by GRECO at its 72th Plenary Meeting (Strasbourg, 27 June – 1 July 2016); https://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/evaluations/round4/Eval%20IV/GrecoEval4Rep(2016)6_Moldova_EN.pdf*

142. Grennes, Thomas. Andris Strazds *Income Distribution: Equal Opportunity vs. Equal Results*, Roubini Global Economics, August 22, 2014;
143. Grushevsky, Alexander. Vulpe, Dan. *Internal barriers for export of fresh fruits and vegetables from the Republic of Moldova*. UNDO, Chisinau 2013.
144. Gupta, Sanjeev. Davoodi, Hamid. Alonso-Terme, Rosa. *Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? IMF*. 1998; <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9876.pdf>
145. Hale, Henry .E. *Patronal Politics: Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press 2015.
146. Hammarberg, Thomas. *Report on Human Rights in the Transnistrian Region of the Republic of Moldova*, UN. 14 February 2013; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/Senior_Expert_Hammarberg_Report_TN_Human_Rights.pdf
147. Hardoon, Deborah. Fuentes-Nieva, Ricardo. Ayele, Sophia. *An Economy For the 1%: How privilege and power in the economy drive extreme inequality and how this can be stopped*, Oxfam International, Policy Paper, 18 Jan 2016.
148. Hasanov, Fuad. Izraeli, Oded. *How Much Inequality Is Necessary for Growth?*. Harvard Business Review, January-February 2012; <https://hbr.org/2012/01/how-much-inequality-is-necessary-for-growth>
149. Hasanov, Fuad. Izraeli, Oded. *How Much Inequality Is Necessary for Growth?* Harvard Business Review. Jan 1, 2012; <https://hbr.org/2012/01/how-much-inequality-is-necessary-for-growth>
150. Help Age International. *Staying behind: the effects of migration on older people and children in Moldova*. Pontos. Chisinau 2010.
151. Hristev, Eugene. Mincu, Georgeta. Sandu, Maya. Walewski, Mateusz. *The Effects of Migration and Remittances in Rural Moldova*. CASE Network Studies & Analyses No.389. 2009; https://www.files.ethz.ch/isn/103050/25599090_CNSA_389_June24.pdf
152. http://ccd.ucoz.com/_ld/0/3_CCD-culegeri-ca.pdf
153. <http://cnsr.md/wp-content/uploads/2015/02/Buletin-informativ-privind-situatia-epidemiologica-prin.pdf>
154. <http://crjm.org/public-appeal-the-adoption-of-the-law-on-the-liberalisation-of-capital-and-financial-incentive-undermines-anti-corruption-efforts-and-discourages-honest-taxpayers-and-state-servants/>
155. <http://crjm.org/wp-content/uploads/2014/04/Executarea-hotararilor-CtEDO-de-catre-RM-1997-2012.pdf>
156. <http://dcfta.md/ue-si-berd-spoiesc-sprijinul-acordat-imm-urilor-si-femeilor-antreprenoare-din-tarile-parteneriatului-estic>
157. <http://deschide.md/ro/stiri/politic/1185/Guvernul-va-deschide-100-de-sec%C8%9Bii-de-vot-pestre-hotare-la-alegerile-preziden%C8%9Biale.htm>
158. <http://documents.worldbank.org/curated/pt/602591468196193029/pdf/105724-WP-P151472-PUBLIC-ROMANIAN-STUDIU-II-BM-ro-COR-final.pdf>
159. http://dx.doi.org/10.1787/gov_glance-2015-en
160. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Mortality_and_life_expectancy_statistics
161. <http://equitablegrowth.org/human-capital/economic-inequality-growth-connected/>
162. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000L0043>
163. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A22000D1019\(16\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/?uri=CELEX%3A22000D1019(16))
164. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A31975L0117>
165. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0054>
166. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32000L0078>
167. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A62006CJ0460>
168. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32002L0073>
169. <http://ideas.ted.com/the-4-biggest-reasons-why-inequality-is-bad-for-society/>
170. http://media-azi.md/sites/default/files/raport%20situatia%20presei2015%20pentru%20site%20ultima%20varianta_1.pdf
171. <http://miepo.md/sites/default/files/moldova-business-guide-2016.pdf>
172. <http://odimm.md/menu-types/despre-program.html>
173. http://old.ms.gov.md/_files/14322-Decentralization%2520of%2520chemotherapy%2520-%2520intermediate%2520report.pdf
174. <http://proiectidsrc.acadiasi.ro/wp-content/uploads/2015/12/18.-Raducu-Stefanachi-Securitatea-umana.pdf>
175. <http://reliefweb.int/report/world/human-security-now-protecting-and-empowering-people>
176. <http://repository.usfca.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=pna>
177. <http://sevenpillarsinstitute.org/case-studies/causes-economic-inequality>
178. <http://vocea.md/localitati-model-conduse-de-femei-primare/>

179. [http://www.ccee.edu.uy/ensenian/catgenyeco/Materiales/2011-08-10%20M5%20-%20Robeyns\(2003\)SensCapabilitiesApproach.pdf](http://www.ccee.edu.uy/ensenian/catgenyeco/Materiales/2011-08-10%20M5%20-%20Robeyns(2003)SensCapabilitiesApproach.pdf)
180. <http://www.coe.int/en/web/genderequality/standards-and-mechanisms>
181. http://www.csdialogue.eu/sites/default/files/joint_declaration_final.pdf
182. <http://www.dw.com/ro/moldova-r%C4%83m%C3%A2ne-f%C4%83r%C4%83-oameni/a-18633585>
183. <http://www.ebrd.com/where-we-are/moldova/overview.html>
184. <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/06/economist-explains-11>
185. <http://www.economonitor.com/blog/2014/08/income-distribution-equal-opportunity-vs-equal-results/>
186. <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/>
187. <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/20011026/>
188. <http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/20080306/>
189. http://www.edu.gov.md/sites/default/files/raport_cne_accesul_la_educatie_septembrie-octombrie_2013.pdf
190. http://www.eu-vet-project-gopa.md/wp-content/uploads/2015/07/Raport_VET_Institutions_Final_3.07.2014.pdf
191. http://www.fes-moldova.org/media/pdf/Monitor_social_15_ro.pdf
192. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1402.pdf>
193. <http://www.jc.md/programul-privatizarii-in-masa-cea-mai-mare-escrocherie-din-istoria-moderna-a-moldovei/>
194. <http://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/post-2015/sdg-overview.html>
195. <http://www.mec.gov.md/ro/content/antreprenoriatul-feminin-politici-si-stimulente-pentru-dezvoltare>
196. <http://www.mec.gov.md/ro/content/circa-200-mil-lei-au-fost-investiti-prin-programul-pare-11-313-afaceri-ale-migrantilor>
197. http://www.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/ord_nr_1582_din_30.12.2013_-_cu_privire_la_modificarea_si_completarea_ord_nr_695_din_13_octombrie_2010.pdf
198. <http://www.mtic.gov.md/ro/news/oportunitatile-investitionale-sectorul-tic-din-moldova-prezentate-la-expo-milano-2015>
199. http://www.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_tematic_-_reforma_in_invatamant_2222_0.pdf
200. <http://www.osce.org/ro/odihr/elections/moldova/148271?download=true>
201. http://www.progen.md/files/6827_reforma_pensii_final.pdf
202. http://www.realitatea.md/ministerul-educatiei--in-cautarea-profesorilor-scolile-din-tara-duc-lipsa-a-circa-600-de-cadre-didactice--video-_43425.html
203. <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>
204. [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2013\)002-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2013)002-e)
205. <http://www.ziarulnational.md/numarul-milionarilor-mai-mare-in-2015-cel-mai-tanar-milionar-din-r-moldova-are-doar-21-de-ani/>
206. https://ec.europa.eu/commission/2014-2019/hahn/announcements/statement-commissioner-johannes-hahn-following-meeting-andrei-galbur-deputy-prime-minister-minister_en
207. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/neighbourhood-wide/twinning-taex-and-sigma_en
208. <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2015/moldova>
209. https://promolex.md/old/upload/ebulletin/ro/nr104_1438763142ro_.pdf
210. https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/04/doc_1456848315.pdf
211. https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/08/Ro_doc_1468582624.pdf
212. <https://seenews.com/news/ebird-raises-moldovan-2016-2017-gdp-growth-forecast-545568#sthash.hVRV2qTs.dpuf>
213. https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/EIU-Migration-Governance-Index-20160429.pdf
214. <https://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v28n7/v28n7p3.pdf>
215. https://www.unicef.org/moldova/ro/Raport_sumar_FINAL.pdf
216. Human Rights Report: Moldova Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor 2008 Country Reports on Human Rights Practices. *Febru-ry 25, 2009*; <http://www.lhr.md/2/104.html>
217. Iancu, Andreea. *The Responsibility to Protect. A Just War Theory Based Analysis. Practical Application of Science, Volume II, Issue 3 (5) /2014, pp. 341-348*; http://sea.bxb.ro/Article/SEA_5_47.pdf

218. IDIS „Viitorul”. INEKO. Monitoring report. Open Local Government for active and informed citizens, Chisinau. 2016; http://www.ineko.sk/file_download/1010
219. ILO Equal Remuneration Convention No. 100/1951; http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0:NO::PI2100_ILO_CODE:C100
220. IMD World (Competitiveness Yearbook) <http://www.imd.org/wcc/wcy-world-competitiveness-yearbook/>
221. Index of Economic Freedom, 2015. *The Heritage Foundation*; http://www.heritage.org/index/pdf/2015/book/index_2015.pdf
222. International Country Risk Guide; <http://epub.prsgroup.com/products/international-country-risk-guide-icrg>
223. International Covenant on Civil and Political Rights (1966). *Adopted/concluded in New York on 16.12.1966. In force for the Republic of Moldova since 26.04.1993.*
224. International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (1966). *Adopted/concluded in New York on 16.12.1966. In force for the Republic of Moldova since 26.04.1993.*
225. International Finance Corporation. World Bank Group. Good Practice Note Non-Discrimination and Equal Opportunity. January 2006. Number 5; <https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/629b648048865944b8aafa6a6515bb18/NonDiscrimination.pdf?MOD=AJPERES>
226. International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Funding of political parties and election campaign. *A Handbook of political finance. p. IV. Stockholm, 2014.*
227. International Organization for Migration. Extended Migration Profile of the Republic of Moldova. 2013. p.162; http://www.iom.md/attachments/110_raportpmro.pdf
228. Internship in Mobiasbancă – Groupe Société Générale; <https://mobiasbanca.md/en/stagiu>
229. Internships in public institutions; <http://www.stagii.gov.md/>
230. Ionescu, Iustina. Macrinic, Sorina. *Principle of equal payment for equal work or work of equal value in the Republic of Moldova. Legislative analysis. Soros Moldova*; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Analiza%20Plati%20Egale.pdf>
231. Ioniță, Veaceslav. *Enterprises managed by the state and their role in the national economy. IDIS „Viitorul”. Policy Brief. No. 6 July 2016.*
232. IPN. *Over a thousand of teaching personnel are missing in the educational institutions in the country. 17 August 2016*; <http://ipn.md/ro/societate/78376>
233. IT Support Engineer Internship Programme; <http://www.endava.com/en/Careers>
234. Jagland, Thorbjorn. NYT, *Bring Moldova Back From the Brink, August 10, 2015*; http://www.nytimes.com/2015/08/11/opinion/bring-moldova-back-from-the-brink.html?_r=0
235. Jurnal de Chișinău. Program of mass privatization – the biggest cheat in Moldova's modern history. 1 October 2010;
236. Jurnal TV. Reportage Sep. 3, 2014. Global Report on Competitiveness, developed in partnership with the specialists from the Academy of Economic Studies in Moldova; <https://www.youtube.com/watch?v=UJ0y6zIOvTQ>
237. Kingsley, Davis. Wilbert, E. Moore. 1945. *Some Principles of Stratification. American Sociological Review, Vol.10. Nr.2, 1944, pp.242-249*; http://web.stanford.edu/group/scspi/_media/pdf/Reference%20Media/Kingsley_Moore_Theory.pdf
238. Labor Code No. 154 of 28.03.2003. 29.07.2003 *Official Gazette No. 159-162 art. no: 648. Article 5. (e) equality in rights and possibilities of employees.*
239. Large, Judith. Sisk, Timothy D.. *Democracy, Conflict and Human Security: Pursuing Peace in the 21st Century. Handbook Series. Stockholm. International Institute for Democracy and Electoral Assistance 2006*; <http://www.idea.int/sites/default/files/publications/democracy-conflict-and-human-security-handbook-volume-1.pdf>
240. Law No. 105 of 13.03.2003 on Consumers' Protection. *Published: 27.06.2003 in Official Gazette No. 126-131, art. No: 507.*
241. Law No. 107 of 27.05.2016 on Electricity. *Published: 08.07.2016 in Official Gazette No. 193-203, art. No: 413.*
242. Law No. 108 of 27.05.2016 on Natural Gas *Published: 08.07.2016 in Official Gazette No. 193-203, art. No: 415.*
243. Law No. 112 of 02.07.2014 for ratifying the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova. *Published: 18.07.2014 in Official Gazette No. 185-199, art. No: 442.*
244. Law No. 112 of 22.05.2008 approving the National Security Concept of the Republic of Moldova. *Published: 03.06.2008 in Official Gazette No. 97-98, art. No: 357.*
245. Law No. 121 of 25.05.2012 on Ensuring Equality. *Published: 29.05.2012 in Official Gazette No. 103, art. No: 355.*
246. Law No. 131 of 03.07.2015 on Public Procurements. *Published: 31.07.2015 in Official Gazette No. 197-205, art. No: 402.*
247. Law No. 139 of 15.06.2012 on State Assistance. *Published: 16.08.2012 in Official Gazette No. 166-169a art No: 565.*
248. Law No. 16 of 15.02.2008 on Conflict of Interest. *Published: 30.05.2008 in Official Gazette No. 94-96, art. No: 351.*
249. Law No. 166 of 09.07.2010 on ratification of the UN Convention on the Rights of the Persons with Disabilities.
250. Law No. 190 of 19.07.1994 on Petitioning. *Published: 24.01.2003 in Official Gazette No. 6-8, art. No: 23.*
251. Law No. 215 of 29.07.2016 on Youth. *Published: 23.09.2016 in Official Gazette No. 315-328.*
252. Law No. 239 of 13.11.2008 on Transparency in decision-making process. *Published: 05.12.2008 in Official Gazette No. 215-217, art. No: 798.*

253. Law No. 294 of 21.12.2007 on Political Parties. *Published: 29.02.2008 in Official Gazette No. 42-44, art. No: 119.*
254. Law No. 294 of 21.12.2007 on Political Parties. *Published: 29.02.2008 in Official Gazette No. 42-44, art. No: 119.*
255. Law No. 303 of 13.12.2013 on Public Service of Water Supply and Sanitation. *Published: 14.03.2014 in Official Gazette No. 60-65, art. No: 123.*
256. Law No. 36 of 09.04.2015 amending and completing some legislative acts. *Published: 14.04.2015 in Official Gazette No. 93, art. No:134.*
257. Law No. 382 of 19.07.2001 on the Rights of Persons belonging to National Minorities and legal status of their organizations. *Published: 04.09.2001 in the Official Gazette No. 107, art. No: 819.*
258. Law No. 5-XVI of 09.02.2006 on Ensuring Equal Chances between Women and Men. *Published: 24.03.2006 in Official Gazette No. 47-50. Art. No: 200.*
259. Law No. 618 of 31.10.1995 on State Security. *Published: 13.02.1997 in Official Gazette No. 10-11, art. No: 117.*
260. Law No. 71 of 14.04.2016 amending and completing some legislative acts. *Published: 27.05.2016 in Official Gazette No. 140-149, art. No: 291.*
261. Law No. 982 of 11.05.2000 on Access to Information. *Published: 28.07.2000 in Official Gazette No. 88-90, art. No: 664.*
262. Lazear, E.P., and S. Rosen, 1981, "Rank-Order Tournaments as Optimum Labor Contracts," *Journal of Political Economy*, Vol. 89(5), pp. 841-864; http://econpapers.repec.org/article/ucpjpolec/v_3a89_3ay_3ai1981_3ai_3a5_3ap_3a841-64.htm
263. Legal Resources Centre from Moldova (LRCM). Public Appeal: the adoption of the law on the liberalisation of capital and financial incentive undermines anti-corruption efforts and discourages honest taxpayers and state servants, 12 December, 2016;
264. Legal Resources Centre in Moldova. Enforcement of the decisions of the European Court for Human Rights by the Republic of Moldova, 1997-2012. *Chisinau 2012;*
265. Leung, May. *The Causes of Economic Inequality*. January 21st, 2015;
266. Levy, Brian. *Working with the Grain: Integrating Governance and Growth in Development Strategies*. New York: Oxford University Press, 2014; <https://workingwiththegrain.com/book-abstract/>
267. Litra, Leonid. Effects of changes of the electoral system in the Republic of Moldova. Policy Brief NR. 10, April 2012. IDIS Viitorul. FES; <http://www.viitorul.org/public/publications/3784/ro/Policy%20Brief10.pdf>
268. Liubec, Igor. Government will open 100 polling stations abroad for presidential elections. *Deschide.Md*. 26.09.2016;
269. Loan Guarantee Fund (FGC); <http://finantare.gov.md/ro/content/fondul-de-garantare-creditor>
270. Loghin, Vlad. The gap between the poor and the rich gets deeper. How to stop inequality? *People's Voice*, 19.08.2014; <http://vocea.md/se-adanceste-prapastia-dintre-saraci-si-bogati-cum-oprim-inegalitatea/>
271. Luecke, Matthias. Mahmoud, Toman Omar. Steinmayr, Andreas. *Labor Migration and Remittances in Moldova: Is the Boom Over? Trends and Preliminary Findings from the IOM-CBSAXA Panel Household Survey 2006-2008*. International Organization for Migration. 2009; http://www.iom.md/attachments/110_2009_05_05_remit_boom_over_eng.pdf
272. Magenta Consulting, <http://consulting.md/eng/insights-publications/princes-or-beggars-social-classes-in-the-country-according-to-magenta-consulting>
273. Malcoci, Ludmila. Barbăroșie, Arcadie. Phenomenon of discrimination in Moldova: perceptions of the population. *Comparative study. IPP, Chisinau, 2015*; <http://www.soros.md/files/publications/documents/Raport%20Nediscriminare%20analiza%20comparata.pdf>
274. Malcoci, Ludmila. Chistruga-Sinchevici, Inga. Impact of the Program "Inclusive Community - Moldova" on the beneficiaries. *Sociological Study, Keystone Human Services International Moldova Association, Chisinau 2013*; <http://www.keystonemoldova.md/assets/documents/ro/publications/BIA.pdf>
275. Malinen, Tuomas. Income inequality in the process of economic development: An empirical approach. *Kansantaloustieteen tutkimuksia*, No. 125:2011. *Dissertationes Oeconomicae*. University of Helsinki; <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/28517>
276. Malinen, Tuomas. The Economic Consequences of Income Inequality. *The World Post*. Dec 17, 2016; http://www.huffingtonpost.com/tuomas-malinen/the-economic-consequences_b_8827634.html
277. Martínez, Rosa. Ayala, Luis. Ruiz-Huerta, Jesús. The impact of unemployment on inequality and poverty in OECD countries. *Economic of transitions*. Volume 9, Issue 2 July 2001. p. 417-447.
278. Mățu, Matei. Hachi, Mihai. Rural population of the Republic of Moldova: Demographic research, ASEM, Chisinau, 2008.
279. Mesquita, Bruce Bueno. Smith, Alastair. Siverson, Randolph M.. Morrow, James D.. *The Logic of Political Survival*. MIT Press, Jan 14, 2005; <https://mitpress.mit.edu/books/logic-political-survival>
280. Messmore, Ryan. Justice, Inequality, and the Poor. *National Affairs*. Nr.10, 2012, pp.108-120; <http://www.nationalaffairs.com/publications/detail/justice-inequality-and-the-poor>
281. Ministry of Economy. About 200 mil. MDL were invested through PARE 1+1 Program in 313 businesses of returned Moldovan migrants. *Press release*. 02.18.2014;
282. Ministry of Economy. Female entrepreneurship: policies and incentives for development. *Press Release from 05.20.2015*;
283. Ministry of Economy. Operative information regarding the social-economic evolution of the Republic of Moldova (according to available data on 31.01.2016).

284. Ministry of Economy. Report on Poverty in the Republic of Moldova 2011-2012, *Chisinau* 2012; <http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport-privind-saracia-in-republica-moldova-2010-2011.pdf>
285. Ministry of Economy. Report on Poverty in the Republic of Moldova in 2014, *Chisinau*, 2015; http://www.mec.gov.md/sites/default/files/raport_privind_saracia_in_republica_moldova_2014.pdf
286. Ministry of Education. Teaching personnel in the primary and general secondary education institutions by territorial profile (2011-2015); http://www.edu.gov.md/sites/default/files/personal_didactic_incadrat_in_institutiile_de_invatamint_primar_si_secundar_general_pe_profil_teritorial_anii_2011-2015.pdf
287. Ministry of Education. CNE Report regarding the results of monitoring the right to education (September – October 2013);
288. Ministry of Education. General statistical analysis of the education sector for 2010-2015; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/analiza_statistica_generala_a_sectorului_educatiei_pe_anii_2010-2015.pdf
289. Ministry of Education. General statistical analysis of the education sector for 2010-2015; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/analiza_statistica_generala_a_sectorului_educatiei_pe_anii_2010-2015.pdf
290. Ministry of Education. GOPA. Results of the mapping of vocational and specialised secondary professional educational institutions, Key results. *Chisinau*, July 2014;
291. Ministry of Education. National Program for development of human resources in general education in the Republic of Moldova 2016-2020, *Draft*, *Chisinau*, 2015; <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=2674>
292. Ministry of Education. Sector Strategy on Expenditures in Education, 2016-2018; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/ssc_2016-2018_text_final.docx
293. Ministry of Education. Sector Strategy on Expenditures in Education, 2017-2019; http://www.edu.gov.md/sites/default/files/strategia_sectoriala_de_cheltuieli_in_domeniul_educatiei_2017-2019_0.pdf
294. Ministry of Education. Standards of professional competence of teaching personnel in general education. *Chisinau* 2016; http://www.ipp.md/public/files/Proiect_de_document_-_Standarde_Didactice-1.pdf
295. Ministry of Health of the Republic of Moldova. National Centre for Health Management. Report on National Accounts in Health 2015; <http://www.cnms.md/sites/default/files/Raport.%20Conturi%20Nationale%20in%20Sanatate%2C%20anul%202015.pdf>
296. Ministry of Health of the Republic of Moldova. National Centre for Health Management. Preliminary indicators in brief version regarding population health and activity of the medical-sanitary institutions in 2014-2015. *Chisinau*, 2016; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/indicatori_preliminari_in_format_prescurtat_privind_sanatatea_populatiei_si_activitatea_ims_2014-2015.pdf
297. Ministry of Health. Agency of Medicine and Medical Devices. Resources and activity of the pharmaceutical system in the Republic of Moldova. *Statistical Yearbook 2014*. *Chisinau* 2014; <http://amed.md/sites/default/files/Media%20centru/ANUAR%202014%20final.pdf>
298. Ministry of Health. National Centre for Health Management. Staffing Primary Healthcare with personnel. *Chisinau*, 2015; <http://www.cnms.md/sites/default/files/Asigurarea%20Asisten%C5%A3ei%20Medicale%20Primare%20cu%20personal%20medical.pdf>
299. Ministry of Health. National Hospital Master Plan 2009-2018. *Final Report*; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/proiecte_desfasurare/planul_national_general_al_spitalelor_2009-2018_0.pdf
300. Ministry of Information Technology and Communications. Investment opportunities in the ICT sector in Moldova, *presentation at Expo Milano 2015*. 10/16/2015;
301. Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova. Bureau of Migration and Asylum. Extended Migration Profile of the Republic of Moldova 2009-2014. *Analytical Report*, *Chisinau*, 2015, p. 82; http://www.mai.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raportul-analitic-pme_2009-2014_23.12.2015.pdf
302. Ministry of Labor, Social Protection and Family. Report on assessing the implementation level of the National program on Ensuring Gender Equality for 2010-2015, *Chisinau* 2015; http://www.mmprsf.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_evaluate_pnaeg_2010-2015.pdf
303. Ministry of Labor, Social Protection, and family. Social assistance for the cold period of the year; <http://www.mmprsf.gov.md/ro/content/ajutor-social-pentru-perioada-rece-anului>
304. Miroiu, Adrian. Rawls, John. Justice as equity in Theories on Justice, *Publishing House Alternative*. Bucharest, 1996
305. Mîșlițaia, Irina. Remittances for the Republic of Moldova: a Way to Survive or a Chance to Succeed? Kyiv School of Economics. 2009; <http://www.kse.org.ua/uploads/file/Remittances%20for%20the%20Republic%20of%20Moldova.pdf>
306. Möllers, Judith. Herzfeld, Thomas. Piras, Simone. Wolz, Axel. World Bank Group. Structural Transformation of Small Farms in Moldova: Implications for Poverty Reduction and Shared Prosperity. *World Bank*, Washington, DC. 2016; <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2477>
307. Naito, Katsuyuki. Nishida Keigo. The Effects of Income Inequality on Education Policy and Economic Growth. *Theoretical Economics Letters*, 2012, 2, 109-113; <file:///C:/Users/Viorica/Desktop/dd1e1bf135300ff7cae8c7350b75e47886e6.pdf>
308. National Bureau of Statistics Women's profile in decision-making process. *Chisinau*, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_009_funct_ROM-2016_new.pdf
309. National Bureau of Statistics. Access of population to health services. *Household survey results, August-October 2010*; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/acces_servicii_sanatate/Accesul_servicii_sanatate_2011.pdf

310. National Bureau of Statistics. Access of population to health services. Household survey results. *Synthesis*. Chisinau, 2013; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/proiecte_desfasurare/rezultatele_studiului_bns_in_gospodarii_-_accesul_populatiei_la_servicii_de_sanatate_2012.pdf
311. National Bureau of Statistics. Activity of the water and sewerage supply systems in 2015. *Press Release from 31.05.2016*; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5223&idc=168>
312. National Bureau of Statistics. Demographic situation in the Republic of Moldova in 2015. *Press Release 03.06.2016*; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5225>
313. National Bureau of Statistics. Economic statistics; <http://statbank.statistica.md>
314. National Bureau of Statistics. Gender statistics. Share of women in decision-making bodies, 2008-2015; <http://statbank.statistica.md>
315. National Bureau of Statistics. Gender statistics; <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=264>
316. National Bureau of Statistics. Households Budget Survey, 2015; <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=445&>
317. National Bureau of Statistics. Incomes and expenditures of population. *Households Budget Survey*; <http://www.statistica.md/public/files/Metadate/CBGC.pdf>
318. National Bureau of Statistics. Number of stable population in the Republic of Moldova as of 1 January 2016, in territorial profile, by areas, sex, and age groups. *Press Release 07.04.2016*; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5156>
319. National Bureau of Statistics. Press Release. Women's and Men's statistical portrait in the Republic of Moldova. From 04.03.2016.
320. National Bureau of Statistics. Profile of women from rural area. Chisinau, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_001_rural_ROM-2016_new.pdf
321. National Bureau of Statistics. Profile of women in economy and business. Chisinau, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_004_econ_ROM-2016_new.pdf
322. National Bureau of Statistics. Profile of women in economy and business. Chisinau, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_004_econ_ROM-2016_new.pdf
323. National Bureau of Statistics. Reconciliation of professional life with family life: results of statistical survey, II quarter 2010. *Synthesis*. Chisinau 2010; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Reconcilierea/Reconcilierea_2010.pdf
324. National Bureau of Statistics. Regional statistics. Rates of natural movement by rayons, 2015; <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=349>
325. National Bureau of Statistics. Situation of children in the Republic of Moldova in 2015; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&id=5221&idc=168>
326. National Bureau of Statistics. Situation of persons with disabilities in the Republic of Moldova in 2014, *Press Release*. 30.11.2015; <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4976>
327. National Bureau of Statistics. Social protection of population; <http://www.statistica.md/category.php?l=ro&idc=200>
328. National Bureau of Statistics. Social statistics. Equipping dwellings with utilities by areas of residence, 2006-2015; <http://statbank.statistica.md/>
329. National Bureau of Statistics. Statistical portrait of women and men from Republic of Moldova. *Press Release 04.03.2016*; <http://www.statistica.md/libview.php?l=ro&id=5106&idc=168>
330. National Bureau of Statistics. Transition from school to work. Chisinau 2015; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Cercetarea_TSM/Sinteza_TSM.pdf
331. National Confederation of Employers' Associations in the Republic of Moldova. Major constraints upon business environment in Moldova, Chisinau, 2013.
332. National Employment Strategy for 2017-2021; http://www.mmps.gov.md/sites/default/files/document/attachments/noua_strategie_de_ocupare_a_fortei_de_munca.pdf
333. National Health Insurance Company. Report on execution of compulsory health insurance funds in 2015; http://www.cnam.md/httpdocs/editor-Dir/file/RapoarteActivitate_anuale/2016/Raport-executarea-FAOAM-2015_ro.pdf
334. National Health Management Centre. Statistical Yearbook of the Health System in Moldova 2015; <http://www.cnms.md/ro/rapoarte>
335. National Public Health Centre. Informative Bulletin regarding the epidemiological situation related to parasite diseases in the Republic of Moldova in 2015;
336. Neag, Mihai Marcel. Economic, political, and military implications on human security at the post-conflict stage. *Sibiu: Publishing House of the Terrestrial Forces Academy "N. Bălcescu", 2011, p. 12.*
337. Negură, Călin. Stratan, Mihail. Arion, Valentin. Increasing energy efficiency – essential conditions for sustainable development. The summary of the Press Release of the International Conference "Energetics of Moldova – 2016. *Regional development aspects, II edition, 29 September - 01 October 2016, Chisinau, Republic of Moldova*; <http://www.ie.asm.md/assets/files/16A-12.pdf>
338. Nevile, Ann. Amartya K. Sen and Social Exclusion, *Development in Practice, Vol. 17, No. 2 (Apr., 2007), pp. 249-255.*

339. Nica, Elvira. Labor Market Determinants of Migration Flows in Europe. *Sustainability* 2015, 7, p.634-647; www.mdpi.com/2071-1050/7/1/634/pdf
340. North, Douglass, C. Wallis, John Joseph. Weingast, Barry R., Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History New York: Cambridge University Press, 2009.
341. Norwegian Ministry of Health and Care Services. National strategy to reduce social inequalities in health, Report No. 20 (2006–2007) to the Storting; http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/socio_economics/documents/norway_rd01_en.pdf
342. Nozick, Robert. Anarchy, State and Utopia. *Basic Books, revised edition*. 2013.
343. ODIMM. National Program for Economic Empowerment of Youth (PNAET); <http://www.odimm.md/ro/instruiri/instruiri-pnaet.html>
344. OECD (2015), Government at a Glance 2015, *OECD Publishing, Paris*;
345. OECD. Employment outlook 1989. Chapter 2. Educational attainment of the labor force; <https://www.oecd.org/els/emp/3888221.pdf>.
346. Ogata, Sadako. Sen, Amartya. Human Security Now: Protecting and Empowering People, *Commission on Human Security, New York, 2003*;
347. Order of the Ministry of Education No. 1277 of 30.12.2014 on Financial Norms for meals for children/pupils in the educational institutions. Published: 30.01.2015 in the Official Gazette No. 22-28, art. No: 132.
348. Order of the Ministry of Health No. 1582 of 30.12.2013 amending and completing Order No. 695 of 13 October 2013;
349. Orshansky, Mollie. Who's Who Among the Poor: A Demographic View of Poverty, *Social Security Bulletin*, Vol. 28, No. 7, July 1965, pp. 3-32;
350. OSCE. ODIHR. Office for Democratic Institutions and Human Rights. Republic of Moldova. Parliamentary Elections 30 November 2014. Mission for elections' observance OSCE/BIDD. Final Report. *Warsaw 10 March 2015*;
351. Ostry, Jonathan D., Berg, Andrew. Tsangarides, Charalambos G.. Redistribution, Inequality, and Growth. *IMF*, February 2014;
352. Parliament Decision No. 146 of 09.07.2015 on the Legislative Programme for fulfilling the transposition commitments assumed within the Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and the Republic of Moldova, of the other part for 2015–2016 Published: 04.09.2015 in Official Gazette No. 247-252, art. No: 477.
353. Parliament Decision No. 408 of 12.12.1990 on joining the International Convention on the Rights of the Child. Published: 30.12.1990 in *Veștile No. 12*, art. No: 303.
354. Parliament Decision No. 415 of 24.10.2003 approving the National Action Plan in the area of human rights for 2004-2008. 28.11.2003 in the Official Gazette No. 235-238, art. No: 950.
355. Participation of women and men in the Republic of Moldova in the decision-making process. Report concluded by SBS-AXA based on the opinion poll, Chisinau 2012; http://www.progen.md/files/5195_1604_raport_participarea_femeilor_sibarbatilor.pdf
356. People's Voice. Model-localities led by women – mayors, 25.11.2016;
357. Periodic Report (No. 10 and No. 11 combined) of the Republic of Moldova on enforcement of International Convention on Elimination of all Forms of Racial Discrimination 2011 – 2013, compiled by the Interethnic Relations Bureau (IRB) in line with the provisions of para. 1 b) of art. 9 of the Convention, based on the Conclusions and observations on the Republic of Moldova, adopted at the meeting no. 2087 of the UN Committee for Elimination of Racial Discrimination (CERD) (CERD/C/SR.2087) of 10 March 2011; <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=1396>
358. Persons with disabilities wait for changes in the area of labor protection, Reportage – January 28, 2015, <http://discriminare.md/persoane-le-cu-dizabilitati-asteapta-schimburi-in-domeniul-protectiei-muncii/>
359. Political Risk Services (International Country Risk Guide); <https://www.prsgroup.com/>
360. Popa, Ana. Informal employment in the Republic of Moldova: causes, consequences, and modalities for combatting it. *Expert-Grup. Chisinau, 2012*.
361. Porter, Michael E. Stern, Scott, Green, Michael. Social Progress Index 2015; <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/About-Deloitte/gx-cr-social-progress-index-executive-summary-2015.pdf>
362. Post-2015 Development Agenda: UNICEF Report regarding the consultations in the Republic of Moldova. Analytical Think Tank EXPERT-GRUP. November - April, 2013; http://www.unicef.org/moldova/Post2015Report_Rom.pdf
363. Poverty assessment in the Republic of Moldova 2016. Reducing poverty and sharing prosperity in Moldova: Progress and perspectives. World Bank Group Report, Report Nr. 105722-MD. Mai 2016; <http://documents.worldbank.org/curated/en/715861467989513808/pdf/105722-WP-P151472-PU-BLIC-ROMANIAN-Moldova-Poverty-Assessment-2016.pdf>
364. Price, Carter C., Boushey, Heather. How are economic inequality and growth connected? Washington centre for equitable growth. October 8, 2014;
365. PricewaterhouseCoopers, Investing Guide Moldova 2014; <https://www.pwc.com/md/en/publications/assets/moldova-business-guide-2014.pdf>
366. PricewaterhouseCoopers, MIEPO. Investing Guide Moldova 2016;
367. Prina, Federica. Linguistic Divisions and the Language Charter - The Case of Moldova. ECMI WORKING PAPER No. 64 March 2013; https://www.files.ethz.ch/isn/160853/Working_Paper_64_Final.pdf
368. Principles of Economics Volume 1 of 2. Textbook Equity Edition, Rice University. Houston, Texas 2014; https://textbookequity.org/Textbooks/Principle-sofecon_volumeland2.pdf

369. Professional Training Centre of the State Enterprise "Poșta Moldovei"; <http://www.posta.md/ro/instruire>
370. Profile of Roma women and girls, NBS, UN Women, Chisinau, 2016; http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/prof_006_rome_ROM-2016_new.pdf
371. Program "Women in Business" implemented by EBRD in Eastern Partnership Countries;
372. Program for attracting remittances in economy (PARE1+1);
373. Program for on-job training and assisted employment of the persons with disabilities; <https://ecorazeni.wordpress.com/>
374. Promo-LEX. Role of national authorities in ensuring protection of internally displaced persons. *Informative Brief No. 104/VIII, August 2015*;
375. Promo-Lex. Strategies, practices and tools for financing political parties in the Republic of Moldova, Chisinau 2016; https://promolex.md/wp-content/uploads/2016/04/doc_1459254428-1.pdf
376. Public Opinion Barometer IPP. November 2015; <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=760>
377. Public Opinion Barometer. IPP. April 2016; <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=773>
378. Public Opinion Barometer. IPP. October 2016; <http://www.ipp.md/libview.php?l=ro&idc=156&id=804>
379. Quadri, Vincenzo. The importance of entrepreneurship for wealth concentration and mobility. *Review of Income and Wealth Series 45, Number 1, March 1999*. <http://roiw.org/1999/1.pdf>
380. Racz, Andras. The frozen conflicts of the EU's Eastern neighbourhood and their impact on the respect of human rights. *European Parliament Directorate-General for External Policies Policy Department. April 2016 -PE 578.001*; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578001/EXPO_STU\(2016\)578001_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578001/EXPO_STU(2016)578001_EN.pdf)
381. Răducu, Cătălina-Daniela. Ștefanachi, Bogdan. Human security. Modern challenges. *Bucharest: Pro Universitaria, 2015*;
382. Răduleț (Pavelea), Ani. Social Stratification. *Transylvanian Magazine of Communication Science, 3(14)/2011, pp. 93-104*.
383. Rawls, John. A Theory of Justice. *Revised Edition. Harvard University Press. 2009*.
384. Realitatea.md. Ministry of Education looking for teachers. The country schools miss 600 teachers. 08 August 2016;
385. Regnum.ru. Leader Patria-Moldova: Russian language should get the status of state language in Moldova. 10.09.2007; <http://regnum.ru/news/polit/882693.html>
386. Robeyns Ingrid, Sen's capability approach and gender inequality: selecting relevant capabilities. *Feminist Economics 9(2 – 3), 2003, 61 – 92*;
387. Rosca, Olga. EBRD helps improve water supply in northern Moldova. 30 July 2014; <http://www.ebrd.com/news/2014/ebrd-helps-improve-water-supply-in-northern-moldova.html>
388. Ross, Alistair. Educational Policies that Address Social Inequality, EPASSI, 2009; <http://archive.londonmet.ac.uk/epasi.eu/OverallReport.pdf>
389. Scanlon, T. M. The 4 biggest reasons why inequality is bad for society. *Jun 3, 2014*;
390. Schuster, Ilse. Merjan, Serghei. Report for corruption risk evaluation in the public procurement system in the Republic of Moldova. UNDP and NAC. February 2016.
391. Sen, Amartya. 1973. On Economic Inequality. *Reprinted in 1997 by Clarendon Press, Oxford, UK*
392. Simion Chiocină. Moldova remains without people. *DW. From 07.08.2015*;
393. Sîntov, Ruslan. Cojocaru, Natalia. Evaluation of links between education, training, and labor migration in the Republic of Moldova. *International Labor Organization 2013, p. 24*; http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---sro-budapest/documents/publication/wcms_244724.pdf
394. Social development trends in the Annual Social Report 2012, Ministry of Labor, Social Protection and Family of the RM, Chisinau 2013; <http://www.mmps.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport-social-2012.pdf>
395. Socio-demographic Profile of the Republic of Moldova 20 years after adopting the Action Program. *Compilation of articles. Centre for Demographic Research, Chisinau, 2014*;
396. Soltan, Viorel. Savin, Ștefan. Țurcan, Lilia. Report on the study analysing equity in mother's and child's health. *UNICEF Moldova. Chisinau, December 2009*; https://www.unicef.org/moldova/ro/Maternal_and_Child_Health_Equity_Analysis_translation_Ro.pdf
397. Soros Moldova Foundation. Population perceptions in RM regarding discrimination phenomenon. *Sociological Study. Editura Cartier, Chisinau, 2011*; <http://soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Sociologic.pdf>
398. Spicker, Paul, 1988: Principles of Social Welfare. An Introduction to Thinking about the Welfare State. *London: Routledge*.
399. State Chancellery. 25 localities in the Republic of Moldova will benefit from assistance in the Migration and Local Development Project. *Press Release. 13.11.2015*.
400. State Register of Population; <http://www.registru.md/ro/registru-rsp>

401. Stela Mihailovici. New projects financed by EU, developed in 20 localities. *Ziarul Național* of 13.11.2015; <http://www.ziarulnational.md/noi-proiecte-fi-nantate-de-uniunea-europeana-dezvoltate-in-20-de-localitati/>
402. Stewart, Frances. Development and Security. Working Paper 3. CRISE: Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity, University of Oxford; <http://www3.queh.ox.ac.uk/pdf/crisewps/workingpaper3.pdf>
403. Stolzenberg, Lisa. Eitle, David. D'Alessio, Stewart J.. Race, economic inequality, and violent crime. *School of Policy and Management, Florida International University, Miami, FL 33199, USA*; <http://egov.ufsc.br/portal/sites/default/files/anexos/33027-41458-1-PB.pdf>
404. Strategy for ensuring equality between women and men in the Republic of Moldova for 2016-2020; http://particip.gov.md/public/documente/139/ro_3140_anexa1.pdf
405. SYSLAB Centres for Career Innovative Development; <http://www.syslab.md/instruiri/>
406. Tavanti, Marco. Stachowicz-Stanusch's, Agata. Sustainable Solutions for Human Security and Anti-Corruption: Integrating Theories and Practices. *International Journal of Sustainable Human Security (IJSHS)*, Vol. 1 (December) 2013: 1-17;
407. Taylor, Owen. Human Security – Conflict, Critic and Consensus: Colloquium Remarks and Proposal for a Threshold-Based Definition. *Security Dialogue*, 2004, SAGE Publications, Vol. 35(3): pp. 373-387; http://taylorowen.com/Articles/2004_SD.pdf
408. The Economist Intelligence Unit. 2016. Measuring well-governed migration: The 2016 Migration Governance Index. *The Economist Intelligence Unit, London*;
409. The Economist. How inequality affects growth, Jun 15th 2015;
410. The Global Gender Gap Index, World Economic Forum (WEF), <http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>
411. The ICT Development Index (ITU index) 2015. <http://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2016/>
412. The Index of Economic Freedom. Methodology; <http://www.heritage.org/index/pdf/2016/book/methodology.pdf>
413. The Internet world stats; <http://www.internetworldstats.com/europa2.htm>
414. The Ministry of Health. Decentralization of chemotherapy and radiotherapy services within hospital health care. *Final Report*, April. 2013;
415. The Sustainable Development Knowledge Platform. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development; <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
416. The third Report on Millennium Development Goals. *Republic of Moldova, UN. Chisinau, 2013.*
417. The World Justice Project (WJP) Open Government Index 2015;
418. Training Centre of Moldelectrica; http://www.moldelectrica.md/ro/about/training_center;
419. Transparency International. National Integrity System Moldova 2014; <http://www.transparency.md/Docs/SNI-2014.pdf>
420. Transparency International. Sociological research. Corruption in the Republic of Moldova: perceptions and own experiences of businessmen and households. *Chisinau, 2015.*
421. Țurcanu, Ghenadie. Moșneaga, Andrei. Bivol, Stela. Soltan, Viorel. Opinion Barometer. Access to and quality of hospital medical services in the perception of the population of the Republic of Moldova. *Results of the repeated survey, 2013. Health Monitor 1 (12)/ 2014/ Centre for Health Policies and Analyses (PAS Centre).* – Chisinau, 2014.
422. Uleia, Mircea-Bogdan. Determining by calculation the security condition. *Bulletin of the National Defence University "Carol I"*, 04:265-275; <http://www.ceeol.com/search/article-detail?id=209746>
423. UN Committee for Elimination of All Forms of Racial Discrimination, 10th and 11th Periodical Reports: Republic of Moldova, UN Document CERD/C/MDA/10-11, 2 March 2016.
424. UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), CEDAW General Recommendation No. 23: Political and Public Life, 1997, A/52/38; <http://www.refworld.org/docid/453882a622.html>
425. UN Convention on the Rights of the Persons with Disabilities. Adopted in New York at the UN General Assembly on 13 December 2006, was opened for signature on 30 March 2007 and signed by the Republic of Moldova on 30 March 2007, ratified via the Law No. 166/09.07.2010, published in the RM Official Gazette No. 126-128/428 of 23 July 2010; <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>
426. UN Women Program „Economic empowerment of women by increasing employment opportunities in the Republic of Moldova”; <http://www.anofm.md/ru/node/300>
427. UN Women, UNDP, OHCHR. Study on situation of Roma women and girls in the Republic of Moldova. *Chisinau, 2014*; <http://www.un.md/publicdocget/130/>
428. UN Women. Summary Report: The Beijing Declaration and Platform for Action turns 20; <http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/02/beijing-synthesis-report#sthash.eOCuaTz9.dpuf>
429. UN. Inequality and the 2030 Agenda for Sustainable Development Issues No. 4. 21 October 2015; http://www.un.org/en/development/desa/policy/wess/wess_dev_issues/dsp_policy_04.pdf

430. UN. Promoting Empowerment of People in achieving poverty eradication, social integration and full employment integration and full employment and decent work for all; <http://www.un.org/esa/socdev/publications/FullSurveyEmpowerment.pdf>
431. UN. Women – mayors discover the most innovative locality in Republic of Moldova; <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/press-center/stories/femeile-primare-descoper-cea-mai-inovativ-localitate-din-r-mold.htm>
432. UN. Women – mayors of the Republic of Moldova discover the “receipt of success” in localities’ administration; <http://md.one.un.org/content/unct/moldova/ro/home/presscenter/stories/femeile-primare-din-r-moldova-descoper-reeta-succesului-in-admi.html>
433. UNDP Moldova. EU Border Assistance Mission for Moldova and Ukraine (EUBAM). http://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Project%20Documents/undp_md_eubam_Phase9.pdf
434. UNDP. Gender Inequality Index; <http://hdr.undp.org/en/composite/GII>
435. UNDP. Human Development Report 1994. New York: Oxford University Press, 1994; http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf
436. UNDP. Human Development Report, Work For Human Development, 2015; <http://hdr.undp.org/en/reports>
437. UNDP. Informative Note for countries on Human Development Report 2015.
438. UNDP. National Human Development Report – Republic of Moldova, 1998.
439. UNDP. National Human Development Report, Republic of Moldova-1996. Building statehood and integrating society. Chisinau, 1996.
440. UNDP. National Human Development Report. Chisinau 1998. Moldova, p. 15; http://www.undp.md/publications/doc/1998_romanian_all.pdf
441. UNDP. Progress at Risk. The CASE STUDY on Inequalities in Urban Moldova, http://www.md.undp.org/content/moldova/en/home/library/human_development/sustenabilitatea-progresului-sub-risc--studiu-de-caz-privind-ine.html
442. UNDP. Regional Human Development Report 2016: Progress at Risk, http://www.eurasia.undp.org/content/rbec/en/home/library/human_development/regional-human-development-report-2016--progress-at-risk.html
443. UNDP. Sustainable Development Goals;
444. UNICEF Moldova. RM Government. Summary Report. Quality of water, sanitation, hygiene practices in Moldovan schools. Chisinau, 2009;
445. UNICEF Moldova. Situation analysis of vulnerable, excluded and discriminated children in Moldova. Chisinau, 2011; https://www.unicef.org/moldova/Raport_ENG.pdf
446. UNICEF. Situation of let-behind children. Study report. Chisinau, 2006; https://www.unicef.org/moldova/2006_003_Rom_Study_Children_Left_Behind.pdf
447. UNICEF. Study. Basic education in the Republic of Moldova from the perspective of child friendly school. Chisinau, 2009; https://www.unicef.org/moldova/educatia_de_baza_Rom.pdf
448. UNICEF. Summary Report. Quality of water, sanitation and hygienic practices. Press Release from 10.03.2003; https://www.unicef.org/media/media_7596.html
449. United Nations General Assembly A/59/2005/Add.3. In larger freedom: towards development, security and human rights for all. Report of the Secretary-General. Fifty-ninth session Agenda items 45 and 55; <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/A.59.2005.Add.3.pdf>
450. United Nations, Social Justice in an Open World The Role of the United Nations, New York, 2006; <http://www.un.org/esa/socdev/documents/ifsd/SocialJustice.pdf>
451. United Nations. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women Concluding observations (29 October 2013). CEDAW/C/MDA/CO/4-5: Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of the Republic of Moldova.
452. United Nations. Leaving no one behind: the imperative of inclusive development Report on the World Social Situation 2016, New York; <http://www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf>
453. Universal Declaration of Human Rights adopted at the UN General Assembly on 10 September 1948;
454. UNPRPD. Rights of the persons with mental or intellectual disorders in the Republic of Moldova. An evaluation of the main aspects of the national legal and policy framework from the perspective of the UN Convention on the Rights of the Persons with Disabilities. Chisinau, 2015.
455. Vladicescu, Natalia. Cantarji, Vasile. Jigau, Ion. The Impact of Migration and Remittances on Communities, Families and Children in Moldova. UNICEF, 2008; [https://www.unicef.org/socialpolicy/files/The_Impact_of_Migration_and_Remittances_on_Communities_Families_and_Children_in_Moldova\(1\).pdf](https://www.unicef.org/socialpolicy/files/The_Impact_of_Migration_and_Remittances_on_Communities_Families_and_Children_in_Moldova(1).pdf)
456. Vougiouka, Anna. Social exclusion and social inclusion. Development of the educational program and support material for specialists in the area of social inclusion. Module 2. 2011, p. 18; <http://posdru.afiprofamilia.ro/>
457. Vremiş, Maria. Craievschi-Toartă, Viorica. Rojco, Anatolii. Cheianu-Andrei, Diana. Approach of social exclusion in the Republic of Moldova. Methodological and analytical aspects. Chisinau, 2010. UNDP. UNIFEM; http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Excluziune_soc/Excluziune_soc_ROM.pdf
458. Water Aid. Enhancing gender equality post-2015: The role of water and sanitation; <http://www.wateraid.org/~media/Publications/Post-2015/Enhancing-gender-equality-post2015-the-role-of-WASH.pdf?la=en>

459. Whitehead, Margaret. Dahlgren, Göran. Concepts and principles for tackling social inequities in health: Levelling up Part 1. *World Health Organization* 2006; http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0010/74737/E89383.pdf
460. Whitehead, Margaret. Dahlgren, Göran. Evans, Timothy. Equity and health sector reforms: can low-income countries escape the medical poverty trap? *The Lancet*. Volume 358, No. 9284, p833–836, 8 September 2001; [http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736\(01\)05975-X.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lancet/PIIS0140-6736(01)05975-X.pdf)
461. Why the Gap Between Worker Pay and Productivity Is So Problematic, <https://www.theatlantic.com/business/archive/2015/02/why-the-gap-between-worker-pay-and-productivity-is-so-problematic/385931/>
462. Why the Gap Between Worker Pay and Productivity Is So Problematic, <https://www.theatlantic.com/business/archive/2015/02/why-the-gap-between-worker-pay-and-productivity-is-so-problematic/385931/>
463. Woolcock, Michael. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes. OECD; <http://www.oecd.org/innovation/research/1824913.pdf>
464. World Bank (Country Policy and Institutional Assessment); <http://data.worldbank.org/data-catalog/CPIA>
465. World Bank Group. Poverty evaluation in Moldova 2016. Structural transformation of small agricultural holdings in the Republic of Moldova: involvement for reducing poverty and sharing prosperity. *Report No. 105724-MD*;
466. World Bank Group. Reducing poverty and sharing prosperity in Moldova: Progress and perspectives. Global practice on poverty and equity. *Report No. 105722-MD*. May 2016.
467. World Bank. Briefing Book From Development Partners of Moldova. January 2015; <http://documents.worldbank.org/curated/en/225381468279259511/pdf/952500WP00PUBL0BriefingBook0english.pdf>
468. World Bank. Making transition work for everyone: poverty and inequality in Europe and Central Asia. 2000; <http://documents.worldbank.org/curated/en/571801468037741599/pdf/multi-page.pdf>
469. World Bank. World Development Report 2012: Gender Equality and Development. Chapter 5. Gender differences in employment and why they matter. <http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-129969968583/7786210-1315936222006/chapter-5.pdf>
470. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2015; <http://www3.weforum.org/docs/GGGR2015/cover.pdf>
471. World Health Organization. Accessibility and Affordability of Medicines and Evaluation of the Quality Systems for prescribing medicines in the Republic of Moldova. *Series of papers in the area of health policies* No. 6. Copenhagen, WHO Regional Bureau for Europe, 2012; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/accesibilitatea_fizica_si_economica_a_medicamentelor_in_republica_moldova.pdf
472. World Health Organization. Barriers and factors facilitating access to health services in the Republic of Moldova. *Series of papers in the area of health policies* No. 9. Copenhagen, WHO Regional Bureau for Europe, 2012; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/bariere_si_factori_ce_faciliteaza_accesul_la_servicii_de_sanatate_in_republica_moldova.pdf
473. World Health Organization. Evaluation of the National TB Control Program 2011-2015 in the Republic of Moldova, WHO, 2013; http://www.ms.gov.md/sites/default/files/evaluarea_programului_national_de_control_al_tb_2011-2015.pdf
474. World Health Organization. Health Workers from the Republic of Moldova: Changing Professions. *Republic of Moldova Health Policy Paper Series* No. 18. Copenhagen, 2015; http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/277414/MDA-report-Changing-professions-ENG.pdf?ua=1
475. World Health Organization. Health workers originating from the Republic of Moldova who live and work in Romania. *Republic of Moldova. Health Policy Paper Series* No. 13. Copenhagen, 2014; http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/254623/MDA-study-Health-workers-originating-Moldova-live-and-work-in-Romania-FINAL-VERSION-KEYWORDS-2.pdf
476. World Justice Project (Rule of Law Index); <http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>
477. www.worldjusticeproject.org/open-government-index
478. Ziarul de Gardă. Moldova without control, a need with gaps. No. 568. of 26 May 2016; <http://www.zdg.md/editia-print/social/moldova-fara-controale-o-necesitate-cu-lacune>
479. Ziarul de Gardă. Schools from Parcani and Voloave: mirror of optimization. No. 581 of 25 August 2016; <http://www.zdg.md/editia-print/social/scolile-din-parcani-si-voloave-oglinda-optimizarii>
480. Ziarul de Gardă. Women (not) appropriate to be ambassadors. No. 537 (1 October 2015). www.zdg.md/editia-print/politic/femeile-nepotrivite-pentru-a-fi-ambasadoare
481. Ziarul Național. Official Statements of the State Main Tax Service. Number of millionaires is increasing in 2015. 17.05.2016;
482. Zubco, Alexandru. Report. Observing human rights in the Transnistrian region of the Republic of Moldova. *Retrospective 2015. Promo-LEX Association*. Chisinau, 2016, p. 3;
483. Zwager, Nicolaas. Sintov, Ruslan. Innovation in circular migration. Migration and development in Moldova, *Nexus-IASCIS*, October, Chisinau, 2014; http://nexusnet.md/pic/uploaded/IASCI_CIVIS_Market_Analysis_Driving_Innovation_in_circular_migration.pdf

ANEXE

Anexa 1. Rata sărăciei, 2010-2015

	Rata sărăciei absolute, %						Rata sărăciei extreme, %					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Total populație inclusiv:	21,9	17.5	16.6	12.7	11.4	9.6	1.4	0.9	0.6	0.3	0.1	0.2
mediul urban	10.4	7.4	8.2	4.6	5.0	3.1	0.4	0.2	0.2	–	0.1	–
orașe mari	7.3	4.2	4.3	1.0	2.2	1.0	0.4	0.0	0.2	–	–	–
orașe mici	14.2	11.3	13.0	9.1	8.4	5.7	0.3	0.4	0.2	–	0.1	–
mediu rural	30.3	25.0	22.8	18.8	16.4	14.5	2.1	1.4	0.8	0.4	0.1	0.3

Sursa: BNS

Anexa 2. Disparitatea salarială de gen pe activități economice, 2014

Activități economice, total	12,4
Agricultură, silvicultură și pescuit	9,5
Industrie, total	18,3
Industria extractivă	14,7
Industria prelucrătoare	12,7
Producerea și furnizarea energiei electrice și termice, gaze, apă caldă și aer condiționat	6,8
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	7,1
Construcții	9,5
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	8,9
Transport și depozitare	1,5
Activități de cazare și alimentație publică	8,6
Informații și comunicații	23,0
Activități financiare și de asigurări	27,6
Tranzacții imobiliare	9,9
Activități profesionale, științifice și tehnice	6,9
Activități servicii administrative și activități servicii suport	20,8
Administrație publică și apărare; asigurări sociale obligatorii	10,8
Învățământ	7,7
Sănătate și asistență socială	10,9
Artă, activități de recreare și de agrement	15,1
Alte activități servicii	5,7

Sursa: BNS

Anexa 3.

Populația ocupată după nivelul de instruire pe republică (2005-2015)

		Superior	Mediu de specialitate	Secundar profesional	Liceal, mediu general	Gimnazial
2005	mii persoane	223.8	194.3	331.2	294.9	235
	in %	17.49	5.91	25.9	23.05	18.37
2010	mii persoane	262.8	180.2	236.8	277.2	178.1
	in %	23.16	15.88	20.86	24.42	15.69
2015	mii persoane	294	170.6	268.1	239.1	224.8
	in %	24.57	14.26	22.41	19.98	18.78

Sursa: BNS

Anexa 4.

Populația feminină de vârstă fertilă, aflată la lucru sau în căutare de lucru în străinătate, mii persoane

Toate țările		Femei, 15-24 ani		Femei, 25-34 ani		Femei, 35-44 ani	
Nivel de instruire	Medii	2010	2015	2010	2015	2010	2015
Superior	Urban	1,3	1,2	4,5	4,3	1,4	1
	Rural	1,9	0,8	2,7	5,2	0,9	1,4
Mediu de specialitate	Urban	0,4	0,9	1,1	0,7	2,9	0,9
	Rural	0,7	1,8	1,7	2	3,8	2,4
Secundar profesional	Urban	..	0,6	1,4	1,8	2,1	1,8
	Rural	2,4	1,9	3,6	2,5	4,9	4,8
Liceal, mediu general	Urban	0,7	1	1,9	2,5	1,2	1,7
	Rural	3,9	2,6	5,9	6,8	7	5,5
Gimnazial	Urban	0,8	0,3	1,4	1,1	1	1,3
	Rural	5,9	4,7	7,7	8	3,3	6
Primar sau fără școală	Urban	..	..	0	..	..	..
	Rural	0,1	..	..	0,1	..	..

Sursa: BNS

Anexa 5.

Numărul de întreprinderi farmaceutice în funcție de unitățile administrative-teritoriale, pentru anii 2013-2015

UNITATEA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ	2013	2014	2015
RDD „Nord”	693	587	603
mun. Bălți	79	87	94
Briceni	59	56	55
Dondușeni	29	30	31
Drochia	63	44	41
Fălești	62	58	50
Florești	73	63	65
Glodeni	33	14	31
Ocnîța	46	43	36
Râșcani	49	30	34
Sângerei	55	43	39
Soroca	73	67	74
RDD mun. Chișinău	513	526	589
RDD „Centru”	601	551	578
Anenii Noi	42	45	44
Călărași	55	53	49
Criuleni	43	35	35
Dubăsari	12	13	14
Hâncești	60	60	54
Ialoveni	32	35	44
Nisporeni	33	35	36
Orhei	86	83	81
Rezina	40	39	40
Strășeni	43	36	32
Șoldănești	37	35	36
Telenești	41	42	38
Ungheni	77	40	75
RDD „Sud”	312	289	275
Basarabeasca	18	16	17
Cahul	58	52	41
Cantemir	46	47	41
Căușeni	42	43	46
Cimișlia	44	48	40
Leova	36	32	31
Ștefan-Vodă	34	34	38
Taraclia	34	17	24
RDD „UTA Găgăuzia”	72	74	92
Comrat	32	37	48
Ceadîr-Lunga	31	25	28
Vulcănești	9	12	16
Total pe municipii	591	613	683
Total pe raioane	1600	1501	1548
Instituțiile republicane	17	20	20
Total pe MS	2201	2050	2231
Alte ministere	9	9	9
Total pe republică	2210	2059	2240

Sursa: AMED

Anexa 6.

Numărul de locuitori ce revin la o farmacie + filială în unitățile administrativ-teritoriale (pe localități)

UNITATEA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ	NUMĂRUL DE LOCUITORI LA O FARMACIE COMUNITARĂ + FILIALĂ	
	2014	2015
RDD mun. Chișinău	1749	1625
RDD „Nord”	3478	3105
mun. Bălți	2080	1794
Briceni	2958	2803
Dondușeni	5463	3895
Drochia	3052	2820
Edineț	2632	2603
Fălești	5746	6535
Florești	4225	3806
Glodeni	6715	5422
Ocnîța	2743	2453
Râșcani	4295	3234
Sângerei	6170	4388
Soroca	4171	4351
RDD “Sud”	5009	4003
Basarabeasca	4098	2850
Cahul	4797	4154
Cantemir	8895	5632
Căușeni	6088	4524
Cimișlia	5525	5005
Leova	5321	4402
Ștefan-Vodă	4439	3705
Taraclia	2934	2292
RDD „Centru”	4820	4386
Anenii Noi	3627	3475
Călărași	4360	3888
Criuleni	4913	4090
Dubăsari	7039	7063
Hâncești	3565	3338
Ialoveni	5593	5960
Nisporeni	9442	6558
Orhei	4822	4309
Rezina	5690	4233
Strășeni	4847	4394
Șoldănești	5305	4193
Telenești	7310	6600
Ungheni	4192	4188
RDD „UTA Găgăuzia”	2453	2346
Comrat	2150	2063
Ceadăr-Lunga	2889	2943
Vulcănești	2448	2075
Total pe municipii	1794	1649
Total pe raioane	4289	3823
Total pe republică	3123	2804

Sursa: AMED

Anexa 7. Indicatori cheie ai sistemului AOAM (anii 2011 – 2015)

	2011	2012	2013	2014	2015
Cota persoanelor asigurate din total populație (%)	80,6	82,1	83,2	85,0	85,6
Numărul persoanelor fizice care se asigură în mod individual	52 699	51 780	59 183	48 925	48 307
Veniturile fondurilor AOAM (mil. lei)	3 636,6	3 870,0	4 161,0	4 637,7	5 062,9
Ponderea transferurilor din bugetul de stat pentru categoriile de persoane asigurate de către Guvern în veniturile fondurilor AOAM (%)	54,5	52,8	51,3	46,9	42,0
Cheltuielile fondurilor AOAM (mil.lei)	3 615,7	3 951,2	4 226,1	4 679,5	5 152,5
Ponderea cheltuielilor fondurilor AOAM în PIB (%)	4,4	4,5	4,2	4,2	4,3
Ponderea cheltuielilor fondurilor AOAM în bugetul public al ocrotirii sănătății (%)	84,9	83,2	81,5	79,4	79,8
Mărimea primei de AOAM în cotă procentuală (%)	7	7	7	8	9
Mărimea primei de AOAM în sumă fixă (lei)	2 772,0	2 982,0	3 318,0	4 056,0	4 056,0
Numărul instituțiilor medicale și farmaceutice contractate	428	517	590	673	690
Numărul de rețete compensate achitate	3212 714	3 481 225	3 120 779	3 476 901	3 678 614
Cheltuielile pentru medicamente compensate (mil. lei)	153,5	166,2	163,5	205,9	279,7
Costul mediu al unei rețete (lei)	68,6	73,0	75,6	83,1	106,4
Suma medie compensată pentru o rețetă	47,8	47,8	52,4	59,2	78,9

Sursa: BNS

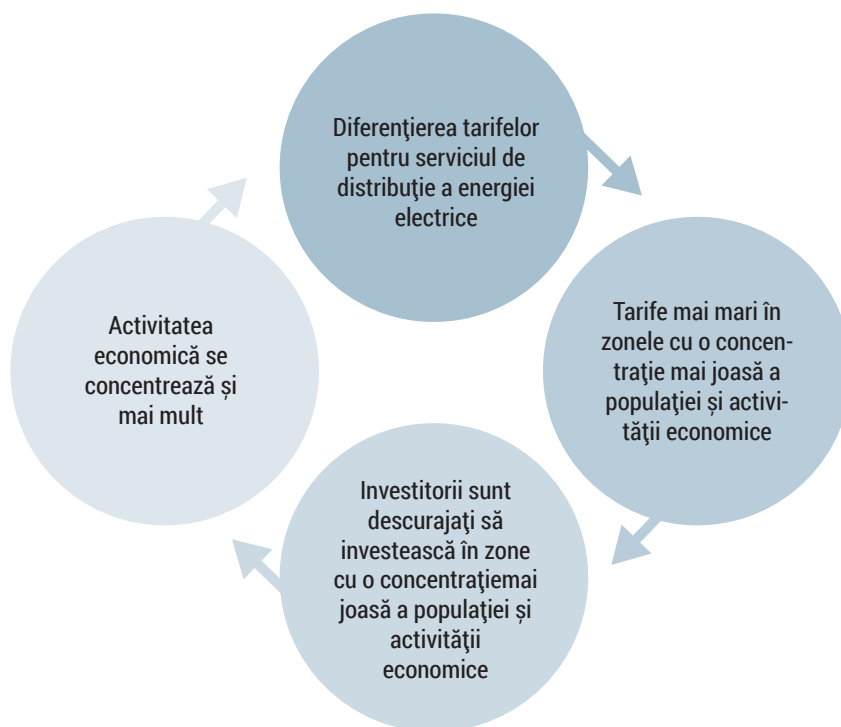
Anexa 8. Morbiditatea populației prin unele boli infecțioase la 100000 locuitori

	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural	Total	Urban	Rural
INFECȚII SALMONELOZICE	35	43	29	31,7	43,5	23,2	33,6	43,9	26,2	32,9	43,6	25,0	53,0	60,0	44	36,0	48	29,9
BOLI INFECȚIOASE INTESTINALE	465,5	603,6	367,3	518,5	695,3	392,1	522,7	679,7	409,7	448,0	481,2	423,8	488,1	624,9	387,6	463,9	619,0	349,5
HEPATITE VIRALE	6,0	9,5	3,6	4,9	6,1	4,0	4,6	7,5	2,4	6,7	8,6	5,3	17,6	21,3	15,0	11,0	8,0	12,7

Sursa: BNS

Anexa 9.

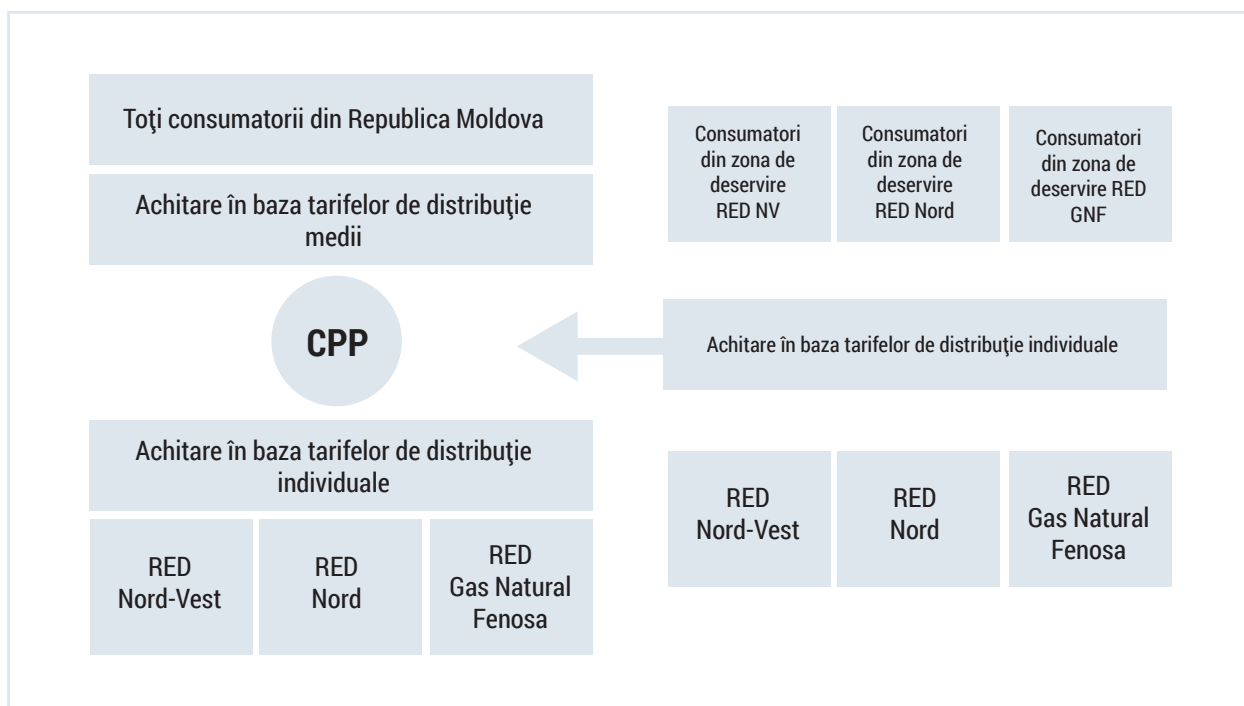
Perpetuarea inegalității prin tarife diferențiate pentru serviciul de distribuție al energiei electrice

Sursa: Figură elaborată de autori.

Anexa 10.

Schimbarea modelului pieței energiei electrice

Sursa: Figură elaborată de autori.

Anexa 11.

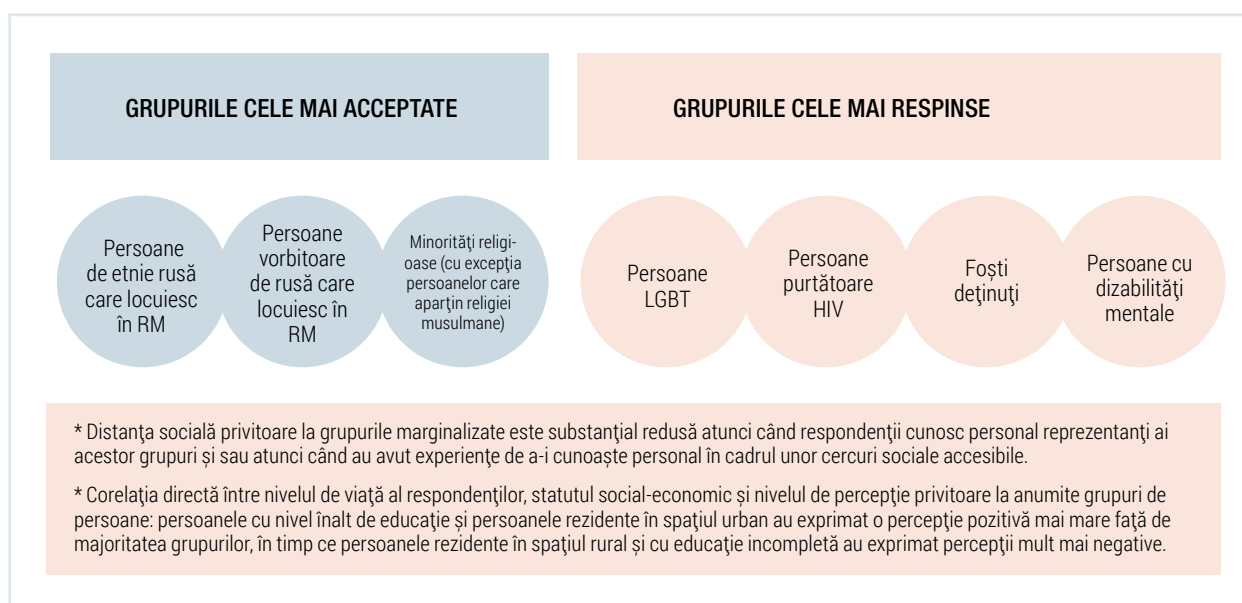
Ponderea femeilor în organele de luare a deciziilor după indicatori și ani

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	29,4	33,3	6,3	6,3	18,7	25,0	25,0	23,8
Ponderea femeilor deputate în parlament	20,8	24,8	25,7	19,8	19,8	19,8	18,8	20,8
Ponderea femeilor în funcții de primar				18,5				22,5
Ponderea femeilor în consiliile locale				28,6				35,2
Ponderea femeilor în consiliile raionale și municipale				17,4				18,4

Sursa: MAEIE

Anexa 12.

Grupuri acceptate și grupuri respinse în Republica Moldova

Sursa: PNUD

Anexa 13.

Preferințele de vot în cazul unor alegeri (dinamica anilor 2005-2015); Dacă duminica viitoare s-ar organiza alegeri pentru Parlamentul RM, cum ați vota?

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
CEL MAI BUN (PARTID), %	47%	34%	23%	27%	36%	30%	27%	28%	33%	24%	16%
UN CANDIDAT INDEPENDENT, %	*	1%	0,3%	*	0%	5%	0%	1%	0%	1%	3%
NICI UN PARTID SAU CANDIDAT INDEPENDENT, %	4%	15%	10%	11%	7%	5%	5%	8%	10%	11%	7%
NU ȘTIU/NR, %	20%	33%	42%	31%	26%	22%	24%	19%	27%	26%	24%

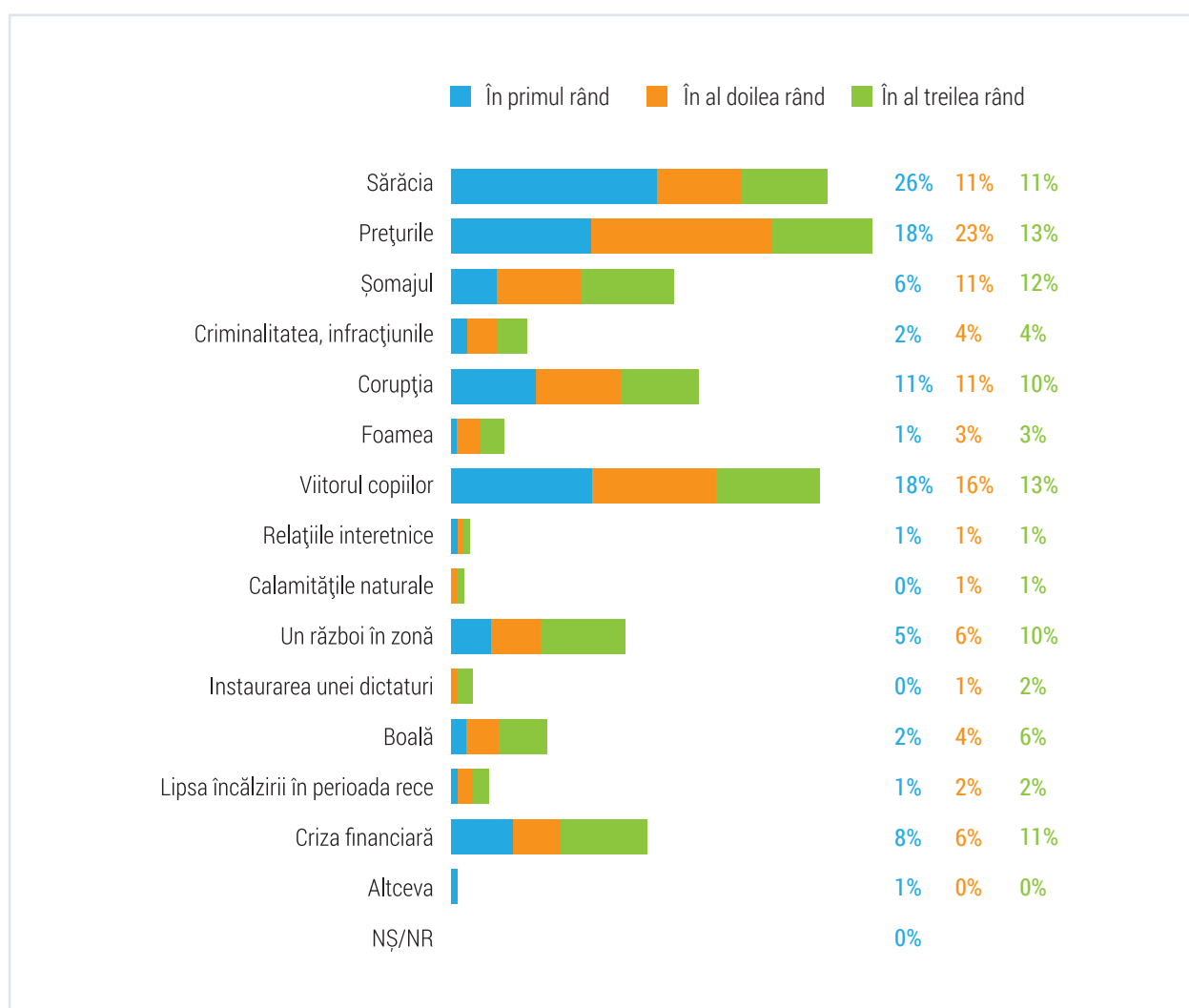
Sursa: BOP, IP.

Anexa 14. RM în indicatori internaționali

	Armenia	Azerbaidjan	Belarus	Georgia	Moldova	Ucraina
BTI 2012/2016	5.6/5.6	4.9/4.4	4.4/4.3 Δ	5.9/6.3 Δ	6.2/6.2	6.0/6.1 Δ
Freedom House Democracy Score 2012/2016	5.39/5.36 Δ	6.57/6.86	6.68/6.64 Δ	4.82/4.61 Δ	4.89/4.89 Δ	4.82/4.68
World Bank Governance Indicators – Voice & Accountability 2012/2015	-0.58/-0.54 Δ	-1.25/-1.51	-1.55/-1.46 Δ	0.00/0.22 Δ	-0.07/-0.03 Δ	-0.28/-0.03 Δ
WB Control of Corruption 2012/2015	-0.52/-0.45 Δ	-1.08/-0.82 Δ	-0.52/-0.37 Δ	0.26/0.64 Δ	-0.60/-0.88	-1.03/-0.98 Δ
EaP Index - Approximation 2012/2014	0.56/ 0.61 Δ	0.40/0.42 Δ	0.29/0.32 Δ	0.57/0.69 Δ	0.67/0.7 Δ	0.56/0.6 Δ

Sursa: Tabel regional comparat.

Anexa 15. Evaluarea răspunsurilor la întrebarea: Care sunt lucrurile ce vă îngrijorează cel mai mult în prezent?

Sursa: BOP, IPP.

Anexa 16.

Aspecte comune și particularitatea securității naționale și securității umane

	SECURITATEA NAȚIONALĂ	SECURITATEA UMANA
ABORDAREA	continuitatea activității guvernului în scopul asigurării securității cetățenilor și abilitarea acestuia cu instrumentele necesare Oferă garanții instituționale și politico-juridice	Holistică din perspectiva existenței umane Oferă sentimentul de a fi protejat
FUNCȚIA	Prezervarea intereselor și valorilor naționale și protecția teritoriului Asigurarea legitimității politice Asigurarea standardelor sociale în absența amenințărilor și a factorilor de risc Realizarea siguranței națiunii Cunoașterea, prevenirea și înlăturarea (contracararea)	Oferă sentimentul de a fi protejat Siguranța și protecția securității persoanei/individului Asigurarea realizării drepturilor omului Asigurarea valorilor sociale și societale Promovarea toleranței
ELEMENT PERTURBATOR	Amenințare, agresiune externă Factori de risc interni Factori de risc externi Adversari existenți sau potențiali	Amenințări de tip: state fragile, sărăcie, disparitatea economică, discriminarea dintre grupuri, instabilitatea, degradarea mediului înconjurător Vulnerabilitățile sistemului de securitate națională Insecuritate
ACTORI DE CONTROL	Statul Societatea civilă	Efort multidimensional la nivel de comunitate, incluzând guvernul, și multinațional
BENEFICIAR	Statul Națiunea Cetățenii	Populația, comunități locale Individul Statul
INSTRUMENTE	Cadrul politico-juridic și instituțional național Securitate cooperativă sau Apărare colectivă	Dialog, negocieri, intervenții multinaționale

Sursa: Efectuată de autori conform Campos I. Cr. Promotion of Human Security in EU External Policy. Reykjavik, Island, 2014 și Human Security in theory and practice. An Overview of the Human Security Concept and the United Nations Trust Fund for Human Security.

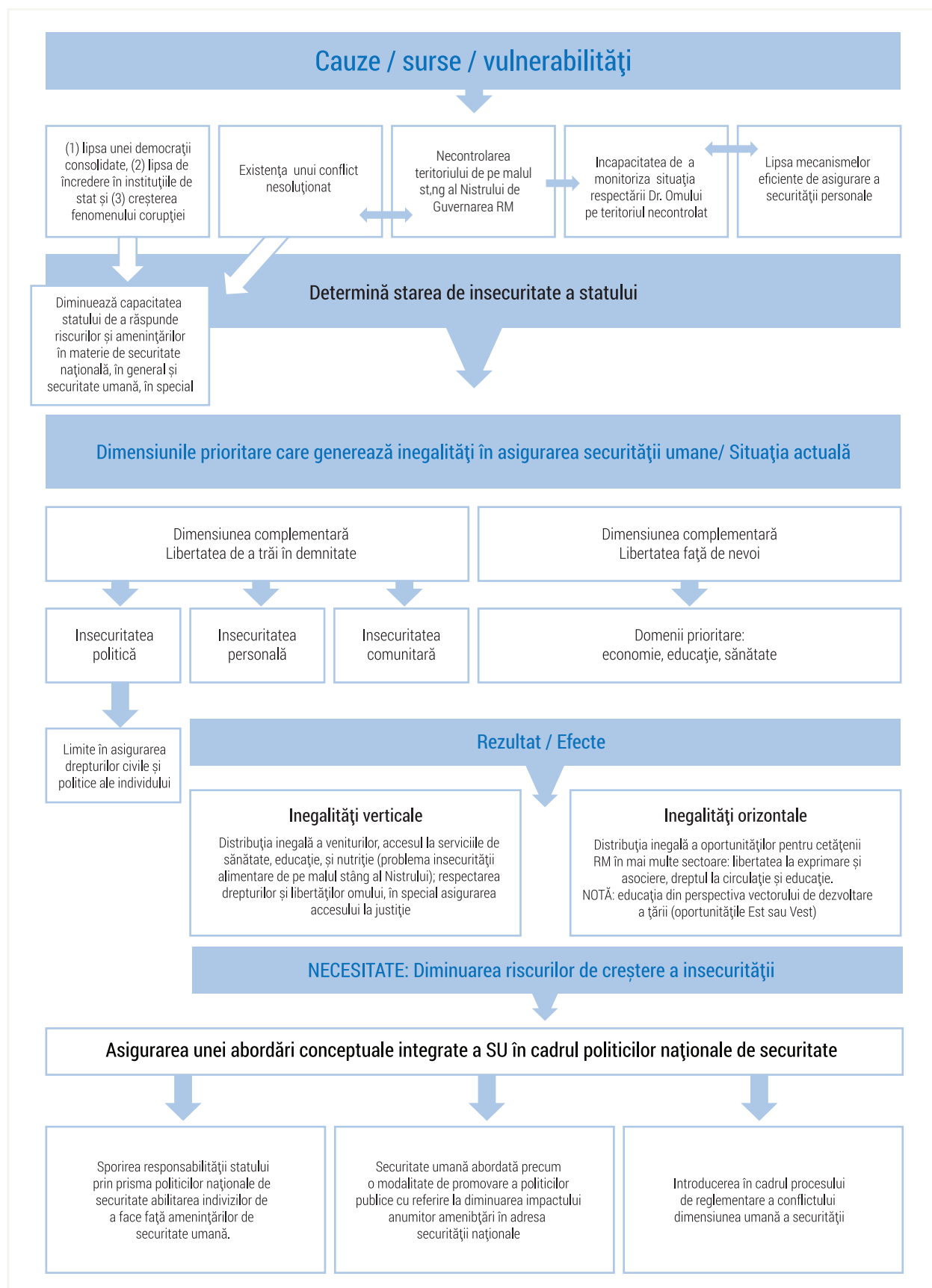
Anexa 17.

Surse de insecuritate din perspectiva umană

NIVEL RISC/ PERICOL/ AMENINȚARE	UMAN	STATAL
RĂZBOIUL	Războiul împiedică dezvoltarea umană sau poate conduce la eșec economic și politic.	Războiul poate răsturna un regim, poate slăbi infrastructura guvernamentală sau poate conduce la eșec economic și politic.
TERORISMUL ȘI CRIMINALITATEA	Terorismul și criminalitatea afectează din ce în ce mai mult civilii, putând cauza restrângerea libertăților civile de către state.	Terorismul și criminalitatea pot cauza distrugerii importante în infrastructura unui stat și pot slăbi încrederea cetățenilor în acesta.
STATELE EȘUATE	Statele eșuate sunt incapabile să furnizeze serviciile sociale necesare indivizilor umani.	Statele eșuate furnizează refugiați grupărilor teroriste transnaționale, organizațiilor criminale care slăbesc statul.
CONFLICTUL PENTRU RESURSE	Conflictul pentru resurse poate priva indivizii umani de bunurile necesare, cauzând sărăcie, foamete, inegalitate.	Conflictul pentru resurse poate declanșa război și poate eroda influența statului
EPIDEMIILE	13 milioane de oameni mor anual din cauza bolilor infecțioase și 3,1 milioane din cauza SIDA.	Extinderea bolilor printre cetățeni afectează resursele statului și limitează performanța guvernului.
MEDIUL	Condițiile vitrege de vreme pot afecta sănătatea, condițiile de locuit și existența oamenilor de pretutindeni.	Dezastrele ecologice pot restrânge resursele economice și politice ale statului.
PROLIFERAREA ARMELOR DE DISTRUGERE ÎN MASĂ (ADM)	Armamentul nuclear, chimic, biologic și radiologic poate vătăma/ucide un număr nelimitat de oameni.	ADM pot distruge o mare parte a populației unei țări și pot slăbi instituțiile și întregul aparat guvernamental
RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL	În tentativa de a controla și regulariza fluxurile de informații, statele pot restrânge libertățile civile.	Războiul informațional poate determina un stat să practice dezinformarea

Sursa: The 3P Human Security promotes conflict prevention and peacebuilding as security

Cauze, surse, vulnerabilități privind inegalitățile în domeniul securității

Sursa: The 3P Human Security promotes conflict prevention and peacebuilding as security

Anexa 19.

Categoria națiunii de tranziție și scorurile democrației

NIT Ediția	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Procesul electoral	4.25	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00	4.00
Societatea civilă	3.50	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25	3.25
Mass-media independentă	5.75	5.50	5.00	5.00	5.00	5.00	5.00
Guvernarea democratică națională	6.00	5.75	5.75	5.50	5.50	5.50	5.75
Guvernarea democratică locală	5.75	5.75	5.75	5.75	5.75	5.75	5.50
Cadrul judiciar și independența	4.75	4.50	4.50	4.50	4.75	4.75	4.75
Corupție	6.00	6.00	6.00	5.75	5.75	5.75	6.00
Scor democrație	5.14	4.96	4.89	4.82	4.86	4.86	4.89

Sursa: Freedom House.

Anexa 20.

IDU al (Republicii) Moldova pentru 2014 în comparație cu țări și grupuri selectate

	Valoare a IDU	Pierdere generală (%)	Coefficientul inegalității umane (%)	Inegalitatea în speranța de viață la naștere (%)	Inegalitate în educație (%)	Inegalitate în venit (%)
Moldova	0.628	10.2	10.1	9.0	7.3	14.0
Uzbekistan	0.590	15.8	15.3	24.3	1.4	20.1
Europa și Asia Centrală	0.660	12.7	12.6	13.2	7.9	16.7
IDU mediu	0.469	25.7	25.5	22.6	33.7	20.1

Sursa: PNUD, PNUD, Raportul Regional de Dezvoltare Umană 2016

Anexa 21.

Asigurarea cu calculatoare în instituțiile de învățământ primar și secundar general

Elevi la un calculator, persoane							
	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
Total pe republică	25	23	21	20	23	22	20
Municipiul Chișinău	30	28	27	27	31	31	30

Sursa: PNUD, Raportul Regional de Dezvoltare Umană 2016, STUDIU de CAZ privind inegalitatea în Moldova urbană

INEGALITĂȚI ÎN MATERIE DE NON-VENITURI

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Redistribuirea defec-tuoasă (sau inexisten-tă) a veniturilor Existența corupției, birocrăției și imple-mentării neuniforme a legislației Politici non-inclusive sau discriminatorii Oportunități inegale în educație și instruire Existența unor preju-decăți și stereotipuri	Economie, sectorul de afaceri, venituri Creștere economică non-inclu-sivă. Agravarea inegalităților în veni-turi pe diferite criterii – gender, regional, vârstă, sectoare ale economiei. Creșterea decalajului dintre bogați și săraci. Inexistența de facto a unei clase medii – esențiale pentru economie. Oportunități economice inegale. Lipsa investițiilor și a locurilor de muncă. Venituri la buget în descreștere. Deteriorarea continuă a eco-nomiei.	Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”. Hotărârea Guvernului nr.655 din 08.09.2011. Strategia Națională privind Politicile de Ocupare a Forței de Muncă pe anii 2007-2015. Hotărârea Guvernului nr. 605 din 31.05.2007. Promovarea politicilor fiscale cu efect real de redistribuire a veniturilor; imple-mentarea evaluării indirecte a veniturilor. Creșterea semnificativă a pragului de scutiri de plată a impozitului pe venit. Atragerea investițiilor – politici de dezvoltare a mediului de afaceri, în special IMM, care au potențial de a crea mai multe locuri de muncă. Educația de calitate – pe termen lung ca cea mai bună politică de combatere a inegalității în venituri. Politicile fiscale în scopul asigurării unei echități sociale mai mari. Politici social-inclusive, non-discriminatorii. Politici pro-active de creștere a veniturilor în chintilele cele mai sărace. Crește-rea salariului minim pe economie. Crearea premiselor pentru eliminarea muncii „la negru” și oficializarea relații-lor de muncă (o protecție socială mai bună, dar și creșterea salariilor – acești oameni sunt remunerați deseori sub nivelul minim). Salarizare egală pentru muncă de valoare egală.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE

INDICATORI

1.2 Până în 2030, reducerea cu cel puțin jumătate a numărului de bărbați, femei și copii de toate vârstele care trăiesc în sărăcie în toate dimensiunile sale potrivit pragului național și pragului internațional de 4,3 \$ pe zi

1.3 Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național pentru acoperire prioritară a celor mai săraci și vulnerabili până în 2030.

4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, copiilor în situații vulnerabile

5.1 Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor .

8.3 Promovarea unor politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația, și care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, inclusiv prin acces la servicii financiare.

8.5 Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similar cu media țări-lor din Europa Centrală și de Est, și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală.

10.1 Până în 2030, realizarea și susținerea în mod progresiv a creșterii veniturilor pentru 40 la sută din limita de jos a populației, la o rată mai mare decât media națională.

10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezulta-telor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discrimina-to-rii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens

10.4 Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite.

1.2.1 Rata sărăciei absolute, pe sexe și vârste (Pe sexe: B. 10.6 / F. 8.8 – 2015)

1.2.2 Indicele sărăciei multidimensionale, pe sexe (Total: 0,003 – 2012)

1.3.1 Ponderea populației puțin asigurate care beneficiază de ajutor social, inclusiv din quintila I (Total 5.0; (q-I) 13.4 – 2015)

1.3.2 Ponderea persoanelor de vârstă pensionară care beneficiază de pensie de asigurări sociale, pe sexe, grupe de vârstă

4.5.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație (nivel primar – 0.99; gimnazial – 0.99; secundar treapta II – 1.0; nivel terțiar – 1.4 – 2015).

5.1.1 Acțiuni privind implementarea convenției CEDAW

8.3.1 Ponderea ocupării informale în sectorul non-agricol, pe sexe (Total 12.6 ; B – 18.6 / F - 7.4 – 2015)

8.5.1 Disparitatea salarială de gen, grupe de vârstă și persoane cu dizabilități (Total 13.2 – 2015)

8.5.2 Rata șomajului, dezagregată pe sexe, grupe de vârstă și dizabili-tate (Pe sexe: Total 4.9; B – 6.2 / F. 3.6 – 2015).

10.1.1 Ritmul de creștere a cheltuielilor pe o persoană a populației per total țară și a 40% populație cel mai puțin asigurate (112.4 – 2015).

10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuială în ultimele 12 luni, pe sexe

10.3.2 Cazuri de discriminare sau hărțuială raportate la 10 mii popu-lație, pe sexe

10.4.1 Ponderea costului forței de muncă raportat la Valoarea Adău-gată Brută (43.8% – 2015).

INEGALITĂȚI ÎN MATERIE DE NON-VENITURI

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Discrepanțe de ordin teritorial privind mobilitatea internă a populației Cauzele existenței discrepanțelor teritoriale privind mobilitatea internă sunt în mare parte de natură economică: nivelul sărăciei în mediul urban vs. rural, inexistența locurilor de muncă, existența unei infrastructuri uzate tehnic și moral, remunerarea joasă a salariaților din sectorul agrar și cele industriale, dezvoltarea slabă a bugetelor locale.	Populației, economiei, dezvoltare locală și regională Efectele discrepanțelor teritoriale privind mobilitatea internă sunt de natură duală. Pe de o parte sunt localitățile care beneficiază în urma mobilității interne prin valoarea economică, socială și demografică adusă de migranții interni, iar pe de altă parte sunt localitățile perdante din care pleacă în cea mai mare parte populația aptă de muncă (89% vârsta de 20-49 ani). Ca urmare, se fac simțite degradarea în continuare a infrastructurii social-economice și accelerarea procesului de îmbătrânire a populației.	Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”. Hotărârea Guvernului nr.655 din 08.09.2011. Strategia de dezvoltare a sectorului IMM pentru anii 2012-2020. Hotărârea Guvernului nr. 685 din 13.09.2012. Strategia de dezvoltare a agriculturii și a mediului rural pentru 2014-2020. Hotărârea Guvernului nr. 409 din 04.06.2014. Strategia Națională privind Politicile de Ocupare a Forței de Muncă pe anii 2007- 2015. Hotărârea Guvernului nr. 605 din 31.05.2007. Formularea și activarea intensă a măsurilor de dezvoltare regională prin impulsarea și diversificarea activităților economice pentru valorificarea totală a localităților. Stimularea reală a investițiilor și a transferului de tehnologii în infrastructură și sectorul privat. Politici pro-active de acces la instrumente financiare (fonduri, programe, proiecte) pentru localitățile defavorizate, dar cu potențial de dezvoltare. Monitorizarea repartiției surselor. Modernizarea infrastructurii rutiere locale și a sistemelor de alimentare cu apă și canalizare. Extinderea infrastructurii de școală profesională și tehnologică la nivel regional și local. Crearea locurilor de muncă și trai.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE

INDICATORI

1.1 Până în 2030, eradicarea sărăciei extreme, măsurată în prezent ca număr de persoane care trăiesc cu mai puțin de 1,9 \$ pe zi.

4.4 Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii.

6.2 Până în 2023, realizarea accesului la condiții sanitare și de igienă adecvate și echitabile pentru 65 procente din populație și până în 2030, pentru toți, acordând o atenție specială nevoilor femeilor și fetelor și celor în situații vulnerabile.

8.2 Stimularea creșterii productivității cu ritmuri mai rapide față de creșterea salariului real, prin diversificare, modernizarea tehnologică și inovație, inclusiv prin accent pe sectoarele cu valoare adăugată sporită și utilizarea intensivă a forței de muncă, definite drept prioritare în cadrul Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru 2016-2020 (i) informații și comunicații; (ii) fabricarea de mașini și echipamente; (iii) activități de servicii administrative și activități de servicii suport; (iv) fabricarea de utilaje și piese; (v) fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea încălțămintei; (vi) echipamente electrice; (vii) industria alimentară și agricultura

8.3 Promovarea unor politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația, și care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, inclusiv prin acces la servicii financiare.

8.8 Protecția drepturilor la muncă și promovarea mediilor de lucru sigure și securizate pentru toți angajați.

8.9 Până în 2030, elaborarea și implementarea politicilor pentru promovarea turismului durabil, care facilitează crearea de parteneriate publice private, dezvoltă capacitățile instituționale în domeniu ale autorităților publice locale, respectiv care crează locuri de muncă și promovează cultura și produsele locale.

9.1 Dezvoltarea infrastructurii calitative, fiabile, durabile și puternice în regiunile țării pentru a susține dezvoltarea economică și creșterea bunăstării populației, cu accent pe accesul larg și echitabil pentru toți.

9.2 Promovarea industrializării incluzive și durabile în scopul majorării, până în 2030, a ponderii sectorului industrial în ocupare și Produs Intern Brut până la nivele similare cu țările Europei Centrale și de Est.

9.3 Creșterea accesului întreprinderilor mici și mijlocii la serviciile financiare, inclusiv la credite accesibile, în vederea integrării acestora în lanțurile valorice și piețe externe.

10.2 Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură

11.3 Susținerea dezvoltării durabile a regiunilor, asigurarea unui sistem urban policentric și asigurarea localităților cu documentație de urbanism.

1.1.1 Ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei 2,15 \$ pe zi, pe sexe, grupe de vârstă, statut ocupațional și mediu de reședință (urban / rural) (B. 4.8 / F. 4.1; Urban 1.9 / Rural 6.4 – 2015).

1.1.2 Ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei 4,3 \$ pe zi, pe sexe, grupe de vârstă, statut ocupațional și mediu de reședință (urban / rural) (Total 15.6; B. 16.9 / F. 14.5; Urban 5.3 / Rural 23.4 – 2015).

4.4.1 Ponderea tinerilor și adulților cu cunoștințe TIC, după tipul acestora

6.2.1 Ponderea populației care beneficiază de sistem gestionat sigur de evacuare a deșeurilor (28.2 – 2015).

6.2.2 Ponderea instituțiilor preșcolare și învățământ general cu acces la sistem centralizat de apă

8.2.1 Rata anuală de creștere a PIB pe o persoană ocupată (prețuri comparabile) (104.3 – 2015)

8.3.1 Ponderea ocupării informale în sectorul non-agricol, pe sexe (Total: 12.6; B.18.6 / F. 7.4 – 2015).

8.8.1 Rata accidentelor de muncă, total %, pe sexe (Total: 0.76; B. 1.34 / F. 0.30 – 2015).

8.9.1 Cota turismului în PIB

8.9.2 Ponderea salariaților în activități de turism în total salariați, pe sexe

9.1.1 Ponderea populației rurale care locuiesc în raza de 2 km de un drum funcțional

9.2.1 Valoarea adăugată brută în industrie, în raport față de PIB (11.8 – 2015)

9.2.2 Ponderea populației ocupate în sectorul industrial în total populație ocupată (12.3 – 2015).

9.3.1.1 Contribuția valorii adăugate brute a IMM din sectorul industrie în total valoarea adăugată brută în industrie (30.2 – 2015)

9.3.2.1 Cota IMM-lor din sectorul industrie care au accesat credite

10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu dizabilități, % (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015).

11.3.1 Gradul de urbanizare (42.4 – 2015).

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Opțiuni inegale pe piața muncii pentru tineri, femei, persoane cu dizabilități, de etnie romă, vârstnici	Piața muncii, educație, populație, economie, incluziunea socială Migrația forței de muncă tinere. Trecerea la munca informală și salariile în plic sau venituri nedeclarate. Tehnicienii și alți specialiști cu nivel mediu de calificare. Șomaj ridicat în rândul grupului de etnie romă, în special femei - 41% față de 17% în cazul femeilor non-rome, iar 69,2% de femei și fete rome nu au experiență de muncă față de 23,3% în cazul femeilor non-rome. Rata esențială de șomaj în rândul persoanelor cu dizabilități. Din șase mii de locuri de muncă disponibile pe piața muncii din Chișinău în 2015, doar 27 se refereau la oportunitățile de angajare a persoanelor cu dizabilități sau 0,4% din total. Criterii de eligibilitate conform vârstei naturale și nicidecum pe alți factori, precum competențele și experiența în domeniu. Creșterea cererii de forță de muncă prost plătită, flexibile pentru sexul feminin. Discriminarea femeii pe piața muncii în termeni de politici de salarizare și oportunități egale de avansare în carieră.	Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020. Strategia Națională de Dezvoltare a Sectorului de Tineret pentru anii 2014 – 2020. Strategia pentru Ocuparea Forței de Muncă. 2017-2021. Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2016-2020. Hotărârea nr. 734 din 09.06.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020. Implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități prin Legea nr. 166-XVIII din 09.07.2010. Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității. Hotărârea Guvernului nr. 406 din 02.06.2014 cu privire la aprobarea Programului pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici. Dezvoltarea și extinderea consilierii școlare și vocaționale. Validarea și recunoașterea competențelor obținute prin intermediul educației non-formale și informale atât pe teritoriul țării, cât și peste hotare (vizează inclusiv migrații întorși acasă). Dezvoltarea unui sistem eficient de recalificare și reîncadrare a lucrătorilor eliberați din industrie, agricultură și alte domenii. Promovarea serviciilor de mediere pe piața muncii a persoanelor din grupurile cu participare redusă în câmpul muncii. Promovarea ocupațiilor de mentorat remunerat în rândul vârstnicilor angajați și care vor să fie angajați. Dezvoltarea serviciilor de orientare profesională a adulților și persoanelor cu dizabilitate de către agențiile specializate de angajare în câmpul muncii. Dezvoltarea și formarea ocupațiilor în domeniile economiei cu integrare deplină și cu risc redus pentru persoane cu dizabilități. Încurajarea calificării forței de muncă în ocupațiile mixte. Elaborarea programelor de sensibilizare a egalității de șanse și a utilizării unui limbaj non-sexist la locul de muncă. Reducerea diferențelor de gen în salarizare. Implementarea principiului de remunerare egală pentru munca egală în legislația și politica națională de ocupare a forței de muncă.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
 1.3 Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivelul național pentru acoperire prioritară a celor mai săraci și vulnerabili până în 2030 4.3 Până în 2030, creșterea înrolării în învățământul profesional tehnic și superior accesibil și calitativ 4.4 Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii. 4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, copiilor în situații vulnerabile. 5.1 Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor. 8.1 Susținerea creșterii economice pe cap de locuitor și asigurarea creșterii Produsului Intern Brut cu cel puțin 3 la sută pe an. 8.2 Stimularea creșterii productivității cu ritmuri mai rapide față de creșterea salariului real, prin diversificare, modernizarea tehnologică și inovație, inclusiv prin accent pe sectoarele cu valoare adăugată sporită și utilizarea intensivă a forței de muncă, definite drept prioritare în cadrul Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru 2016-2020 (i) informații și comunicații; (ii) fabricarea de mașini și echipamente; (iii) activități de servicii administrative și activități de servicii suport; (iv) fabricarea de utilaje și piese; (v) fabricarea produselor textile, fabricarea articolelor de îmbrăcăminte și fabricarea încălțăminte; (vi) echipamente electrice; (vii) industria alimentară și agricultura 8.3 Promovarea unor politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația, și care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii, inclusiv prin acces la servicii financiare. 8.5 Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similar cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală 8.6 Până în 2020, reducerea proporției tinerilor fără un loc de muncă, fără educație sau formare, până la un nivel similar cu media din țările Europei Centrale și de Est 8.8 Protecția drepturilor la muncă și promovarea mediilor de lucru sigure și securizate pentru toți angajați. 9.2 Promovarea industrializării incluzive și durabile în scopul majorării, până în 2030, a ponderii sectorului industrial în ocupare și Produs Intern Brut până la nivele similare cu țările Europei Centrale și de Est. 10.4 Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite. 16.9 Până în 2030, asigurarea identității legale tuturor, inclusiv înregistrarea nașterii.	1.3.1 Ponderea populației puțin asigurate care beneficiază de ajutor social, inclusiv din quintilul I (Total 5.0; (q-I) 13.4 – 2015) 1.3.2 Ponderea persoanelor de vârstă pensionară care beneficiază de pensie de asigurări sociale, pe sexe, grupe de vârstă 4.3.1 Rata de participare a tinerilor și adulților în educația formală și non-formală pe parcursul vieții, pe sexe (în ultimele 12 luni) (31.0 – 2015) 4.4.1 Ponderea tinerilor și adulților cu cunoștințe TIC, după tipul acestora 4.5.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație (nivel primar – 0.99; gimnazial – 0.99; secundar treapta II – 1.0; nivel terțiar – 1.4 - 2015). 5.1.1 Acțiuni privind implementarea convenției CEDAW 8.1.1 Rata anuală de creștere a PIB pe cap de locuitor (prețuri comparabile) (99.8 – 2015). 8.2.1 Rata anuală de creștere a PIB pe o persoană ocupată (prețuri comparabile) (104.3 – 2015). 8.3.1 Ponderea ocupării informale în sectorul non-agricol, pe sexe (Total 12.6; B – 18.6 / F - 7.4 - 2015) 8.5.1 Disparitatea salarială de gen, grupe de vârstă și persoane cu dizabilități (Total 13.2 – 2015) 8.5.2 Rata șomajului, dezagregată pe sexe, grupe de vârstă și dizabilitate (Pe sexe: Total 4.9; B – 6.2 / F. 3.6 – 2015). 8.6.1 Procentul tinerilor (15-29 ani) fara ocupație, educație sau formare profesională (40.5 – 2015). 8.8.1 Rata accidentelor de muncă, total %, pe sexe (Total: 0.76; B. 1.34 / F. 0.30 – 2015). 9.2.1 Valoarea adăugată brută în industrie, în raport față de PIB (11.8 – 2015) 9.2.2 Ponderea populației ocupate în sectorul industrial în total populație ocupată (12.3 – 2015). 10.4.1 Ponderea costului forței de muncă raportat la Valoarea Adăugată Brută (43.8% – 2015). 16.9.1 Ponderea copiilor în vârstă de până la 5 ani care dispun de certificat de naștere.

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități în educație:	Educație, incluziune socială	
a). Discrepanțe în asigurarea și reducerea numărului de personal didactic angajat. Condiții nesatisfăcătoare de muncă și trai; salarii mici.	Resursele umane în educație, atât elevul, cât și personalul didactic și non-didactic, inclusiv în mediul rural, nu sunt valorizate în continuare de actualele politici sociale. Efecte reduse asupra îmbunătățirii procesului didactic.	Programul Ministerului Educației DRUE 2016-2020. Codul Educației, art. 134 (6) Strategia sectorială de cheltuieli în domeniul educației, 2016-2018, Ministerul Educației.
b). Discrepanțe privind asigurarea cu servicii TIC și de eficientizare a procesului didactic. Lipsa mijloacelor TIC în multe școli. Pregătirea insuficientă a cadrelor didactice pentru utilizarea TIC, în scopul eficientizării actului de predare-învățare-evaluare.	Facilități reduse de prelucrare rapidă a datelor, de realizare de grafice, prezentări. Dezvoltarea incipientă a culturii vizuale. Formarea diferită a deprinderilor practicilor utile în rândul elevilor.	Standardele de competență profesională a cadrelor didactice (proiect) Introducerea pachetelor sociale pentru cadrele didactice.
c). Inegalități în educația incluzivă. Legislația în domeniu insuficient cunoscută de către actorii educaționali. Nivel insuficient de cultură educațională incluzivă a părinților și corpului didactic. Mijloace insuficiente pentru a plăti cadrele didactice de sprijin, pentru sporirea accesului la educația incluzivă pentru toți	Teama părinților de stigmatizare a copilului la școală.	Sporirea investițiilor pentru asigurarea cu TIC a procesului didactic; Sensibilizarea cadrelor didactice și manageriale pentru utilizarea eficientă a TIC prin standardele de calitate
d). Inegalitate în unele instituții de învățământ ca urmare a apariției unor metode neformale de finanțare (asociațiile părințești).	Riscul abandonului școlar în rândul copiilor cu dizabilități din cauza nivel insuficient de cultură educațională incluzivă a corpului didactic și a elevilor.	Campanii de promovare intensivă a mecanismelor de realizare extensivă a educației incluzive. Mărirea fondurilor financiare pentru educația incluzivă.
e). Discrepanțe în participarea copiilor la educație. Potrivit Programului OCDE pentru Evaluarea Internațională a Elevilor (PISA 2009+), în pofida cheltuielilor relativ înalte pentru educație, performanța elevilor la treapta primară și secundară de educație este sub media OCDE. De asemenea, din varii motive, nici rezultatele de la treapta superioară de liceu nu sunt îmbucurătoare.	Utilizarea irațională a resurselor în cadrul sistemului educațional a dus la apariția unor metode neformale de finanțare suplimentară, cum ar fi asociațiile părințești. Acestea reprezintă un pol serios de inegalitate în unele instituții de învățământ, contribuind la formarea grupelor/claselor cu nivel diferit de înzestrare tehnică, cu diverse atitudini față de elevi, inclusiv cu alimentare diferită etc.	Fortificarea serviciului resurse umane din instituțiile de învățământ. Asigurarea finanțării durabile pentru formarea, menținerea și dezvoltarea resurselor umane din învățământ.
		Utilizarea rațională a resurselor în cadrul sistemului educațional. Utilizarea pe larg a tehnologiilor informaționale (e-learning).

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
 1.3 Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național pentru acoperire prioritară a celor mai săraci și vulnerabili până în 2030. 4.2 Până în 2030, asigurarea faptului că toate fetele și băieții au acces la educația pre-școlară, astfel încât să fie pregătiți pentru învățământul primar. 4.3 Până în 2030, creșterea înrolării în învățământul profesional tehnic și superior accesibil și calitativ. 4.4 Până în 2030, creșterea substanțială a numărului de tineri și adulți cu competențe relevante pentru piața muncii. 4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, copiilor în situații vulnerabile. 5.1 Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor. 8.5 Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similar cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală. 8.6 Până în 2020, reducerea proporției tinerilor fără un loc de muncă, fără educație sau formare, până la un nivel similar cu media din țările Europei Centrale și de Est. 10.2 Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. 16.5 Reducerea semnificativă a corupției și mituirii în toate formele sale.	1.3.1 Ponderea populației puțin asigurate care beneficiază de ajutor social, inclusiv din quintila I (Total 5.0; (q-I) 13.4 – 2015). 4.2.1 Indicele de dezvoltare timpurie a copilului până la 5 ani, pe sexe. 4.2.2 Rata de încadrare în educația preșcolară a copiilor în vârstă de 6 ani (80.8 – 2015). 4.3.1 Rata de participare a tinerilor și adulților în educația formală și non-formală pe parcursul vieții, pe sexe (în ultimele 12 luni). 4.4.1 Ponderea tinerilor și adulților cu cunoștințe TIC, după tipul acestora. 4.4.2 Ponderea tinerilor și adulților cu competențe profesionale necesare pentru angajare. 4.5.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație (nivel primar – 0.99; gimnazial – 0.99; secundar treapta II – 1.0; nivel terțiar – 1.4 - 2015). 8.5.1 Disparitatea salarială de gen, grupe de vârstă și persoane cu dizabilități (Total 13.2 – 2015). 8.5.2 Rata șomajului, dezagregată pe sexe, grupe de vârstă și dizabilitate (Pe sexe: Total 4.9; B – 6.2 / F. 3.6 – 2015). 8.6.1 Procentul tinerilor (15-29 ani) fara ocupație, educație sau formare profesională (40.5 – 2015). 10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu dizabilități, % (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015). 16.5.2.2 Indicatorul privind „Controlul asupra corupției” (de la -2,5 la 2,5). (-0.88 – 2015). 16.5.2.3 Indicatorul privind „Calitatea regulatoare” (de la -2,5 la 2,5) (-0.05 – 2015).

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Acces redus la servicii de sănătate de calitate Sărăcia populației (în special din spațiul rural) este una dintre cauzele principale ale unei stări de sănătate deficitare. Distanța prea mare până la diferite tipuri de servicii medicale (primare, de specialitate, etc.). Salariile reduse a personalului medical și condiții dificile de muncă, în condițiile lipsei de materiale sanitare, dotări, echipament și utilități. Instituțiile medicale din raioane nu au condiții și capacitate pentru a oferi servicii contemporane. Nu sunt suficient dezvoltate serviciile necesare pentru anumite grupuri de pacienți, cum ar fi cei cu maladii cronice de lungă durată, pacienți incurabili, în stadii terminale ale bolii. Proceduri complicate pentru aprobarea și achiziționarea medicamentelor noi în țară.	Sănătate, populație, inovare, infrastructură, dezvoltare locală Depistarea tardivă a bolii, ceea ce scade șansa de însănătoșire și supraviețuire. Crește rata riscului unor diagnostice greșite sau întârziate, a intervențiilor cu un nivel mai înalt de complicații și mai scăzut de succes și, astfel, scade șansa și/sau durata de însănătoșire sau supraviețuire a pacienților. Din cauza lipsei transportului necesar pacienților gravi li se stabilește statutul de pacient netransportabil, ceea ce scade șansa de supraviețuire și de reducere a complicațiilor survenite după urgențele medicale. Morbiditatea pentru multe maladii este mai înaltă în rândul populației masculine, speranța de viață la bărbați este mai mică. De asemenea, femeile din mediul rural reprezintă una dintre cele mai vulnerabile categorii de populație. Lipsa specialiștilor reduce posibilitatea controalelor preventive specializate, ducă la depistarea tardivă a maladiilor, fapt ce implică un risc sporit de invalidizare și mortalitate precoce a populației cu impactul economic și social respectiv.	Planul Național General al Spitalelor 2009-2018. Raport Final. Programul național de dezvoltare a asistenței medicale de urgență pentru anii 2016 – 2020. Strategia de Dezvoltare a Resurselor Umane din Sistemul Sănătății pe anii 2016-2025. Prevederea unor mecanisme de atragere și menținerea a specialiștilor în sistemul sănătății. Realizarea reformei de descentralizare a serviciilor specializate. Reforma spitalelor cu regionalizarea serviciilor specializate pentru asistența paliativă, geriatrie, paturile sociale și îmbunătățirea dotării instituțiilor medicale. Creșterea cotei de finanțare a serviciului AMUP din bugetul AOAM de la 8,14% până la 12,7% ceea ce le-ar permite posibilitatea de procurarea de echipamente conform necesităților. Ajustarea serviciilor medicale prestate la necesitățile pacienților și îmbunătățirea calității vieții acestora. Implementarea unor programe de creștere a accesibilității populației rurale la servicii farmaceutice; servicii stomatologice. Promovarea programelor de control a calității alimentelor. Promovarea stilului, modului de viață activ și sănătos în rândul populației. Servicii de sănătate adecvate spectrului de vârstă. Dezvoltarea unor programe/măsurii direcționate spre problemele de sănătate specifice populației masculine. Elaborarea unor măsuri care ar crește disponibilitatea unor servicii specializate aduse la pacientul rural (ex.: echipe specializate mobile cu regularitate, activități de screening, diagnostic precoce a maladiilor.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
      1.1 Până în 2030, eradicarea sărăciei extreme, măsurată în prezent ca număr de persoane care trăiesc cu mai puțin de 1,9 \$ pe zi. 3.8 Realizarea acoperirii universale în sănătate, inclusiv protecția riscurilor financiare, accesul la servicii esențiale de sănătate calitative și accesul la medicamente de bază și vaccinuri sigure, eficiente, calitative și la prețuri accesibile pentru toți. 3.9 Până în 2030, reducerea mortalității și morbidității provocate de produsele chimice periculoase și poluarea și contaminarea aerului și apei. 5.6 Asigurarea accesului universal la servicii de îngrijire medicală sexuale și reproductive, inclusiv pentru planificarea familiei și pentru informarea și educarea sexuală și reproductivă. 6.1 Până în 2023, realizarea accesului universal și echitabil la apă potabilă sigură și la prețuri accesibile pentru 80 procente din populație și până în 2030 pentru toți. 6.2 Până în 2023, realizarea accesului universal la condiții sanitare adecvate și echitabile pentru 65 procente din populație și comunități și până în 2030, pentru toți, acordând o atenție specială nevoilor femeilor și fetelor și celor în situații vulnerabile. 10.1 Până în 2030, realizarea și susținerea în mod progresiv a creșterii veniturilor pentru 40 la sută din limita de jos a populației, la o rată mai mare decât media națională. 10.4 Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite.	1.1.1 Ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei 2,15 \$ pe zi, pe sexe, grupe de vârstă, statut ocupațional și mediu de reședință (urban / rural) (B. 4.8 / F. 4.1; Urban 1.9 / Rural 6.4 – 2015). 1.1.2 Ponderea populației aflate sub pragul internațional al sărăciei 4,3 \$ pe zi, pe sexe, grupe de vârstă, statut ocupațional și mediu de reședință (urban / rural) (Total 15.6; B. 16.9 / F. 14.5; Urban 5.3 / Rural 23.4 – 2015). 3.8.1.1 Ponderea cheltuielilor private (gospodăriilor casnice) pentru sănătate, % (4,3 – 2015). 3.8.1.2 Ponderea populației care a beneficiat de medicamente esențiale. 3.8.2 Ponderea populației cu asigurare medicală obligatorie (78,7% – 2015). 3.9.1 Rata mortalității determinate de poluarea aerului interior și înconjurător. 3.9.2 Rata mortalității determinate de surse nesigure de apă, sanitație și igienă. 3.9.3 Rata mortalității determinate de intoxicații neintenționate cu substanțe chimice. 3.b.1 Ponderea populației cu acces durabil la medicamente și vaccine accesibile. 5.6.1 Ponderea femeilor în vârstă de 15-49 de ani care iau decizii independente cu privire la relații sexuale, utilizarea contracepției și sănătatea sexuală și reproductivă 5.6.2 Numărul documentelor de politici care garantează accesul egal și echitabil femeilor și bărbaților în vârstă de 15 ani și mai mult la servicii de sănătate sexuală și reproductivă, informații și educație în domeniul sănătății sexuale și reproductive. 6.1.1 Ponderea populației care utilizează surse gestionate sigur de apă (51.5 – 2015). 6.2.1 Ponderea populației care beneficiază de sistem gestionat sigur de evacuare a deșeurilor (28.2 – 2015). 6.2.2 Pondere instituțiilor preșcolare și învățământ general cu acces la sistem centralizat de apă. 10.1.1 Ritmul de creștere a cheltuielilor pe o persoană a populației per total țară și a 40% populație cel mai puțin asigurate (112.4 – 2015). 10.4.1 Ponderea costului forței de muncă raportat la Valoarea Adăugată Brută (43.8 – 2015).

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități privind accesul la serviciul public de alimentare cu apă și canalizare Infrastructura inadecvată datorită deficitului cronic de finanțare.	<i>Mediu și energie</i> Longevitatea vieții mai scăzută datorită riscurilor de sănătate mai mari în zonele fără acces la apă potabilă calitativă. Nivelul de trai mai jos, datorită oportunităților economice reduse în zonele fără acces la apă potabilă și servicii de canalizare (în special în spații rurale). În țară se atestă un procent mare de fântâni (peste 80%) poluate cu diverși compuși chimici și nitrați. Grad înalt de îmbolnăvire a populației, mortalitate și nivel înalt de invalidizare.	Legea nr. 303 din 13.12.2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și canalizare. Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014-2028). Mobilizarea investițiilor în sectorul de alimentare cu apă și servicii de canalizare, prin crearea mecanismelor de implementare a Legii nr. 303 din 13.12.2013 și a Strategiei Naționale de alimentare cu apă și sanitație (2014-2028). Accelerarea lucrului privind stabilirea tarifelor depolitizate pentru serviciile de apă și canalizare în baza metodologiilor ANRE.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
     3.9 Până în 2030, reducerea mortalității și morbidității provocate de produsele chimice periculoase și poluarea și contaminarea aerului și apei. 6.1 Până în 2023, realizarea accesului universal și echitabil la apă potabilă sigură și la prețuri accesibile pentru 80 procente din populație și până în 2030 pentru toți. 6.2 Până în 2023, realizarea accesului universal la condiții sanitare adecvate și echitabile pentru 65 procente din populație și comunități și până în 2030, pentru toți, acordând o atenție specială nevoilor femeilor și fetelor și celor în situații vulnerabile. 6.3 Până în 2030, îmbunătățirea calității apei prin reducerea poluării, eliminarea deversării deșeurilor și minimizarea eliminărilor produselor chimice și materialelor periculoase, reducerea proporției apelor uzate netratate și sporirea substanțială a gradului de reciclare și reutilizare sigură. 6.4 Până în 2030, creșterea substanțială a eficienței de utilizare a apei în toate sectoarele și asigurarea unui proces durabil de captare și furnizare a apei potabile. 6.5 Până în 2030, implementarea managementului integrat al resurselor de apă la toate nivelurile. 8.4 Îmbunătățirea progresivă, pînă în 2030, a eficienței resurselor globale pentru consum și producere, și decuplarea creșterii economice de degradarea mediului. 11.3 Susținerea dezvoltării durabile a regiunilor, asigurarea unui sistem urban policentric și asigurarea localităților cu documentație de urbanism. 12.2 Până în 2030, realizarea gestionării durabile și utilizării eficiente a resurselor naturale.	3.9.1 Rata mortalității determinate de poluarea aerului interior și înconjurător. 3.9.2 Rata mortalității determinate de surse nesigure de apă, sanitație și igienă. 3.9.3 Rata mortalității determinate de intoxicații neintenționate cu substanțe chimice. 6.1.1 Ponderea populației care utilizează surse gestionate sigur de apă (51.5 – 2015). 6.2.1 Ponderea populației care beneficiază de sistem gestionat sigur de evacuare a deșeurilor (28.2 – 2015). 6.2.2 Pondere instituțiilor preșcolare și învățământ general cu acces la sistem centralizat de apă. 6.3.1 Ponderea apelor uzate tratate (95.3 – 2015). 6.3.2 Ponderea surselor de alimentare cu apă potabilă care au abateri de la norme sanitare conform indicilor sanitaro-chimici. 6.4.1 Consumul apei pentru necesități de producție și potabile, mil. m3 (579 – 2015). 6.4.2 Ponderea apei captate din totalul resurselor de apă disponibile (12.9 – 2015). 6.5.1 Gradul de implementare a acțiunilor privind managementului resurselor de apă. 6.5.2 Ponderea suprafeței bazinelor apelor râurilor transfrontaliere, parte a acordurilor internaționale. 8.4.1 Valoarea resurselor naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană. 8.4.2 Valoarea consumului de resurse naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană. 11.3.1 Gradul de urbanizare (42.4 – 2015). 12.2.1 Valoarea resurselor naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană. 12.2.2 Valoarea consumului de resurse naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană.

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități prin tarife diferențiate pentru servicii de energie electrică Modelul pieței și metodologia de calculare a tarifelor	Mediu și energie Perpetuarea inegalităților ce țin de oportunitățile economice, implicit, nivelul de trai între zonele cu tarife de distribuție distincte. Zonele de deservire ale companiilor de distribuție a energiei electrice (RED-Nord și RED Nord-Vest).	La moment problema inegalităților nu este abordată în cadrul normativ aplicabil sectorului energetic. Schimbarea modelului de piață în scopul aplicării unui tarif mediu de distribuție pe tot teritoriul Republicii Moldova, păstrând totodată pârghiile de reglementare individuală în raport cu fiecare din companiile de distribuție.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
     7.1 Până în 2030, asigurarea accesului universal la servicii energetice accesibile, sigure și moderne. 7.2 Creșterea ponderii energiei regenerabile în totalul mix-ului energetic până la 20% către anul 2020. 7.3 Creșterea eficienței consumului global de energie primară cu 20%* până în anul 2020. 8.4 Îmbunătățirea progresivă, până în 2030, a eficienței resurselor globale pentru consum și producere, și decuplarea creșterii economice de degradarea mediului. 10.2 Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. 10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens. 11.3 Susținerea dezvoltării durabile a regiunilor, asigurarea unui sistem urban policentric și asigurarea localităților cu documentație de urbanism. 12.1 Integrarea producției și consumului durabil în politicile naționale. 12.2 Până în 2030, realizarea gestionării durabile și utilizării eficiente a resurselor naturale.	7.1.1 Ponderea populației cu acces la energie electrică (100.0 – 2015). 7.1.2 Ponderea populației care utilizează pentru necesități casnice drept sursă primară de energie gazul natural, energia electrică, resurse regenerabile. 7.2.1 Ponderea resurselor regenerabile în consumul final de energie (14,08 – 2015). 7.3.1 Consumul final de resurse energetice (Terajoule) raportat la PIB (0.861 – 2015). 8.4.1 Valoarea resurselor naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană 8.4.2 Valoarea consumului de resurse naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană. 10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu dizabilități, % (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015). 10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuială în ultimele 12 luni. 10.3.2 Cazuri de discriminare sau hărțuială raportate la 10 mii populație 11.3.1 Gradul de urbanizare (42.4 – 2015). 11.3.2 Cadru strategic național privind dezvoltarea unui sistem urban policentric. 12.2.1 Valoarea resurselor naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană. 12.2.2 Valoarea consumului de resurse naturale raportate la PIB, inclusiv pe o persoană.

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități de gen în participarea politică Lipsa cadrului normativ care ar permite sancționarea nerespectării egalității de gen în procesul decizional. Percepția că politica este „murdară”. Lipsa formării continue în materie de liderism feminin. Stereotipuri de gen, tradiții patriarhale, atitudini conservatoare și misoginism. Sub-reprezentarea femeilor în partide politice. Înțelegere limitată a rolului egalității de gen la nivelul unor angajați ai sectorului public. Nu funcționează Coduri de conduită și politici de articulare a egalității de gen.	<i>Politică, egalitate de șanse</i> Politici/instrumente juridice orientate doar la necesitățile bărbaților. Inegalități la promovare în funcții de luare a deciziilor publice și politice. În Republica Moldova doar 4 din 44 partide politice sunt conduse de femei. Numai 30,1% din candidați la scrutinul din 2014 au fost femei. Nu există cote de reprezentare a femeilor în partide politice. Femeile au fost incluse cel mai des în a 2 parte a listelor electorale, sporind prezența în Parlament de la 5,3% în 1998 la 23,1% în 2014. Femeile sunt o sursă de finanțare a partidelor politice mult mai modestă comparativ cu bărbații (18,5% în 2014 din totalul de 106,2 mln. lei). Ponderea slabă pe liste electorale conduce la alegerea unui număr mai redus de femei din partea partidelor, alimentând un fenomen al sexismului în politică. Doar 10% din programe TV invită femeile la dezbateri publice.	Acordului de Asociere între Republica Moldova cu UE, semnat la Bruxelles la 27 iunie 2014. Legea nr. 5-XVI din 9.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați. Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității (legea anti-discriminare). Legea nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative. Strategia Națională pentru Asigurarea Egalității de Gen 2017-2021. Instituționalizarea finanțării partidelor politice reieșind din cota de gen în delegarea la funcții politice și publice electivă și prin numire (Amendarea Legii nr. 294-XVI din 21.12.2007 privind partidele politice, art. 27, art. 28). Instituționalizarea măsurilor temporare speciale în statutele partidelor politice. Mărirea transparenței procedurilor de selectare la funcții electivă și prin numire. Instituționalizarea Codurilor de conduită anti-discriminare în cadrul autorităților publice. Programe de asigurare a solidarității feminine la nivel local și central. Stimularea difuzorilor naționali privind prezențe egale a femeilor la talk-show-uri.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
    4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, copiilor în situații vulnerabile 5.1 Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor. 5.5 Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică 10.2 Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezaibilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. 10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens. 10.4 Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite. 16.5 Reducerea semnificativă a corupției și mituirii în toate formele sale. 16.7 Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile. 16.10 Asigurarea accesului egal la informație și cunoștințe tuturor cetățenilor.	4.5.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație (nivel primar – 0.99; gimnazial – 0.99; secundar treapta II – 1.0; nivel terțiar – 1.4 – 2015). 5.1.1 Acțiuni privind implementarea convenției CEDAW. 5.5.1.1 Ponderea femeilor alese în parlament (18,8 – 2014). 5.5.1.2 Ponderea femeilor alese în APL (28,3 – 2015). 5.5.1.3 Ponderea femeilor în poziții numite (25 – 2015). 10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu dizabilități, % (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015). 10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuire în ultimele 12 luni, pe sexe. 10.4.1 Ponderea costului forței de muncă raportat la Valoarea Adăugată Brută (43.8 – 2015). 16.5.1 Ponderea populației care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni (42 – 2015). 16.5.2.1 Ponderea antreprenorilor care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni. 16.5.2.2 Indicatorul privind „Controlul asupra corupției” (de la -2,5 la 2,5) (-0.88 – 2015). 16.5.2.3 Indicatorul privind „Calitatea regulatorie” (de la -2,5 la 2,5) (-0.05 – 2015). 16.7.1.1 Ponderea femeilor în serviciul public, pe dizabilități, vârstă, funcții (71.9 – 2015). 16.7.1.2 Ponderea femeilor judecătorești (45.2 – 2015). 16.7.1.3 Ponderea femeilor pe ocupații. 16.7.2.1 Ponderea populației care consideră că procesul de luare a deciziilor este incluziv și participativ. 16.10.1.1 Numărul cazurilor de omor, răpire, reținere silită, tortură a reprezentanților mass-media, sindicatelor și a altor persoane care promovează drepturile omului, în ultimele 12 luni. 16.10.1.2 Indicele Libertății Presei (28.7 – 2015). 16.10.2.1 Acțiuni privind respectarea Legii cu referire la accesul la informație. 16.b.1 Ponderea populației care a fost discriminată în ultimele 12 luni

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități politice: <i>a) la reprezentarea opțiunilor de vot ne-partinice;</i> <i>b) de reprezentare politică;</i> <i>c) reprezentare inechitabilă a preferințelor de vot;</i> <i>d) la înregistrarea și funcționarea sistemului de partide politice</i> <i>e) în urma politicilor transferurilor inter-bugetare sau investițiilor capitale pe bază de clientelă politică.</i> Codul Electoral aplică un sistem electoral proporțional într-o singură circumscripție electorală, având inițial scopul de a susține ideea păstrării indivizibilității statului și suveranității. Pragul electoral ridicat conduce la subreprezentarea electorală, îngreșează dreptul alegătorilor de a-și exprima preferințe ori de a schimba ordinea candidaților. Finanțarea campaniilor are loc din surse obscure. Există prevederi ale legii cu privire la partidele politice care fac înregistrarea partidelor dificilă, prin pragul de reprezentare teritorială, dar nu este nimic imposibil. Autoritățile UTAG au adoptat o lege privind partidele politice prin care evită astfel legislația RM, restrictivă, ceea ce provoacă colizii de jurisdicție, dar până astăzi CC nu s-a sesizat. Și candidații independenți nu au trecut în ultimii 20 de ani în Parlament, ca urmare a pragului electoral ridicat, dar nici alegerea lor nu este imposibilă, pur și simplu este foarte dificilă. Obligativitatea reprezentării teritoriale a partidelor poate fi privită ca o condiție restrictivă pentru grupuri de cetățeni, identificați cu anumite regiuni ori cu etnii. Legislația cere oricărui grup de inițiativă 5.000 semnături de susținători la înregistrare, care să conțină cel puțin 150 semnături din partea fiecărei unități administrativ-teritoriale, din cel puțin 1/2, ceea ce pare a cere inițiatorilor să dețină un partid funcțional înainte ca acest partid să fie înregistrat.	Politică Actualul sistem nu ajută la crearea unei cauze-lități pozitive între partide și alegători. Partidele instituie și mențin forme de monopol politic asupra puterii. Sistemul avantajează net partidele politice mari și dezavantajează noii sosiți, elimină practic candidații independenți din alegerile naționale. Liderii de partide decid discreționar ordinea candidaților pe listele de partid, creează inegalități de reprezentare, în timp ce actualele partide nu se bucură de încredere, generând alienare politică. Sistemul electoral actual creează disproporții de reprezentare (% supradimensionat de lideri aleși din capitală, față de % lideri regionali). Procesul electoral este organizat prost și din cauza discrepanțelor existente între Registrul Alegătorilor și Datele Registrului populației. CEC este adeseori acuzat că favorizează partidele la guvernare, și întârzie introducerea votului electronic, care ar crea mai multe șanse egale de vot pentru cetățenii din străinătate. Fiind constituite în jurul unor lideri, fără ideologii clare, partidele sunt supuse unor procese de eroziune constantă, generând traseism. Responsabilitatea difuzată între mai multe autorități (CEC, MJ, Procuratură) face să existe un sistem sporadic de control asupra finanțării partidelor politice.	Legea privind partidele politice din RM (No.837-XIII din 17.04.2007), publicată în Monitorul Oficial al RM (No.42-44/119 din 29.02.2008). Identificarea unor soluții de echilibrare a sistemului existent de finanțare a partidelor politice, care blochează noile partide și avantajează formațiunile politice conectate la marele business și putere. Legea privind partidele politice din RM (No.837-XIII din 17.04.2007), publicată în Monitorul Oficial al RM (No.42-44/119 din 29.02.2008). Regulamentul cu privire la înregistrarea partidelor și altor organizații social-politice, nr.699 din 23.07.1999. Codul electoral al Republicii Moldova. Ajustarea sistemului de finanțare publică a partidelor politice pentru a crea mai multă inclusivitate și opțiuni de reprezentativitate. Soluționarea problemei de trasabilitate a surselor proprii de finanțare a partidelor politice.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
 1.2 Până în 2030, reducerea cu cel puțin jumătate a numărului de bărbați, femei și copii de toate vârstele care trăiesc în sărăcie în toate dimensiunile sale potrivit pragului național și pragului internațional de 4,3 \$ pe zi. 5.1 Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor. 5.5 Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică. 10.2 Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. 10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens. 10.4 Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite. 16.5 Reducerea semnificativă a corupției și mituirii în toate formele sale. 16.7 Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile.	1.2.1 Rata sărăciei absolute, pe sexe și vârste (Pe sexe: B. 10.6 / F. 8.8 – 2015). 5.1.1 Acțiuni privind implementarea convenției CEDAW. 5.5.1.1 Ponderea femeilor alese în parlament (18.8 -2014). 5.5.1.2 Ponderea femeilor alese în APL (28.3 – 2015.) 10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu disabilități, % (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015). 10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuire în ultimele 12 luni, pe sexe. 10.4.1 Ponderea costului forței de muncă raportat la Valoarea Adăugată Brută (43.8 – 2015). 16.5.1 Ponderea populației care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni (42 – 2015). 16.5.2.1 Ponderea antreprenorilor care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni. 16.5.2.2 Indicatorul privind „Controlul asupra corupției” (de la -2,5 la 2,5) (-0.88 – 2015). 16.5.2.3 Indicatorul privind „Calitatea regulatoare” (de la -2,5 la 2,5) (-0.05 – 2015). 16.7.1.1 Ponderea femeilor în serviciul public, pe dizabilități, vîrstă, funcții (71.9 – 2015). 16.7.1.2 Ponderea femeilor judecătorești (45.2 – 2015). 16.7.1.3 Ponderea femeilor pe ocupații. 16.7.2.1 Ponderea populației care consideră că procesul de luare a deciziilor este incluziv și participativ.

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități politice în raport cu grupurile social vulnerabile Accesibilitatea redusă a persoanelor cu dizabilități este un motiv de bază de ce aceste persoane aproape nu se văd în viața publică, i.e. în viața politică. Există cazuri în care persoanele cu dizabilități sunt lipsite de capacitatea de exercițiu prin hotărâri definitive, în contradicție cu art.12 al Convenției ONU (2010, ratificată de Republica Moldova). Stereotipizarea negativă a membrilor unor comunități (rome, LGBT) creează dezavantaje la angajare și accesarea unor servicii primare de educație, sănătate, asistență socială. Există o problemă sistematică a romilor la înregistrarea lor legală, ceea ce îi exclude automat din procesul electoral, dar și din alte tipuri de servicii pe care statul le furnizează.	Drepturile omului, incluziunea socială, egalitate de șanse Nefiind reprezentați în sectorul public și de partide, persoanele cu dizabilități sunt excluse din viața activă, nu pot folosi transportul, nu pot vizita instituții de stat, nu au acces la mijloace de comunicare. Inegalitățile lor se transpun prin lipsa mecanismelor juridice de protecție. Identificarea cu anumite comunități minoritare (romi, LGBT) creează stigme și discriminare, astfel membrii acestor comunități preferă să nu se afișeze ca atare ori să acționeze asimetric (free riding). Anumite comunități etnice sunt mai expuse la sărăcie datorită educației precare, analfabetismului și izolării lor de alte comunități. Iar aceasta duce la o participare nesemnificativă în viața publică și politică. Nu au fost atinse țintele stabilite de remediere a unor injustiții în raport cu populația romă, deși au fost adoptate Planuri de acțiuni multianuale. Prin implementarea sistemului de mediatori comunitari, autoritățile locale au fost impuse să achite costuri de integrare pentru romi, în condiții de austeritate financiară. În 2014, 70% din totalul instituțiilor publice din Republica Moldova nu aveau rampe de acces, nu corespundeau principiilor de accesibilitate.	Programul național de asigurare a egalității de gen pe anii 2016-2020. Hotărârea nr. 734 din 09.06.2016 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020. Implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități prin Legea nr. 166-XVIII din 09.07.2010. Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității. Asigurarea accesului egal la informație. Dreptul la informație, deși asigurat prin Codul Audiovizualului (art.13, pct. (4)), obligația posturilor să asigure interpretarea (cel puțin 20 minute pe zi) nu este îndeplinită. Asigurarea accesului egal și oportunităților egale tuturor la angajare, servicii primare de educație, sănătate, asistență socială.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
     4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, copiilor în situații vulnerabile. 5.1 Eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor și fetelor. 5.5 Asigurarea participării depline și eficiente a femeilor și egalității de șanse la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor în viața politică, economică și publică. 8.5 Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similare cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală. 10.2 Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. 10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalităților rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens. 16.3 Promovarea supremației legii și asigurarea accesului egal la justiție pentru toți. 16.5 Reducerea semnificativă a corupției și mituirii în toate formele sale. 16.7 Asigurarea procesului decizional receptiv, incluziv, participativ și reprezentativ la toate nivelurile. 16.10 Asigurarea accesului egal la informație și cunoștințe tuturor cetățenilor.	4.5.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație (nivel primar – 0.99; gimnazial – 0.99; secundar treapta II – 1.0; nivel terțiar – 1.4 - 2015). 5.1.1 Acțiuni privind implementarea convenției CEDAW 5.5.1.1 Ponderea femeilor alese în parlament (18.8 -2014). 5.5.1.2 Ponderea femeilor alese în APL (28.3 – 2015). 5.5.1.3 Ponderea femeilor în poziții numite (25 – 2015). 8.5.1 Disparitatea salarială de gen, grupe de vârstă și persoane cu dizabilități (Total 13.2 – 2015). 8.5.2 Rata șomajului, dezagregată pe sexe, grupe de vârstă și dizabilitate (Pe sexe: Total 4.9; B – 6.2 / F. 3.6 – 2015). 10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu dizabilități, % (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015). 10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuială în ultimele 12 luni, pe sexe. 16.3.2.2 Numărul de persoane care au beneficiat de asistență juridică garantată de stat (36925 – 2015). 16.5.1 Ponderea populației care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni (42 – 2015). 16.5.2.1 Ponderea antreprenorilor care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni. 16.5.2.2 Indicatorul privind „Controlul asupra corupției” (de la -2,5 la 2,5). (-0.88 – 2015). 16.5.2.3 Indicatorul privind „Calitatea regulatorie” (de la -2,5 la 2,5) (-0.05 – 2015). 16.7.1.1 Ponderea femeilor în serviciul public, pe dizabilități, vârstă, funcții (71.9 – 2015). 16.7.1.2 Ponderea femeilor judecători (45.2 – 2015). 16.7.1.3 Ponderea femeilor pe ocupații. 16.7.2.1 Ponderea populației care consideră că procesul de luare a deciziilor este incluziv și participativ. 16.10.1.1 Numărul cazurilor de omor, răpire, reținere silită, tortură a reprezentanților mass-media, sindicatelor și a altor persoane care promovează drepturile omului, în ultimele 12 luni. 16.10.1.2 Indicele Libertății Presei (28.7 – 2015). 16.10.2.1 Acțiuni privind respectarea Legii cu referire la accesul la informație.

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalități provocate de injustiție Corupție endemică. Riscuri de acaparare a statului de către business și de acaparare a businessului de către grupuri politice influente, în absența unui sistem de justiție independent. Expunerea instituțiilor chemate să lupte contra corupției la control politic.	<i>Justiție</i> Exploatarea pozițiilor deținute de către anumite partide și persoane politice influente pentru colectarea de rente, după modelul instituțiilor extractive. Progresele anti-corupție sunt superficiale în condițiile fragmentării instituționale și a repartizării ministerelor pe criterii de tutelă politică. Corupția în bănci și utilizarea procuraturii ca o bătă de nimicire a rivalilor politici. Doar în 2015, valoarea totală a mitelor achitate de business a fost de 381 mln. lei (conform datelor TI), la care se adaugă plățile neoficiale, găurile și schemele rentiere din sistemul achizițiilor publice. Atunci când salariile din anumite domenii abia de depășesc minimul de existență, mitele se extind ca o soluție de supraviețuire pentru cei angajați.	Strategia națională de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020. Planului de acțiuni privind reforma de modernizare a serviciilor publice pentru anii 2017-2021. Asigurarea funcționării unor sisteme de prevenire și combatere efectivă a corupției. Consolidarea unui sistem modern de servicii publice, necontrolat de partide și grupuri influente.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
   8.5 Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similare cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală. 8.8 Protecția drepturilor la muncă și promovarea mediilor de lucru sigure și securizate pentru toți angajați. 10.2. Până în 2030, abilitarea și promovarea incluziunii sociale, economice și politice a tuturor, indiferent de vârstă, sex, dezabilitate, rasă, etnie, origine, religie sau statut economic sau de altă natură. 10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens. 16.3 Promovarea supremației legii și asigurarea accesului egal la justiție pentru toți. 16.5 Reducerea semnificativă a corupției și mituirii în toate formele sale. 16.6 Dezvoltarea instituțiilor eficiente, responsabile și transparente la toate nivelurile.	8.5.1 Disparitatea salarială de gen, grupe de vârstă și persoane cu dizabilități (Total 13.2 – 2015). 8.5.2 Rata șomajului, dezagregată pe sexe, grupe de vârstă și dizabilitate (Pe sexe: Total 4.9; B – 6.2 / F. 3.6 – 2015). 8.8.1 Rata accidentelor de muncă, total ‰, pe sexe (Total: 0.76; B. 1.34 / F. 0.30 – 2015). 10.2.1 Rata sărăciei relative, sex, vârstă, persoane cu dizabilități, ‰ (Total: 9.8; B. 10.5 / F. 9.3 – 2015). 10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuire în ultimele 12 luni, pe sexe 16.5.1 Ponderea populației care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni (42 – 2015). 16.3.2.2 Numărul de persoane care au beneficiat de asistență juridică garantată de stat (36925 – 2015). 16.5.2.1 Ponderea antreprenorilor care au efectuat plăți neoficiale (mită) în ultimele 12 luni. 16.5.2.2 Indicatorul privind „Controlul asupra corupției” (de la -2,5 la 2,5) (-0.88 – 2015). 16.5.2.3 Indicatorul privind „Calitatea regulatorie” (de la -2,5 la 2,5) (-0.05 – 2015). 16.6.1 Ponderea cheltuielilor publice efective raportate la cheltuielile aprobate (92.9 – 2015). 16.6.2 Ponderea populației satisfăcute de ultima experiență de contactare a serviciilor publice.

CAUZE	EFECTE ȘI DOMENII DE PREZENȚĂ	POLITICI ȘI RECOMANDĂRI DE INTERVENȚIE
Inegalitățile în asigurarea securității umane: <i>a). orizontale și</i> <i>b). verticale</i> a). Necontrolarea teritoriului de pe malul stâng al Nistrului de guvernarea Republicii Moldova. Lipsa mecanismelor eficiente de asigurare a securității personale, respectiv statul nu-și asumă responsabilitatea față de astfel de încălcări. Lipsa în legislație a unui concept integrat privind persoana intern strămutată. Existența diferențelor în sistemul educațional pe ambele maluri ale Nistrului. b). Distribuția inegală a veniturilor, accesul la serviciile de sănătate, educație și nutriție (problema insecurității alimentare de pe malul stâng al Nistrului). Respectarea drepturilor și libertăților omului, în special asigurarea accesului la justiție.	Securitate Limitări de trecere în localitățile de pe malul stâng al Nistrului pentru cetățenii Republicii Moldova cu reședința pe malul drept al Nistrului. Posibilitatea re-escaladării conflictului din cauza efectelor eventualei „dileme de securitate”. Insecuritate comunitară și personală. Distribuția inegală a oportunităților în educație pentru cetățenii Republicii Moldova. Distribuția inegală a veniturilor, accesul inegal la serviciile de sănătate, educație și nutriție – impact asupra capitalului uman la nivel de individ. Limite în asigurarea respectării drepturilor și libertăților omului, în special asigurarea accesului la justiție. Limite în abilitarea cetățeanului de a face față stării de insecuritate din perspectiva umană. Lipsa încrederii în instituțiile statului.	Legea securității statului, nr. 618 din 31.10.1995. Strategia națională în domeniul migrației și azilului 2011-2020. Hotărârea Guvernului nr. 655 din 08.09.2011. Concepția securității naționale. Parlamentul Republicii Moldova, Lege nr. 112 din 22.05.2008. Necesitatea introducerii dimensiunii umane a securității în cadrul procesului de reglementare a conflictului (de ex. crearea unui grup de lucru comun dintre Chișinău și Tiraspol pe dimensiunea asigurării drepturilor omului). Dezvoltarea unui cadru juridic de protecție a persoanelor intern strămutate prin elaborarea unei legi privind strămutarea internă. Sporirea responsabilității statului, prin prisma politicilor naționale de securitate, în abilitarea indivizilor de a face față amenințărilor de securitate umană. Securitatea umană abordată ca o modalitate de promovare a politicilor publice cu referire la diminuarea impactului anumitor amenințări la adresa securității naționale.

OBIECTIVE DE DEZVOLTARE DURABILĂ / ȚINTE NAȚIONALIZATE	INDICATORI
       1.2 Până în 2030, reducerea cu cel puțin jumătate a numărului de bărbați, femei și copii de toate vârstele care trăiesc în sărăcie în toate dimensiunile sale potrivit pragului național și pragului internațional de 4,3 \$ pe zi. 1.3 Implementarea unui sistem de protecție socială adecvat la nivel național pentru acoperire prioritară a celor mai săraci și vulnerabili până în 2030. 3.8 Realizarea acoperirii universale în sănătate, inclusiv protecția riscurilor financiare, accesul la servicii esențiale de sănătate calitative și accesul la medicamente de bază și vaccinuri sigure, eficiente, calitative și la prețuri accesibile pentru toți. 4.5 Până în 2030, eliminarea disparităților între sexe în educație și asigurarea accesului egal la toate nivelurile de învățământ și formare profesională a persoanelor vulnerabile, inclusiv a persoanelor cu dizabilități, copiilor în situații vulnerabile 8.5 Până în 2030, atingerea unui nivel al ocupării similar cu media țărilor din Europa Centrală și de Est, și stimularea ocupării productive și a muncii decente pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoanele cu dizabilități, precum și remunerarea egală pentru munca de valoare egală. 8.6 Până în 2020, reducerea proporției tinerilor fără un loc de muncă, fără educație sau formare, până la un nivel similar cu media din țările Europei Centrale și de Est. 8.8 Protecția drepturilor la muncă și promovarea mediilor de lucru sigure și securizate pentru toți angajați. 9.1 Dezvoltarea infrastructurii calitative, fiabile, durabile și puternice în regiunile țării pentru a susține dezvoltarea economică și creșterea bunăstării populației, cu accent pe accesul larg și echitabil pentru toți. 10.3 Asigurarea oportunităților egale și reducerea inegalității rezultatelor, inclusiv prin eliminarea legilor, politicilor și practicilor discriminatorii, și promovarea legislației, politicilor și acțiunilor corespunzătoare în acest sens. 10.4 Adoptarea politicilor, în special fiscale, salariale și de protecție socială, și realizarea progresivă a unei egalități sporite. 11.3 Susținerea dezvoltării durabile a regiunilor, asigurarea unui sistem urban policentric și asigurarea localităților cu documentație de urbanism. 16.6 Dezvoltarea instituțiilor eficiente, responsabile și transparente la toate nivelurile. 16.10 Asigurarea accesului egal la informație și cunoștințe tuturor cetățenilor.	1.2.1 Rata sărăciei absolute, pe sexe și vârste (Pe sexe: B. 10.6 / F. 8.8 – 2015). 1.3.1 Ponderea populației puțin asigurate care beneficiază de ajutor social, inclusiv din quintila I (Total 5.0; (q-I) 13.4 – 2015). 3.8.1.1 Ponderea cheltuielilor private (gospodăriilor casnice) pentru sănătate, % (4,3 – 2015). 3.8.1.2 Ponderea populației care a beneficiat de medicamente esențiale. 3.8.2 Ponderea populației cu asigurare medicală obligatorie (78,7% – 2015) 4.5.1 Indicele parității pe sexe și niveluri de educație (nivel primar – 0.99; gimnazial – 0.99; secundar treapta II – 1.0; nivel terțiar – 1.4 - 2015). 8.5.1 Disparitatea salarială de gen, grupe de vârstă și persoane cu dizabilități (Total 13.2 – 2015). 8.5.2 Rata șomajului, dezagregată pe sexe, grupe de vârstă și dizabilitate (Pe sexe: Total 4.9; B – 6.2 / F. 3.6 – 2015). 8.6.1 Procentul tinerilor (15-29 ani) fara ocupație, educație sau formare profesională (40.5 – 2015). 8.8.1 Rata accidentelor de muncă, total %, pe sexe (Total: 0.76; B. 1.34 / F. 0.30 – 2015). 9.1.1 Ponderea populației rurale care locuiesc în raza de 2 km de un drum funcțional. 10.3.1 Ponderea populației care au raportat cazuri de discriminare sau hărțuială în ultimele 12 luni, pe sexe. 10.3.2 Cazuri de discriminare sau hărțuială raportate la 10 mii populație, pe sexe. 10.4.1 Ponderea costului forței de muncă raportat la PIB (43.8 – 2015). 11.3.1 Gradul de urbanizare (42.4 – 2015). 11.3.2 Cadrul strategic național privind dezvoltarea unui sistem urban policentric. 16.6.1 Ponderea cheltuielilor publice efective raportate la cheltuielile aprobate (92.9 – 2015). 16.6.2 Ponderea populației satisfăcute de ultima experiență de contactare a serviciilor publice. 16.10.1.1 Numărul cazurilor de omor, răpire, reținere silită, tortură a reprezentanților mass-media, sindicatelor și a altor persoane care promovează drepturile omului, în ultimele 12 luni. 16.10.1.2 Indicele Libertății Presei (28.7 – 2015). 16.10.2.1 Acțiuni privind respectarea Legii cu referire la accesul la informație. 16.10.2.2 Indicele Dezvoltării Sectorului TIC (IDI) (5.81 – 2015).